

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΣΤ'

• ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1957 •

ΤΕΥΧΟΣ 67ον—68ον

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ *

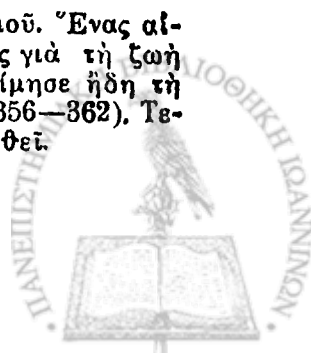
Η ΕΛΛΑΔΑ

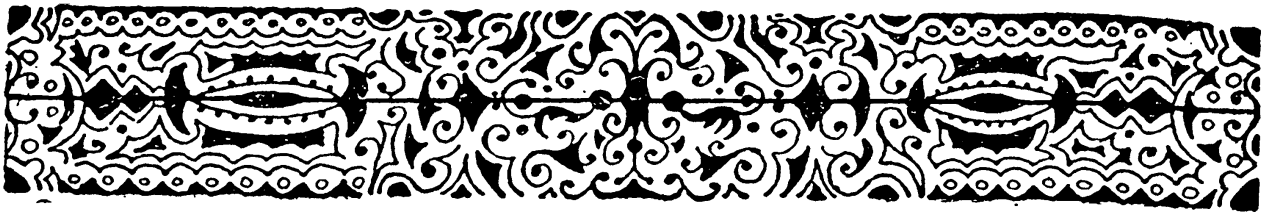
Ἡ Εὐρώπη τὴν κοιτάει πῶς θὲ νὰ πράξῃ.
τῆς Εὐρώπης κοιτάει κατὰ τὰ μέρη·
χωρὶς ὅψι τὸ πρόσωπο ν' ἀλλάξῃ,
ἀπάνου εἰς τὴ ρομφαία βάνει τὸ χέρι
βασιλικά, καὶ μὲ πολέμιαν τάξι
ἔκαμε νεῦμα, ὁποῦ ἔλεγε· Ἀκαρερεῖ.
Καὶ κατὰ τὴν Ἀσία φριχτογυρίζει,
τὸ δάχτυλο κινάει, καὶ φοβερίζει.

CARMEN SAECULARE

Δὲν εἶναι χόρτο ταπεινό, χαμόδενδρο δὲν εἶναι·
βρύσες ἀπλώνει τὰ κλαδιὰ τὸ δένδρο στὸν αἆρα·
μὴν καρτερῆς ἐδῶ πουλί, καὶ μὴν προσμένης χλόῃ·
γιατὶ τὰ φύλλ' ἄν εἴν' πολλὰ, σὲ κάθε φύλλο πνεῦμα.
Τὸ ψηλὸ δέντρο' ὀλόκληρο κ' ἠχολογᾷ κ' ἀστράφτει
μ' ὅλους τῆς τέχνης τοὺς ἀχούς, μὲ τ' οὐρανοῦ τὰ φῶτα.
Σαστίζ' ἡ γῆ κ' ἡ θάλασσα κ' ὁ οὐρανὸς τὸ τέρας
τὸ μέγα πολυκάντηλο μέσ' τὸ ναὸ τῆς φύσης,
κ' ἀρμόζουν διάφορο τὸ φῶς χίλιες χιλιάδες ἄστρα,
χίλιες χιλιάδες ἄσματα κυλοῦν καὶ κάνουν ἓνα.
Στὸ δέντρο κάτου δέησιν ἔκαμ' ἡ βοσκοποῦλα·
Τ' ἄστρα γοργὰ τὴ δέχτηκαν καθὼς ἡ γῆ τὸν ἥλιο.
Τὰ Σεραφεῖμ ἐγνώρισαν τὸ βάθος τῆς ἀγάτης,
κ' ὀλόκληρ' ἡ Παράδεισο διπλῇ Παράδεισό 'ναι.
Ποιὸς εἶχε πεῖ πού σου 'μελλε, πέτρα, νὰ βγάλῃς ῥόδο;

* Τὸ ἔτος, πού τὸ μῆνα αὐτὸν ἐκπνέει, τὸ ἔθνος ἐόρτασε τὴ μνήμη τοῦ Σολωμοῦ. Ἕνας αἰῶνας, ἀφ' οἴτου ἐκεῖνος πέθανε, διέρρευσε, καὶ ἡ συγκομιδὴ σὲ μνημόνια καὶ μελέτες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ποίησίν του ὑπῆρξε ἐφέτος πλούσια. Ἡ «Ἡ Πειρωτικὴ Ἑστία» ἐτίμησε ἤδη τὴ μνήμη του (βλ. Τ. Σιωμόπουλου: Διονύσιος Σολωμός, Τόμ. ΣΤ', σελ. 185—193 καὶ 356—362). Τελευταία ἐκδήλωσίν της ἀποτελεῖ ἡ σύντομη αὐτὴ ἀνθολογία καὶ ἡ μελέτη πού ἀκολουθεῖ.

ΙΣΜΗΝΗΣ ΔΑΛΛΑ

ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΗΣΙΟΔΟΣ

(ΜΕΤΑΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΕΝΟΣ ΑΡΧΑΙΟΥ ΜΥΘΟΥ)

Ὁ Σολωμός, ὅπως ἄλλωστε οἱ πρὸ αὐθεντικῆς κλασικορωμαντικῆς φύσεις, ἐγκολπώθηκε τὴν ἐπήρεια τῆς Ἀρχαιότητος. Σολωμιστὴς δόκιμος μᾶς ἔδωσε μάλιστα τὸν πρῶτον συστηματικὸν κώδικα τῆς Ἑλληνομαθείας του, καὶ στὴν Ἀλκησι τοῦ Εὐριπίδη διείδε τὸ πρωτόπλασμα τοῦ δικοῦ του ἑξοχου σχεδιάσματος: *La donna velata*. Ἀλλ' ὁ Σολωμός, πρὶν ἂπ' τὸν Εὐριπίδη καὶ τοὺς λοιποὺς τραγικούς, ἐδή-
τευσε συνάμα καὶ στὴν ἐπική καὶ διδακτικὴ ποίηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μετὰ τὸν Ὀ-
μηρον ἀφνα τὸν ἀνακράτησε ἓνας μῦθος τοῦ Ἡσιόδου.

Ῥδ' ἱρηξ προσέειπεν ἀηδόνα ποικιλόδειρον
ὑπὶ πάλ' ἐν νεφέεσσι φέρων ὀνύχεσσι μεμαρπώς
ἢ δ' ἐλεόν, γναμπτοῖσι πεπαρμένη ἀμφ' ὀνύχεσσι,
μύρετο· τὴν δ' ὅ γ' ἐπικρατέως πρὸς μῦθον ἔειπεν.
«Δαιμονίη, τί λέλκας; ἔχει νύ σε πολλὸν ἀρείων
τῇ δ' εἷς ἢ σ' ἂν ἐγώ περ ἄγω καὶ ἄοιδόν ἔουσιν
δεῖπνον δ' αἶ κ' ἐθέλω, ποιήσομαι ἢ μεθήσω.
Ἀφρων δ' ὅς κ' ἐθέλη πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν
νίκης τε σιέρεται πρὸς τ' αἰσχεσιν ἄλγεα πάσχει».
Ὡς ἔφατ' ὠκυπέτης ἱρηξ τανυσίπτερος ὄρνις.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου τούτῃ τὴν παραβολὴν πήγασε τὸ: *L'usignolo e lo spar-
viero* (τ' ἀηδόνι καὶ τὸ γεράκι, ὅπως τὸ μεταφράζει ὁ Γ. Καλοσγοῦ-
ρος), ἓνα ἂπ' τὰ λαμπρότερα τελευταῖα ἱταλόγλωσσα σχεδιάσματα τοῦ Σολωμοῦ:

Ἀγροίκησε, γεράκι, τὸ φτωχὸ τ' ἀηδόνι.
Εἶναι σιὸ χέρι σου ἢ ζωὴ μου, καθὼς εἶναι
τὸ πέταμά μου τούτῃ τῇ στιγμή σιὰ νέφη,
ὅπου ποτὲ δὲν ἔχω φθάσει. Ἀλλ' ἄκουσέ με.
Ἀπὸ τῆς μυστικῆς γλυκῆς πηγῆς τῆς φύσης
ἐγλυκανάβρουζ' ἓνα πνεῦμα πρὸς ἀπαντοῦσιν
ἐν' ἄλλο ἴσα γλυκὸ σιὸ σιῆθος μου, καὶ τοῦτο
ἀναλυσίαν σὲ τραγοῦδι, σὰν τὰ φύλλα
τοῦ δένδρου μου, σὰν τ' ἄστρα πρὸς ἀπὸ πάντων ἐλάμπαν.
Μ' εὐφραίνει γύρω ἡ φύση, κ' ἐβγαίνει ἁρμονία.
Σὲ θεωροῦσα πρὸς ἐρχόσων κατὰ μέ, κ' ὁ φόβος
ἀπὸ τὸ θαυμασμό μου ἐστάθη νικημένος
σιὸ μεγαλόπρεπο τρεχάτο πέταμά σου,
ὅπου ἐγὼ τῶν θεῶν ἐξάνοιγα τὸ δῶρο.

Ἄλλ' αὐτὴ τῇ στιγμῇ μέσ ἀπὸ πλούσιο βάθος
τὰ τραγούδια μου ἠθέλαν νᾶβγουν, ἀπ' τὸν πόνο
γιὰ τὰ τριανταφυλλάκι π' ἔρπαξεν ὁ ἄερας.
Καὶ τ' ἀρχινοῦσα ἐγὼ, ἐγὼ ποὺ μέσ στὸ σκάσμα
τῆς ἀστραπῆς γροικοῦσα νὰ χτυπᾷ ἡ καρδιά μου,
μουλωτὸ στὸ κλωνάρι, πού'χε μόλις ἔβγει.
Ἀφῆσέ με νὰ ζήσω μιὰ στιγμή, κἄν ὅσο
στὸ γαληνὸ νὰ χύσω αἰθέρα καὶ σι' αὐτί σου
τὸ θησαυρό μου. Μὴ σκοιῶσεις ὅτι πρέπει
νὰ γεννηθεῖς. Σ' αὐτὰ τὰ λόγια τὸ γεράκι
τ' ἀπονο νύχι του παράλυε, καὶ μὲ τ' ἄλλο
ἄπλωνεν ὥσάν σπλάχνους, φιλανθρώπου χέρι
σι' ἀηδόνι, ποὺ σ' ἐκείνη τῇ στιγμῇ ἐσβήσθη.

Ὁ Σολωμός, θὰ νόμιζε ὁ μυωπικὸς νοῦς, πὼς προέβη ἐδῶ ἀπλῶς σὲ μιὰ ἐλεύθερη διασκευή. Μόλις ὅμως ἐγκύψομε στὸ βάθος, θὰ δοῦμε διάφορες ἀφορμὲς καὶ τέλη, τὴν προχριστιανικὴ καὶ μεταχριστιανικὴ ψυχὴ (τὴν ἀτομικὴ καὶ τὴν ὁμαδική) στὰ ἀλλότρια τῆς κοσμοθεωρήματα.

Σολωμός καὶ Ἡσίοδος, δυὸ ἑτεροθαλεῖς ἑρασταὶ ἐνὸς συμβολικοῦ μύθου. Ἀπὸ τ' ἀηδόνι καὶ τὸ γεράκι καὶ σις δυὸ ἐκδοχὲς τοῦ ἀναβλύζει ἓνα κῆμα ἡτοπαθείας. Στὴν ἡτοπαθεία διαβλέπουν μιὰν ἀγωγή ἠθοπλαστικὴ, μιὰ διαγωγή ποὺ προβληματίζει τὰ περιεχόμενα τῆς ψυχῆς, τὶς ἐμπειρίες, τόσο τὶς ἀτομικές, ὅσο καὶ τῆς ἐποχῆς των. Μέσω μιᾶς προσωπικῆς πείρας ἐργάζονται καὶ κινοῦνται ἀσφαλῶς σὲ παράλληλους, ἐφαπτόμενους, μολαταῦτα διάφορους, κύκλους πολιτισμοῦ καὶ συμπεριφορᾶς. Καὶ εἶναι σὰ νὰ ἐρίζουν ἀκόμη γιὰ τὴν αὐθεντικότητα, τὴν γνησιότητα τοῦ μηνύματος, ἐπομένως γιὰ τὴ δεοντολογία καὶ τοὺς σκοποὺς ποὺ ὑπηρετεῖ ὁ μῦθος.

Τοῦ ἐνὸς—τοῦ Ἡσιόδου—ὁ μῦθος, ἄμεσος καὶ τυποποιημένος, ἀναφέρεται πικρόχολος καὶ ἀξιοπρεπὴς στὸν κοινωνικὸν τομέα, διαγράφει μὲ πλοστικὴ διαύγεια τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἐκφράζει δηλ. τὴ διαμάχη τῶν ἀτόμων καὶ τάξεων ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ χώρου (ἄς θυμηθοῦμε καὶ τὸ Θεοσίτη στὸ Β' τῆς Ἰλιάδος), ἀφόρμηση γιὰ μιὰ ἐπαύξηση τοῦ φυσικοῦ (καὶ ἐκεῖθεν τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ) κύρους. Μιὰ δωρικὴ ὀρθόεπεια καὶ τελολογία βαρβαίνει ἀναντίρρητα τὸ γόημα:

«Ἀφρων δ' ὅς κ' ἐθέλῃ πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν.
νίκης τε στέρεται πρὸς τ' αἰσχεῖν ἄλγεα πάσχει».

Ἔτσι κλείνει ἐρμητικὰ γιὰ τοὺς ἀδικημένους Θεοσίτες (τ' ἀηδόνια) κάθε θυρίδα ἐλέους. Ὁ θύτης ἐδραίωσε καὶ δικολαβικὰ τὸ κῆρος του. Καὶ μένει, σὰν πικρὴ ἐπίγνωση, μετὰ τὴν γεύση τοῦ ἀπωλεσμένου παραδείσου, ἡ πικρὴ μνήμη τῆς χαμένης κοινωνικῆς ἰσορροπίας, καὶ—ἀνοιχτὸς—ὁ δρόμος πρὸς τὰ χεῖρω. Στὸν Σολωμὸν ἐξ ἄλλου ὁ σκελετὸς τοῦ μύθου ὑπερβαστάζει τὴν τραγικὴ κάθαρση ἐνὸς ἀτόμου στὴν πιὸ κορυφαία του ὥρα, διαδηλώνει τὸν σταδιακὸν ἀγῶνα μιᾶς προσωπικῆς δημιουργίας. Ὁλη ἡ μυθολογία του κινεῖται ὅχι πιά στὸ σῶμα τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ στὴν ἀτομικὴ συνείδηση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος· ἐκφράζει τὰ τραγικὰ ἀδιέξοδα μιᾶς καλλιτεχνικῆς προσπαθείας· μιᾶς ἀναβάσεως δημιουργικῆς ποὺ ὅλον ἐν εὐρύνεται, βαθαίνει καὶ φιλοδοξεῖ οὐσιαστικώτερους τόκους καὶ ὥς ἐκ τούτου στὸ τέλος βαρβαίνει καὶ χάνει τοὺς ἀμυντήριους στόχους τῆς:

κι' ὁ φόβος
ἀπὸ τὸ θαυμασμό μου ἐστάθη νικημένος
στὸ μεγαλόπρεπο τρεχάτο πέταμά σου,

ὥσπου ἐν συνεχείᾳ ἐμπλέκεται γὰρ μὲν τοῖσι πεπαισθημένοις ὁ νόμος. Ἡ διαφορὰ ὅμως εἶναι καθολικώτερη. Ὑπάρχει βέβαια καὶ στίς δύο ἐκδοχαὶ τοῦ μύθου, ἀρτιμελὴς στὰ καθέκαστα ἐπεισόδια, ἡ ἰδέα τοῦ θύματος καὶ τοῦ θύτου. Ἡ στάση ὅμως τοῦ καθενὸς διασώζεται καὶ καταξιώνεται διαφορετικᾶς ὁπότε τὸ νόημα τῆς πράξεως—ἡ ἀδικία—πλαστουργεῖται ἀνάλογα μὲ τὶς διαφορὰς καταβολάς, τὰ διάφορα περιεχόμενα τῶν δύο ἐποχῶν καὶ δημιουργῶν. Ἡ πλοκὴ βέβαια τοῦ μύθου στὴ γενικὴ τῆς σύλληψη, διέσωσε, ὡς ἐμᾶς τὰ ἴδια ἀντίγραφα: σύλληψη τοῦ ἀηδονιοῦ, ἐπὶ κλησὶν τοῦ, τὸ μοιραῖον τέλος τοῦ. Στὴν οὐσίᾳ τὴν βαθυτέραν ὅμως τὰ καθέκαστα ἀλλοιώθηκαν. Οἱ ὅρισμοί ἀνασκευάσθηκαν. Οἱ ὁροὶ σχεδὸν μετατοπίστηκαν. Ὁ θύτης γίνεται σύγχρονα καὶ θῦμα, τὸ θῦμα μὲ τὴ σειρὰ τοῦ καὶ μὲ τὸν τρόπο τοῦ θύτης. Ὁ Σολωμὸς ἐπέφερε δηλ. μιὰ ἀντιστροφή στὴ διαλεκτικὴ, στὰ συστατικὰ τοῦ ἡσιόδειου μύθου. Ἀνοίγονται ῥωγμές, ἀπ' ὅπου εἰσρέει ἡ παραίνεσις, ἡ ἀγωγή, ἐπικοδομητικὴ καὶ πλούσια. Τὸ ἀντεφείρειν πρὸς κρείσσονας, τὸ νίκης τε στέρεται, κλειστὴ βιοσοφία τῆς ἡσιόδειας ἐποχῆς, δωρικὴ ὁραση στὴν πρωΐα τῆς κοινωνικῆς διαλεκτικῆς, ἐξοβελίζονται ὡς *suspecta* τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ, μὲ σταθερὰ ἐναπομένονσα ὑποθήκη τὸ πρὸς τ' αἴσχεσιν καὶ ἀλγεα πάσχει, πείρα ἐπαίσχυντη τοῦ ἀηδονιοῦ. Τὸ πρὸς τ' αἴσχεσι καὶ τὸ νίκης τε στέρεται μεταβιβάζεται τώρα στὸ παθητικὸν ἀρχεῖον τοῦ θύτη, καὶ μένει τὸ ἀλγεα πάσχει στὸ ἐνεργητικὸν τοῦ θύματος. Νὰ λοιπὸν τῶν ὁρῶν ἡ ἀλλαγὴ, ἡ ἀνασκευή τῶν ὁρισμῶν, ἡ ἀλχημεία τῶν συστατικῶν.

Στὴ σολωμικὴ ἐκδοχὴ τοῦ μύθου τὸ μοιραῖον τέλος ἐπέρχεται μόλις συντελέστηκε ἡ διάβρωση τοῦ θύτου. Πρὶν ἀπ' ὅλα ἡ ψυχολογία τοῦ ποιητοῦ μεταβάλλει τὴν στάση καὶ τὸ ἦθος τῆς ἀρχαίας ῥήρας. Τὸ θῦμα ἐδῶ δὲν εἶναι ἕνας ἐλεεινὸς ἐπαίτης ζωῆς, ὅπως ἐκεῖ, ἀλλὰ μιὰ ἐγκυμονοῦσα δημιουργικὴ φύσις, ποὺ ἀγωνίζεται μόνον νὰ κερδίσει χρόνον, ὥσπου νὰ συντελεσθῇ ὁ τόκος:

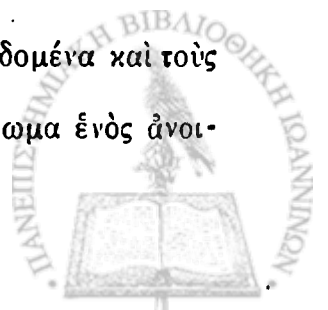
"Αφῆσέ με νὰ ζήσω μιὰ στιγμή, ἅν ὅσο
στὸν γαλήνῃ νὰ χύσω αἰθέρα καὶ στ' αὐτί σου
τὸν θησαυρό μου. Μὴ σκοτώσεις ὅ,τι πρέπει
νὰ γεννηθῇ.

Πέραν αὐτοῦ ὁ θάνατος παύει νὰ τὸν ἐνδιαφέρει, ἀφ' οὗ θὰ τὸν ξεπεράσει μὲ τὴν δημιουργίαν. Ἡ δημιουργία ἡ καλλιτεχνικὴ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν (κελαῖδισμός, ποίημα), καθὼς μάλιστα ἐκπορεύεται καλόβουλα καὶ πρὸς τὸν θύτη (γεράκι, ἰσχυροί) εἶναι στὸ βάθος μιὰ νίκη, εἶναι ὁ θάνατος τοῦ θανάτου, ἡ ἀρνησις τῆς καταστροφῆς, ποὺ ἐπιβουλεύονται οἱ φυσικῶς καὶ κοινωνικῶς ἰσχυροί. Ὁ θύτης στὴ νεοελληνικὴ κόπια τῆς παραβολῆς ἄλλωστε δὲν εἶναι πιά ἀσύδοτος δῆμιος, πέραν κάθε δίκης καὶ ἐλέγχου. Δὲν εἶναι ἡ ἀναρρηρὴ προσωποποίηση τῆς καταστροφῆς, ὁ ἄνευ οἴκτου θάνατος, ἀλλὰ μιὰ εὐάγωγη ἰσχὺς σὶν νόημα τῆς δημιουργίας.

Σ' αὐτὰ τὰ λόγια τὸ γεράκι
τ' ἀπονοίγει τὸν παράλινε, καὶ μὲ τ' ἄλλο
ἔπλωσεν, ὥσάν σπλάχνους φιλανθρώπου χέρι
στ' ἀηδόνι.

Ἡ διαφορὰ λοιπὸν σημαίνει διάφορη πίστις στὴ φύσιν, τὰ δεδομένα καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ ἀγῶνος. Εἶναι διαφορὰ πολιτιστικοῦ κλίματος.

Τοῦ Σολωμοῦ ἡ ἐπέμβασις ἐξ ἄλλου μοιάζει καὶ σὰν συμπλήρωμα ἑνὸς ἀνοι-

χτιού έργου, ἡ δεύτερη (καὶ τελευταία) πράξη ἐνὸς δράματος, μιᾶς βεβιασμένης δίκης ἢ τελικῇ διεκπεραίωσιν. Ὅσα εἰς βάρος τοῦ θύματος ἐξακοντίζει τὸ γεράκι τοῦ Ἑσιόδου εὐστοχα τώρα ἀνασκευάζονται ἀπ' τ' ἀηδόνι τοῦ Σολωμοῦ στὴ δεύτερη φάση τοῦ ἀγῶνος, ὅπου ἐπιχειρεῖται καὶ προπαντὸς ἐπιτρέπεται ἡ ἀπολογία τοῦ θύματος. Ἐκεῖ τὸ θῦμα, καθὼς ὑφίσταται τὴν ὀλοκληρωτικὴν πτώσιν, ἐπαιτεῖ (δὲν ἀπαιτεῖ), ἐπαιτεῖ κυρίως σὰν βιολογικὴ μονάδα τὴ διάσωσίν του. Ἦταν ἐπομένως μιὰ ὕβρις στὸ κῦρος τῆς καθολικῆς φθορᾶς ποὺ δικαιώνει τὴ δύναμιν τοῦ θανάτου, ποὺ τὸ γεράκι ἐκπροσωποῦσε. Καί—τὸ χειρότερον—τὸ θῦμα τὴν καλλιτεχνικὴν τοῦ ἰδιοτήτα, ποὺ εἶναι σκοπὸς τῆς ζωῆς του, τὴ χρησιμοποιεῖ σὰν ταυτότητα γιὰ τὴ διάσωσίν του. Τί ἐλεεινὴ, ἀνάγωγη πτώσιν γιὰ τὸ νόημα τῆς δημιουργίας! Κεντρίζει ἐπικίνδυνα, αὐτοκαταστροφικὰ, τὴ φιλοτιμίαν νὰ ἐκφράσῃ τὸ νόημα τῆς ὑπάρξεώς του, ὅπως δὴποτε. Ἐνῶ στὴν ἄλλην, τὴ μεταχριστιανικὴν ἔκδοσιν τοῦ μύθου, ἀπαιτεῖ τὸ σέβας πρὸς τὴ δημιουργίαν. Βλέπομε βέβαια ὅτι οἱ διαφορετικὲς ἐνέργειαι θύτου καὶ θύματος εἶναι ὁμόλογες καὶ ἐν τέλει ὁμοιοτέλετες. Ἀλλ' ὁ μῦθος, ἔτσι καθὼς τὸν διατύπωσε ὁ Σολωμός, πιὸ προσφιλὴς μᾶς εἶναι. Κατέχει πιὸ εὐάγωγην ψυχολόγησιν, εὐρυχωρότερον φιλοσοφικὴν στόχασιν καὶ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἐποχὴν μας ἐνυμνηγορία ἀποκαλύπτει. Στὴν τελικὴν κάθαρσιν δὲν εἶναι οὔτε τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἀλλ' οὔτε καὶ τοῦ ἀδικημένου ἢ δικαίωσιν. Εἶναι ἡ διάσωσιν τῆς (ὄντογονικῆς) δημιουργίας, ἡ διευκόλυνσιν μιᾶς γεννήσεως. Ἔτσι ἡ ἀδικία δὲν εἶναι ὅπως στὴν ἀρχαία φύσιν μιὰ κοινωνικὴ ἐπικύρωσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ περσισμοῦ, μιὰ συνειδητὴ διακήρυξιν δηλ. τῆς ἀσυνδοσίας τοῦ ἰσχυροτέρου, ἀλλ' εἶναι μιὰ ἀσυνειδητὴ λειτουργία τῶν ὑλικῶν δυνάμεων. Φαίνεται σὰ μιὰ ἄτυχην καὶ ἄστοχην ἐγρήγορσιν τῆς φθορᾶς, ὅπου χωρεῖ καὶ τὸ δράμα ὅσων δὲν μπόρεσαν τὴ δημιουργίαν τοὺς νὰ ὀλοκληρώσουν. Καὶ κατορθώνει προπαντός, χωρὶς νὰ παραχαράξῃ τὴ φυσιογνωσίαν τοῦ μύθου, καὶ τὴν τελικὴν, τραγικὴν κάθαρσιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Σολωμός ἐπέτυχεν αὐτὴν τὴν νίκην μὲ τὴν ἀνασκευὴν τῶν καταθέσεων, τὴν ἀλλαγὴν τῶν ρόλων, τὴ διαφορὴν συμπεριφορᾶς τῆς μεταχριστιανικῆς (προρωμαντικῆς) ψυχῆς του. Σεβασμὸς πρωτίστως πρὸς τὴν δημιουργίαν, κατανόησιν τῆς τελολογίας τῆς. Ἐρωτοτροπία κατόπι πρὸς τὰ τραγικὰ ἀδιέξοδα τῆς ζωῆς. Φιλοτιμία ἐν συνεχείᾳ γιὰ ἀναστύλωσιν τῶν ἀξιών. Καί, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀδικίας, ἐπιβεβαίωσιν τοῦ γενικοῦ νοήματος τῆς φθορᾶς τοῦ αἰσθητοῦ, τοῦ ἐπιστητοῦ κόσμου. Καὶ ὁ λόγος ἀπὸ τὸν θῦτη περνᾷ τώρα στὸ θῦμα ἐξ ὀλοκλήρου. Τὸ θῦμα εἶναι ἐδῶ ἕνας ἀπολογητής, ποὺ ἀπὸ κατηγορούμενος γίνεται κατήγορος καὶ πλήττει καίρια τὸν θῦτην του. Στὴν ἀπολογία, ποὺ ἀκοῦμε, θὰ ἀναφέρει τὰ κατέκαστα, θὰ δικαιολογήσῃ τὴν συμπεριφορὰν του. Καὶ θὰ ἀπαιτήσῃ τέλος ἀξιοπρεπῶς τὴ συνεννόησιν, τὴν κατανόησιν, τὴν ὑπὸ ὅρους θυσίας του. Συγκατανεύοντας ὑποκύπτει ὅχι στὴ βία, ἀλλὰ στὸ κῦρος τῆς καθολικῆς φθορᾶς. Στὸ ἔχει ν ὕ σ ε π ο λ λ ὸ ν ἀ ρ ε ί ω ν συμπληρώνει μὲ ὥριμην εὐθαρσία:

*Εἶναι στὸ χέρι σου ἡ ζωὴ μου, καθὼς εἶναι
τὸ πέταμά σου τούτῃ τῇ στιγμῇ σὶά νέφη,*

καὶ τὸ ἀ ν τ ι φ ε ρ ῖ ζ ε ι ν π ρ ὸ ς κ ρ ε ῖ σ σ ο ν α ς τὸ ἀποκαθαίρει μὲ ἐκλεκτὴν ὑπερηφάνειαν:

Σὲ θωροῦσα ποὺ ἐρχόσουν κατὰ μέ, κι' ὁ φόβος
ἀπὸ τὸ θαυμασμό μου ἐστάθη νικημένος
στὸ μεγαλόπρεπο τρεχάτο πέταμά σου,
ὅπου ἐγὼ τῶν θεῶν ἐξάνοιγα τὸ δῶρο.

Πράγματι ἡ παρουσία· κι' ἡ ἐπίγνωση τοῦ θανάτου εἶναι ἡ πιὸ εὐγλωττη συνήγορος τῆς δημιουργίας, ἓνα δῶρο Θεῶν. Ἀρκεῖ νὰ ἐρηγοροῦμε στὸ μεγαλόπρεπο τρεχάτο πέταγμά του, γιὰ μιὰ ἀκέραιη διεκπεραίωση τῆς ἴδιας μας ὑπάρξεως, ποὺ ἐγκλείει σ' ἓνα νόημα τὶς δυὸ ὄψεις τοῦ ὑφάσματος τῆς. Τὴν ὄψη τῆς δημιουργίας καὶ τῆς φθορᾶς. Ἡ κάθε μιὰ εἶναι συγχρόνως τὸ θῦμα καὶ ὁ θύτης τῆς ἄλλης. Ἔτσι τὸ ἐπιχείρησε, μετὰ τὴν ἀποδελτίωση τοῦ ἡσιόδειου χειρογράφου, σὲ ἐνιαίᾳ ὕφανση γιὰ ἔνδυμα τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς ἐποχῆς του ὁ Σολωμός. Τὸ μὴ σκοτώσεις ὅ, τι πρέπει νὰ γεννηθεῖ εἶναι ἤδη μιὰ εὐρύχωρη φιλοσοφία ἀγωγῆς, ὅπου ἀνετα καὶ νόμιμα τὸ θῦμα μεταμορφώνεται σὲ θύτη. Ἐδῶ συντελεῖται ἡ ἀνακατάταξη τῶν εὐθυνῶν. Διασαλεύεται ἡ τάξη καὶ ἡ τακτικὴ τῶν πρακτικῶν. Οἱ συνέπειες βαρύνουν, ἀναλόγως τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν περιστάσεων, πότε τὴ μιὰ καὶ πότε τὴν ἄλλη ὄψη τῆς ὑπάρξεώς μας. Εἶναι τὸ καθένα χωριστὰ (θύτης καὶ θῦμα, θάνατος καὶ ζωὴ) ἀπέναντι τοῦ ἑτέρου, ἀλλὰ καὶ μαζὺ ἀπέναντι τῆς ἐνιαίας, μολονότι δισυνπύκνωσης, δημιουργίας, ἔγκυρα καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑπόλογα γιὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀποκάλυψη, διευκόλυνση καὶ συντήρηση τοῦ συνεχοῦς νόμου τῆς ὑπάρξεώς μας.

Νὰ ποῦμε ἀκόμη ὅτι ἡ Προσωκρατικὴ φιλοσοφία ἐναπόθεσε, παρὰ τὸ πέρασμα χιλιετηρίδων ἀλλόδοξων, στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ μας κ' ἐκείνη τὰ σπέρματά της; Ὅπως δὴ ποτε. Νὰ τὶ πρέσβευε σχετικῶς ὁ Ἀναξίμανδρος: «Ἀναξίμανδρος εἶρηκε ἀρχὴν τῶν ὄντων τὸ ἀπειρον, ἐξ ὧν δὲ ἡ γένεσις ἐστὶ τοῖς οὖσι καὶ τὴν φθορὰν εἰς ταῦτα γίνεσθαι κατὰ τὸ χρεῶν· διδόναι γὰρ αὐτὰ δίκην καὶ τίσιν ἀλλήλοις τῆς ἀδικίας κατὰ τὴν τοῦ χρόνου τάξιν. Ἐκ δὲ τούτου (τοῦ ἀπείρου) πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς τοῦτο πάντα φθειρεσθαι». Τοῦ Ἀναξιμάνδρου λοιπὸν ἦ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ τῶν ὄντων μὲ ἀποφασιστικὸν παρονομαστὴ τὴν δίκην καὶ τὴν τίσιν διασταυρώθηκε, θαρρεῖς, μέσα σὲ μιὰ νοοτροπία μεταχριστιανικὴ σὲ μιὰ καλλιτεχνικὴ φύση προϋποκειμένη. Κι' ἀνέβηκε, φιλοσοφία ὄντολογικὴ συνάμα καὶ κοσμολογικὴ, ὡς τὰ χεῖλη τοῦ Σολωμοῦ.

III

Μάρτυρες κ' ἐμεῖς ἐξ ἀκροάσεως αὐτῆς τῆς δίκης, μὲ τὰ δεδομένα τῆς δικογραφίας, βλέπομε στὰ πρόσωπα τοῦ Ἡσίοδου καὶ τοῦ Σολωμοῦ τῶρα δυὸ εὐγενεῖς ἱεραποστόλους, γηγενεῖς κληρονόμους τῶν πρακτικῶν καὶ τῶν κωδίκων τῆς. Καὶ ἐπιχειροῦν (φιλό·λογοι εἶναι ἄλλωστε) ὁ καθένας μιὰ χωριστὴ, ἐγγυημένη καὶ κριτικὴ—ἀλλὰ προτὶν ὅς προσωπικὴ—ἐκδοσὴ τῶν κωδίκων τῆς δικογραφίας. Ὁ Ἡσιόδος πρῶτος ἐπιχειρεῖ μιὰ ἐκλαϊκευμένη, ἀμεσης πειθοῦς, ἐκδοσὴ αὐτῆς τῆς ὁμοιοτέλευτης διαμάχης καὶ ἐν ὀνόματι τῆς ζωῆς. Κινεῖται πάντα στὸν κοινωνικὸν τομέα, μὲ μιὰ ἐποπτεία ἱστορικὴ. Καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ πλέον τὸν ἐμπνέει μιὰ διάθεση φυγῆς πρὸς τὰ ἀσφαλῆ κρυσφήγεα ἐνὸς ἐξιδανικευμένου παρελθόντος, ὁ ἀγῶνας

στην ἔκδοσίν του δ.ασώζεται ὄχι ὁμοιοτέλετος καὶ γόνιμος, ἀλλὰ ἀνομοιογενής, μεροληπτικός, ἄδικος. Σὰν ἀπολογητὴς λοιπὸν τῆς ἱστορικῆς ἀμηχανίας, σὰν ἐμπαθὴς μάρτυρας ἐνὸς δύσπεπτου παρόντος, διαβλέπει παντοῦ μιὰ μοῖρα ἀποσυνθέσεως καὶ φθορᾶς νὰ βαραίνει ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Τούτου τὶς σπασμωδικὰς διαταραχάς, τὶς διαθλάσεις μὲς στὴν κοίτη τῆς γνώσεως φιλοδοξεῖ νὰ διασώσει, προτείνοντας ἓνα ὑπόδειγμα πρὸς ἀποφυγὴν. Ὁ μῦθος του παραμένει ἔτσι σὰ μιὰ τροχοπέδη στὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη, σῆμα κινδύνου καὶ σύνθημα ἐπιστροφῆς πρὸς τὰ πίσω τοῦ ρεύματος τῆς Ἱστορίας.

Ὁ Σολωμὸς καταφανῶς δίνει ἄλλες διαστάσεις στὸ νόημα τοῦ μύθου. Ἀριστοκρατικὴ, καρπὸς πολυτελείας, εἶναι ἡ δική του ἔκδοσις. Προσφέρεται στοὺς ὀλίγους, στὶς μονάδες, στὸν καθένα πὺ κατὰφερε ν' ἀποκτήσει μιὰ οὐσιαστικὴ γεύση ὁποιασδήποτε δημιουργίας στὸ συμπόσιο τῆς ζωῆς. Σ' αὐτὸν πὺ ὠρίμασε τόσιν ὥστε νὰ ἀναγνωρίζει διαλεκτικὸν (ἰσότημον καὶ ἀναγκαῖον) συνδαιτημόνα του—τῶν θεῶν δῶρο—τὸ γεράκι, δηλ. τὸ συμπλήρωμά μας, τὴ γεμάτη νόημα παρουσία τῆς φθορᾶς. Εἶναι ἡ πιὸ ὠριμὴ στιγμή δημιουργίας, ἀρκεῖ νὰ συγκατανεύσει στοχαστικὰ καὶ ἔγκυρα νὰ ἐξηγηθήσῃ ἀναλόγως ἡ φθορὰ ἢ ὁ τόκος. Τότε τὸ τέλος, ἡ στέρεσις τῆς ζωῆς, στὴν εὐτυχισμένη περίπτωσι εἶναι μιὰ πρόσφορη οἰκονομία ζωῆς. Οἰκονομεῖ ἀφ' ἑαυτῆς ἀπεκδυόμενη, ὡς ἐκ τῆς γήϊνης χρήσεως περιττά, τὶς πεπαλαιωμένες ἀμφιέσεις της, τὰ προσωπεῖα της. Ὁ Σολωμὸς ὅμως ἀπέμεινε ἐν μέσῃ πορείᾳ. Διέσωσε τὸ ὄραμά του ἡμιτελές· τέλεια, ὁλοκληρωμένη τραγωδία μιᾶς ἀνολοκλήρωτης καλλιτεχνικῆς προσπάθειας. Ἀλλὰ κ' ἔτσι εἶναι μιὰ τραγικὴ ὑπόθεσις, ἔπαθλον εὐγενὲς γιὰ κάθε ἐκλεκτὴ ὑπερηφάνεια. Γίνεται κ' ἐδῶ ὁ Σολωμὸς ἀπολογητὴς τῆς δημιουργικῆς ἀντοχῆς καὶ δυνατότητος τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ ἀτομικοῦ ταλάντου του. Ὁ μῦθος, ἔτσι διασκευασμένος, εἶναι τώρα ἐκτὸς τῶν ἄλλων πὺ εἴπαμε, καὶ μιὰ εὐγλωττὴ ἐκμυστέρεισις τοῦ προσωπικοῦ δράματος τοῦ ποιητοῦ μας σὴ σφαῖρα τῆς Τέχνης.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΝΕΣΤΟΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΤΣΗ

Η ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΥ

(ΚΟΝΤΙΝΕΝΤΕ), ΠΡΕΒΕΖΗΣ, ΒΟΝΙΤΣΗΣ, ΠΑΡΓΑΣ, ΒΟΥΘΡΩΤΟΥ

(Εισαγωγικὸν σημείωμα, Εὐαγγ. Μπόγκα)

Τὸ δημοσιευόμενον κατωτέρω χειρόγραφον τοῦ δικηγόρου καὶ δημογέροντος τῆς Ἐπαρχίας Ζαγορίου ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐκ Ζωνδῆλας Ζαγορίου καταγομένον, Νέστορος Γεωργίτη (1856—1930) προωρίζετο διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γ. Γάγαρη ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον Ἑπειρ. ἡμερολόγιον «Δωδώνη» τοῦ 1898. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ σημείωσιν τοῦ Γάγαρη, συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦτου κατὰ τὸ 1943, ἡ «Δωδώνη» δὲν ἐξεδόθη κατὰ τὸ ἔτος 1898, διε δὲ ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1899 εἶχε λησμονηθεῖ ἡ ὑπαρξίς τοῦ χειρογράφου, ἀνευρεθέντος μόλις κατὰ τὸ 1943 ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐν τῷ ἀρχεῖῳ του. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χειρόγραφον, μὲ μικροσκοπικοὺς ἀλλὰ λίαν εὐαναγνώστους καὶ καλλιγραφικοὺς χαρακτῆρας συντεταγμένον, πρέπει νὰ ἔχῃ γραφεῖ περὶ τὸ ἔτος 1898.

Ὁ Γεωργίτης, ὅταν εἶδε ὅτι τοῦτο δὲν ἐδημοσιεύθη οὔτε εἰς τὴν «Δωδώνην» τοῦ 1899, ἀπέστειλε ἕτερον χειρόγραφον εἰς τὴν «Νέαν Ἡμέραν» τῆς Τεργέστης, ὁποῦθεν ἀνεδημοσιεύθη εἰς τὸν «Ἑλληνισμόν» τοῦ Ν. Καζάκη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1909. Τοῦτο βεβαιοῦται ὑπὸ τῆς συντάξεως τοῦ Περιδικοῦ δι' ὑποσημειώσεως ἐχούσης οὕτω: Αἱ ὧδε ἀναδημοσιευόμεναι αὐταὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαι σελίδες περὶ τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Νέᾳ Ἡμέρᾳ» τῆς Τεργέστης. («Ἑλληνισμός» τεύχος Δεκεμβρίου 1909). Ἐκ παραβολῆς ὁμως τοῦ εἰς χεῖράς μας χειρογράφου τοῦ 1898 καὶ τοῦ εἰς τὸν «Ἑλληνισμόν» τὸ 1909 δημοσιευθέντος—δὲν ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον νὰ ἀνατρέξωμεν καὶ εἰς τὸ ἐν τῇ «Ν. Ἡμέρᾳ» δημοσιευθὲν παρομοίωτον κείμενον—δὲν προκύπτουν μόνον φραστικαὶ διαφοραὶ, ἀλλὰ καὶ παραλείψεις κειμένων, τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς ἐθεώρησε, φαίνεται, σκόπιμον νὰ μὴ δημοσιεύσῃ εἰς τὴν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐκδιδομένην «Νέαν Ἡμέραν», πιθανῶς δὲ νὰ ἀπῆλειψε ταῦτα καὶ ἡ σύνταξις τῆς ἐφημερίδος ταύτης, διότι ἀνεφύεροντο εἰς δοριμείας τοῦ Γεωργίτη κρίσεις καταδικαζούσας ἐνίας διατάξεις «αἵτινες ἀπαντῶσιν ὥσπερ κῆρες, τὰ μάλα ρυπαίνουσαι τὴν ἀριπαγῇ ταύτην Συμπολιτείαν». Διὰ τὴν παράλειψιν ταύτην καὶ διότι ἡ σύνταξις τῆς «Ν. Ἡμέρας» μετέβαλεν σημειὰ τινὰ καὶ τὴν ὀρθογραφίαν δικαστικῶν αποφάσεων συντεταγμένων εἰς τὴν ἐλληνικὴν τοῦ 1803, ἀντιγραφειῶν δὲ ὑπὸ τοῦ Γεωργίτη ἐμὲ τὴν σύνταξιν καὶ ὀρθογραφίαν τοῦ καγκελαρίου» φρονοῦμεν ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπος ἡ εἰς τὴν «Ἡπ. Ἑστίαν» ἐν ἣ εὗρηνται ἀποθησαυρισμένα καὶ ἕτεραι ἀξιόλογοι πραγματεῖαι ἀφορῶσαι τὴν Πρέβεζαν, δημοσίευσιν τοῦ ἀρχικοῦ τούτου χειρογράφου τοῦ καὶ πληροτέρον καὶ ἀκριβεστέρον ἐκείνου, ὅπερ ἐδημοσιεύθη βραδύτερον «ἀρχομένου Ὀκτωβρίου 1909» εἰς τὴν Τεργεσταίαν ἐλληνικὴν ἐφημερίδα.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΠΟΓΚΑΣ

Τὸ ἐν Πρεβέζῃ Δημόσιον Δίκαιον
Ἐπὶ τῆς Συμπολιτείας τοῦ Ἀκρωτηρίου
(Κοντινέντε)

ὑπὸ Νέστορος Γεωργίτη δικηγόρου

I.

Θὰ ξενισθῇ ἴσως ὁ ἀναγνώστης ἐκ τούτης ἐπιγραφῆς καὶ οὐδὲ κἂν βλέμματος θ' ἀξιῶσθαι τὰ γεγραμμένα· διότι τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων περὶ ἄλλα τυρβάζει καθόσον

σήμερον εἴπερ ποτε εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ ὕλισμοῦ:

χρήματα, χρήματ' ἀνῆρ·
πενιχρὸς δ' οὐδεὶς πέλει· ἐσθλὸς
τίμιος δ' οὐδέ.

τὸ δὲ πολὺ τῶν λογίων κατατρίβεται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν μέσων δι' ὧν διαθρύπτεται ἡ ἀδυναμία τοῦ κοινοῦ, καὶ μόνον ὀλίγοι κατανάλισκουσι τὸν χρόνον ἀναγινώσκοντες σελίδας τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐν σητοδρώταις ἢ κεκονιαμένοις βιβλίοις. Ὅθεν διὰ τοὺς ὀλί-

γους χαράσσομεν τὰς γραμμάς ταύτας, δι' ὧν ἀνασύρεται μικρὰ γωνία τοῦ πέπλου, δ-
στις περιβάλλει τὴν πατρῴαν ἱστορίαν, τῆς
δυσίας τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ τοὺς
μετὰ ταῦτα περικαλύπτει ἀχλύς. Κατὰ τοὺς
χρόνους τούτους ἡ Ἐλευθερία φυγαδευθεῖ-
σα συμπεριέλαβε καὶ τὴν ἀχώριστον αὐτῇ
σύντροφον τὴν Παιδείαν, ἀμφοτέραι δὲ συ-
νέπηξαν τὴν καλιὰν αὐτῶν ὡς ἠδύναντο,
ἐγγὺς ἀλλήλων, ἡ μὲν πρώτη ἐπὶ τοῦ κοι-
νοτικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐν ᾧ ἀνεπτύχθη ἡ αὐ-
τοδιοίκησις καὶ διεφυλάχθη ἡ ἐνότης, ἡ δὲ
δευτέρα ἐπὶ τῶν ἱερῶν μονῶν, ἐν μέσῳ ἀ-
πορρώγων καὶ δυσπροσίτων ὁράχων, ἡ ἐπὶ
τῶν ναρθήκων τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐκεῖ στέ-
νουσα καὶ περίφροντις ἐκάλει τοὺς ἀπτήνας
αὐτῆς νεοσσοὺς, οὗτοι δὲ δειλοὶ καὶ περί-
φοβοι ἔτρεχον εἰς τὴν φωνὴν τῆς. Ἡ Σε-
λήνη μεγαλοπρεπῶς βαίνουσα ἐπὶ τοῦ στε-
ρεώματος ἔρριπτε τὸ ὠχρὸν φῶς ὅπερ ἔδα-
νεῖζετο ἐκ τοῦ Ἡλίου διὰ τὴν φωτίσιν τοὺς
ἰκέτας, οἵτινες τὴν ἐξελιπάρουν ψάλλοντες
λυγρῶς:

Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νὰ περπατῶ.
γιὰ νὰ πάω στὸ σκολερὸ
καὶ νὰ μάθω γράμματα
τοῦ θεοῦ τὰ πράγματα....!

Ἐκεῖ μετεδίδετο ἄσβεστος ἀπὸ γενεᾶς
εἰς γενεάν ἡ ἱερὰ φλόξ τῆς Θρησκείας καὶ
τοῦ Πατριωτισμοῦ. Ἐκεῖ ἐκυροῦντο αἱ
ἐλπίδες καὶ ἐναπετίθεντο αἱ τοῦ μέλλοντος
ὑποθήκαι, ἐκεῖ ἡ καρδιά ἐπληροῦτο ἐκ τῶν
εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἅτινα προσπελάζουσι
τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ θεῖον· ἐκεῖ ἡ Κλειὼ
διὰ πτερωτῆς γραφίδος ἐνέγραφεν εἰς τὰς
δέλτους τῆς Ἱστορίας πᾶσαν ἀξιόλογον πρᾶ-
ξιν! Ἀνασύροντες τὸν πέπλον τῆς παρελ-
θούσης ἑκατονταετηρίδος, θὰ σκιαγραφήσω-
μεν μίαν σελίδα τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ
τῆς Συμπολιτείας τοῦ Ἀκρωτηρίου (Κοντι-
νέντε), ἐν ᾧ διαφαίνεται καθαρῶς ἡ πολι-
τικὴ περίνοια ἀπλοϊκῶν μὲν καὶ ἀξέστων
πλὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῆς πατρίδος ἔρωτος
διαφλεγόμενων ἀνθρώπων. Τὰς ὀλίγας ταύ-
τας γραμμάς συνελέξαμεν ἐκ σημειώσεων
τοῦ ἀειμνήστου Γ. Κονεμένου Βέη καὶ ἐκ
σητεσβρώτων κωδίκων ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς
Θεοφανείου Σχολῆς ἀμελῶς ἀποκειμένων.

Ἡ ραπτῶν καὶ ἡ ἀδελτηρία φοξῶν καὶ
ψεδνῶν λογίων κατέστρεψεν ὅτι ἡ ἐπιμέ-
λεια καὶ ἡ πρόνοια προγόνων ἀμαθῶν συ-
νεκόμισε καὶ διεφύλαξεν ὡς μύρμηξ.

Γραμματικῶν περίεργα γέννη, ριζώρουχα μου-
[σης

ἀλλοτρίης, ἀτυχεῖς σῆτες ἀκανθοβάται,
τῶν μεγάλων κηλίδες,
ποιητῶν λῶβαι, παισὶ σκότος ἀρχομένοισι

II

Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλ-
που καὶ παρὰ τὸ Μυρτῶν πέλαγος, ἐκεῖ
ἐνθα ὑπὲρ γυναικὸς ἐπαίχθη ἡ τύχη τοῦ
κόσμου καὶ ἔψαλε τὸ κύκνειον ἄσμα ἡ ψυ-
χορραγοῦσα δημοκρατία, παρὰ τὸ ἀλίπεδον
τῆς Κασωπαίας, ἀντικρὺ δὲ τοῦ Ἀκτίου
καὶ πλησίον τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως τοῦ
Αὐγούστου, ἐξ ἧς ἀρχεῖται ἡ Ἀκτιακὴ χρο-
νολογία, κεῖται ἡ Πρέβεζα, ἐν ζωγραφικῇ
θέσει ἀναπαριστώσῃ τὴν Βασιλεύουσαν ἐν
μικρογραφίᾳ: παρὰ τὸ Ἀκτιον μὲν ἡ Χρυ-
σόπολις, παρὰ τὸ Ψαθάκι τὸ Πέραν μετὰ
τῶν προαστείων τοῦ Βοσπόρου, παρὰ τὴν
Μαργαῶνα ἐπίνειόν ποτε τῆς Νικοπόλεως
ὁ Κεράτιος κόλπος, τὸ δὲ μυθολογικὸν Στα-
μποῦλ παρὰ τὴν Πρέβεζαν. Ἡ πόλις αὕτη
ἐξ ἀλιέων καὶ ἄλλων ἀνεστίων τὸ πρῶτον
οἰκισθεῖσα—μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων
τελευταίαν ἐν Ἡπείρῳ ἐπιδρομὴν καὶ τὴν
ὑπ' αὐτῶν καταστροφὴν τῆς Νικοπόλεως
(1034 μ.Χ.)—πολλὰς ὑπέστη τὰς περιπετεί-
ας τῆς τύχης καὶ ἐν θραχεῖ χρόνῳ πολλοὺς
ἠλλάξε δεσπότας. Καταληφθεῖσα τὸ πρῶ-
τον διὰ Νορμανδῶν ὑπὸ τῆς Ἐνετίας, δού-
σης αὐτῇ καὶ τὸ ἰταλικὸν ὄνομα· ὑπετάγη
ἀκολούθως εἰς τοὺς Τούρκους ναυαρχοῦντος
τοῦ περιφήμου Χαϊρεδδίν—πασσᾶ Βαρβα-
ρόσα γάλλου τὴν καταγωγὴν. Μετ' οὗ πο-
λὺ ὥμως ὁ ἀνδρεῖος Μοροζίνης κατέλαβεν
αὐτὴν πάλιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ Ἐνετία βί-
ασθεῖσα ἐξεχώρησεν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ
ἀνέκτησε μετὰ τῆς Πάργας καὶ τῆς Βονί-
τσας καὶ τοῦ Βουθρωτοῦ διὰ τῆς συνθήκης
τοῦ Πασάροβιτς, διεφύλαξε δὲ μέχρι τῆς
ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου καταλύσεως τῆς δη-
μοκρατίας ταύτης, ὅποτε καὶ ἡ Πρέβεζα
μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἐνετικῶν
κτήσεων ἐξεχωρήθη εἰς τοὺς Γάλλους διὰ
τῆς συνθήκης τοῦ Κάμπο Φόρμιο καὶ ἀπε-

τέλεσε μέρος αναπόσπαστον τῆς Δημοκρατίας τῶν Ἰονίων νήσων. Ἐν ἔτος περίπου ἔμεινον ἐν Πρεβέζῃ οἱ Γάλλοι, διότι τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1798 προσβληθέντες ἑξακόσιοι αὐτοὶ ὑπὸ ἑνδεκα χιλιάδων Ἀλβανῶν ὡς λέγει ὁ Pouqueville ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ αὐτοπροσώπως ὀδηγουμένων, κατεκρεουργήθησαν ἅπαντες μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν, ἡ δὲ πόλις Πρεβέζης μετὰ τῆς Πάργας—διότι τὸ Βουθρωτὸν εἶχε καταληφθῇ ὀλίγον τι πρότερον—περιήλθεν εἰς τὸν Ἀλῆν.

Τὸ 1800 οἱ ἠνωμένοι στόλοι τῆς Τουρκίας καὶ Ρωσσίας κατέλαβον τὰς Ἰονίους νήσους τὴν δὲ 21 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπεγράφη, ἡ μεταξὺ Ὑ. Π. καὶ Ρωσσίας διομολογηθεῖσα συνθήκη, δι' ἧς ἡ Πρέβεζα ἡ Βόνιτσα ἡ Πάργα καὶ τὸ φρούριον τοῦ Βουθρωτοῦ ἐξεχωρήθησαν εἰς τὴν Πύλῃν· ἀλλ' εἰς τὰς πόλεις ταύτας, αἵτινες ὑπὸ τὸ ὄνομα *Contiente* ἀπετέλεσαν τὴν «συμπολιτείαν τοῦ Ἀκρωτηρίου» παρεχωρήθη ἡ καὶ ἐπὶ Ἑνετῶν αὐτοδιοίκησις καὶ ἕτερά τινα προνόμια, διὰ συνθήκης, ἐπεκυρώθησαν δὲ καὶ διὰ Φερμανίου ὑπὸ χρονολογίαν 1 Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἡ συνθήκη αὕτη ἀναγνωρισθεῖσα μετ' ὀλίγον καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων, περιεῖχε τὰ ἐξῆς ἄρθρα ἀφορῶντα τὴν ἀρτισύστατον συμπολιτείαν:

art VIII. Les places de Prévèsa, Parga et Bou troto situées sur le continent et detachées de Venise étant contigues à l' Albanie, seront annuées sur le même pied avec leurs dependances et leurs apanages aux états de la Sublime Porte, et lui appartiendront à l' avenir. Mais tous les habitants de ce pays, professant sans exception la religion chrétienne, les privilèges relatifs au culte religieux et à l' administration de la Justice, qui sont en vigueur dans les Principautés de Moldavie et de l' alachie ou regne aussi la religion chrétienne, seront conservés aux habitants du même pays; ainsi les usages relatifs aux procédures civiles et criminelles à la nature de propriété et à l' ordre des successions héréditaires ne seront point changés. Il continuera à être défendu au Musulmane d' acquérir des propriétés dans ce pays, suivant ce qui est observé dans les Principautés de la Valachie et de Moldavie.

Mais comme ces pays appartiennent en entière propriété à l' Empire Ottoman, il aura le droit d' y établir un officier commandant qui doit absolument être un musulman, et comme un grand nombre des sujets de la République des sept îles ioniennes unies, possèdent des propriétés dans les dit pays, la I. P. promet dès se moment de fixer le rang du dit officier, la nature et les droits de ses fonctions,

aussi bien que sa résidence le tout au gré de la dite République.

Τὴν 10ην Μαΐου ἐπιόντος ἔτους, ἐξεδόθη χάτι—Σιερίφ ἐπικυροῦν τὰ προνόμια, ἅπερ τὴν 25 Χθρίου 1800 εἶχον συζητηθῇ προκαταρκτικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τοῦ ὑπὸ τῆς Ὑ. Π. διορισθέντος διοικητοῦ Ἀβδουλάχμπεη, καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς συμπολιτείας καὶ τῆς Ἰονικῆς Πολιτείας. Ὁ Ἀβδουλάχμπεης φέρων τὸν τίτλον «Ἐκλαμπρότατος καὶ δεδοξασμένος καὶ μέγας Ἱμπροχώρ (Ἐμίρ—αχοῦρ—σταυλάρχης) καπουτζίμπασης Σαλαχώρας καὶ Βοϊβόδας τοῦ Ἱμλιάκι Χουμαγιουνούν, ἄμ' ἀφικνόμενος εἰς Πρέβεζαν, ἐπεχείρησεν ν' ἀνορθώσῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν γαλήνην καὶ ἡσυχίαν εἰς τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων διασαλευθέντα ἐκ τῶν ὁμοτήτων τοῦ Ἀλῆ, διὰ τῆς ἐμφρονος δὲ καὶ φιλανθρώπου αὐτοῦ διοικήσεως κατώρθωσε νὰ ἐπισύρῃ τὴν ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην ἀπάντων.

Ἡ συμπολιτεία τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἕνεκα τῆς διασπορᾶς τῶν κατοίκων καὶ τῆς ἐπικρατούσης ἀνερείας, ἔμεινεν ἀσύδοτος μέχρι τοῦ 1803, ὁπότε ἐντολῇ τοῦ Βοϊβόδα Ἀβδουλάχμπεη, αἱ εἰρημέναι πόλεις προσεκληθῆσαν ἵν' ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κανονίσωσι τὸ περὶ φόρων ζήτημα μετὰ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου. Ἀλλὰ τοῦτο ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δαυλὸς διχονοίας μεταξὺ τῶν πολιτῶν τῆς Πρεβέζης διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν: Οἱ Ἑνετοὶ ἀποχωροῦντες εἶχον ἀφήσει ἀντὶ Δουρείου Ἰππου τὴν Χρυστὴν Βίβλον (*Libro d' Oro*) διαθρύπτουσιν τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν φιλαυτίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνέγραφον τοὺς δονκιστικῶς χειροτονουμένους εὐγενεῖς. Πλὴν ἔναυλα ἦσαν τὰ κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ δ' ἐν Πρεβέζῃ ἐπ' ὀλίγον παραμείναντες στρατιῶται τοῦ *La Sacette* μετέδωκαν τὰς ἀρχὰς τῆς κοινωνικῆς ἰσοπεδώσεως καὶ ἡ πρόσκλησις τοῦ Βοϊβόδα Ἀβδουλάχμπεη ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφορμὴ τῆς ἑριδος μεταξὺ εὐγενῶν καὶ πληβείων. Ἐκ μέρους τῶν προϋχόντων ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν, λέγει τὸ βιβλίον τῶν Γεν. Συνελεύσεων, «ὁ εὐγενὴς Ἀλέξανδρος Βαλεντίνης, διακριθεὶς μετὰ πάντων διὰ τὴν ζηλοπατριότητα καὶ ἐπιτηδεϊότητα». Ἡ

δευτέρα ὁμως τάξις χολωθείσα, συνήλθεν ἐν σπουδῇ, καὶ ἐξέλεξεν ἀντιπρόσωπόν της Ἀναστασίον τινα Μαυρομάτην, ἀνήγγειλε δὲ τὴν ἐκλογὴν δι' ἀναφορᾶς της εἰς τὴν σύγκλητον καὶ «ἐζήτησε νὰ δοθῇ κομιστὸν καὶ εἰς τὸν ἰδικὸν της Ἀναστάσιον Μαυρομάτην ἀλλ' ἢ Σύγκλητος ἐθεώρησε μὲ αἰσθησιν πόνου, τρόμου καὶ ταραχῆς τὴν καθιέρωσιν τοῦ ἀνόμου πρέσβους» ὃν καὶ ἀπέβαλεν. (σελ. 32. πραξ. 28 Αὐγ. 1803). Οἱ πληθεῖοι οὐδαμῶς ἐδειλίασαν ἔνεκα τούτου, ἀλλ' - πεμψαν καὶ αὐτοὶ τὸν οὕτω χειροτονηθέντα ἀντιπρόσωπον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξεβίασαν δὲ καὶ ἕτερα δικαιώματα, κατορθώσαντες νὰ ταχθῶσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ πληθεῖοι (σελ. 44 πρ. 5 96βρίου 1804).

Ὁ Ἀλῆς βαρέως ἔφερε τὴν γειτνίασιν τῆς συμπολιτείας, ἐκαιροφυλάκτει δὲ ἀρμόδιαν περίστασιν, ὅπως κατατάξῃ καὶ ταύτην μεταξὺ τῶν χωρῶν τοῦ πασαληκίου αὐτοῦ καὶ ἡ περίστασις δὲν ἐβράδυνε. Τὸ 1806 ἐκραγέντος τοῦ πολέμου μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ὁ Ἀλῆ—παρσᾶς, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι οἱ Ρῶσοι ἐμελέτων εἰσβολὴν εἰς τὴν Ἡπειρον, ὁ δὲ στρατὸς τῆς Συμπολιτείας ἦτο ἀνεπαρκὴς πρὸς ἀπώθησιν τοῦ ἐχθροῦ, κατέπεισε τὴν Πύλην ὅπως ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ὑπεράσπισιν, ἀντὶ ὁμως νὰ πέμψῃ ἐπαρκεῖς φρουρὰς εἰς τὰς πόλεις τοῦ Κοντινέντε, ὡς εἶχε διαταχθῇ. κατέλαβεν αἰφνης τὴν Πρέβεζαν καὶ ἐξεδίωξε τὸν Ἀβδουλάχμπεη. Οὐχ' ἦττον τοὺς κατοίκους περιποιήθη τὰ μάλιστα καὶ τοὺς ἐκπατριζομένους ἐπανῆγε διὰ δαψιλῶν ὑποσχέσεων καὶ μεγάλων ὀρκων ὅτι θέλῃ σεβασθῇ τὰ προνόμια κτλ. κατὰ παράδοξον δὲ ὅπως συγκυρίαν ἐτήρησεν εὐλαβῶς τοὺς λόγους του μέχρι τοῦ 1810, ὁπότε ἐδήμευσεν ἅπασαν τὴν ἑγγεῖον ἰδιοκτησίαν τῶν Ἰονίων, ὡς ἀνηκόντων εἰς ἐχθρὰν δύναμιν. Βραδύτερον δὲ ὡς θέλομεν ἴδῃ παρακατιόντες, ἀπέβαλεν ἡ συμπολιτεία καὶ τὰ προνόμια της πάντα καὶ συμπεριελήφθη εἰς τὸ Βιλαέτιον τῶν Ἰωαννίνων.

III

Τὸ ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας καθιδρυθὲν πολίτευμα τῆς Συμπολιτείας τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἦν ἀριστοκρατικόν, διότι ὀλίγοι ἐκ τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὴν Χρυσὴν Βί-

βλον διηύθυνον τὰ τῆς πολιτείας τοῦ Κοντινέντε, ὡς ἐκαλοῦντο τότε αἱ ἐν Ἡπείρῳ κτήσεις τῆς Βενετίας, πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον. Κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦτο—μὴ τροποποιηθὲν τοπαράπαν διὰ τοῦ Χάτι—Σιερίφ—οἱ πρόεδροι τῶν τριῶν πολιτειῶν τοῦ Κοντινέντε, συνερχόμενοι ἐτησίως ἐν Πρεβέζῃ, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἰνδία τοῦ τῆς ἐπτανησιακῆς δημοκρατίας, συνέθετον τοὺς δόρους τῶν ὁπείων ἢ ἐγκρισὶς ἀνετίθετο εἰς τὸν Βοεβόδαν, ἐδρεύοντα εἰς τὸ χωρίον Μιχαλῆτσι βραχύ τι τῆς Πρεβέζης ἀπὸν. Κατόπιν τούτου γενομένης ψηφοφορίας ὁ τῶν δικαιοῦχων πολιτῶν, ἐν τινι ναῷ, ὅπως περιβληθῇ τὸ κῦρος τῆς ἱερότητος καὶ περιφρουρηθῇ ὑπὸ τῆς Θρησκείας τὴν αἰγίδα, ἐξελέγοντο οἱ ἐτήσιοι πρόεδροι, καὶ διεκηρύττοντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν διὰ τοῦ κήρυκος ἀκολούθως ἀνηγγέλετο ἡ ἐκλογὴ εἰς τὸν Βοεβόδαν, ὅστις ἐπεμπε πρὸς τοὺς προέδρους τὰ βασιλικὰ σημεῖα τῶν καυτανίων. (Πραξ 4 10βρίου 1805).

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀβδουλάχμπεη ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, πρώτη γενικὴ συνέλευσις τῶν πολιτῶν ἐγένετο τὴν 12ην Ἰανουαρίου 1802. Ἐνεκεν τοῦ τρόμου καὶ τῶν δεινοπαθημάτων οἱ κάτοικοι εἶχον διασπαρῇ, οἱ δ' ἐν τῇ ναῷ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου συνελθόντες ψηφοφόροι ἦσαν ἐν ὄλῳ τεσσαράκοντα ὀκτὼ. Ὅθεν πρὸς ἀνσούστασιν τῶν ἀρχῶν ὠρίσθη ἵνα:

1) Ἡ Προεδρία σύγκηται ἐκ τριῶν εὐγενῶν, ἐνὸς γραμματέως μὲ μηνιαῖον μισθὸν 24 γροσίων καὶ ἐνὸς ὑπογραμματέως μὲ 10 γρόσια μισθόν. Ὁ γραμματεὺς, εἰς τὸν ὅποιον τὴν 30 Μαρτίου 1803 ἡ διοίκησις «διὰ βραβεῖον τῆς ἀρετῆς του καὶ ἐμπειρίας ἀσενιάρισε (= ὥρισε) γρόσια 90 τὸν κάθε μῆνα» ἔφερε τὸν τίτλον «Σεκρετάριος τῆς Διοικήσεως ἢ πιστότατος ἐξ ἀπορρήτων». (Πραξ. 21 Νοεμβρ. 1806). Ἡ προεδρία «δὲν εἶχε τὴν ἐξουσίαν νὰπραγματεύηται τὰς ὑποθέσεις τῆς κοινότητος ἐξω ἀπὸ τὰ νομικὰ πράγματα τῆς κρίσεως καὶ ἀναζητήσεως τῶν μερῶν». Οἱ τρεῖς πρόεδροι ἔπρεπε νὰ ἐκλεχθῶσιν «ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων καὶ πλουσιωτέρων οἰκογενειῶν, νὰ ἔχωσι δέ, οἱ δύο τοῦλάχιστον, ἡλικίαν 30 ἐτῶν. Οὗτοι καίτοι εἶχον πειθαρχικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων, πᾶσαν ἀπόφα-

σιν αὐτῶν ἔπρεπε ν' ἀναγγεῖλωσιν εὐθὺς «εἰς τὴν σύνοσιν τοῦ εὐγενεστάτου Κοινοκλάβε, ὅπου παρασταίνει τὴν Διοίκησιν ... διὰ ν' ἀποφασίσῃ τὴν παιδείαν ἢ τὴν ἀθώωσιν του. διότι, εἰ καὶ προϋσταμένης τῆς προεδρίας καὶ προηγουμένης εἰς πάντα τὰ ζητήματα, τὸ Κοινοκλάβε ἐδικαιοῦτο τὰ κυρόνη ἢ νὰ ἀπορρίπτῃ ἢ τροποποιῇ πᾶσαν πρότασιν». (Φύλ. 10 πραξ. 1 Μαρτίου 1808).

2) Τὸ δικαστήριον τῆς ὑγείας ἢ προβλέπεται τῆς Ὑγείας ὡσαύτως ἐκ τριῶν εὐγενῶν καὶ ἑνὸς γραμματέως ἢ καγκελαρίου. Τούτων ἡ ἀρχὴ ἐκ περιτροπῆς ἦν ἐβδομαδιαία «διὰ νὰ σώζεται ἡ εὐταξία καὶ ἡ καλὴ μέθοδος». κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο οἱ λοιποὶ δὲν ἐλάμβανον μέρος «ἐκτὸς ἂν ἀνάγκῃ ἄφευκτος ἤθελε τὸ καλέσῃ». ('Επιστ. Προεδ. φύλ. 33. 10 Ὁδρίου 1802). Ἡ θέσις τοῦ γραμματέως ἢ καγκελαρίου ἐν τῷ σωματεῖοι τούτῳ κυρουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ Κοινοκλάβε, κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ πλειότερα προσενεγκόντος καὶ ἡ διάρκεια αὐτῆς ἦν μηνιαία. Ἀγνωστον ὅμως πόθεν καὶ πῶς ὁ οὕτω διοριζόμενος γραμματεὺς εἰσέπραττε τὸ προσενεχθὲν χρῆμα.

3) Τὸ δικανικὸν κριτήριον τῆς πρώτης ἀπαιτήσεως ἢ κριταὶ τοῦ πρώτου φόρου, δικάζον τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις εἶχε τρεῖς δικαστὰς καὶ ἓνα ἢ δύο ἀναπληρωτὰς (σουλῆντες). Ὁ γραμματεὺς εἰσπράττων τὰ δικαστικὰ τέλη παρέδιδεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, καθὼς καὶ τὰς παρακαταθήκας.

4) Τὸ ἐγκληματικὸν δικαστήριον τῆς πρώτης ἀναφορᾶς ἐκ τριῶν εὐγενῶν καὶ ἑνὸς γραμματέως ἐκτελοῦντος καὶ καθήκοντα ἀνακριτοῦ. τούτου ὁ μισθὸς ἐπληρώνετο ἐκ τῶν εἰς τοὺς ἐνόχους ἐπιβαλλομένων προστίμων, ἢ ἐλλείψει τοιούτων, ἐκ τοῦ Ταμείου τῆς Διοικήσεως.

5) Τὸ δικανικὸν καὶ ἐγκληματικὸν δικαστήριον τῆς ἐπικλήσεως ἐκ πέντε εὐγενῶν καὶ δύο ἀναπληρωτῶν. Τοῦτο καθιστάμενον «κυριάρχης τῶν κριτηρίων καὶ διεκδικητὴς τῶν δημοσίων σφαλμάτων» καὶ δικαιοῦμενον «νὰ ἐπιτάττῃ καὶ κρατῇ τὰ κριτήρια καὶ δικαστήρια εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ νόμου καὶ τῆς δικαιοσύνης» ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα Σύλλογος τῆς ἐκκλήσεως ἢ ἐπικλήσεως καὶ Σύλλογος τῶν πέντε. Τὰ μέλη τοῦ Συλλό-

γου τῆς Ἐκκλήσεως ἐξελέγοντο ἐν κοινῇ. συνελεύσει εἰς τὴν ὁποῖαν ὁμως δὲν ἐλάμβανον μέρος, οἱ ἄρτι ἐκλεχθέντες οὐδὲ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν. Τὰ δύο δὲ τμήματα ἦσαν ἠνωμένα εἰς ἓν «ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως τῶν ὑποκειμένων».

6) Οἱ ἐκτιμηταὶ ἢ προβλεπταὶ τῶν τροφῶν καὶ ποτῶν ἦτοισι μαδοῦρ εἰς τὴν γιουστιτσερέσι ἢ ντεμποντάτοι, δύο ἐν ὄλῳ, ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τὴν προεδρίαν καὶ τὸ Κοινοκλάβε.

7) Οἱ προβλεπταὶ τῶν ὁδῶν καὶ ἐκτιμηταὶ τῶν ζημιῶν τοῦ κάμπου «ένωμένοι εἰς τὰ αὐτὰ πρόσωπα διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν κατοίκων, ἕως νὰ συναχθῶν τρεῖς τὸν ἀριθμὸν».

8) Οἱ ἐξ Κοινοκλάβισταις συγκαλητῆς οἱ ἀποτελοῦντες μετὰ τῶν τριῶν προέδρων τὴν Σύγκλητον (Κοινοκλάβε). Οὗτοι ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν προέδρων «ἐκ πλέον σεβασμίων καὶ κυβερνωμένων πολιτῶν» συνείρχοντο δὲ ἀπ᾽ τὸ ὑλάχιστον τῆς ἐβδομάδος εἰς «τὸ παλάτιον τῆς διοικήσεως» ἐνθα συνδισκέποντο μετὰ τῆς προεδρίας περὶ τῶν κοινῶν. Εἰδικῶς τὸ σωματεῖον τοῦτο εἶχε καθῆκον ν' ἀγρυπνῇ:

α) Εἰς τὴν διαγωγὴν ἐκάστου πολίτου.

β) Εἰς τῶν δικαστηρίων τὴν κανονικὴν λειτουργίαν «διὰ νὰ μὴ ἔχῃ τόπον ἢ κατάχρησις καὶ διατηρῆται ἡ εὐταξία καὶ εὐκοσμία».

γ) νὰ σχηματίζῃ ταρίφας καὶ κάθε πρόβλεψιν ἀναγκαίαν καὶ ἐπωφελεῖ.

δ) νὰ ἐξοικονομῇ τὸ εἰσόδημα τῆς κοινότητος καὶ διευθύνῃ καλῶς καὶ εὐστόχως, ἀγωνιζόμενον διὰ τὴν αὐξησίαν του.

Ἐκτὸς τῶν ἀνω μνημονευθεισῶν ἀρχῶν, ὑπῆρχε προσέτι εἰς χαρτοφύλαξ ἦτοισι ἀρκουεῖς τας «διὰ τὰς κοινὰς καὶ δημοσίας βίβλους καὶ ὑπομνήματα» δύο κόντρα διτόροι καὶ εἰς ταμίας ἐκλεγόμενος ἐκ τοῦ σώματος τῶν κοινοκλαβιστῶν.

Συνελθούσης τῆς συνελεύσεως, ὁ κῆρυξ «ἐφώναζε νὰ καταγραφῶν καὶ ὀνοματισθῶν τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων». μετὰ δὲ τὴν ψηφοφορίαν, ἀνεκῆρυττεν ἐκεῖνον «δοτις ἔμενεν ἀνώτερος τῶν ψήφων ἀπὸ τοὺς ἄλλους». οἱ δὲ «εὐγενεῖς πρόεδροι» ἀπέλυον τὴν σύναξιν τοῦ συμβουλίου κυρόνοντας τὰς ἐκλογὰς καὶ ψηφοφορίαν μετὰ τὴν σφραγίδα

και επισφραγίδα». (Πραξ. 3 και 4 26 'Ιανουαρ. 1802).

Ἡ προεδρία ἐξεπροσώπει τὴν πολιτείαν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς σχέσεις· ἢ ὡς λέγῃ τὸ ψήφισμα τῆς συστάσεως αὐτοῦ «ἐχρησίμευεν εἰς τὴν παράστασιν τῆς ἀνωτέρας ἀξίας τῆς κοινότητος, διὰ ν' ἀποφασίσῃ καὶ διαλύῃ τὰς δεινὰς καὶ δυσκόλους ὑποθέσεις τῆς πατρίδος καὶ νὰ ἀγρυπνῇ ἐν ταυτῷ εἰς τὸ πολίτευμα καὶ δίκην τῶν δικαστηρίων καὶ κριτηρίων, προλαμβάνοντας καὶ διορθώνοντας τὰς τούτων παροδεύσεις καὶ καταχρήσεις καὶ τοις αὐτοτρόπως συντηρῆται διὰ τῆς προνοίας τοῦ ἡ εὐνομία καὶ εὐταξία, τοσοῦτον ἀναγκαῖα εἰς μίαν ἀρτιγενῆ πολιτείαν». (Βιβλ. ψηφοφορ. φύλ. 4).

Ἡ Προεδρία δικαιουμένη «νὰ κράζῃ καὶ ἐπιτάττῃ τὰ κριτήρια καὶ δικαστήρια εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ νόμου καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀνάγκης τυχούσης νὰ ἀργεύῃ κάθε δημόσιον ὑποκείμενον ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ἐπαγγέλματός του», ἐπέβαλε πειθαρχικὰς ποινὰς εἰς πάντα δικαστικὸν ἢ διοικητικὸν ὑπάλληλον μὴ συμμορφούμενον πρὸς τοὺς νόμους. Οὕτω ἐν πράξει τῆς 21 7βρίου 1802 ἀναγινώσκομεν:

Πρὸς τὸ Ἐγκληματικὸν δικαστήριον τῆς πρώτης ἀναφορᾶς.

«Ἐπειδὴ ὁ σύναρχός σας Γεώργιος Γαβρίλης, διὰ λόγους ἀπροστοχάστους ὅπου ἀπετόλμησε ἀπροστοχάστως βλαπτικὰ καὶ ἐπιζήμια εἰς τὸ κοινόν, ἡ προεδρία μὲ τὸ περιβλεπτόν Κονκλάβε ἔκρινε συμφέρον καὶ πρέπον τὸ ἀρέστον του. λοιπὸν φθάνοντας τοῦ ἡμετέρου γράμματος θέλει ἀπεράσει εὐθὺς εἰς τὸ ὁσπίτιόν του καὶ σταθῇ φυλακισμένος ἕως δευτέρας σκέψεως».

Ἐὰν τὸ πταῖσμα ἐθεωρεῖτο βαρὺ ὁ δράστης ἐπαύετο τῆς θέσεώς του.

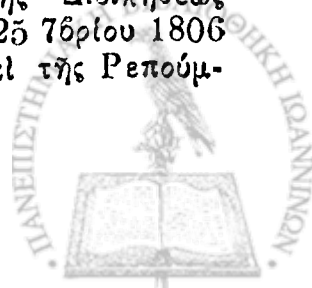
«Ἡ ἀπροστοχάστος καὶ καθαυτὸ κινδυνώδης καὶ ἐπικίνδυνος σημερινὴ ὁμιλία τοῦ συνάρχου σας Γαβρίλη ἐκρίθη παρὰ τῆς προεδρίας καὶ τοῦ περιβλεπτοῦ Κονκλάβε ἀξιοκατάκριτος. Γενομένης λοιπὸν νουνεχοῦς σκέψεως ἀπεφασίσθη κοινῇ τῇ φωνῇ καὶ γνώμῃ ἡ ἑξῶς τοῦ ἐκ τοῦ κριτηρίου καὶ ἀντ' ἐκείνου ἐκλέχθη καὶ προσεπικυρώθη προσωρινῶς ἕως τὴν σύναξιν τοῦ γεν. συμβουλίου ὁ κ. Νικόλαος Κιτσέλης· προειδοποιούμεν τὸν ζῆλον σας διὰ

φῶς σας καὶ ὁδηγίαν σας». (Ἐπιστ. 14 Φεβρίου 1802 φύλ. 28).

Τὸ αὐτὸ Κονκλάβε διὰ πράξεώς του τὴν 3 8βρίου 1802 «καιεδίκασε τὸν προβλεπτόν τῆς υἱείας Μόσχον Κοφέαν εἰς ὀκταήμερον φυλακὴν εἰς τὴν κάμεράν του καὶ εἰς τὴν στέρησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του, διότι αὐθαδίασεν ἀσυστόλως κατὰ τοῦ εὐγενοῦς προέδρου Πέτρου Βαλεντίνη». Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἔνεκα ἀδικήματος ἐτέρου θεωρηθέντος ὡς *lèse majesté* καὶ προσβαλόντος αὐτὴν τὴν πολιτείαν «τὸ κοινὸν συμβούλιον κάνοντας θαυυτάτην σκέψιν εἰς τὸ δάρος τοῦ ἀμαρτήματος καὶ θέλοντας ἐντοσοῦτω νὰ μὴ μένῃ ἀτιμώρητον τοιαύτης φύσεως ἔγκλημα ἐζήτησεν ἐκ συμφώνου νὰ δοκιμάσῃ τῆς πατρίδος τὴν παιδείαν, διὰ νὰ ἐκριζώσῃ ἀπὸ τὰς καρδίαις τῶν κακοτρόπων μὲ τοιοῦτον παράδειγμα τοιαῦτα ἀσεβέστατα φρονήματα. Ἡ εὐποιᾶ δμως τῆς Προεδρίας θέλουσα, ὡς πατήρ φιλόστοργος νὰ προκρίνῃ τὴν εὐμένειαν ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα, ἐπρόβαλε νὰ μείνουν διὰ δύο χρόνους ὑστερημένοι καὶ τῆς συνελεύσεως τοῦ συμβουλίου καὶ τῆς χάριτος καὶ τῆς τιμῆς νὰ λάβουν ἀξιώματα». Ὁ οὕτω καταδικασθεὶς μόνον δι' εἰλικρινοῦς μεταμελείας ἡδύνατο ν' ἀνακτήσῃται τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ δικαιώματα δεδομένης ἐπισήμως καὶ πανηγυρικῶς τῆς ἀφέσεως ὑπὸ τῆς Προεδρίας (Ἐπιστολ. 14 9βρίου 1802 φύλ. 28). Ἡ δικαιοδοσία αὕτη τῆς προεδρίας ἐξετείνετο καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοσπόνδων πολιτειῶν. Οὕτω ἡ Σύγκλητος Πρεβέζης διὰ θεσπίσματος τῆς τῆς 3 Μαΐου 1803 κατεδίκασε τὸν πρόεδρον Βονίτης Δημ. Φραγκαδοῦλην εἰς τρίμηνον ἐξορίαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Πάργας, διότι ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως ἠπέλησε τὸν συνάρχοντα αὐτοῦ Νικολ. Λογοθέτην Χαλκιοπούλον, ἡ δ' ἀπόφασις ἐξετελέσθη παραχρῆμα.

IV

Οἱ ἐν τῇ ἀρτισυστάτῳ συμπολιτεία τοῦ Ἀκρωτηρίου ἰσχύοντες νόμοι ἦσαν οἱ τῆς Ἰονικῆς πολιτείας μετὰ τινων παραλλαγῶν ἢ ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ πρὸς τὸν πρύτανιν Κεφαλληνίας ἐπιστολῇ τῆς Διοικήσεως Πρεβέζης, ὑπὸ χρονολογίαν 25 7βρίου 1806 «οἱ νόμοι τοῦ Κοντινέντε καὶ τῆς Ρεπούμ-

πλικας εἶνε οἱ αὐτοὶ καὶ εἰς ἄλλο δὲν διαφέρουσιν εἰ μὴ εἰς τὴν μέθοδον τῆς δικασίας των, ὅπου τοῦτοι εἶνε συντομώτεροι καὶ ἀπλώτεροι καὶ δὲν διαιωνίζουσι τὰς διαφορὰς». 'Αλλ' ἐὰν οἱ νόμοι οὗτοι ἦσαν ἐγγραφοὶ ἢ ἐστηρίζοντο εἰς τὸ ἐξ ἔθους δίκαιον οὐδὲν δυνάμεθα εἰπεῖν βέβαιον. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐστηρίζοντο ἐπὶ διαταγμάτων τῆς Διοικήσεως ἀναμνησκόντων τὰς ἐπιστολάς τῶν Ρωμαίων ἐπάρχων, περὶ ἐργος δὲ εἶναι ὁ τρόπος τῆς δημοσιεύσεως καὶ ἰσχύος τῶν διαταγμάτων τούτων: «Τὸ παρὸν, λέγει, διὰ τὴν ἐνέργειάν του καὶ διὰ τὴν κοινὴν ἀκρόασιν, θέλει δημοσιευθῇ μὲ τὸν κτύπον τοῦ τυμπάνου καὶ θέλει τεθῇ εἰς τοὺς συνειθισμένους τόπους τῆς παρούσης πόλεως».

V

Μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀναφορᾶς ἐκλητεύετο ὁ ἐναγόμενος ἢ δὲ δικάσιμος ἡμέρα ὠρίζετο ὑπὸ τοῦ χρέη κλητῆρος ἐπιτελούντος «αὐθεντικοῦ ἀνθρώπου» ὅστις ἀνέφερε τοῦτο εἰς τὸν καγκελάριον τοῦ δικαστηρίου ἵνα ἐγγραφῇ εἰς τὸ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον βιβλίον «τῶν ὀρισμῶν τοῦ εὐγενοῦς δικανικοῦ βήματος τῆς πρώτης ἀπαιτήσεως». Τοιαύτην ἐγγραφήν καταχωροῦμεν ἐνταῦθα φυλάττοντες τὴν σύνταξιν καὶ ὀρθογραφίαν τοῦ καγκελαρίου.

27 Μαρτίου 1803 Εὐς παλ. (ἔτος παλαιόν).

«Φαίνεται ρηφέρτα τοῦ Ἰωάννου μπιτζούλα αὐθεντικοῦ ἀνθρώπου ὅτι νὰ ἔρρισε τὸν κύριον Ἀθανάσιον ἀδασηότην διὰ δέκα ἡμέρες τὴν αὐγὴν νὰ πέσῃ κοῆσιμος καὶ τῆς ἀουδιέντζας ἀλέως διὰ τὴν ἀκόλουθον τέτοιαν καὶ νὰ ἀποκριθῇ τοῦ παπᾶ Κώστα τοῦ πογληανίτη κάμνοντας διὰ τὰ ἐγκόνια του γεράσιμο, ἰωάννην, καὶ διμήτρην, πεδὶὰ καὶ κληρονόμους τῆς ποτὲ γυνῆς λένος ἦτον χεῖρα τοῦ ποτὲ δημητρίου γγέκα διὰ νὰ ἀποφασισθῇ νὰ τοῦ πλερόσῃ γρόσια τριακόσια μὲ τὸ διάφορόν τους ἔπειτα ἀπὸ τὴν διορία τῶν τριῶν χρόνων ὅπου τὸ χρεωστῇ εἰς δυνάμει τῆς ὁμολογήχαστου 10 Φεβρουαρίου 1798: καὶ ὡς καλῆτερον ἐν κρητηρίῳ καὶ οὕτως τὴν σήμερον, καὶ τὰ ἐξῆς».

30) μαρτίου 1803

«φένεται ρηφέρτα τοῦ ἰωάννου μπιτζ-

ζούλα αὐθεντικοῦ ἀνθρώπου νὰ ὀρήσῃ διὰ κήρηξιν τῶν ζωντανῶν εἰς τοὺς τόπους τοὺς σινιθεσμένους τῆς παρούσης χώρας τὸν ἀπόντα θεόδωρον Καρχαλέτση. Κομ: Κομ: καλὰ κρατοῦντας καὶ κάθε ἄλλον νομημόν του ἐπήτροπον διὰ δεκαπέντε ἡμέραις τὴν αὐγὴ νὰ πέσῃ ἢ κρήσιμος καὶ τῆς ἀουδιέντζας ἀλλέως διὰ τὴν ἀκόλουθον τέτιαν, νὰ ἀποφασισθῇ ἢ ἀδημισιὸν τοῦ κοστηδούτου τοῦ ξεποζήτου ἀπὸ αὐτὸν καμομένο εἰς τὰς 25 τοῦ ἀναπνέοντος καὶ ὡς καλῆτερον ἐν κριτηρίῳ, ὁμοίως ἔδωκε ἡδισιν διὰ τὸν αὐτὸν ὀρητμόν ἡτοσπητι ὅθεν ἐκατῆκα εἰς τὰ περιάλγηα τῆς θαλάσσης καὶ σωματικῶς τῆς γυνῆς χρησοῦλας σινδίαστου καὶ οὕτως τὴν σήμερον καὶ τὰ ἐξῆς».

Ἡ διαδικασία ἦν ἀπλουστάτη. Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν δικάσιμον οἱ διάδικοι αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἀντιπροσώπων (διαφθεντευτῶν) ἀνέπτυσσον τοὺς ἰσχυρισμοὺς αὐτῶν, καὶ ὁ «εὐγενὴς καὶ σεβασμιὸς κριτὴς τὰ πάντα καλῶς σκεπτόμενος ἐν Χριστοῦ ὀνόματι» ἀπεφάσιζε περὶ τῆς διαφορᾶς ἢ «ὁ ἐντιμὸς κριτὴς τοῦ τζεβήλ Σουμαρίου ἐπικαλούμενος τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» ἔκρινε τὴν διαφορὰν. (Ἀπόφ. 25 Μαρτ. 1803 καὶ 16 Ἀπριλίου 1803.).

Αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν ἐισαγομένης προτάσεως, τὰ δὲ ψηφοδέλτια ἦσαν λευκὰ ἢ μαῦρα, ἐστ' ὅτι δὲ καὶ πράσινα. Ἐν περιπτώσει ὅμως ἰσοψηφίας ἢ ψηφὸς τοῦ προέδρου δὲν εἶχε τὴν κρατοῦσαν, ἀλλ' ἐπαναλαμβάνετο ἡ ψηφοφορία μέχρις οὗ σχηματισθῇ ὑπερέχουσα γνώμη. Ὡς αὐτῶς καὶ αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἐφετερίου ἦτοι τοῦ «Ἐγκληματικοῦ καὶ δικανικοῦ κριτηρίου τῶν πέντε» ἐλαμβάνοντο κατὰ πλειοψηφίαν, γειομένης κληρώσεως οὐχὶ πλέον διὰ ψηφοδελτίων, ἀλλὰ διὰ σφαιριδίων λευκῶν ἢ πρασίνων. καὶ αἱ μὲν λευκαὶ ψηφοὶ ἦσαν καταδικαστικαὶ αἱ δὲ πράσινοι ἀθωωτικαί. «Οἱ εὐγενεῖς κριτάδες ἐδιόρισαν ὅτι τὸ μπότολο ἄσπρο νὰ ἦνε πῶς ἢ ἄνωθεν ἀπόφασίς τῆς ἀναφορᾶς (1ης Ἀπριλίου ἀπερασμένου) νὰ ἦνε κομμένη καὶ ἡλλοιωμένη περὶ, ὅταν ὁ Δράκος καὶ ἡ γυνὴ Δρόσω, βεβαιώσουν μεθ' ὀρκου τὴν μαρτυρίαν τους εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου». «...Οἱ εὐγενεῖς κριτάδες ἀκούσαντες τὰ μέρη ἐδώρισαν τὸ μπότολο τὸ ἄσπρο νὰ ἦνε διὰ

νά κοπή και άλλοιωθη ή απόφασις τής πρώτης αναφοράς ως γυρεύη δ... και τὸ μπόσολο τὸ πράσινο νά ἦνε νά λαουδαρισθῇ ή αὐτή απόφασις κτλ. 1802. 22 Αὐγούστου...» Παραθέτομεν ἐνταῦθα ὀλίγα ἀντίγραφα ἀποφάσεων.

Ἀποφάσις Πρωτοδικείου

Οἱ εὐγενεῖς δικανικοὶ κριταὶ τής πρώτης ἀγωγῆς Πρεβέζης κύριοι... και δι' ἀναπληρωτῆς δ κύριος... μὴ ἡμπορῶντας νά σταθῇ δ... προκαθήμενοι

Ἦκουσαν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὸν... ὅπου ἀνέφερεν ὅτι... και ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸν... ὅπου ἀντιφερόμενος ἐπρόσφερεν ὅτι...

Οἱ εὐγενέστατοι τὰ πάντα σκεπτόμενοι τῷ Ο.Κ.Ι.Χ. ἐπικαλούμενοι ὁμογνωμόνως ἀποφασίζουσιν...

Ἀπόφάσις Ἐφετερίου

Οἱ εὐγενεῖς και τίμιοι τοῦ Ἐγκληματικοῦ και Δικανικοῦ Κριτηρίου τῶν Πέντε δὲ ἀπελλατζίον, κύριοι... και ὁ ἑκλαμπρος και εὐγενῆς πρόεδρος... ἀναπληρωτῆς, προκαθεζόμενοι ἐν κριτηρίῳ.

Ἐνεφανήσκανε δ κύρ... ὅπου ἦτανε ὀρισμένος διὰ σήμερον πέρ ρετρογάτε κτλ. και δ... και ζητᾷ ἀπὸ ταῦτα τὸ σεβάσμιον κριτήριο νά ἔχη κοπή και άλλοιωθη ή απόφασις τῶν κριτῶν τής πρώτης αναφοράς, ὅπου ἔκαμαν ἀκούσαντες τὰ μέρη...

Ὅθεν οἱ ἀνωθεν εὐγενεῖς κριτάδες ἀκούσαντες και τὰ δύο μέρη ἐδιόρισαν ὅτι τὸ μπόσολο τὸ ἄσπρο ἵνε νά ἔχη κοπή και άλλοιωθη αὐτή ή απόφασις... και τὸ μπόσολο πράσινο νά ἔχη λαουδαρισθῇ...

και ἔπειτα ὅπου ἐμπαλοτάρισαν οἱ εὐγενεῖς κριτάδες, ἀνοιχτήκανε οἱ μπόσολοι...

VI

Πρὸς ἐξασφάλισιν ἀπαιτήσεως στηριζομένης ἐπὶ ἀναμφισβητήτων ἐγγράφων ή ἐπὶ τελεσιδίκου ἀποφάσεως, κατόπιν αἰτήσεως ἐξεδίδοτο παρὰ τής γραμματείας διαταγή ὅπως κατασχεθῶσι πράγματα τοῦ ὀφειλέτου ἀξίας ἰσοδυνάμου τῇ ὀφειλομένῃ. Ἡ κατάσχεσις αὕτη ἐκαλεῖτο ἀμάχη και ἐνεγράφετο εἰς ἐπὶ τούτῳ ἐρισμένον βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Βιβλίον ὅπου ἀναφέρουντε τὰ ἀμάχηα τῶν εὐγενῶν Κριτῶν τοῦ Δικανικοῦ δῆματος τής πρώτης ἀγωγῆς» διετάσσ

σετο δὲ «κάθε αὐθεντικὸς ἄνθρωπος νά ἡθελεν ἀμαχέψῃ πρᾶγμα κινήτὸν τοῦ... διὰ τὴν ποσότητα... και ὀλίγον περισσότερο διὰ τὰ ἔξοδα, φέρνοντας τὰ σημάδια εἰς τὸν καγκελάριον εἰς ποινήν οὔτινος ἐναντιωθῇ γρόσια... και εἴτι ἄλλο φανῇ τής Δικαιοσύνης. και εἰς ἔλλειψιν πράγματος κινήτοῦ νά ἰντρομετάρῃ ἀκίνητον ὄθεν και ἂν εὐρίσκεται, σημειόνοντας τὸ προσταχθὲν ὀπισθεν τοῦ παρόντος διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἀναγκάλων αὐτῶν...» Τούτου γενεμένου, ὁ αὐθεντικὸς ἄνθρωπος ἀνέφερεν ὅτι «ἐσεκουεστράρισεν ἐν βία ντὶ πιγινόρε» ἡ-δὲ «ἀμάχεψε» ή «ἐπεκουεστράρισεν εἰς εἰδος ἀμαχέματος ἓνα ντουφέκι, ἓνα ταψί» (ή ἄλλο εἶδος) και εἰς ἔλλειψιν πράγματος κινήτοῦ διετάσσεται «νά ἰντρομετάρῃ ἀκίνητον ὄθεν και ἂν εὐρίσκεται σημειόνοντας τὸ προσταχθὲν ὀπισθεν (τῆς προσταγῆς) διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἀναγκάλων αὐτῶν».

Μετὰ τὴν οὕτω ἐνεργηθεῖσαν κατάσχεσιν ἐδίδοτο ὁκταήμερος προθεσμία εἰς τὸν ὀφειλέτην, ὅπως πληρώσῃ τὸ χρέος του, τούτου δὲ μὴ γενομένου, τῇ αἰτήσῃ τοῦ δανειστοῦ διετάσσεται ὁ δημόσιος κῆρυξ (τελιάλης) «νά ἡθελε βάλει εἰς τὸ δημόσιον ἰνκάντο εἰς τοὺς συνειθισμένους τόπους τής πόλεως» τὸ κατατχεθῇ.

VII

Τὸ προεδρεῖον ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἐξεπροσώπει τὴν πολιτείαν καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς σχέσεις. Μεταξὺ ὅμως τῶν πολλῶν και καλῶν διατάξεων αὐτῆς, ἀπαντῶσι καίτινες, ὥσπερ κῆρες, τὰ μάλα ρυπαίνουσιν τὴν ἀρισταγῇ ταύτην συμπολιτείαν και οἰοῦνται ἀπῆχῃσιν τῶν μεσαιωνικῶν ἰδεῶν ἀποτελοῦσαι. Ἀλλά, τοιαῦτα ὀνειδή, ἀναπόσπαστα εἰς πᾶσαν πολιτείαν στεροῶς ἐχομένην τῶν πατρῶων, δὲν ἡδύνατο ἀναμφιβόλως ν' ἀποφύγῃ και ἡ νεοπαγῆ συμπολιτεία τοῦ Ἀκρωτηρίου (Κοντινέντε) κατόπιν μάλιστα δεινοπαθημάτων και σκληρῶν δοκιμασιῶν. Τοιαύτη ἐν παραδείγματι εἶνε ἡ διάταξις τῆς 18ης Μαΐου 1802 καθ' ἣν «οἱ εὐγενεῖς πρόεδροι κ...* κ...* ἐκρότησαν συνέλευσιν κονκλάβο, συνθεμένην ἐκ δέκα και ἑξ κονκλαβιστῶν, και ἐπρόβαλαν εἰς τὴν σύνεσιν αὐτῆς και φιλοπατρίτητα, πόσον συμβάλλει ή πρόβλεψις τῶν σεκρεταρίων τῶν δικαστηρίων και κριτηρίων, ὁμοίως και τῶν εἰσο-

δημάτων διὰ τὸ συμφέρον καὶ ὄφελος τῆς κοινῆς κάσας. Γενομένης λοιπὸν περὶ τοῦτου νουνεχοῦς καὶ ἀκριβοῦς σκέψεως, ἐθέσπισαν καὶ ἐδογματίσαν διὰ ψηφοφορίας, ὅτι οἱ καγκελάριοι καθ' ἑκάστου δικαστηρίου καὶ κριτηρίου νὰ ᾔηνε προμηθευμένοι ἀπὸ ἀρκοῦσαν εἶδῃσιν καὶ γύμνασιν τοῦ ζητουμένου ἐπαγγέλματος νὰ ᾔηνε τιμῶν ἡθῶν καὶ πολιτεύματος, καὶ νὰ μὴ ᾔηνε ξένοι εἰ μὴ ἀνάγκης τυχοῦσης».

Ἡ ἰδέα τοῦ τοπικισμοῦ εἰ καὶ ἀπόρροια τῶν περὶ πατρίδος ἰδεῶν παρωχημένης ἐποχῆς, ἐνιαχοῦ κρατεῖ καὶ σήμερον ἐν πλήρει δεκάτῳ ἐννάτῳ αἰῶνι, διὰ τῶν αὐτῶν δὲ καὶ μειζόνων ἀντικατανοήτων πατάσσονται οἱ ξένοι.

Ἐτέρα διάταξις, ἀπόρροια καὶ αὐτὴ ἀποκλειστικῶν ἰδεῶν εἶνε ἡ ἀπογόρευσις τῆς δι' ἀντιπροσώπου παραστάσεως ἐν τοῖς δικαστηρίοις. Παραθέτομεν ὧδε τὴν ἀπαγορευτικὴν ταύτην διάταξιν τοῦ Προεδρείου:

Πρὸς τὸ δικανικὸν κριτήριον τῆς πρώτης ἀναφορᾶς.

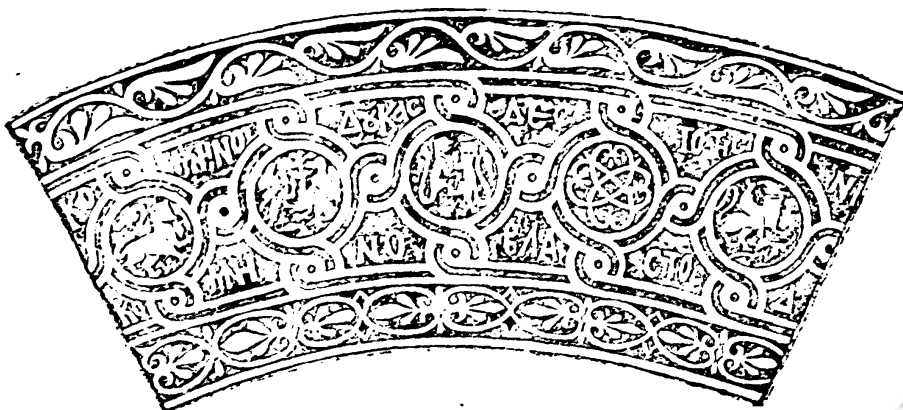
«Θέλοντας ἡ Πρόνοια ταύτης τῆς Προεδρίας νὰ διατηρήσῃ ἀδιάφορα τὰ αἰσθητήρια τῶν κριτῶν, ἀπὸ τὴν πειθῶ καὶ μαγνητικὴν δύναμιν τῆς εὐγλωττίας καὶ εὐφραδίας καὶ νὰ προασφαλίσῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὸ δίκαιον τοῦ καθεκάστου, ἀπὸ, τὴν τεχνικὴν παράστασιν τῶν λόγων, ἔκρινεν ἀναγκαῖον καὶ ἐπωφελές νὰ ἐμποδίσῃ διὰ ψηφίσματός της τὴν χρῆσιν τῶν ἰντερβεντιέντιδων, οἵτινες ἐπιτηδεύμενοι ἐξ ἐπαγγέλ-

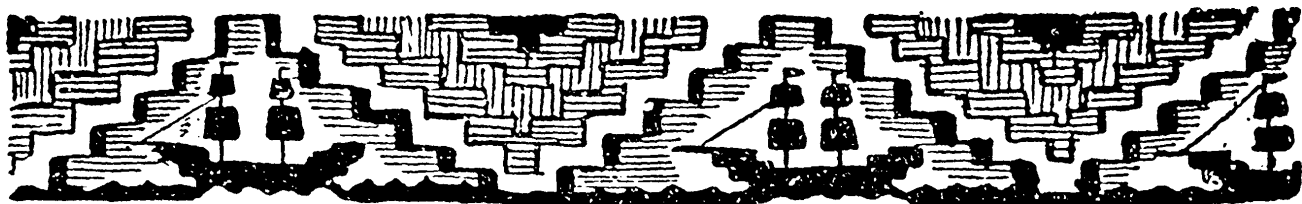
ματος τὴν τροπολογίαν ἀμαυροῦσιν καὶ περιτρέπουσιν τὴν ἀλήθειαν μετὰ τὴν τῶν σοφισμάτων τους περίπλεξιν (δυσανάγνωστοι δύο λέξεις)... Λοιπὸν εἰς τὸ ἐξῆς οἱ ἔχοντες διαφορὰς καὶ ἀγωγὰς θέλει τὰς παρασταίνουσι καὶ σαφηνίζουσι μετὰ τὸ μέσον τῶν ἐστιτοιόντων, ἥτοι ἐκθέσεών τους καὶ ἀליγκατζίων τους, καὶ τοιουτοτρόπως ἢ μὲν ἀλήθεια δὲν κινδυνεύει, τὸ δὲ ψεῦδος φανεροῦται, ἢ δύναμις τοῦ νόμου ὑπερισχύει καὶ βασιλεύει καὶ τὸ δίκαιον θριαμβεύει»... (24 Αὐγούστου 1802). Ἐπιστ. Προεδρ. φύλ. 18).

VIII

Ἐν τῇ ἀρτιπαγεῖ ταύτῃ συμπολιτεία, ἀλώβητα ἐτηρήθησαν τὰ τιμητικὰ ἐπίθετα τῶν Βυζαντινῶν, οἷον, εὐγενής, περίβλεπτος, ἐκλαμπρος, πανέκλαμπρος, πάνσεπτος, σεβάσμιος κτλ. σχεδὸν ὁμῶς πᾶσαι αἱ δικανικαὶ ἐκφράσεις τοῦ Ρωμ. Δικαίου ἀσπλάγχως ἡρωτηριάσθησαν, οἷον ἀπελλατζίον, ἰντερβενιέντε, ριφέρτα, πριζαντατόρος, καπιτάλε, ἀσυδιέντζα, ἀδμισιόν, κοστιδοῦτον, δεπόζετον, λάσυδον τῆς ἀναφορᾶς, ριτζεδοῦτα, μαντάτον, ρεβοκατζιόν, ἰντερδέντο, ρέγολες, ὀργανιζατζιόν, ἀνουλατζιόν κτλ.

Ἐν ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ θέλομεν ἐξετάσῃ τὰς καταβληθείσας προσπάθειας ὑπὸ τῶν Πρεβεζαίων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Γ. Κονεμένου Βέη ὑποβαλόντος μακροσκελὲς ὑπόμνημα εἰς τὸν πολύμητιν Πρωθυπουργὸν Ἀλῆ πασαν, καὶ τοῦ ἀρτι ἀποβιώσαντος δημάρχου Πρεβέζης Περικλέους Μαρίνου.

ΓΕΩΡΓ. ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, συν)χου θεολόγου καθηγητοῦ

Ο ΤΟΥΡΚΟΓΙΑΝΝΙΩΤΗΣ ΠΑΣΑΝΤΑΣ ΧΑΪΡΗΣ ΚΑΙ Ο ΔΕΛΗ ΝΟΥΡΗΣ

Ζούσε στὰ Γιάννινα ἓνας Τουρκογιαννιώτης πλούσιος κτηματίας καὶ εἶχε τὸ σπίτι του στὴν ὁδὸ Σουλίου.

Μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν ἔφυγε γιὰ τὴν Πόλη. Στὰ 1942 στὴν Ἱταλικὴ κατοχὴ βρέθηκε πάλιν στὰ Γιάννινα.

Ὅταν τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1941 μὲ βάλαν οἱ Ἱταλοὶ φυλακὴ στὴν Καπλάνειο Σχολὴ μοῦ εἶπε ὁ Πασαντᾶς ὅτι μίλησε κι' αὐτὸς στοὺς Ἱταλοὺς νὰ μὲ θγάλουν.

Πιάσαμε γνωριμιά μαζί του καὶ μιὰ μέρα στὲς Καμάρες σιτὸν Πλάτανο—πού ἀτυχῶς γιὰ λόγους ρυμοτομίας τὸν ἔκοψαν κι' αὐτὸν πρὸ τριῶν ἐτῶν—μοῦ διηγήθηκε μερικὲς τούρκικες ἱστορίες καὶ μερικὸς στίχους τοῦ Ντελῆ Νουρῆ, πού τὰ σημείωσα καθὼς μοῦ τὰ ἔλεγε:

Α) Ἰ σ τ ο ρ ῖ ε ς, 1) Τὰ πράσα ἔχουν ἀξία, διὰν στὸ τραπέζι δὲν εἶνε ἀγκινάρες.

2) Οἱ Τούρκοι Χακανὲ λένε τὰ βασιλικά λουκούμια.

3) Τ' ἀφεντικὰ, οἱ Τούρκοι, πάντρευναν τὰ κορίτσια τῶν δούλων των μὲ τὸ ναμούζ των, δηλ. σεβόνταν τὴν τιμὴ των. Δὲν σικλέτιζαν, δὲ τζιελάτιζαν σὰν δῆμιοι τοὺς δούλους των, τὴν τιμὴ των καὶ ἔδιναν σ' ἓναν δικό τους δουλεια γιὰ νὰ ζῇ.

4) Οἱ Τούρκοι στὴ νηστεία τους τὸ Ραμαζὰν ἔδιναν καὶ στοὺς φτωχοὺς Χριστιανούς τὰ περισσεύματα ἀπὸ τὰ πολλὰ φαγητὰ καὶ γλυκίσματα των, λυπόντανε τοὺς φουκαράδες.

5) Στὸ Μπαϊράμι των κάθε ἄτομον ἀπὸ μιὰ πλούτια τούρκικη οἰκογένεια ἔδινε στοὺς φτωχοὺ καὶ στοὺς Χριστιανοὺς 500 ράμια χοι μᾶδες, σιτάρι, ἢ ἄλλο γέννημα, ἢ

τὴν ἀξία των σὲ χρῆμα (τὰ δῶρα αὐτὰ λεγόντανε φιτρέδες). Ὅτι στὸ Κορμπὰν Μπαϊράμ ἔδιναν κρέατα ἀπὸ τὰ σφαχτὰ καὶ ψωμιὰ νὰ κάνουν καὶ οἱ φτωχοὶ δεῖπνα (ἰφτάρια).

6) Οἱ Τούρκοι στοὺς τεκέδες των, στίς μονές των δηλ. εἶχαν καὶ συσσίτια φιλανθρωπικά (ἱμαρέτια), μοίραζαν ζααρέδες, ζωοτροφές δηλ.

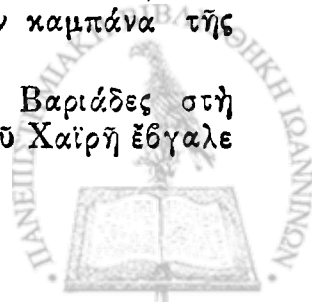
7) Οἱ Τούρκοι εἶχαν καὶ ὑπνωτὴρ δπου νὰ κοιμούνται δωρεάν οἱ φτωχοὶ, συντηρούμενα ἀπὸ τὰ ἱερά των ἱδρύματα, τὰ θακούφια, καὶ ὅτι πάντρευναν καὶ φτωχὰ κορίτσια, ὅτι ἡ τούρκικη φιλανθρωπία εἶχε θρησκευτικὸ χαρακτήρα.

8) Ὅτι ἡτοίμαζαν στρατιωτικὸν συσσίτιον περισσότερον, γιὰ νὰ περισσεύη νὰ παίρνουν στὸ τέλος καὶ οἱ φτωχοὶ λίγο τσιορβᾶ, σούπα τὸ πρωτὶ τὸ σαμπάχ καὶ τὸ δειλινὸ τ' ἀκσιάμ.

9) Οἱ Τούρκοι τὴ Μεγάλῃ Τετάρτῃ ἔδιναν μπροστὰ τὸ μιστὸ τῶν δούλων των, τῶν Χριστιανῶν, γιὰ νὰ ψωνίσουν γιὰ τὸ Πάσχα. Δὲν τοὺς ἔδιναν νὰ δουλεύουν στίς μεγάλες γιορτές των. Τοὺς ἀγόραζαν τίς λαμπάδες τίς κόκκινες καὶ τίς ἄσπρες καὶ τίς χρυσὲς τῶν μικρῶν καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τῶν Βαγιῶν τοὺς ἀγόραζαν γιὰ νὰ φᾶνε ψάρια, ὅσον ἀκριδὰ καὶ ἄν ἦσαν.

10) Οἱ Τούρκοι στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ—πού ἦταν χτήμα τους—ἔδιναν γιὰ τὰ καντήλια μιὰ πλόσχα λάδι, καὶ καμμιά φορὰ ἐφτεῖαναν τὴν καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς.

11) Ὅτι κάποτε στίς Βαριάδες στὴ μπστινά του τὸ πηγάδι τοῦ Χαϊρῆ ἔβγαλε

νερό καυτερό και ο παπᾶς ἄρχισε τις εὐχὲς γιὰ νὰ λείψῃ τὸ κακὸ αὐτὸ, καὶ οἱ αὐτοὶ συμβούλεψε τοὺς χωριανούς νὰ δγάλουν ἀπὸ τὸ πηγᾶδι πολὺ νερό, νὰ καθαρίσῃ το πηγᾶδι, νὰ ποτίσουν, καὶ νὰ δουλεύουν καὶ νὰ περιποιῶνται καλύτερα τὰ χωράφια.

12) Ὅτι μιὰ μέρα τὰ θώδια, ποὺ ἔκαναν χωράφι, σκυλλίστηκαν, δὲ δούλευαν, γιὰτὶ φυσικὰ δὲν εἶχαν καλὴ τροφή. Τότε ὁ παπᾶς σταύρωσε μὲ κατράμι τὴ μπάλα, τὸ μέτωπο, τῶν θωδιῶν, ἔκαμε καὶ δυὸ σταυροὺς στὰ μπούτια των καὶ διάβαζε τὴν εὐχὴ τοῦ Ἀγίου Μοδέστου, τοῦ χριστιανοῦ προστάτη τῶν ζώων. Ὁ παπᾶς συνεχῶς ἔψελνε «Κύριε ἐλέησον» καὶ περίμενε νὰ πληρωθῇ γιὰ τὸν κόπο τοῦ ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς ἢ τ' ἀφεντικὸ, τὸ Χαῖρῃ. Αὐτοὺς ὅμως πίνοντας τὸν καφέ τοῦ στο κονάκι τοῦ συμβούλεψε τοὺς χωρικοὺς νὰ ρίξουν χορτάρι καὶ πίτουρα στὰ θώδια, ποὺ ἅμα ἔφαγαν καλὰ καὶ τὴν ντερλίκωσαν, τὴ γέμισαν τροφή τὴν κοιλιὰ των, ἄρχισαν πάλι τὴ δουλειά.

13) Οἱ χριστιανοὶ πιστεύουν τὸν Ἅγιο Τρύφωνά, οἱ στέκει σὺν δραγάτης καὶ διώχνει τὰ σκυλῆκια καὶ τὰ ἔντομα, ποὺ θλάπτουν καὶ κόβουν τὰ σπαρτὰ, καὶ διαβάζουν τοὺς ἐξορκισμοὺς τοῦ ἀπὸ τὸ Εὐχολόγιο, εὐχὲς πολλὰς, χώνουν μέσα τὸ χωράφι μιὰ μπουκάλια μὲ ἁγίασμα καὶ μὲ ἁγίασμα ραντίζουν καὶ τὸ σπόρο. Ὅλα αὐτὰ, μὲ εἶπε, εἶναι καλὰ καὶ ἅγια, διότι οἱ ἄνθρωποι παίρνουν πίστη καὶ δουλεύουν καλλίτερα, καὶ σκάδουν πρὸς βαθεῖα τὴ γῆ καὶ ἔτσι τὸ ζώφριον δὲ ζῇ μέσα, ψοφάει. Καὶ ἔτσι μὲ πίστη καὶ μὲ τὰ θώδια χορταμένα, ὁ γεωργὸς δὲν κεντροῦσε πιά τὰ θώδια ποὺ πρὶν σκύλλιαζαν, ἔβαζε πιά τὴν κέντρα ὀρθή, ἔκαμε τὸ σταυρὸ τοῦ πρὸς τὸν ἥλιο καὶ τὴν προσευχή τοῦ, καὶ δούλευε μὲ ὀρεξη καὶ καρδιά, καὶ πρόκοβαν τὰ χωράφια.

14) Οἱ Τούρκοι δὲ μαγάριζαν τὸ εἰσόδημα, τὸ μαχσοῦλι, δὲν ἔρριχναν λόγου χάριν νερό στὸ γάλα καὶ ἄμμο στὸ μαλλί.

15) Ὅτι καλὰ κάμνανε οἱ δεσποτάδες τῶν Χριστιανῶν καὶ ἔβαζαν ἐπιτίμιο καὶ τραβοῦσαν ἕναν ἀφορισμὸ γιὰ νὰ φανερώσουν τοὺς κλέφτες κι' αὐτοὺς, ποὺ ἔκαιγαν

τὰ δάση, καὶ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς θρησκείας ἐπὶ Τουρκίας δὲν καιόντανε τὰ δάση.

16) Ὅτι μερικοὶ Τούρκοι κτηματίες φοβούμενοι, μήπως τυχὸν κανέναν ἀσωτος κληρονόμος των φάῃ δλη τὴν κτηματικὴ των περιουσία, εἶχαν τὴν καλὴ συνήθεια νὰ κάμνουν τὸ κτῆμα θακούφ—ἐβλιαντέ (1) δηλ. ἱερὸν καὶ οἰκογενειακόν, τὸ κτῆμα νὰ μὴ μπορεῖ ὁ κληρονόμος νὰ τὸ πουλῇ, ἀλλὰ αὐτοὺς καὶ τὸ ἱερὸν ἱδρυμα, τὸ θακούφ, νὰ εἰσπράττουν μόνον τὰ εἰσοδήματά τοῦ. Ἔτσι θακούφ ἐβλιαντέ ἦτο ἕνα κτῆμα τοῦ Πασόμπη, τὸ χάνι τοῦ Κόρακα στὸν Πλάτανο κοντὰ στὸ Γιαλί Καφενέ, στὴν Πλατεῖα τῆ σημερινῇ τοῦ Γεωργίου Σταύρου.

Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν τὸ χάνι τοῦ Κόρακα πουλήθηκε ἀπὸ τὴν Τράπεζα ὡς ἀνταλλάξιμο στὸν κ. Τσακνίκα.

17) Μοῦ εἶπε καὶ μιὰ ἱστορία, ποὺ τὴν ἀναφέρει ὅμως καὶ ὁ Λαμπρὶδης, οἱ ἕνας Ἀσὴμ Πασόμπης διέθεσε στὴν ἐκκλησιὰ στὸν Ἀϊ—Γιάννη στὸ Μπισδουρόπουλο αὐτὸν τῆς ἐκ Μεσολογγίου συζύγου αὐτοῦ Χρυσῆς, ἣν ὁ υἱὸς αὐτῆς καὶ κληρονόμος Ριφὰτ μπέης μετ' ἀξιοπρεποὺς παρατάξεως καὶ δι' ἀρχιερέως ἀποθανοῦσαν ἐκήδευσεν.

18) Ὅτι κι' ἐδῶ στὰ Γιάννινα ἦρθαν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι μετὰ τὴν ἐξοδὸ στὰ 1826 λίγοι σκλάβοι καὶ σκλάβες ποὺ πουλήθηκαν. Ἦλθε σκλάβά μιὰ γυναίκα—τῆς ὀνομαζομένης ἐπρόφθασα κι' ἐγὼ τὰ παιδιὰ τῆς, τρία κορίτσια τῆς καὶ τὸ γυιὸ τῆς τὸν κύρ Βασίλη τὸ Γκρίνια, τὸ τσιαμπάτση, τὸν ἐκπαιδευτὴ ἀλόγων στὸ περπάτημα.

Ὁ Γκρίνιαν αὐτὸς ἦν ὡς μουστάκια καὶ γένεια τοῦ γιὰ νὰ φαίνεται οἱ ἔχει μεγάλα μουστάκια, καθότανε στὴν Καραβατιὰ. Μιὰ ἀδελφὴ τοῦ πῆρε ἄνδρα τὸν Πάνο τὸν Παπλωματᾶ, ὁ ὁποῖος εἶχε μάθη οἱ ἀπὸ τὰ παλιοκόκκαλα γίνεται ζάχαρη, παράτησε τὴ δουλειὰ τοῦ καὶ μάζεψε μαζί καὶ με ἄλλους στὸ σπίτι τοῦ στὴ σημερινῇ ὁδῷ Ἀναστασίου Γούδα σωροὺς παλιοκόκκαλα, ποὺ πῆγαν ὅλα χαμένα. Τοῦ Πάνου αὐτοῦ ζῇ ὁ γυιὸς τοῦ ὁ Γεώργιος Παπλωματᾶς ποὺ

1. Τίς ἐρμηνείες τῶν τουρκικῶν λέξεων χρεωστῶ στὸ γρηγορὸ διηγητό καὶ σεβαστὸ διδάκαλό μου τῆς τουρκικῆς στὴ Σωτηρία σχολῇ στὰ χρόνια 1898—1901, τὸν κ. Ἀθανάσιον Στιούπη.

έχει λίγα πρόβατα και είναι γνωστός ως Καπετάνιος, διότι στον πόλεμο του 1912—13 πήγε κι' αυτός έθελοντής άντάρτης.

Β) 'Ο Πασαντάς μου είπε λίγα και για τὸ Ντελῆ (¹). 'Ο κόσμος τὸν έξυπνο αὐτὸ στιχοπλόκο στὴν έλληνοτουρκικὴ γλῶσσα τὸν έλεγαν Ντελῆ. δηλ. ζουρλό, ἐνῶ τὰ εἶχε πεντακόσια. Οἱ Τουρκογιαννιώτες προερχόμενοι ἀπὸ Χριστιανούς ἀρχόντους έξισλαμισμένους μιλοῦσαν τὰ Γιαννιώτικα έλληνικά μὲ λίγες τούρκικες λέξεις λ. χ. «νίτσιουν γκέλμεντιν στὸ σπίτι μπὶρ κααβὲ νά πιῆς;» δηλ. «γιατί δὲν ἦρθες στὸ σπίτι νά πιῆς ἕναν καφέ;» Μετὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1908 οἱ έθνικόφρονες Νεότουρκοι επέβαλαν καὶ στοὺς Τουρκογιαννιώτες νά μιλοῦν μόνον Τούρκικα, ἀλλὰ οἱ δυστυχεῖς δὲν μπερῶσαν. Εὐτυχῶς τὸ βάσανό τους εἴσαξε μόνον 4 χρόνια ὡς τὰ 1912.

Στὰ παλιότερα ὅμως χρόνια ὡς τὸ 1881 έπίσημη γλῶσσα καὶ τῶν δικαστηρίων στὰ Γιάννινα ἦτο ἡ 'Ελληνική, καὶ μετὰ μπῆκε ἡ Τουρκικὴ καὶ ξετρύπωσαν τουρκομαθεῖς ἀβοκάτοι, δικηγόροι, ποὺ τοὺς φώναζαν νά παρουσιαθοῦν στὶς δίκες οἱ κλητῆρες μὲ δυνατὲς φωνές «Μπραῆμ έφέντη, Φερῆτ έφέντη, 'Αλέξ Μέξ έφέντη, Γεωργάκ Πολυχρονιάδ έφέντη, Γεωργάκ Αἰγίδ έφέντη, Θανασάκ Στουπ έφέντη κ.τ.λ.»

'Ο Νουρῆς έκαμε καὶ τὸ δικηγόρο καὶ τὸν πολιτικό. 'Όταν στὰ 1875 γιὰ λίγους μῆνες ἔδωσε ἡ Τουρκία συνταγματικὸν πολιτεύμα, ὁ Νουρῆς συνεργάστηκε μὲ τὸν ιδρυτὴ τοῦ Συντάγματος Μιδάτ πασσά. 'Ο Νουρῆς ἔγραψε καὶ στὴν Τουρκοελληνικὴ έφημερίδα, τὰ 'Ιωάννινα, Γιάνγια γαζετασί, ποὺ ἐκδιδότανε στὰ χρόνια 1869—1914.

Δυστυχῶς τὸ τυπογραφεῖον της ποὺ ἦτο στὸ Σαράϊ, στὸ Τυρκικὸ δικαστήριον κἀνκε ἐπὶ 'Ελλάδος καὶ κἀνκε αὐχῶς καὶ ὅλη ἡ σειρά τῆς έφημερίδος αὐτῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν χάσαμε αὐχῶς πολυτιμότες ιστορικὲς πληροφορίες (²).

'Επίσης αὐχῶς χάθηκε ἡ κοντὰ στὸ σημερινὸ Μουσεῖο βιβλιοθήκη καὶ τὰ δια-

τηρούμενα ἐκεῖ χειρόγραφα τῶν τζιαμιῶν. 'Ο Νουρῆς υπέστη καὶ διωγμούς γιὰ τὴν έλευθεροστομία του ἀλλ' αὐτὸς φυλακισμένος στὸ δωματίό του ἔτρωγε, ἔπινε, ἔδινε.

«Τὸ Νουρῆ τὸν έξόρισαν ἀπὸ τὴν Πόλ στὰ Βιτώλια, κι' τῶρριξαν βιτριὸλ στὰ μάτια, κι' πέθανε ἔδῳ στοὺ χάν τ' Κασιόμπρα, καὶ ἦτο θεῖος τοῦ Χασάν. Τὰ καλὰ τὰ ροῦχα ποὺ τοῦ χάρισαν, τὰ ἔδωσε σ' ἕναν φτωχό», λέει ἕνα τραγούδι [του.

'Ο Νουρῆς πέθανε στὰ 1893, καὶ ὁ μακαρίτης Γερογκουγιᾶνος, ὁ χαντζῆς, ποὺ ἔφτειανε τὸν ὠραῖο πατσιᾶ, ἤξαιζε πολλὰ γιὰ τὸ Νουρῆ.

'Ο Νουρῆς εἶπε στὸν 'Εγιοῦπ πασσά, βαλῆ τῶν 'Ιωαννίνων στὰ 1882.

«Μυρίζ' ἡ νουρά τ' παριῶν (δηλ. τῶν Χριστιανῶν), γιὰ τὸ κιφάλ τς' Τουρκιάς χάλασι».

'Ο Νουρῆ εἶπε έπίσης στὸν Τσερκέζο Ζεκῆ πασσά βαλῆ τῶν 'Ιωαννίνων στὰ 1888:

«Τὴν έλευθερία μου δὲ μοῦ τὴ ζάπωσε κανεῖς, οὔτε μοῦ τὴν κρέμασε. 'Η φυλακὴ κι' ἡ έξορία εἶναι τίποτα γιὰ μένα. 'Η διαταγὴ σου διαρκεῖ ἴσια μὲ τὸ χρόνο ἑνὸς κατορθήματός μου».

'Ο Νουρῆς ἔλεγε πολλὰ: 'Ένα τραγούδι λέγει:

«'Όσα ξαίρ' ὁ ζουρλὸς ὁ Σιόλος, δὲν τὰ ξαίρ' οὐ κόσμος ὅλος. Κι' ὅσα ξαίρ' ὁ ντελῆ Νουρῆς, δὲν μπορεῖς νά τὰ βρῆς».

'Ο Νουρῆς ἔγραψε καὶ στίχους στὰ τούρκικα νεκροταφεῖα, στὰ μιζάρια, περὶ ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὡς λ. χ.

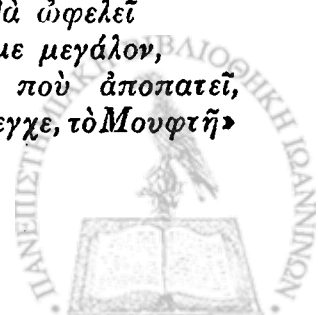
«'Αν κι' ἐγὼ ἔγινα μιὰ φορὰ δακτυλοδεικτούμενος ὅλα αὐτὰ τελείωσαν, ὅταν μ' ἔβαλαν στὸ [χῶμα.

Δὲν επιτρέπεται στὸν ἄνθρωπο νά βασίζεται σ' αὐτὸν τὸν παλιόκοσμο.

'Όταν ἕνας ἄνθρωπος δὲν θὰ ὠφελεῖ κι' ὁ καιρὸς αὐτὸν τὸν ἔκαμε μεγάλον, αὐτὸς εἶναι γιὰ τὴν λεκάνη ποὺ ἀποπατεῖ, καὶ νά οὐρῇ ἐκεῖ, ὅπου τὸν ἤλεγχε, τὸ Μουφτιῆ»

1. Καὶ δὲν γνωρίζει ἂν ἔχουν δημοσιευθεῖ ποθενά τίποτε ἀπ' αὐτὰ τοῦ Νουρῆ.

2. Τὶ ὑπηρεσίες στὴν ἱστορία τῆς 'Ηπείρου θὰ προσέφερε ὁποῖος ἔχει φύλλα ἀπὸ τὴν 'Εφημερίδα αὐτὴ καὶ τὰ ἔστειλε στὴν «'Ηπειρωτικὴ 'Εστία»;

Ὁ Νουρῆς ἔλεγε καὶ ἔγραφε καὶ ρουτ-
μπέδες ὥς:

1) «Πέντε σανίδια παίρνουμε,
κι' ψάθα ἀπὸ παπύρι
μέσα στὴ γῆς μπαίνουμε
δίχως παραθύρι.

2) Ὅποιος τὸ πίνει τὸ κρασί
καὶ ξέρει κί κιτάπι (=τὸ βιβλ. τοῦ Κορανίου)
μέσα στὸ διβάνι (=τὸ βῆμα) τοῦ θεγοῦ
πῶς θὰ λὰ δῶς' τζιεβάπι; (=ἀπολογία).

Ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι μᾶλλον ὅχι τοῦ Νου-
ρῆ, ἀλλὰ ἀπὸ βιβλίον προσευχῶν καὶ ποιη-
μάτων πού ἔψελναν οἱ Χοτζιάδες στὸν νε-
κρό. Ἡ ζωὴ κατὰ τοὺς χοτζιάδες εἶναι
χάνι. Ὁ Νουρῆς ἔγραψε στὴν ἐφημερίδα:

«Ἰμπρέτ, θαῦμα! Τὶ θαυμασιὸν παράδειγμα!
οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι, κι' ἡ ἀγάπη ἄλλη
[λύση]»

Ὁ Νουρῆς ἦτο ἀφιλοχρήματος, ὑπερή-
σπισε στὸ δικαστήριον μόνος αὐτὸς χωρὶς νὰ
πάρῃ ἀμοιβὴ 150 λίρες ἐκτοπισμένους μπέ-
ηδες τῆς Αὐλῶνας.

Ὁ Νουρῆς, ἀπειθὴς στοὺς νόμους τῆς
θρησκείας του καὶ τοῦ κράτους του, εἶχε
στὶς τζιέπιστ' ἀπὸ πύσου μιὰ γαράφα ρακὴ
κί κρασί, κι' ἔπειτα ἔγραφε. Πολλὲς φορὲς
κοιμότανε στὰ νταμπούτια, τὰ φέρετρα.
Ἐμεινε παροιμία ἡ φράση «νὰ σὲ βάλουν
στὸ νταμπούτι». Ἄν κανεὶς δὲν δεχότανε
τὸ Νουρῆ, τοῦ ἔκαμνε ποίημα καὶ τόβανε
στὸν τοῖχο.

Τοῦ εἶπε κάποτε ὁ πασᾶς, γιὰτὶ πυρο-
βόλησε, κι' αὐτὸς ἀπάντησε:

«Γιὰ νὰ ἰδῶ, πασσᾶ, ἂν σκιάζεσαι».

Σημείωσα καὶ ἄλλους στίχους:

«Κατέβα ἀπὸ τ' ἄλογόμου κι' ἔβγα ἀπὸ τὸ
[σπίτι μου]

«Ὅποιος πλερώνει φόρο στὸ βασιλιᾶ νὰ μὴν
[σκιάζεται].

«Ὁ ὑπάλληλος, ὁ ντακαούτης, ὁ συνταξιού-
[χος δηλ., τρώνε τό ψωμί τ' βασιλιᾶ].

Ἐπίσης ἐσημείωσα κι' ἓνα τραγοῦδι στὶς
πριμαντόνες στὸ Μετχόμπη.

«Σιούμπιρ, σιούμπιρ, σιούμπιρ χάϊ,
κι' ὁ Νουρῆς εἶπε στὸ καφενεῖο τ' Παπαγγέλ,
ποὺ τ' ὀρριξαν τ' Ἀρμέν:

σιούμπιρ, σιούμπιρ, σιούμπιρ χάϊ,
κι' ἡ Ζωνδήλα ψωμαχάει».

(Πιθανὸν ὁ Μετχόμπης μὲ τὶς πριμαντόνες
θὰ ἔχανε τὸ κτήμα του στὴ Ζωνδήλα).

Ὁ Νουρῆς ἔγραφε καὶ τὸ

«Ράβεται στὸ Ὀρφανοτροφεῖον ὁ Χασάν,
γιὰτὶ καὶ τὰ παιδιὰ του ἐκεῖ τὰ ράβ».

Τέλος καὶ τὰ τελευταῖα δύο:

«Μπατὰλ μπαχούρ, ἄνδρα χωρὶς ἀξία,
λένε οἱ ἔβραῖοι τὸν ἄντρα πῶχει ἀγαμία», καὶ
«Ὅποιος μουσουλμᾶνος πειράζει Χριστιανόν,
νὰ χάνῃ τὴ γυναῖκα του καὶ τὸ παιδί του νό-
[θον.

(Μᾶλλον: «νᾶχη ἀπ' τὴ γυναῖκα του ἓνα παι-
[δί του νόθον».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΛΕΤΤΗΣ

Ὁ Ἰ Κωλέττης, κατέχει προνομιοῦχον θέσιν εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς σύγχρονης Ἑλλάδος, διότι εἶνε ὁ πρῶτος κοινοβουλευτικὸς πρωθυπουργὸς τῆς, ἀναδειχθεὶς τοιοῦτος ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1844 (¹)

Ὁ Κωλέττης, τὸν ὁποῖον ὁ μὲν ἱστορικὸς Ἐμερσον ἐθεώρει ὡς τὸν «δεξιότερον καὶ νοημονέστερον ἀναντιρρήτως ἀπὸ τοῦς πολιτικοῦς τῆς Ἑλλάδος» ὁ δὲ πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας Γκυζώ, κατέτασεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀνδρῶν τοῦ Πλουτάρχου (²) ἐγεννήθη εἰς τὸ γραφικὸν καὶ πλούσιον, ἀπὸ τὴν πρόοδον τῶν κατοίκων του εἰς τὴν χρυσοχοίαν, Συρράκον τῆς Ἡπείρου τὴν πατρίδα τῶν ποιητῶν Γ. Ζαλοκώστα, καὶ Κ. Κρυστάλλη, τῶν ὀπλαρχηγῶν Κατσικογιάννη, Τόκα, Μπαρτζώκα, τῶν μεγάλων εὐεργετῶν Γ. Γιαννιώτη καὶ Σπ. Μπαλτατζῆ καὶ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς «Συρρακείου Βιβλιοθήκης» τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας» Γ. Μπούντα.

Ἡ χρονολογία τῆς γεννήσεώς του δὲν εἶνε ἀκριβῶς καθωρισμένη αἱ δὲ σχετικαὶ πληροφορίαι δὲν συμπίπτουν μεταξὺ των.

Κατὰ τὸν Γούδα οὕτω, ποὺ γράφει ὅτι ὅταν ὁ Κωλέττης, «ἔκλεισε τὰ μάτια του ἤγε τὸ 74 ἔτος τῆς ἡλικίας του» (³), φαίνεται ὅτι οὗτος ἐγεννήθη τὸ 1773, δεδομένου ὅτι ἀπέθανε τὸ 1847. Κατὰ τὸν ποιητὴν Κρυστάλλη, ὁ Κωλέττης ἐγεννήθη τὸ 1771, ἐνῶ κατὰ τὸν Θουβενέλ τὸ 1874 (⁴). Ἄλλη μαρτυρία τὸν φέρει ὅτι ἐγεννήθη τὸ 1781, ἐνῶ ὁ Λαμπρίδης τὸν φέρει κατὰ τρία ἔτη ἐνωρίτερον. Ὁ καθηγητὴς τέλους κ. Γεωργίου, λέγει ὅτι κατὰ τὰ Διπλωμ. Ἀρχεῖα τοῦ Ὑπ. Ἐξωτερ. τῆς Γαλλίας (τ. 6|10|1828—5|1829 φ. 30 κλπ) ὁ Κωλέττης ἐγεννήθη τὸ 1780 (⁵).

Σχετικῶς μὲ τὸ ὄνομα «Κωλέττης», ὁ δελβινακιώτης καὶ φίλος του Γ. Γαζῆς γράφει ὅτι τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῆς οἰκογενείας του ἦτο «Νικολέττος», ποὺ μετέτρεψεν οὗτος εἰς «Κωλέττην», ὅταν ἐσπούδαζεν εἰς Ἰταλίαν. Κατὰ τὸν γλωσσολόγον καθηγητὴν Γ. Χατζηδάκην, τὸ ὄνομα «Κωλέττης» θὰ προῆλθεν, ἀπὸ τὸ Νικόλαος—Νικολῆς, Νίκος, Κάκος, Κοκόλης—Κόλας, Κολέττης (⁶). Κατ' ἄλλους πάλιν τὸ ὄνομα εἶνε ὑποκοριστικὸν τοῦ Νικόλα, Κόλα, Κολέντα καὶ Κωλέττης εἰς τὴν βλαχικὴν γλῶσσαν (⁷).

1. Αἱ ἐκλογαὶ τῆς α. βουλευτικῆς περιόδου εἶχον ὁρισθεῖ εἰς Ἀθήνας, διὰ τὴν 27 Ἰουλίου 1844, ἀνεβλήθησαν διὰ τὰς 30 καὶ τέλος ἐνεργήθησαν τὴν 3 Αὐγούστου.

2. Οἱ φιλέλληνες, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἐνησμενίζοντο νὰ παρυσβάλουν τοὺς νέους Ἑλληνας πρὸς τοὺς Ἀρχαίους. Οὕτω κατὰ τὸ 1836 ὁ Γέσσιος παρέβαλε τὸν Ὑψηλάντην μὲ τὸν Θησέα, τὸν Μπότσαρην μὲ τὸν Κόδρον, τὸν Κωλέτην μὲ τὸν Λυκούργον, τὸν Μαυροκορδάτον μὲ τὸν Σόλωνα, τὸν Κανάρην μὲ τὸν Θεμιστοκλῆν, τὸν Μιαούλην μὲ τὸν Περικλῆ, τὸν Ρήγαν μὲ τὸν Ὀμηρον. (Τρ. Εὐαγγελίδης: Ἱστορία τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. σ. σ. 229).

3. Βίοι Παράλληλοι, Τομ. VI σελ. 243

4. *La Grèce du roi Othon* σελ. 405

5. *The Piscatory* περὶ Ἰωάννου Κωλέττου 1952 σ. 7

6. Γλωσσολογικαὶ Μελέται σελ. 195

7. Β. Σκαφιδᾶς εἰς Ἠπ. Ἐστίαν τ. 47 σ. σ. 277

Τὸν ρόλον ποὺ προωρίζετο νὰ παίξῃ ὁ Κωλέττης εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὅπως ἀναφέρει ἡ παράδοσις καὶ μνημονεύει ὁ Γούδας (¹), προεῖπεν ὁ Ἅγιος Κοσμάς, ὁ ὁποῖος συναντήσας τοὺς γονεῖς του, νὰ τὸ μεταφέρουν νήπιον, ἀπὸ Συρράκων εἰς Καλαρρύτες, μόλις τὸ εἶδε, ἐσταμάτησε, τὸ ἠύλόγησε καὶ εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ υἱὸς των θὰ διαπρέψει μίαν ἡμέραν, θὰ βοηθήσῃ νὰ ἐλευθερωθῇ τὸ ἔθνος του καὶ θὰ τὸ κυβερνήσῃ. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ὁ Ἅγιος Κοσμάς, συνήντησε τὸ βρέφος εἰς Καλαρρύτες, ἐκεῖ τὸ ἠύλόγησε καὶ προεῖπε τὰ ἀνωτέρω.

Ὅπως δὲ ποτε καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἡ παράδοσις αὕτη μαρτυρεῖ ἂν μὴ τι ἄλλο, τὴν ξεχωριστὴν νοημοσύνην ποὺ διέκρινε τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὰ βρεφικά του ἀκόμη χρόνια. Εἶνε καὶ αὐτὸς ἓνας ἀκόμη λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Κωλέττης ἐσέβετο ἰδιαίτερος τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου Κοσμά.

Ἄλλη πάλιν παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ὅταν ἦτο ἀκόμη νήπιον, ἐκλείσθησαν μίαν ἡμέραν ὁ πατήρ του καὶ θεῖος του Τουρτούρης (²) μαζὺ, εἰς ἓνα σπήλαιον διὰ νὰ τὸ μάθουν ἓνα κλέφτικο τραγοῦδι. Ὁ μικρὸς Κωλέττης μόλις τὸ ἤκουσε τόσον συνεκινήθη, ὥστε ἤρχισε νὰ κλαίῃ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὴν αἰτίαν (³).

Κατὰ τὰ ἔτη τῶν σπουδῶν του εἰς τὴν Ἰταλίαν (1810) λέγει ὁ Σοῦτσος, ὁ Κωλέττης «συνέστησε πρῶτος τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοῦ Φώσκόλου θεράποντος τῶν μουσῶν, ἐταίρειαν μυστικὴν - ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διὰ τῶν Γάλλων, τὴν προστασίαν τῶν ὁποίων ἐθεώρει καὶ κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν καὶ μετεπαναστατικὴν περίοδον, περισσότερον ἀνιδιοτελεῖ τῶν ἄλλων προστασιῶν Ρωσικῆς καὶ Ἀγγλικῆς» (⁴).

Ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ἀρκετὰ χαρακτηριστικὴ τῆς ἐπιδράσεως ποὺ εἶχον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Κωλέττη τὰ κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ποὺ ἐγίναν γνωστὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ τὴν νικηφόρον καὶ θριαμβευτικὴν προέλασιν τοῦ Βοναπάρτου. Ἀπὸ τότε ὁ Κωλέττης μένει πιστὸς εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις καὶ πολιτικὴ ἀποκατάστασις τῆς πατρίδος του, μόνον μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν Γάλλων δύναται νὰ γίνῃ (⁵).

* *

Ἡ πολιτικὴ ζωὴ τοῦ Κωλέττη, ἀποψις ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ μόνον ἐξετάζεται οὗτος ἐνταῦθα, περιλαμβάνει τρία στάδια, εἰς τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅλος ὁ ἄγνός πατριωτισμὸς τοῦ ἀνδρός, ἡ πολιτικὴ του ἱκανότης, ἡ ἔκτακτος πολιτικὴ του εὐφυΐα καὶ ἐτοιμότης τοῦ πνεύματός του.

Ὑπηρετῶν ὁ Κωλέττης κατ' ἀρχὰς ὡς ἱατρὸς τοῦ Μουκτάρ καὶ ἔπειτα τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, καὶ ἐπωφεληθεὶς οὗτος ἀπὸ τὴν τόσῃν ἑυεργετικὴν ἐπίδρασιν ποὺ εἶχε τὸ κίνημα τοῦ Ἀλῆ, εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀπέδρασε νύκτα, μετὰ φθορὰς ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, καὶ ἐκήρυξε μαζὶ μετὰ τὸν θεῖον του Τουρτούρη καὶ μερικοὺς στρατιωτικούς, τὸ θέρος τοῦ 1821, τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Συρράκου καὶ τῶν Καλαρρυτιῶν, ποὺ εἶνε μοναδικόν, διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παράδειγμα, διότι ἐκτὸς τοῦ Σουλίου οὐδεμιᾶς ἄλλης ἐπαρχίας οἱ κάτοικοι εἶχον ἐπαναστατήσῃ τότε, ἀποτελεῖ δὲ τὴν τολμηροτέραν ἐπαναστατικὴν ἐνέργειαν τῆς ἐποχῆς, καὶ δείχνει ὅτι κατώκουν ἐκεῖ

1. Ἐνθ. ἀν. σελ. 244

2. Ἡ μητέρα τοῦ Κωλέττη Σάνθη, γυναῖκα σταθεροῦ καὶ φιλελευθέρου χαρακτήρος, ἦτο ἀδελφὴ τοῦ συμβούλου τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ Γεωργ. Τουρτούρη, ὀνομαστοῦ διὰ τὰ πλούτη του, ἐμπόρου ἀσημικῶν «καλλαρυτιώτικα»

3. Ἐφημ. Ἐθνικὸς Ἀθηνῶν 14—Ἰουλ. 1923

4. Α. Σοῦτσος: Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τὸν τάφον τοῦ Κωλέττη τὴν α. Σεπτεμ. 1847. Ἀθῆναι 1847. σελ. 4

5. Ἀργότερον ὁμως μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βοναπάρτη, ὁ Κωλέττης ἐπέισθη ὅτι ἡ ἐθνικὴ μας ἀποκατάστασις μόνον μετὰ τὰς ἰδίας μας δυνάμεις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἀρχεὶ νὰ ἐγίνετο κατάλληλος ἐκμετάλλευσις τῶν ἀντιθέσεων τῶν μεγ. Δυνάμεων.

Ἕλληνες πού ἐπόθουν τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἐπαναστάται ἐκεῖνοι ὄντες ἀνοργάνωτοι καὶ χωρὶς βοήθειας, δὲν κατώρθωσαν νὰ κρατήσουν ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ἀφήσουν τὰ χωρία τῶν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἰσμαήλ Πλιάσα, καὶ νὰ διασπαροῦν εἰς διάφορα μέρη (1), ὃ δὲ Κωλέττης μετέβη εἰς Μεσολόγγι ὅπου τὸν ἐφιλοξένησεν ὁ Μαυροκορδάτος.

Χαρακτὴρ εὐθύς καὶ δίκαιος, πατριώτης ἀγνός, μεγάλης θελήσεως καὶ τόλμης, ἐπιδέξιος καὶ εὐστροφος ὁμιλητὴς καὶ διπλωμάτης τῆς σχολῆς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὁ Κωλέττης κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῶν ἡπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν, εἰς τὴν Συνελεύσειν τῆς Ἐπιδάουρου, κατὰ τὴν σύνοδον τῆς ὁποίας ἀπήγγειλε λόγον τόσον πατριωτικόν, ὥστε ὅταν κατῆλθε τοῦ βήματος τὸν ἐνηγγαλίσθη ὁ Παπαφλέσσας, λέγων τὸ «*Εὐρε Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ*» καὶ συνῆψε μαζῇ του σχέσεις στενῆς φιλίας. Ἀφ' οὗτου ἐξεφώνησα τὸν λόγον ἐκείνον, ἔλεγεν ἀργότερα ὁ Κωλέττης, ἤρχισε τὸ πολιτικόν μου στάδιον.

Τὸ στάδιον τοῦτο συνέχισεν ἔπειτα οὗτος, ὡς πρέσβυς εἰς Παρισίους (1835—1843) καὶ τέλος ὡς πρωθυπουργὸς μέχρι τοῦ θανάτου (1844—1847).

Ἡ ἀνωτέρω πληροφορία δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσῃ, διότι ὁ Κωλέττης, ὡς ρήτωρ ἦτο τῆς οὐσίας καὶ ὄχι τῶν τύπων: Ἦτο μέγας ψυχολόγος πού ἐγνώριζε νὰ τονίζῃ ἐπικαίρως τὴν χορδὴν τῆς φιλοτιμίας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ὅπως ὁ καλὸς σκοπευτὴς νὰ βάλῃ πάντοτε εἰς τὸ κέντρον, κατ' εὐθείαν εἰς τὸν σκοπόν. Οἱ λόγοι του ἀπηυθύνοντο εἰς τὴν λογικὴν καὶ ὄχι εἰς τὴν φαντασίαν. Ἦτο ἀργότερον ἴσως ὁ μόνος δημοφιλὴς ρήτωρ εἰς τὴν ἐθνοσυνελεύσειν τοῦ 1844, πού συνεκίνει μὲ τοὺς πατριωτικοὺς λόγους τὰς καρδίας. Ἀλησμόνητος μένει ὁ λόγος πού ἐξεφώνησεν οὗτος εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ἐκείνην, ὅταν ἐτέθη ἐπὶ τάπητος τὸ περιφνημον ζήτημα τῶν αὐτοχθόνων καὶ ἑτεροχθόνων, πού παρ' ὀλίγον νὰ διαιρέσῃ τὸ ἔθνος εἰς ἰθαγενεῖς καὶ μὴ, αὐτόχθονας καὶ ἑτερόχθονας, ὅπως ἔλεγον τότε, ἢ πρόσφυγας καὶ ἐντολίους, ὅπως λέγομεν σήμερον, νὰ ἀπομακρύνῃ δὲ ἀπὸ τὰς δημοσίας θέσεις ὅσους εἶχον προέλθει ἀπὸ τὸν ἀλύτρωτον ἑλληνισμόν. Ὁ λόγος πού ἐξεφώνησε τότε ὁ Κωλέττης, κατέρριπτεν ἕνα πρὸς ἕνα ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀντιθέτων καὶ τοὺς φραγμοὺς τῶν τοπικῶν διαιρέσεων τοῦ ἔθνους, καὶ ἤνοιγε πρὸ τῶν πληρεξουσίων τὸ πανόραμα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος.

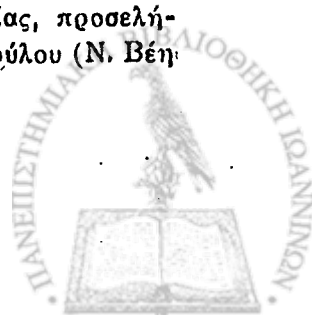
Κατὰ τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην, γράφει ὁ Τερτσέτης, ὁ Κωλέττης «*μὲ εὐγλωτίαν ἀνδρὸς ἀρχαίου Ἑλλήνος ἢ Ρωμοίου ὠμίλησε περὶ «πατρίδος, καὶ ἐθνικῆς τιμῆς καὶ δόξης, ἡμουν ἕνας τῶν ἀκροατῶν του..... δὲν παίρναμε τὴν ἀναπνοή μας διὰ νὰ τὸν ἀκούσωμεν, καὶ ἐξεμυστήρεψε εἰς τὸ ἀκροατήριόν του τὸ ὠραιότερον προνόμιον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐνθεὸν ἔμπνευσιν*».

Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς πολιτικῆς του ζωῆς, ὁ Κωλέττης ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον, ὅταν ὡς μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, μὲ τὴν τόλμην του καὶ τὴν βοήθειαν τῶν συναδέλφων του κατώρθωσε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν ἀναρχίαν πού ἐπεκράτει τότε, τὸ 1824, ὅποτε τεθεῖς ἐπὶ κεφαλῆς διοικητικῶν στρατευμάτων, κατετρόπωσε καὶ διασκόρπισε τοὺς ἀντάρτας καὶ ἑσπερέωσε τὴν Διοίκησιν ὅπως γράφει ὁ ἴδιος εἰς μιὰν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν θεῖον του Τουρτούρη.

Ἐξ ἴσου σπουδαῖον ρόλον ἔπαιξεν οὗτος μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια ὅταν ὡς μέλος τῆς «Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς» ὑπεβλέπετο ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο

1. Κατὰ τὸν Φίνλεϋ ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἀπέτυχε διότι οἱ κάτοικοι ἐσπεροῦντο «στρατιωτικῆς ἀγωγῆς».

Τότε κατέφυγον καὶ οἱ οἰκεῖοι τοῦ Γ. Ζαλοκώστα, εἰς Πύργον τῆς Ἠλείας, προσελήφθη δὲ οὗτος τὸ 1822, ὡς γραμματεὺς τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἀναγ. Παπασταθοπούλου (Ν. Βέη Ν. Ἑστία 1[3] 1937 σελ. 324)

μέλη της τὸν Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν καὶ τὸν Κολοκοτρώνην ⁽¹⁾ τὰ ὁποῖα συμμαχήσαντα, καὶ διὰ τὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὸν Κωλέττην, ἀνεκήρυξαν τὸν Αὐγουστῖνον «Προεστῶτα τῆς Ἑλλάδος». Ὁ Κωλέτης τότε ὄχι μόνον δὲν παρητήθη, ἀλλὰ ἀνακηρυχθεὶς ἀρχηγὸς τῆς «Ἀντισυνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς» ⁽²⁾ συνεκάλεσεν Ἐθνοσυνέλευσιν εἰς Πέρα—Χώραν, κατήγγελε τὸν Αὐγουστῖνον, σφετεριστὴν τῆς ἀρχῆς, καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῇς στρατευμάτων τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ ὁριστικῶς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὁ ἴδιος δὲ καταρτίσας Ἐπιτροπὴν κατ' ἀρχὰς ἀπὸ πέντε καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἑπτὰ Ὑπουργεῖα, διετήρησε κάποιαν σκιὰν Κυβερνήσεως, ἕως ὅτου παρέδωσε τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν τοῦ Ὁθωνος

* *

Ἐδῶ τελειώνει τὸ πρῶτον στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ Κωλέττη καὶ ἀρχίζει τὸ δεύτερον, τὸ ὁποῖον συνέχισεν οὗτος εἰς Παρισίους, ὡς πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἑννέα ἔτη (1835—1844). Ὁ Βασιλεὺς Ὁθων, ἅμα τῇ ἐνηλικιώσει του, ἤθελε κυβερνῶν «ἐλέω Θεοῦ» χωρὶς κομματικούς ἀντιπερισπασμούς, νὰ ἐπιδοθῇ ἀπερίσπαστος εἰς τὴν ἀνασύνταξιν καὶ ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας, ἡ ὁποία ἐξελθοῦσα μακρᾶς δουλείας, ἑπταετοῦς σκληρᾶς πάλης καὶ δεκατετραετοῦς ἀναρχίας, ἔστερεῖτο τῶν πάντων, τὰ δὲ διάφορα κόμματα καὶ αἱ ραδιουργίαι τῶν ξένων, τὴν εἶχον μεταβάλλει εἰς πεδῖον πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν ξένων συμφερόντων. Ἐνόμιζεν ἥτοι ὁ Ὁθων ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, ἐρειπώμενον ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν ἀναρχίαν, εἶχεν ἀνάγκην ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα, μιᾶς πεφωτισμένης δικτατορίας ἵνα συνέλθῃ. Ἐπίστευεν οὗτος ὅτι μὲ παρομοίαν χειρονομίαν, καὶ τὴν Μ. Ἰδέαν ἐξυπηρέτει, καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Μ. Δυνάμεων θὰ συνεβίβαζε καλλίτερον, καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους θὰ ἔκαμε σεβαστὴν, μὲ τὴν ἐκμηδένισιν τῶν τοπικῶν ἐπιρροῶν καὶ τῶν δημαγωγῶν τῶν ξενοφόβων κομμάτων, τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁποίων ἐθεώρει οὗτος ὀλεθρίαν διὰ τὸν τόπον. Ἀπεμάκρυνεν ὅθεν οὗτος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν τοὺς ἀρχηγούς τῶν τριῶν κομμάτων, καὶ τὸν μὲν Μαυροκορδάτον ἔστειλε πρέσβυν εἰς τὸ Λονδῖνον, ὡς ἀρχηγὸν τοῦ Ἀγγλικοῦ κόμματος, τὸν Μεταξᾶν ποὺ ἠκολούθει φιλωρωσικὴν πολιτικὴν, ἔστειλεν εἰς Ἰσπανίαν, τὸν δὲ Κωλέττην, ἀρχηγὸν τοῦ γαλλικοῦ κόμματος ἔστειλεν ὡς πρέσβυν εἰς Παρισίους. ⁽³⁾

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του εἰς Παρισίους, ὁ Κωλέτης ἐξήσκησε πραγματικὴν γοητείαν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, καὶ κατέκτησε τὴν παρισινήν κοινωνίαν μὲ τὸ πνεῦμά του, τὸν ὑπερήφανον χαρακτῆρα του, καὶ τὴν ὅλην ἐμφάνισίν του. Εἶνε ἀληθές, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲν ἤκμαζε πλέον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ὁ μέγας φιλελληνισμὸς τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ ἀγῶνος, ὁ ὁποῖος φιλελληνισμὸς εἰς τὸ πρόσωπον κάθε φημισμένου ἀρχηγοῦ τῆς παλλιγγενείας, ἀναπαρίστανε κάποιον ἀρχαῖον Ἕλληνα ἥρωα ποὺ ἐνεφανίζετο εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ νέαν μορφήν. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως διετηρεῖτο ἀκόμη ἡ μνήμη τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου καὶ ὅλων ὅσοι εἶχον ἀγωνισθεῖ.

Μὲ τὸν Κωλέττην ὅμως ὡς πρέσβυν εἰς Παρισίους, ἡ πολιτικὴ τῆς Μ. Ἰδέας ἤρχισε νὰ συζητεῖται μεταξὺ τῶν πολιτικῶν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος Φίλιππος καὶ ὁ πρωθυπουργὸς του Γκυζώ,

1. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκείνην, ὁ Αὐγουστῖνος ἐξελέγη τιμῆς ἐνεκεν, ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Πελοποννησίων, καὶ ὁ Κωλέττης τῶν στρατευμάτων τῆς Ρούμελης.

2. Ἡ «Ἀντισυνταγματικὴ Ἐπιτροπὴ» δὲν σημαίνει ἐναντίον τοῦ συντάγματος, ἀλλὰ ἀντὶ τῆς συνταγματικῆς, ὅπως καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Καποδίστρια καὶ μέχρι τῆς ἀφίξεώς του ἐπιτροπὴ ἐκαλεῖτο «Ἀντικυβερνητικὴ» κατὰ τὸ ἀντιβασιλεὺς, ἀντιβασιλεία.

3. Ὁ Κωλέτης ἐπέδωσε τὰ διαπιστευτήριά του εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβίκον Φίλιππον τὴν 19 Ὀκτωβρίου 1835.

τόσον είχαν πεισθεῖ περὶ τούτου, ὥστε εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἔγιναν σχεδὸν ὄργανα τῆς πολιτικῆς του.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του εἰς Παρισίους, ὁ Κωλέττης ἐκάλει συχνὰ εἰς ἐξοχικὰ γεύματα τοὺς αὐλικοὺς ὑπουργοὺς καὶ ἄλλα μέλη τῆς ἀνωτάτης ἀριστοκρατίας τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης. Τὰ γεύματα αὐτὰ ἦσαν καθαρῶς ἑλληνικά, ἦσαν γεύματα «*a la pallicari*» ὅπως ἔλεγον οἱ προσκεκλημένοι οἱ ὅποιοι δὲν ἐκάθηντο εἰς πολυτελεῖς πολυθρόνες, ἀλλὰ ὀκλαδὸν εἰς κλάδους δένδρων πού ἔστρωναν οἱ φουστανελοφόροι ρουμελιῶται. Κοκορέτσι καὶ ἀρνὶ σούβλας προσέφερεν εἰς τοὺς προσκεκλημένους ὁ Ἕλλην πρεσβευτῆς, ὅπως εἰς τὰ παλληκάρια τῶν Ἑλληνικῶν βουνῶν. Μετὰ τὰ γεύματα, ἠκολούθουν πάντοτε τὰ κλέφτικα τραγούδια τῶν παλληκαριῶν καὶ ὁ κλέφτικος χορὸς, τὸν ὅποιον ἔσυρε πάντοτε ὁ φουστανελλοφόρος πρέσβυς τραγουδῶν πάντοτε κλέφτικα τραγούδια. Εἰς τὰς συγκεντρώσεις αὐτὰς ὁ Κωλέττης, ἐξεπροσώπει τὸν τύπον τοῦ τελείου ρωμαντικοῦ ἥρωος τῶν ὁρέων, τοῦ Ἕλληνος «κλέφτου» πὺ ὑμνεῖτο εἰς τὰ κλασικὰ ποιητικὰ ἄσματα καὶ θρύλους καὶ τὸν ὅποιον οἱ προσκεκλημένοι καὶ ἡ γαλλικὴ κοινωνία, ἔβλεπεν ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ρωμαντικὴν μορφήν τοῦ ὁρσειβίου θρυλικοῦ πολεμιστοῦ, ἐπαναστάτου τουρκοφάγου.

Ὅταν διὰ πρώτην φορὰν ἐνεφανίσθη ὁ Κωλέττης εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων προεκάλεσε κατάπληξιν. Ὅλοι ἐσταμάτων νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ τὸν θαυμάσουν. Ἐπιδεικτικῶς δὲ ὁ ἴδιος περιεφέρετο πεζῇ ἀκολουθούμενος ἀπὸ φουστανελλοφόρους ρουμελιῶτες φορεμένους καὶ ἐκείνους «ἀ λὰ παλληκάρι» ἢ εἰς τέθριππον ἄμαξαν πὺ ἐσύρετο ἀπὸ λευκοὺς ἵππους, προκαλῶν οὕτω τὸν θαυμασμόν, τὴν περιέργειαν καὶ τὴν προσοχὴν ὄλων. Ὅλοι παρετήρουν τὸ κατακόκκινον φέσι τοῦ Ἕλληνος πρεσβευτοῦ, μὲ τὴν μεταξωτὴν φούνταν, τὴν κάτασπρην φουστανέλλαν, καὶ τὸν παρεκάλουν νὰ τοὺς διηγηθῇ τίποτε ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰς μάχας τοῦ ἀγῶνος ἢ ἀνέκδοτα τοῦ βίου του.

Ἰδοὺ πῶς ὁ ἴδιος, περιγράφει τὴν παρουσίαν του εἰς μίαν συγκέντρωσιν εἰς Παρισίους, ὅπου εἶχε κληθεῖ ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸν Γκιζώ,

«Ἐπῆγα, ἀλλὰ καθὼς ἤνοιξαν ἡ θύραις καὶ ὁ ὑπηρέτης ἀνήγγειλεν—ὁ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος—ὑψώθη ἡ καρδιά μου ἴσα μὲ ταῖς κορυφαῖς τοῦ Παρνασσοῦ ἀπὸ τὴν χαρὰν μου. Δὲν διέκρινα ἂν ἤμουν βυθισμένος εἰς ὄνειρον εὐτυχισμένου ἢ ἂν εὗρισκόμην τῷ ὄντι εἰς τὴν λαμπόβολην αἵθουσας μεταξὺ τόσων ἀντιπροσώπων τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν καὶ ἐπιστήμων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας. Κάποιοι μὲ ἐσυγχαίροντο, ἄλλοι μὲ ἐρωτοῦσαν διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ ἀγῶνος ἄλλος ἐθαύμαζε τὸ ὑπερήφανον φόρεμά μου»(1)

Ὡς πρέσβυς εἰς Παρισίους ὁ Κωλέττης, μόνον διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ συμφέροντά της ὠμίλει. Ἦτο ἡ μόνη ἀφοσιωμένη σύντροφος τῆς ζωῆς του, τῶν σκέψεων του, τῶν αἰσθημάτων του. Αὐτὴν καὶ μόνον ὠραματίζετο καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ διαμονῆς του. Συχνὰ ἐθεᾶτο νὰ ἀνεβαίνει τὰς κλίμακας τῶν παρισινῶν ἐφημερίδων, ἵνα διαψεύσῃ μίαν κακόβουλον εἴδησιν ἢ νὰ δώσῃ πληροφορίαν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος του. Ἐθεώρει τὴν ἀποστολὴν τοῦ πρεσβευτοῦ πολὺπλευρον καὶ ὅχι περιορισμένην εἰς τὴν πρεσβείαν ἢ τὰς δεξιώσεις, παραστάσεις ἢ τὴν ὑπεβολὴν ὑπομνημάτων. Ἐπὶ πλέον παρηκολούθει οὗτος, τὰς σπουδὰς τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων φοιτητῶν, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ πρόσωπόν των, ἔβλεπον ἓνα προστάτην, ἓνα εὐεργέτην, ἓνα χορηγόν. Ὅχι μόνον τοὺς συνέδραμεν ὁ ἴδιος

1. Φ. Μιχαλόπουλος, Εἰς «Ἐστία» 15|11| 1957 σελ. 1353

ἀλλὰ παρακίνηει καὶ διαφόρους ὁμογενεῖς νὰ ἀναλάβουν ὑπὸ τὴν προστασίαν των ἀπόρους φοιτητάς. (1)

* *

Τὸ τρίτον στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ Κωλέττη, περιλαμβάνει τὴν πρωθυπουργίαν τοῦ ἀνδρός, τὴν ὁποίαν ἐκράτησεν μέχρι τοῦ θανάτου.

«Θὰ μάθετε μετὰ χαρᾶς, ἔγραφεν ὁ Κωλέτης πρὸς τὸν Γκυζώ, ὅτι καίτοι ἀποδημῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἐξελέγην ἀπὸ ὀκτὼ ἐκλογικοὺς συλλόγους. Οἱ συμπολίται μου δὲν μὲ εἶχον λησμονήσει ὁλοσχερῶς».

Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Κωλέττη, ἐδημοσιεύετο ἔμμετρον ὑπὸ τὸν τίτλον: «τὸ ἀνάθημα τοῦ Ἑθνοῦς κατὰ τοῦ Ὑπουργείου Μαυροκορδάτου», τὸ ὁποῖον ἀναγγέλον τὸν καταρτισμὸν τοῦ νέου ὑπουργείου ἔγραφεν ὅτι:

«Τὴν τέταρτην τοῦ Αὐγούστου, ἄνευ τινὸς προμελέτης
Ἀναδέχθη τὸ Ὑπουργεῖον, ὁ ἀτρόμητος Κωλέτης».

Ὁ Κωλέτης ἐκράτησε τὴν πρωθυπουργίαν, ἐπὶ τρία ἔτη, λόγῳ τῆς ἐμπιστοσύνης πὺν ἀπελάμβανεν ἀπὸ τὸν βασιλέα, τῆς μεγάλης του εὐφυΐας, μὲ τὴν ὁποίαν κατῴρθωνε νὰ ἐξευρίσκη λύσεις καλὰς καὶ ἀποτελεσματικὰς, διὰ τὰ δύσκολα πρόβληματα τῆς χώρας καὶ τῆς «δεξιότητος καὶ εὐστοχίας μὲ τὴν ὁποίαν μετεχειρίζετο τοὺς ἀνθρώπους», ὅπως γράφει ὁ Μύλλερ.

Ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ Ὁθωνος πρὸς τὸν Κωλέτην, προήρχετο ἀπὸ τὴν δυσπιστίαν πὺν ἔτρεφεν ὁ πρῶτος πρὸς τοὺς Ἀγγλους, ἐνῶ ὁ Κωλέτης φίλος τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ της Γκυζώ εἶχεν ὑψώσει τὴν πολιτικὴν τῆς Μ'Ιδέας, ἡ ὁποία περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐσαγῆνευε τὸν Βασιλέα. Ἡ ἐμπιστοσύνη αὕτη προέρχεται κατὰ δεύτερον λόγον ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Γκυζώ, κατ' ἐντολὴν καὶ ἐμπνευσιν τοῦ ὁποίου ἐνήργει ὁ Κωλέτης, ἦτο κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς δυναστείας τοῦ Ὁθωνος, ὁ ὁποῖος συνέδεεν οὕτω τὴν ἀσφάλειαν τοῦ θρόνου του, μὲ τὴν παρουσίαν εἰς τὴν κυβέρνησιν, τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ Κωλέττη.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Ὁθωνος, ὁ Κωλέτης εἶχε καὶ μερικὰ χαρίσματα, ἀπόρροια τῆς ἐπαφῆς του μὲ τὴν πασαλίδικην σχολὴν τῆς πολιτικῆς, τὰ ὁποῖα πρὶν νὰ γνωρίζῃ κανεῖς διὰ νὰ τὸν κρίνῃ εὐκολώτερον.

Ἦσαν δὲ ταῦτα, ψυχραμία, ἀταραξία τοῦ πνεύματος, προσποιητὴ εὐπιστία, οὐδέποτε ὀργιζόμενος, οὐδένα κακολογῶν. Μὲ ἀταραξίαν καὶ μειδίαμα ἀπῆντα καὶ εἰς ὅσους τοῦ ἐπετίθεντο προσωπικῶς, προσαγορεύων τὸν καθαρτόμενον «ἀγαπητὲ» προσθέτων ὅτι «ἀγαπητὸν καλῶ τὸν κύριον διότι εἶνε Ἕλλην, ἐμοὶ δὲ ἀγαπητοὶ εἰσὶν πάντες οἱ Ἕλληνες». (2)

Εἰς τὴν ὁμιλίαν του, γράφει ὁ Σοῦτσος, ἐπανελάμβανε τὸ «σειρήνιον» «πολὺ καλὰ» ὅπως ὁ Μαυροκορδάτος τὸ «καταπειστικόν» «μάλιστα».

Χαριτολογῶν μάλιστα ὁ Σοῦτσος ἔγραφεν:

«Ἀκακα ὁ ἕνας λέγει χὶ χὶ χὶ χαμογελᾷ» (Μαυροκορδάτος)

«Καὶ τοῦ ἄλλου μέλι σιάζει τὸ συχνὸ πολὺ καλὰ» (Κωλέτης)

Ὁ Κωλέτης ὑπέσχετο ὀλίγα, ἐξετέλει ὀλιγώτερα καὶ οὐδέποτε ἐδεσμεύετο,

1. Γ ο ὕ δ α ς. Ἐνθ. ἀν. σελ. 273. Σ α ρ ι π ὁ λ ο υ: Αὐτογραφικὰ Ἀπομνημονεύματα Ἀθῆναι 1889 σελ. 23—24.

2. Πολλοὶ ἔνεκα τούτου τὸν ὀνόμαζον ὁ «ἀγαπητὸς» (Ἐφ. Ἀθηνᾶ 28, 4. 1845)

φρονῶν ὅτι ὁ πολιτικὸς ὠφελεῖται ὅχι ὅταν ἐκτελεῖ ὅσα ὑπόσχεται, ἀλλὰ ὅταν ἐπαρκῶς ὑπόσχεται.

«Προσφερομένη θέσις, ἔλεγεν ὁ Κωλέττης, κάμνει ἓνα ἀχάριστον καὶ εἴκοσι ἐχθρούς» ('). Ὁ πολιτικὸς ὅθεν κατ' αὐτόν, ὠφελεῖται ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ βλάπτεται ὅταν τὴν ἐκτελεῖ.

Ἐνα λοιπὸν ἀπὸ τὰ κυβερνητικὰ τοῦ μέτρα ἦτο νὰ ἀφίνη τὰ ὑπουργεῖα καὶ νὰ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον χρόνον, ἵνα τὰ μεταχειρίζεται διὰ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας τῶν τριῶν κομμάτων οἱ ὅποιοι οὕτω ἴσταντο μετέωροι, μὴ τασσόμενοι οὔτε μὲ τὴν συμπολίτευσιν οὔτε μὲ τὴν ἀντιπολίτευσιν.

Ὁ Κωλέττης, ἔλεγεν, ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους τοῦ φίλους, ὁ Λ. Κρεστενίτης περιήρχετο, ἐπὶ τριετίαν, κρατῶν πλακοῦνια ἀνὰ χεῖρας, ὅταν ὁμως εἶδεν ὅτι ἠθέλομεν τὸν ἀποσπάσει ἀπὸ τὰς χεῖράς του τὸν ἔρριψεν εἰς τοὺς κύνας (δ.λ.δ. τὴν ἀντιπολίτευσιν)

Εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς σπανίως παρουσιάζετο, καίτοι ἔφερε πέντε ὑπουργεῖα, διότι ἐγνώριζε πόσον αὐτὴ ἡσχολεῖτο εἰς τύπους καὶ δημοκοπίαν.

Ἐπίστευεν εἰς τὰ ὄνειρα ὅπως ὁ ὁμηρικὸς Ἀγαμέμνων. Εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας οὐδεμίαν ἔδιδε σημασίαν, προτιμῶν νὰ ὁμιλῇ μὲ ἐκείνους, πὺν θὰ τοῦ ἔδιδον πληροφορίας, διὰ τὰ μεγάλα τοῦ ἔθνους ζητήματα, καὶ τοὺς πόθους τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅλα τὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἦσαν δι' αὐτόν πρόσκαιρα ζητήματα, τὰ δὲ ἐσωτερικὰ ἐθεώρει μικρὰ καὶ δευτερεύοντα, εἰς τὰ ὅποια οὐδεμίαν ἔδιδε σημασίαν. Αὐτὸς ἓνα καὶ μόνον ἐσκέπτετο καὶ πρὸς ἓνα σημεῖον ἔτεινον ὅλοι τοῦ αἵ προσπάθειαι, ἦτοι νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν ἔξουσίαν καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν πάλιν, ἂν ὅχι τὴν ὀριστικὴν περὶ τῶν ὅλων, τουλάχιστον ὁμως πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας, τῆς πατρίδος τοῦ Ἡπείρου καὶ τῆς Κρήτης.

Ὁ Κωλέττης, ὡς πολιτικὸς ὑπερμάχῃ τοῦ ἰδέας, ὅτι ὁ πρῶτος σιοχασμὸς τοῦ Ἑλληνος πολιτικοῦ, ἔτρεπε νὰ εἶνε ἡ ἐπέκτασις τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, ἀναλογιζόμενος ὅτι αἱ πρόσθετοι δυνάμεις, πὺν μὲ μίαν τοιαύτην αὐξήσιν θὰ προσαπέκτα τὸ συνεσταλμένον βασίλειον—θὰ τοῦ ἔδιδον τὰ μέσα τῆς ἐσωτερικῆς του ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ μὲ τὰ γλίσχρα μέσα πὺν διέθετε τότε τὸ ἐλεύθερον βασίλειον τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὁ Κωλέττης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἦσαν σύμφωνοι, ὁ τρόπος ὁμως τῆς ἐφαρμογῆς ἦτο διάφορος. Ὁ μὲν Μαυροκορδάτος ἐπίστευεν ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς ἓνα σκοπὸν πρέπει πρῶτα νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ μέσα. Ἡ Ἑλλὰς ὅθεν κατ' αὐτόν ἔπρεπε νὰ τακτοποιηθῇ ἐσωτερικῶς, νὰ διοργανωθῇ, νὰ ἐπουλώσῃ τὰς πλῆγὰς τοῦ διαιτοῦς ἀγῶνος, νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ζημίας τῶν συνεχῶν καταστροφῶν πρὶν ἀναλάβῃ δεύτερον ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα.

Κατὰ τὸν Κωλέτην, τοῦναντίον ἡ ἰδρυσις τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἦτο προσωρινὴ ἀνακωχή, καὶ πολιτικὸν ὁρμητήριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁρμώμενοι οἱ ἴδιοι ἀγωνισταὶ ἢ οἱ ἀπόγονοί των, θὰ κατέλυον τὸ ὀθωμανικὸν κράτος διὰ νὰ τὸ κληρονομήσουν.

Ἡ Μ. Ἰδέα, ὅπως βλέπομεν ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς ὅλης πολιτικῆς του. Ἦτο τὸ μέγα ὄνειρον μὲ τὸ ὁποῖον ἐκινεῖτο οὗτος καὶ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὁποίου ἠνάλωσε ὅλας του τὰς δυνάμεις, καὶ δὲν τὸν ἄφινεν ἡσυχον.

Ἐπιθύμουν νὰ σὲ ἀκούσω, ἔγραφεν ἀπὸ τοὺς Παρισίους, εἰς τὸν Π. Σοῦτσον, λαλοῦντα πρὸς χιλιάδας Ἑλλήνων, ἀλλ' ὅχι φίλε μου εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἡπειρον, ἐκεῖ εὐχομαι νὰ σὲ ἴδω χειραγωγοῦντα πρὸς νίκην τοὺς Ἑλληνας μου. Ἐκεῖ ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, εὐχεται ν' ἀποθάνῃ θαπτόμενος ὑπὸ τὸν Ὀλυμπον»

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο, φαίνεται ὅτι ὁ Κωλέττης προηγήθη πολὺ τῆς ἐποχῆς του, ἴσως μάλιστα καὶ αὐτοῦ τοῦ Μαυροκορδάτου.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τοῦ Κωλέττη, ὁ δὲ Κωλέττης νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, ὕστερα ἀπὸ μακρὰν πρωθυπουργίαν τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἐπρεπε νὰ προηγηθῇ ὁ διπλωμάτης, ὁ νομοθέτης, ὁ κυβερνήτης τῆς τάξεως καὶ διοργανωτῆς καὶ ἔπειτα νὰ ἔλθῃ ὁ Κωλέττης, ὁ ἄνθρωπος τῆς δράσεως καὶ τοῦ πολέμου. Δυστυχῶς ὅμως, κατὰ κακὴν μοῖραν τῆς Ἑλλάδος, συνέβη τὸ ἀντίθετον.

Ὡς πολιτικὸς ὁ Κωλέττης, ἐκρίθη ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, κατὰ τρόπον τοσοῦτον ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Αὕτῃ εἶναι ἡ μοῖρα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν νὰ εἶναι ἡ σημαία συγχρόνως καὶ ὁ στόχος τῶν συγχρόνων των. Τοιαύτη ἦτο ἡ κοινωνικὴ διαφθορά καὶ ἡ πολιτικὴ ἐξαχρίωσις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὥστε ὁ Κωλέττης καὶ ὅταν ἀκόμη ἀπέθανε δὲν ἔτυχε κάποιας εὐσεβείας, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει ὁ θάνατος καὶ πρὸ τοῦ ὁποίου σιγῶσι διὰ παντὸς τὰ πάθη. Εἰς αὐτὸν ἀπέδιδον οἱ ἐχθροὶ του τὸν θάνατον τοῦ Νούτσου, τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ τὴν καταδίκην εἰς θάνατον τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἡμεῖς προκειμένου νὰ κρίνωμεν τὸν Κωλέττην, δὲν πρέπει νὰ τὸν κρίνωμεν χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς ἀνωμάλου ἐκείνης ἐποχῆς, καὶ ὅχι μὲ τὸ γαλλικὸν ἢ ἀγγλικὸν κριτήριον, οὔτε μὲ τὰς συκοφαντίας τοῦ ἀντιπολιτευομένου τύπου ἢ τοὺς ὕμνους τοῦ ὑπουργικοῦ. Μὴ λησμονῶμεν ἐπὶ πλείον ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς διαπρέψαντας ἄνδρας τοῦ ἀγῶνος ἔμεινε ἀσυκοφάντητος μόνον καὶ μόνον διότι ὅλοι ἤθελον νὰ διαπρέψουν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἦτο ἀδύνατον διὰ τοῦτο ἕκαστος χωριστὰ ἢ πολλοὶ ὁμοῦ προσεπάθουν νὰ ὑποσκελίσουν, μὲ τρόπον τοὺς ἄλλους διὰ νὰ διαπρέψουν καὶ αὐτοί. Φυσικὴ συνέχεια τούτου ἦτο ὅσοι ἠὲδοκίμουν περισσότερον τῶν ἄλλων νὰ ἐπισύρουν τὸν ἀνθρώπινον ζῆλον. Τῆς συκοφαντίας αὐτῆς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ Κωλέττης, πὺ ἦλθε σχεδὸν πρόσφυξ εἰς τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς ἱστορικὸν ὄνομα καὶ πολεμικὰς δάφνας, καὶ ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ διαφιλονικήσῃ τὰ πρωτεῖα. Μήπως ὅμως καὶ ὁ Μαυροκορδάτος δὲν ἔκαλεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του «μα μ μ ὀ θ ρ ε π τ ο ν τ ὶ ν Ἀ γ γ λ ω ν», ὁ δὲ Μεταξᾶς «ὁ ὀ π ι σ θ ο ρ ο μ ι κ ὸ ς μ ο υ ζ ῖ κ ο ς τ ῆ ς Ἑ λ λ ᾶ δ ο ς»;

Εἰς τὰ βάθη τῆς λαϊκῆς ψυχολογίας ὑπάρχει, ὅπως πιστεύεται πάντοτε, μία δύναμις ἀδικίας, σύμπλεγμα θαυμασμοῦ καὶ φθόνου πρὸς ὅσους ἀνεγείρει ὑψηλὰ τοῦ πλήθους μιὰ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, πὺ πληγώνει ἢ συντρίβει τοὺς μεγάλους ἄνδρας πρὶν ἢ ἀποδώσῃ εἰς αὐτοὺς δικαιοσύνην, ὅπως ἡ τρικυμιώδης θάλασσα ἔχει ἀνάγκη νὰ ἀποναυαγῇ πρὶν ἢ ἀνακτήσῃ αὐτὴ τὸ μειδίαμα τῆς γαλήνης.

Ἀπέθανε τὴν 31 Αὐγούστου 1847 ἀπὸ νεφρίτιδα, εἰς μίαν ἐποχὴν πὺ ἡ διαμάχη πρὸς τὸν Ἀγγλον πρεσβευτὴν Λάϋον καὶ τὸν Ὑπ. τῶν Ἐξωτ. Πάλμερστον, εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἀπέθανε ψιθυρίζων ἓνα κλέφτικο τραγοῦδι, ἀπὸ ἐκεῖνα πὺ εἶχε μάθει μικρὸς εἰς τὴν πατρίδα του Συρράκον. Ἡ πολυβασανισμένη καὶ πολυκύμαντὴ ζωὴ του ὑπέσκαψε τὰ θεμέλια τῆς ὑγείας του καὶ ἀπέθανε χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ σταθεροποιήσῃ τὸ ἔργον του, ἐνισχύσῃ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γκιολέκα, καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου.

Οἱ ἄνδρες τοῦ ἀγῶνος τὸν ἐθρήνησαν ὡς παρήγορον προστάτην καὶ ὡς τέκνα τὸν πατέρα. Οἱ φίλοι του εἰς τὴν Γαλλίαν τὸν ἐθρήνησαν εἰλικρινῶς. Ὁ Πισκατόρου ἔκλαιεν ὡς παιδίον. Ὁ δὲ Γκιζώ, ἔλεγεν ὅτι μὲ τὸν θάνατον τοῦ Κωλέττη, ἡ Ἑλλὰς ἔχανε τὸν ἐνδοξότατον τῶν ἐπιζώντων πολιτικῶν, πὺ συνέτεινον εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν της, τὸν μόνον πὺ ἀνεδείχθη ἔξοχος πολιτικὸς, τὸν μοναρχικώτατον μὲν ὑπουργὸν τοῦ βασιλέως Ὀθωνος, ἐνθερμότατον δὲ φίλον τῆς πατρίδος. Οἱ ὁ-

παδοί του εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐθρήνουν, διότι ἐπιπτεν ὁ διαπρυσιώτερος κῆρυξ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

Τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Κωλέττη ἐθρήνησε κυρίως ὁ ἀλύτρωτος ἑλληνισμός, ὅπου τὸ ὄνομά του ἀντῆχει ὡς ἐγερτήριον σάλπισμα, τὸ δὲ βλέμμα του ἦτο πάντοτε ἐστραμμένον πέραν τῶν συνόρων τῆς χώρας.

Ἡ κηδεία του ἔγινε μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν τὴν ἐπομένην εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Εἰρήνης. Τὸν ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Βάμβας, ἐπιταφίους δὲ ὁ Ὑπ. τῶν Ἑσ. Ρήγας Παλαμῆδης καὶ ὁ ποιητὴς Π. Σοῦτσος (¹).

Περιγράφων τὴν τελετὴν τῆς κηδείας ἐκείνης ὁ *Moniteur Grec* προσέθετε:

«Πολὺ ἀπέχομεν τῆς ἀκριβοῦς παραστάσεως τῆς μεγάλλης αὐτῆς πενθίμου τελετῆς. Οὐδεὶς λόγος θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ παραστήσῃ τὸ πένθος, τὸ δάκρυ ἐνὸς λαοῦ ὁλοκλήρου, τὴν τάξιν ποὺ ἐπεκράτει εἰς τὸ ἄπειρον ἐκεῖνο πλῆθος, καὶ τὸν ὑψηλὸν αἰσθηματικὸν χαρακτῆρα τῆς πενθίμου ἐκείνης ἡμέρας. Πρέπει νὰ ἔχῃ ἰδῇ κανεῖς, ὅπως ἡμεῖς, συσπειρωμένας τὰς ἡλικίας, τοὺς κοινωνικοὺς βαθμοὺς καὶ τὰς κοινωνικὰς καταστάσεις εἰς κοινὸν πένθος καὶ ὁλόκληρον τὴν πόλιν βυθιζομένην εἰς πένθος καὶ τὴν γενικὴ ναῦτην καὶ ὁμόθυμον θλίψιν, ποὺ κόπτει ὅλας τὰς κεφαλὰς καὶ σφίγγει ὅλας τὰς καρδίας..... τὸ κενὸν ποὺ ἀφήνει εἶνε ἄπειρον, ἐπὶ μακρὸν μὴ δυνάμενον νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἡ πεποίθησις αὕτη, προσθέτει ἀκόμη μίαν πικρίαν εἰς τὴν λύπην ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν μεγάλῃν αὐτὴν ἀπώλειαν».

Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνωτέρω, εὐλόγως γεννᾶται τὴν ἑρώτημα.

Τὶ ἄρα γε θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὁ πολιτικὸς αὐτός, ἢ θὰ προσεπάθει νὰ πράξῃ διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ μέγα του ἔργον εἰς τὴν μικρὰν τότε εἰς ἑκτασιν καὶ πληθυσμὸν Ἑλλάδα, ἐὰν κατεῖχε περισσότερον χρόνον τὴν ἐξουσίαν, ἰδίως μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ποὺ εἶχεν ἐπέλθει τὸ 1848 εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ τὴν καθάρειν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου καὶ τὴν ἐξορίαν τοῦ προστάτου καὶ τοῦ φίλου του Γκιζώ, ἢ δὲ Τουρκία διετελεῖ ὑπὸ τὴν εὐμενῇ προστασίαν τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας;

Θὰ ἠδύνατο, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ νὰ δώσῃ τὸ πλῆγμα τῆς χάριτος εἰς τὴν Τουρκίαν;

Τὸ μόνον ποὺ δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἑρώτημα τοῦτο εἶνε ὅτι ἡ Μ. Ἰδέα, τὴν σημαίαν τῆς ὁποίας ἀνεπέτασσε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦτο πόθος καὶ ὄνειρόν του ζωηρὸν καὶ διηνεκές.

Ὁ Κωλέττης εἶνε ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἐκείνους ἄνδρας, ποὺ ἀπέθανον πρὶν δείξουν ἐνόςω ἔζων, τὶ διανοοῦντο εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὶ ἠδύναντο νὰ πράξουν.

1. Ραγδαιοτάτη βροχὴ ἠνάγκασε τὸν Σοῦτσον νὰ συντομεύσῃ τὸν λόγον καὶ ἡμπόδισεν τὸν Τερτσέτην νὰ ἐκφωνήσῃ. τρίτον ἐπιτάφιον.

Αἱ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ ποὺ ἤκούοντο κατὰ τὴν ὥραν τῆς κηδείας ἐχαρακτηρίζοντο ἀπὸ τοὺς ἀπλοῖκους θαυμαστάς τοῦ νεκροῦ, ὡς σημεῖον μεγάλων κακῶν, ποὺ θὰ εἶχε διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὁ θάνατος τοῦ Κωλέττη (Π ο λ υ λ ω ῖ δ ο υ: Ἐνθ. ἀν. Δ. σελ. 1101)

ΛΕΥΤΕΡΗ Ν. ΠΛΑΤΗ

Η ΕΜΦΥΤΗ ΑΜΥΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Α'

Μελετώντας κανείς την 'Ελληνική ιστορία δέν μπορεί νά μήν αναγνωρίση άμέσως, σάν ένα άπό τά κύρια χαρακτηριστικά τοῦ ἑλληνισμοῦ, μιάν ἐμφυτη ἀμυντικότητα· ἀμυντικότητα, πού ὄχι μόνο ἐνεργεῖ, θά ἔλεγε κανείς, αὐτοματικά σά θεμελιώδες νόμος τῆς ὑπαρξῆς μας μέσα στήν ιστορία, ἀλλά καί, τὸ πιό θαυμαστό, ἔχει ἀνοιχτά καί θαρρετά καταξιωθῇ μέ τῆς συνείδησῆς μας τήν κατάφαση.

Γιατί, λαούς βέβαια ἀμυντικούς πολλούς θά βρῇ κανείς, καί μάλιστα μικρούς—ἀμυντικούς ἀπό ἀνάγκη. Ἀλλά καί μεγάλοι λαοί καταλήγουν στή στάση τῆς ἀμυντικότητας, ἀπό φρόνηση, ὕστερα ἀπό ἀπαιώσεις ἀποτυχίας. Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ δέ δυσκολεύονται νά ὀνειρεύονται αὐτοκρατορίες, νά προβάλλουν πνευματικά τὸ δίκαιο καί τὸ σωστό μιᾶς αὐτοκρατορικῆς των ἐξάπλωσης.

Θάξιζε ἐδῶ ν' ἀναφέραμε τοὺς Γάλλους καί τὴ συγκίνηση, πού νοιώθουν, στή μνεία τοῦ Ναπολέοντα. Ἄν θυμηθοῦμε ὅμως, γιά ἀκράτο παράδειγμα, τοὺς ἑβραίους. Αὐτοὺς ὁ ὀλιγάριθμος ἀλλά μέγας λαός, ὁ ὑπερφίαλος καί σκληροτράχηλος, ἂν ἀφαιρέσουμε μιὰ μικρὴ περίοδο τοπικῆς αἰγλῆς, ἄλλο ἀπὸ ταπεινώσεις δέν ἐγνώρισε στήν ιστορία του. Κι' ὅμως δέν ἔπαινε νά πιστεῖ στήν κοσμοκρατορικὴ μοῖρα του, καί νά τὴ διακηρύσσει μάλιστα—ἄλλο ἂν μερικὰ ἀνάμεσά του ἀνώτερα πνεύματα, φωτισμένα ἀπὸ τίς ἀκατάπαντες συμφορὲς καί ἀπὸ τὴν ἄκρα χιμαιρικήτητα τῶν ὀνείρων του, ὑψώθηκαν στήν οἰκουμένη.

Στὴν περίπτωσή μας, ἀντίθετα, πρόκειται γιά μιὰ στάση τόσο πηγαία ὅσο καί συνειδητὴ κανονικά, γιά μιὰ στάση λοιπὸν ἀκέρειας τῆς ὑπαρξῆς μας, ἔτσι πού ν' ἀξίξει κα-

νεῖς νά προσπαθήσῃ νά τὴν κατανοήσῃ καί νά διερευνήσῃ, ὅσο μπορεῖ, τίς αἰτίες τῆς.

Πρῶτα—πρῶτα λοιπόν, ὥς ἀποκλείσουμε τὸν παράγοντα τοῦ φόβου, τῆς ἀπὸ φόβου περίσκεψης. Οἱ Ἕλληνες ἔχουν, ὅτι εἶναι μέγας λαός. Ἄν μάλιστα θυμηθοῦμε καί τὴν περίφημη περιφρόνησή τους πρὸς τοὺς βιρβάρους, θά καταλάβουμε, ὅτι κάθε ἄλλο παρὰ ἀπὸ ἐπίγνωση τοῦ ὀλιγάριθμοῦ των στέκουν ἀμυντικοί. Ἄλλως τε, δέν ἀποφεύγουν τὴν ἐπίθεση. Ἡ ἀποικιακὴ ἐξάπλωση τοῦ ἑλληνισμοῦ στὴ Μεσόγειο φανερώνει ἴσια—ἴσια, ὅτι ἀγαποῦν τὴν ἐπίθεση. Ἐκεῖνο πού ἀποφεύγουν εἶναι τὴν κυριαρχία, τὸ *imperium*.

Ἄς ἀντιπαραβάλλῃ κανείς τοὺς Ρωμαίους, αὐτὸ τὸ ἀνώτατο ὑπόδειγμα ἱμπεριαλιστικοῦ λαοῦ. Αὐτοὶ δέ νικοῦσαν γιά τὴ νίκη οὔτε συνήθως, γιά τὴ σωτηρία τους· ἀλλὰ γιά τὴν κατάκτηση. Νικῆθηκαν μιὰ φορά ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους; Θά ἐκμεταλλεύονταν ἔτσι ὑπολογισμένα τὴν πρόσκαιρη ἀπὸ τὴν ἥττα σου ἀδυναμία, ὥστε νά μήν ἀργήσῃ ἡ ἡμέρα νά ὑποταχθῇς γιά πάντα σ' αὐτούς. Καμιὰ γενναιοφροσύνη, κανένα περιθώριο. Ἀντίθετα, στήν Ἑλλάδα τὸ πιό ἀνώδυνο ἦταν νά νικηθῇς. Ὁ ἐχθρὸς σου θά περηφανεύονταν βέβαια γιά τὴ νίκη, θά σοῦ ἐπέβαλλε μερικούς κοντόφθαλμους πεισματικούς ὄρους, καί ὕστερα θά σὲ ἄφηνε. «Ἄν θέλῃς, ξαναβάλε τα μαζί του». Κι' ἐσὺ βέβαια θά ἐπούλωνες τίς πληγὲς μελετώντας τὸ δεύτερο γύρο, καί δὲ θ' ἀργοῖσες νά τὸν κερδίσεις.

Ὅπως βλέπει κανείς, στοὺς Ἕλληνες ὁ ἀνὼνας ἦταν γιά τὴ νίκη, ὄχι γιά τὴν κατάκτηση. Φυσικά, ὅσο χρειάζονταν, ὅσο ἦταν ἀπαραίτητο γιά νά ὑπάρξουν, θά τὸ ἐπαιρναν. Ἐτσι, θά πήγαιναν στὶς ἀποικίες καί θά κατακτοῦσαν μιὰ φλούδα ἀκρογιά-

λιάς από τους βαρβάρους. Όμως, από το σημείο του αναγκαίου και πέρα, ή επιθετικότητα σταματά. Διαγράφουν σύνορα και μέσα σ' αυτά τα σύμμετρα σύνορα δημιουργούν τη ζωή τους: φτάνει μονάχα να μην τους πειράζη κανείς.

Φυσικά, δεν είναι τίποτε φιλόσοφοι, παρά άνθρωποι. Η κάθε πόλη, γι' αυτό, θέλει να λάμπη ανάμεσα στις άλλες, να τις επηρεάζει, να τις οδηγεί, να επιβάλλει τις απόψεις της και να εξυπηρετεί τα τοπικά μικροσυμφέροντά της. Αυτά όλα όμως δεν αναιρούν τη θεμελιακή ελληνική στάση, την αμυντικότητα. Ίσια—Ίσια, επειδή το μόνο αποτέλεσμα τους ήταν να τρώγονται όλοι σαν κοκκόρια, την ύψώνουν και σαν ήθικο ιδανικό σωτήριο. Τα ίδια άλλως τε φαινόμενα δεν παρουσιάζονται και στις σχέσεις των ελευθέρων ατόμων μιας κοινωνίας:

«Ας το κατανοήσουμε λοιπόν, ότι η αμυντικότητα αποτελεί τη φυσική στάση του ελληνισμού και ότι δεν οφείλεται ούτε σε ύπολογισμό ούτε σε νωθρότητα: παρά σε κάτι σύμφυτο με την ελληνική ύπαρξη, σ' αυτό που εκφράζεται με την πεποίθηση ότι «ὕβρις φυτεύει τύραννον». Από πίστη λοιπόν στην ελευθερία και από επίγνωση των προϋποθέσεων της, από θρησκευτική συμμόρφωση προς τους νόμους του Μέτρου είναι οι Έλληνες αμυντικοί. Άληθινά, το Μέτρο είναι η ανώτατη θεότητα των Ελλήνων. Απέναντί του νιώθουν θρησκευτικά συναισθήματα, ή παρουσία του τους γεμίζει ευλάβεια θρησκευτική, ενώ πέρ' απ' αυτό διαισθάνονται τα χάνει της μοίρας και τη θύελλα των δαιμονιακών δυνάμεων.

Νο γιατί τόσο θαρρετά και ανοιχτά προβλήθηκε ή στάση αυτή του ελληνισμού στα πνευματικά έργα. Σκέφτεται κανείς τα πιο μεγάλα αρχιτεκτονήματα της Αρχαιότητας, το Ναό της Ολυμπίας και του Παρθενώνα. Έγιναν μέσα στο πνεῦμα της περηφάνειας για το θρίαμβο των Μηδικών πολέμων· ο δεύτερος μάλιστα και για να διακηρύξει και δοξάσει αυτό που χαρακτηρίζουμε σήμερα «Αθηναϊκό Ιμπεριαλισμό». Κι' όμως, όλο άμυνα είναι οι ήρωες στις μετόπες και στα αειώματα· όλο αγωνία να υποκρούσουν τη συντριπτική έφοδο του εμβολέα. Ας μη παραλείψουμε ωστόσο και

τόν μεγάλο προφήτη του Μέτρου, τον Αισχύλο: «Στους Έλληνες δόθηκε το Αίγαίο· στους Πέρσες ή Άσία. Μην περνάς Πέρση στο Αίγαίο· όπως κι' εμείς δεν περνούμε στην Άσία».

Μαζί όμως με τη λατρεία του Μέτρου πρέπει να λάβουμε υπ' όψη μας κι' έναν άλλο παράγοντα, που έκανε αναγκαία αυτή την αμυντικότητα, αυτή την άρνηση του *imperium*. Ομολογώ, ότι δεν εύρισκω όρο να τον ονομάσω. Γιατί ούτε έθνικισμός μπορεί κανείς να τον αποκαλέσει ούτε φυλετισμός. Όπωςδήποτε, είναι ο περιορισμός του Έλληνα σε ό,τι ανήκει στην πολιτεία του, ή άρνησή του να προσδεχθί και να συγχωνευθί με το ξένο. Όχι ή περιφρόνηση—διασαφηνίζω—του ξένου· άλλ' ή απόκρουσή του.

Ας αντιπαραβάλλω κανείς πάλι τους Ρωμαίους. Τι φοβερός Ιμπεριαλισμός! Κι' όμως, καμιά φυλετική πρόληψη. Μοίραζαν το δικαίωμα του Ρωμαίου Πολίτη σε άτομα, πόλεις και λαούς διαφορετικούς των: άρκει να τους εξυπηρετούσαν. Όσπου στο τέλος το μοίρασαν σε όλο τον κόσμο. Έτσι βέβαια κατωρθώνεις να κυριαρχή σταθερά. Κυριαρχώντας όμως, γρήγορα διαφθείρεσαι, και στο τέλος χάνεσαι.

Πόσο αλλιώςτικά φέρονταν οι Έλληνες! Δεν τη Σπάρτη Ιμπεριαλιστική. Κι' όμως ο «Ιμπεριαλισμός» της κορέσθηκε με τη Μεσσηνία. Και δεν επιχείρησαν ούτε τους Έλωτες να αφομοιώσουν. Οι Αθηναίοι πάλι πώς να επιτύχουν στο «Ιμπεριαλιστικό» τους έγχείρημα, όταν επιμέναν στενοκέφαλα στο «άμφοίν άστοίν γεγονώς», όταν δηλαδή σπανιότατα παραχωρούσαν το δικαίωμα του Αθηναίου Πολίτη σε ανθρώπους που δεν ήσαν από πατέρα και μητέρα Αθηναίοι;

Ν' αποδώσει κανείς στο νόμο του Μέτρου την τέτατη «πολιτειακή αποκλειστικότητα» του Έλληνα; Καλύτερα, να την αποδώσουμε στο αίτημα του πηγαίου, του γνήσιου, το τόσο φυσικό άλλως τε σε μιὰ φυλή καλλιτεχνική, όπως οι Έλληνες. Καταλαβαίνει μάλιστα ο άλλοεθνής και ο άλλόφυλος δεν μπορεί ποτέ να γίνη όμοιος του, συγγενικός του. Ο Ρωμαίος, φυσικά, σκέφτεται, ότι κι' εκείνο που τώρα είναι τεχ-

νητό, σὲ μιὰ δυὸ γενιὲς θὰ φαίνεται φυσικό. Ὅμως ὁ Ἕλληνας δὲν μπορεῖ νὰ θυσιάσει τὴν γνησιότητα τοῦ παρόντος σὲ μιὰ σκόπιμη πολιτικὴ προοπτικὴ. Νοιώθει ἄλλως τε, ὅτι οἱ τέτιες ἀναμείξεις ὁδηγοῦν σ' ἓναν ξώπετσο πολιτιστικὸ συγκρητισμό, πού καταστρέφει τὸ ἥθος καὶ ὁδηγεῖ στὴν ἀνύψωση τῶν ἀξιῶν τῆς παρακμῆς, στὴν ἐγκεφαλικὴ δηλαδὴ συνείδηση, καὶ στὴ δίχως ὑγιᾶ ἠθικὰ θεμέλια συμπεριφορὰ.

Καὶ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ προσθέσουμε, κρίνοντας κάτω ἀπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ὥς σήμερα ἱστορικῆς πείρας, ὅτι ἡ διασθήκη αὐτὴ τοῦ Ἕλληνα μπορεῖ νὰ εἶναι στενὴ καὶ συντηρητικὴ, εἶναι ὅμως τοῦλάχιστον εἰδικὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴ γνησιότητα πάρα πολὺ σωστή.

Ἄς μὴν ὅμως ἐπιμείνουμε περισσότερο στὴ διερεύνηση τῶν αἰτίων· παρὰ ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση, ὅτι ἡ ἀμυντικότητα εἶναι ἡ φυσικὴ στάση τοῦ Ἕλληνισμοῦ ὡς μελετήσουμε τώρα τὸ βαθμὸ τῆς πραγμάτωσής της μὲς στὴν ἑλληνικὴ ἱστορία. Γιατί, κάτι πού εἶναι φυσικό, δὲν ἔπεται ὅτι ἀντικειμενικεύεται πάντοτε, καὶ μάλιστα ἀκέραιο. Ἡ πραγμάτωση αὐτοῦ, πού εἶναι μέσα μας γνήσιο, προϋποθέτει ἰσχυρὴ ὑπαρξή, οἱ ἄνθρωποι ὅμως καθὼς καὶ οἱ λαοὶ εἶναι ἰσχυρὲς ὑπάρξεις ἄλλοτε ἀδύνατοι, ἄλλοτε ὑγιεῖς, ἄλλοτε ἄρρωστοι. Ἄλλως τε, ὑπάρχει καὶ τὸ παρελθὸν σὲ κάθε ἄνθρωπο καὶ λαό, πού προεκτείνεται ἀποφασιστικὰ στὸ παρὸν καὶ ἐπιδρᾷ στὴ διαμόρφωσή του, σὰν ἀνάγκη.

Ἡ ἀμυντικότητα λοιπόν, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ παραδεχτοῦμε, πραγματώνεται ἀκέραιο μόνο στὴν κλασσικὴ ἑλλάδα. Γιατὶ μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο ἀρχίζει ἡ φθορὰ καὶ ὁ Ἕλληνισμὸς γέρνει κουρασμένος πρὸς τὴν παρακμὴ. Καὶ μπορούμε νὰ κατανοήσουμε, πόσο εἶχαν ἐξασθενήσει τώρα τὰ ὑγιᾶ του ἑνστικτα, γιὰ νὰ προπαγανδίζονται στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσοκράτη σχέδια ἐξαπλωτικὰ καὶ νὰ διακηρύσσονται ἀντιλήψεις, σὰν τὴν πιὸ κάτω: «μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας, τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας». Γιατὶ μιὰ τέτια ἀντίληψη εἶναι ὁλότελα ἀντίθετη σ' ἐκεῖνο, πού πιὸ πάνω ὀνομάσαμε «πολιτειακὴ ἀποκλειστικότητα»

τῶν ἑλλήνων· καὶ δὲ χωράει ἀμφιβολία, ὅτι μόνο ἓνα *imperium* ἐξυπηρετεῖ.

Κατ' αὐτὸ τὸ πρῖσμα ταιριάζει νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ μεγαλουργήμα τοῦ Ἀλέξανδρου. Πραγματικὰ θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, ἂν δὲν εἶχε προηγηθῇ αὐτὴ ἡ χρεωκοπία τῶν ἀξιῶν τοῦ Ἕλληνισμοῦ καὶ ἡ συνακόλουθη παρακμὴ τῶν ὑγιῶν του ἑνστικτων. Γιατὶ ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἔσυρε σὲ μιὰ ὑπερεθνικὴ κοσμοκρατορία καὶ σὲ μιὰ τέτια φυλετικὴ ἀνάμειξη, πού γιὰ τοὺς γνήσιους Ἕλληνες τῆς ἀκμῆς ἦταν ἀκατανόητη καὶ τερατικὴ.

Δὲν καταδικάζεται βέβαια μ' αὐτὰ ὁ Ἀλέξανδρος. Τὸ πνευματικὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, τότε, εἶχε κουρασθῇ ἀπὸ τὴν ἐντατικὴ καρποφορία τῶν αἰώνων, καὶ οἱ καρποὶ του πιά ἦταν θνησιγενεῖς. Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπόν μὲ τὴν ἡρωϊκὴ του προσωπικότητα ἔδωσε νέες ἀξίες στὸν Ἕλληνισμό, ἢ μᾶλλον ἐπῆρε τις παλιές καὶ τις μεταφύτευσε δημιουργικὰ σὲ παρθένο ἔδαφος, στὸ ἔδαφος τῆς ἀσιατικῆς ἀπεραντοσύνης. Ἔτσι βέβαια ὁ Ἕλληνισμὸς δὲ θᾶ· ἡ πιά τις προγονικὲς ἀξίες τοῦ ὕψους παρὰ τις κατώτερες ἀξίες τῆς ἔκτασης. Ὁπωσδήποτε, ἔγινε πάλι, μ' ἓναν ἄλλο τρόπο τώρα, γόνιμος καὶ δημιουργικὸς.

Τὸ βέβαιο πάντως εἶναι, πὼς ὁ Ἕλληνισμὸς μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς Αὐτοκρατορίας μοιάζει νὰ ἔχει χάσει τὰ νερά του. Γι' αὐτό, ὕπερα ἀπὸ μιὰ γοργὴ ἀνθήση, ἀποτελματώνεται. Τὸν 1ο π.χ. αἰῶνα ὁ κάματος εἶναι γενικός. Ἔτσι, ὥστε ἡ αὐτοκρατορικὴ πεθαρχία, στὴν ὁποία τὸν ὑπέβαλαν οἱ Ρωμαῖοι ἀποδείχτηκε γιὰ τὸν ἄρρωστο ὄργανισμὸ τοῦ Ἕλληνισμοῦ σωστικὴ.

Πραγματικὰ οἱ Ρωμαῖοι τὸν ἔμαθαν νὰ μὴν ἔχη προλήψεις φυλετικὲς καὶ στὴ θέση τῆς ἀποναρακωμένης πὰ ἀγάπης γιὰ τὴν ἐλευθερία, τοῦ ἔβαλαν τὴ θέληση νὰ πειθαργῇ, νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ διοικῇ. Ὁ Ἕλληνισμὸς, εὐφυὲς ὅπως εἶναι καὶ ἄξιος ὅταν βρεθῇ σὲ καλὴ κρατικὴ ὀργάνωση, προσαρμόστηκε στὴν καινούρια κατάσταση καὶ τὰ ἔβγαλε πέρα. Ὅταν μάλιστα μὲ τὸ χριστιανισμὸ ἡ οἰκουμενικὴ ἐγίνε ἀδιάσειστη ἠθικὴ ἀξία, τὶ φυσικώτερο γιὰ τὸν Ἕλληνισμό, τώρα πού οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν ἐκλείψει στὴν Ἀνατολή, ἀπὸ νὰ τοὺς διαδεχθῇ

αὐτὸς στὴν ἡγεσία καὶ νὰ μετατρέψῃ τὴν Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία σὲ Βυζαντινὴ Ἑλληνικὴ.

Τὸ Βυζάντιο εἶναι μιὰ αὐτοκρατορία ὑπερεθνικὴ ὅπως ὅλες οἱ αὐτοκρατορίες— πού συγχωνεύει πολλὰ φυλὰς κάτω ἀπὸ τὸ μῦθο ἑνὸς ὀνόματος: τοῦ ὀνόματος τῶν Ρωμαίων. Ἔχει ὀργάνωση ρωμαϊκὴ, θρησκεία χριστιανικὴ, γλῶσσα ἑλληνικὴ, ἔδαφος εὐρασιατικόν—μὲ τὸ κέντρο τοῦ βάρους στὴ Μικρὰ Ἀσία—καὶ φυλὴ ἡγετικὴ τὴν ἑλληνικὴ. Τὰ ἰδανικά του εἶναι ἰδιότυπα—«βυζαντινά» πρέπει νὰ τὰ ὀνομάσουμε—καὶ ἀποτελοῦν μιὰν εὐρασιατικὴ σύνθεση τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν ἀξιών.

Καταλαβαίνει λοιπὸν κανεὶς τί τεράστιο ἔργο εἶχε ἀναλάβει στοὺς λεπτοφυεῖς του ὤμους ὁ ἑλληνισμὸς στὰ χίλια χρόνια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Γιατὶ αὐτὸς ἦταν ὁ συνθετικὸς παράγων αὐτῆς τῆς τεράστιας σύνθεσης φυλῶν, πού ἦταν τὸ Βυζάντιο, ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ, θὰ λέγαμε, αὐτοῦ τοῦ πελώριου καὶ πολυσύνθετου αὐτοκρατορικοῦ σώματος.

Ὅμως, εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ εἶσαι Ἕλληνας καὶ νὰ ἔχῃς τὸ κέντρο σου στὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ νὰ διοικῇς καὶ νὰ διοικῇσαι ἀπολυταρχικὰ καὶ νὰ κατευθύνῃς στὸ σωστὸ δρόμο ἄλλους λαούς. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀναγκάστηκε ὁ ἑλληνισμὸς, γιὰ νὰ ἀντεπεξέλθῃ στὰ αὐτοκρατορικά του καθήκοντα, νὰ ὑποβληθῇ στὴ χιλιόχρονη περίοδο τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας σὲ αὐστηρὴ πειθαρχία, ἀτεγκτη, ἀψυχη, ἐγκεφαλικὴ, σὲ πειθαρχία πού ἀπλωνόταν σ' ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, καὶ πού ἐδῶ ἀναφέραμε μιὰ μονάχα ὄψη τῆς, τὸν ἀττικισμό. Μὲ μιὰ τέτια πειθαρχία ὁ Ἕλληνας, πού ἀπὸ φύση του εἶναι αὐθόρμητος ἐγωκεντρικὸς ἄνθρωπος καὶ ἐλεύθερος πολίτης, γινόταν τώρα αὐτοκρατορικὸς ὑπάλληλος καὶ εὐσυνείδητος ὀργανωτής. Ὅμως, καὶ ἡ ἀνταμοιβή γι' αὐτὴ τὴν ὑποταγὴ ἦταν μεγάλῃ: ἦταν ἡ ἐγκόσμια δόξα, πού στεφάνωνε τὸ Βυζάντιο, ὅλη αὐτὴ ἡ τεράστια αἴγλη, πού ἀπλωνόταν ἐκτυφλωτικὴ στοὺς γύρω λαούς.

Ὅπως κι' ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τὸ 1453 κάποτε ἤρθε. Συνηθίζουμε νὰ θεωροῦμε

φρικτὴ συμφορὰ τὴν Ἀλωση τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Καὶ εἶναι τέτια. Ὅμως ὑπάρχει καὶ ἡ ἀντίθετη πλευρὰ καὶ στὴν πλευρὰ αὐτὴ θεμελιώνεται ὁ Νεοελληνισμός. Γιατὶ ἂν χάσαμε τὴ δόξα κερδίσαμε ὥστόσο κάτι ἄλλο πολυτιμότερο, τὴν πατρίδα μας καὶ τὴν ψυχικὴ μας γνησιότητα. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ τώρα δὲν ἔχει νὰ κἀνῃ παρὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ της—μὲ τὸν ἑαυτὸ της· μάλιστα στὴ γενέτειρά του. Ἔτσι μπορεῖ νὰ δοθῇ ἀπερίσπαστα στὸ μεγάλο αὐτὸ μέλημα, καὶ γυρίζοντας στὶς ὑποστατικές της ρίζες νὰ καθαρθῇ καὶ νὰ ἐξαγνισθῇ. Πραγματικά, τὸ νόημα τῆς ἑλληνικῆς προσπάθειας μὲς στὸ ἐγκόσμιο καθαρτήριο τῆς Τουρκοκρατίας, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τοῦτο: Ἡ φυλὴ μας ἀποτοξινώνεται ἀπὸ τὶς φοβερὲς τοξίνες, πού ἡ τιτανικὴ της δισχιλιόχρονη θητεία τῆς στὴν ἔκταση—ἀπὸ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο ὡς τὸν Κωνσταντῖνο τὸν Παλαιολόγο—τῆς ἐδημιούργησε, ἀποκαθαίρεται καὶ ξαναβγαίνει στὸ φῶς τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος γνήσια καὶ ἀγνή—ὅσο βέβαιον γνήσια καὶ ἀγνή μπορεῖ νὰ ἐαγίνη μιὰ ψυχὴ μὲ τεράστιον παρελθόν. Καὶ τῆς γνησιότητος αὐτῆς ἔχουμε τώρα ἀπτὲς ἀντικειμενικεύσεις, τὸ μεγαλούργημα τῶν Δημοτικῶν τραγουδιῶν πρῶτα—πρῶτα, τοὺς Κλέφτες καὶ Ἀρματολούς, τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, ἀλλὰ καὶ ὅλα ἐκεῖνα πού ἐκφράζουν τὸ Νεοελληνισμό.

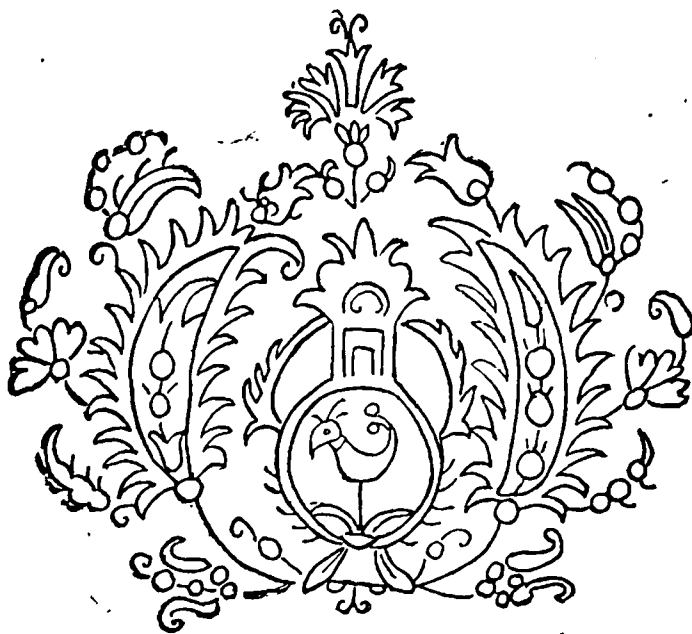
Καταλαβαίνει λοιπὸν κανεὶς τώρα, ὅτι καὶ στὸ Νεοελληνισμό δὲν μπορεῖ παρὰ μιὰ νὰ εἶναι ἡ φυσικὴ στάση: ἡ ἀμυντικὴ. Πραγματικά, ὅλες μας οἱ ἀξίες πηγάζουν πάλι ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς ἀμυντικότητος, ἀπὸ αὐτὸ τὸ αἶτημα νὰ μὴν ἔχουμε παρὰ ὅ,τι σὰν ἄνθρωποι καὶ σὰν ἔθνος δικαιούμαστε. Ὁ Κλέφτης εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν τύπος τοῦ ἀμυντικοῦ ἥρωος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἀμυντικὴ ἦταν. Καὶ οἱ ἄλυστροι πόλεμοι τοῦ 1912—1913 στὴν ἴδια κατηγορίαν ἤσαν, ἀφοῦ τὸ ἀπελευθερωτικὸ περιεχόμενο ὑπάγεται μὲς στὸ εὐρύτερον ἀμυντικὸ πλαίσιο. Καὶ ἡ Μικρασιατικὴ περιπέτεια ἀμυντικὴ ἦταν γιὰ τοὺς μισοὺς Ἕλληνας—κι' ἐπειδὴ ἦταν τέτια κατὰ τὴν πεποίθησιν τοῦ μισοῦ μόνο ἔθνους, γι' αὐτὸ καὶ ἀπέτυχε. Τέλος, οἱ δοξασμένοι μεγάλοι ἀγῶνες ἀπὸ τὸ 1940 καὶ ὕστερα ὡς

τὸν τωρινὸ τῆς Κύπρου εἶναι σαφέστατα ἀμυντικοί.

Μποροῦμε λοιπὸν τώρα νὰ συνειδητοποιήσουμε τὸ χρέος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ σωστὸ δρόμο, ποὺ πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ ἡ προσπάθειά του: Κι' ἂν ἀκόμη ἀκμάζουν γύρω μας οἱ ἀξίες τῆς ἔκτασης, καὶ ἂν εἰσβάλλουν ἀφθονα μὲ ὅλα τῆς τεχνικῆς τὰ μέσα στὸν τόπο μας καὶ στὴν ψυχὴ μας, ἔμεῖς πρέπει νὰ τὶς ἀρνηθοῦμε. Γιατὶ ἡ ψυχὴ μας, καὶ μάλιστα ὅταν ζῇ στὸ μικρὸ ἐτοῦτο «ἁλωνάκι», ποὺ εἶναι ἡ πατρίδα μας, μόνο κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μιᾶς κατηγορίας ἀξιῶν μπορεῖ ν' ἀνθίξῃ καὶ νὰ καρπίζει, νὰ δημιουργῇ δηλαδὴ πρωτότυπα

καὶ ἀληθινά: τῆς κατηγορίας τῶν ἀξιῶν τοῦ ὕψους. Ἄν εἴχαμε αὐτοκρατορίες, ἂν ἤμαστιαν ἀπλωμένοι σ' ἐκτάσεις ἀπέραντες ἴσως νὰ κατορθώναμε κάτι καὶ μὲ τὶς ἀξίες τῆς ἔκτασης. Τώρα κάτι καλύτερο ἀπὸ μιὰ δουλικὴ μίμηση τῶν τεράστιων ἐκείνων λαῶν, ποὺ ζοῦν καὶ ὑψώνουν τὴν ἔκταση, δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιτύχουμε. Εἶναι ὅμως καμάρι μας—θὰ ἔλεγα μάλιστα, ἀποστολὴ μας στοὺς κρίσιμους σημερινούς καιρούς—νὰ μὴν εἴμαστε κατάλληλοι, νὰ μὴν κάνουμε παρὰ γιὰ τὶς ἀξίες τοῦ ὕψους. Γιατί, ὅσο νᾶναι, τὸ ὕψος εἶναι ἀνώτερο. Ἡ ἔκταση κι' ἂν ἀκόμη ἔχῃ τὴ δύναμη, ὅμως τὸ ὕψος ἔχει τὴν αἰωνιότητα.

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικῆς τινὸς περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἡπειρωτικῆς πόλεως "Αρτης

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

*Ακολουθῶς (¹⁰) μέχρι τῆς μεταθέσεως τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ ταῦτα μέχρι τοῦ ἔτους 1204 ἡ "Ηπειρος ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῆς Μακεδονικῆς Ἀνθυπατίας, ὑποκειμένη εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας Γραικορωμαίους, καίτοι ὑποστῆσα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διαφόρους καταστροφὰς καὶ σφαγὰς, οἷον παρὰ τοῦ Βασιλέως τῶν Γότθων Ἀλαρίχου, τῷ 396 π.Χ., παρὰ τοῦ Ἀττίλα τῷ 447, τῶν Βανδάλων τῷ 475, τῶν Βουλγάρων τῷ 487, τῶν Οὐννων τῷ 529, τῶν Σλάβων βαρβάρων τῷ 548, τῶν Γότθων τοῦ Τοτίλα τῷ 551, τοῦ Χαγάνου Ἀρχονίου τῶν Χαζάρων τῷ 567, τῶν Ἀβάρων καὶ ἄλλων βαρβάρων ἐθνῶν. (¹¹) Ἐν δὲ τούτοις, τῷ ἔτει 1083 Βαϊμοῦνδος, ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς τῆς Ἀπουλίας Ροβέρτου Γουϊσκάρδου, διασκορπίσας καὶ νικήσας τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν ἐν ἔτει 1083 ἐκυρίευσε τὴν Ἀρταν μεθ' ὅλης αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Ροβέρτου ὑπὸ πυρριτοῦ δυνάτου, ἐπανῆλθεν ἡ "Ηπειρος εἰς τὴν κυ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 802.

70. Ἀρχικὰ ἡ "Ηπειρος ἀποτελέσει τμήμα τῆς Μακεδονικῆς ἐπαρχίας. Μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν Ρωμαίων καὶ στὴν ἄλλην, τὴν κύρια, Ἑλλάδα, ὑπῆχθη στὴν ἐπαρχία τῆς Ἀχαΐας. Ἀργότερα στὰ χρόνια τοῦ Νέρωνα ἢ τοῦ Βεσπασιανοῦ, ἐγίνε χωριστὴ ἐπαρχία πού τὴν διοικοῦσε ἐπίτροπος τοῦ Καίσαρα (*procurator*). Τὴν ἐποχὴ τοῦ Διοκλητιανοῦ συστήθηκε καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς νέας Ἠπείρου μετὰ πρωτεύουσα τὸ Δυρράχιο.

71. Μὲ χρονολογικὴ σειρὰ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα στὴν Ἠπειρο, κατὰ τὴν α' μ.Χ. χιλιετηρίδα εἶναι τὰ ἑξῆς.

—Ἐπιδρομές. Γότθων τοῦ Ἀλαρίχου (395 μ.Χ.) Οὐννων τοῦ Ἀττίλα (447 μ.Χ.). Ὁστρογότθων τοῦ Μαρκιλίνα (473 μ.Χ.), Βανδάλων τοῦ Γιζέριχου (475 μ.Χ.), Ὁστρογότθων τοῦ Θεοδώριχου (480—490 μ.Χ.) πού ὁ αὐτοκρ. Ζήνωνας τοὺς ἐστρεψε στὴν Ἰταλία ὅπου ἵδρυσαν ὁστρογότθικὸ κράτος, Οὐννων (529 μ.Χ.) πού πήραν 20.000 αἰχμαλώτους. Ὁστρογότθων τοῦ Τοτίλα (551 μ.Χ.) πού ἦρθαν στὴν Ἠπειρο γι' ἀντιπερισπασμὸ τοῦ ἐλλ. στρατοῦ πού μάχονταν ἐναντίον τοὺς στὴν Ἰταλία, Βουλγάρων (487, 523, 529, 548 μ.Χ.) πού ἐλάχιστα ὑπέφερε ἡ Ἠπειρος, Χαζάρων τοῦ Χαγάνου (567 μ.Χ.), Ἀβάρων (567—579 μ.Χ.), Σλαύων (γύρω στὸ 700 μ.Χ.) πού ἐγκυτεστάθηκαν στὴν ὀρεινὴ χώρα Θεσσαλίας—Ἠπείρου, Σαρακηνῶν πειρατῶν (877—950 μ.Χ.) πού λεηλατοῦσαν τὰ ἡπειρωτικὰ παράλια, Βουλγάρων (929, 975 καὶ 1034 μ.Χ.) πού κατέλαβαν τὴ Νικόπολιν καὶ ἔμειναν χρόνια. Βουλγάρων τοῦ Πέτρου Δελεάνου (1040 μ.Χ.) πού κατέλαβαν ὅλη τὴν Ἠπειρο καὶ μετὰ κόπο διάχτικαν ἀπ' τὸν Μιχ. Παφλαγόνα, Οὔζων Σέρβων (1059 μ.Χ.), Σλάβων Χωροβάτων (1071 μ.Χ.) Νορμανδῶν τοῦ Ροβ. Γυσκάρδου καὶ Βοημούνδου (1081—1085 μ.Χ.) Νορμανδῶν τοῦ Βοημούνδου (1107 μ.Χ.) Νορμανδῶν τοῦ Ρογήρου Β' (1147 μ.Χ.) Νορμανδῶν τοῦ Γουλιέλμου Β' μετὰ ἐπικεφαλῆς τὸν Ταγκρέδο (1185 μ.Χ.)

—Μεγάλοι σεισμοὶ καὶ πεῖνα στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πέθαναν χιλιάδες. Γκρεμίστηκαν ὁλόκληρες πόλεις.

—Ἐπανάσταση τῶν βλαχοβουλβάρων γύρω στὸ 1190—1200 μετὰ μεγάλες καταστροφές καὶ ἐπανάσταση τοῦ δούκα καὶ πρωτοστάτῳρα τοῦ Ἰλλυρικοῦ Μαν. Κομίτση πού ἀναστάτωσε ὅλη τὴν Ἠπειρο.

—Δίνονται ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Γ' τὸ 1199 μ.Χ. μεγάλα προνόμια στοὺς Ἑνετοὺς στὴν περιοχὴ Νικόπολης κ.λ.π.

ριότητα της Αυτοκρατορίας, ἐπὶ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ τῷ 1085, διαμείνασα ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐημερία μέχρι τοῦ 1107 ἔτους ὅτε νέα πάλιν τῶν Νορμανδῶν ἢ Ἀπουλίων εἰσβολὴ συνέβη, καθ' ἣν ὁ Βαϊμούνδος μετέβη μετ' ἀξιωμαχοῦ στρατοῦ, πεζῶν 40.000 καὶ ἱππέων 5.000, ἀλλὰ νικηθεὶς ἐνῶ προπαρασκεύαζεν ἀξιώτερον καὶ πολυπληθέστερον στρατόν, ἀπέθανεν ἀσθενήσας ἐν ἔτει 1.111. Ἀκολούθως ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ δυνάστης Σικελίας καὶ Νεαπόλεως Ρωγῆρος, ἐξελθὼν μετ' ἀξιωμαχοῦ στρατοῦ ἠρήμωσε καὶ ἠφάνισε διαφόρους πόλεις τῆς Αυτοκρατορίας, ἐν ἔτει 1.147, τότε καὶ ἡ Ἡπειρος καὶ Ἀκαρνανία ὑπέστησαν μεγίστην βλάβην καὶ ἀνδραποδισμόν παρὰ τῶν τυράννων Νορμανδῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα οἶκ ἐπαύσατο δι' ἀεννάων καταδιωγμῶν κατατυραννουμένη ἡ δυστυχὴς αὕτη χώρα, ἐν διαφόροις ἐποχαῖς, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, διὰ σφαγῶν καὶ λεηλασιῶν, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέρων ἀπανθρώπων ἀνοσιουργημάτων, καὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Πρωτευούσης τῆς Γραικορωμαϊκῆς αυτοκρατορίας περιφήμου Κωνσταντινουπόλεως, συμβάσης τῷ μ.Χ. ἔτει 1204, Ἀπριλίου 12. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατακτήσεως ἄρχεται ἐν Ἡπείρῳ ἕτερον διοικητικὸν πολίτευμα, τὸ τῶν Δεσποτῶν ὡς ἀκολούθως. ⁽¹²⁾

72. Ὁ συγγρ. ἂν καὶ κύριο σκοπὸ τοῦ ἔχει τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀρτας, ὅμως δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἀμβρακίαν, γιατί πιστεύει πῶς ἡ Ἀρτα δὲν κατέχει τὴ θέσιν τῆς Ἀμβρακίας. Κρίνουμε σκόπιμο νὰ σημειώσουμε ἔστω καὶ μὲ λίγες γραμμὰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἀμβρακίας. Ἡ Ἀμβρακία—ἄγνωστο ἂν ἀπ' τὴν ἀρχὴν μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα ἢ ἄλλο—κατοικήθηκε πολὺ πρὶν ἀπ' τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, στὰ χρόνια πού Πελασγοί, Κάρες, Λέλεγες καὶ Δρύοι ἐγκαταστάθηκαν στὴν Ἡπειρον. Ἡ ὑλαρξὴ δρυοπικῶν ὀνομάτων στὴν Ἀμβρακίαν αἰῶνες πρὶν ἀπ' τοὺς Κυψελίδες, ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀποψη αὐτήν.

Τ' ὄνομά τῆς ἢ Ἀμβρακία τὸ χρωστᾷ κατ' ἄλλους στὸν Ἀμβρακα, γιὰ τοῦ βασιλιᾶ Θεσπρωτοῦ ἢ στὴν Ἀμβρακίαν τὴν κόρην του, κατ' ἄλλους στὴν Ἀμβρακίαν, κόρη τοῦ Αὐγείου βασιλιᾶ τῆς Ἡλείας.

Κατὰ τὴ μυθολογίαν, γιὰ τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως μάλλωνα ἢ Ἀρτεμη, ὁ Ἀπόλλωνας καὶ ὁ Ἡρακλῆς. Στὸ τέλος ὁ ντόπιος ἥρωας Κραγαλέος, ἔδωκε τὴν πόλιν στὸν Ἡρακλῆ (Ἀθανάδας στὸν Νικάδρον, ἀπόσπ. 38). Ἴσως ὁ μῦθος αὐτὸς νᾶχει σχέση μὲ τὸν ἄλλο μῦθον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἡρακλῆς σκότωσε τὸν πλούσιον τοπικὸν βασιλιᾶ Γηρυόνη καὶ τοῦ πῆρε τὰ βόδια (Ἀρριανός—Ἐκαταῖος).

Λίγα χρόνια πρὶν ἀπ' τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἡ Ἡπειρος κατακλύστηκε ἀπ' τοὺς Δωριεῖς (κοίταξε παραπάνω σημ. 1 καὶ Θουκ. 11. 68 2—4). Τότε ἀσφαλῶς δέχτηκε τὴν ἐπιρροήν τους καὶ ἡ Ἀμβρακία.

Μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, πέρασε—κατὰ τὸν Ἀλικαρνασέα—ἀπ' τὴν Ἀμβρακίαν, πηγαίνοντας γιὰ τὴν Ἰταλίαν ὁ Αἰνείας. Σύνγχρονα, ἀπομεινάρια τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀχαιῶν, πού γύριζαν ἀπ' τὴν Τροίαν, ἦρθαν στὴν Ἡπειρον, ὑπόταξαν τοὺς ντόπιους καὶ δημιούργησαν πολλὰ κρατίδια, ἕνα ἀπ' τὰ ὁποῖα, τὸ Μολοσσικόν, μὲ τοὺς Αἰακίδες, ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον στὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου. Ἡ Ἀμβρακία ὅμως γιὰ πολλοὺς αἰῶνες δὲν δέχτηκε τὴν ἐπιρροήν τους. Φαίνεται πῶς οἱ Δωριεῖς τὴν εἶχαν κέντρον τους, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν πῶς τὸ στόν μὲ τὸν ὁποῖον ξαναγύρισαν στὴν κύριαν Ἑλλάδα, τὸν ἐφτιαξαν στὸν ἀμβρακικὸν κόλπον. Σίγουρα, ὅσοι Δωριεῖς παρᾶμειναν καὶ δὲν ἐφυγαν γιὰ τὴν κύριαν Ἑλλάδα, συγκεντρώθηκαν στὴν Ἀμβρακίαν καὶ στὴ γύρω περιοχὴ. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀναμφισβήτητη ἑλληνικότης τῆς Ἀμβρακίας (γλῶσσα δωρικὴ, ἦθη ἑλληνικὰ) ἀπ' τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀφίξη τῶν ἐπίσης δωριέων Κορινθίων μὲ τὸν Γόργον τὸν Κυψελίδην, στὰ μέσα τοῦ ἑβδόμου αἰῶνα π.Χ. (κατὰ μιὰ ἀποψη τοὺς Κορινθίους κάλεσε ὁ βασιλιᾶς Μελανέας). Ἀπ' τὸν Γόργον καὶ δῶθε ἡ Ἀμβρακία μεγαλώνει σὲ δύναμιν. Ὁχυρῶνται ὅλα τὰ ἐπικαιρὰ σημεῖα γύρω στὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, φτιάχνει στόλον ἰσχυρόν.

Ὁχυρά τῆς ἦσαν ἡ Κορωνησία, οἱ Δεξομενές, ἡ Χοράδρα (κοντὰ στὴ Στρογγυλή), ὁ Ἀμβρακος κλπ.

Ἡ Ἀμβρακία ἔστειλε πλοῖα καὶ ἄντρες γιὰ νὰ βοηθήσει τοὺς ἄλλους Ἕλληνας στὸν κοινὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Περσῶν. Ἔτσι πῆρε μέρος στὸ Ἀρτεμῆσιο, στὴ Σαλαμίνα καὶ στὶς Πλαταιές. Τ' ὄνομά τῆς γράφηκε στὸν χρυσὸ τρίποδον τῶν Δελφῶν καὶ στὸ ἀγαλμα τοῦ Διὸς στὴν Ὀλυμπίαν.

Στὰ χρόνια τῆς ἐλευθέρης ζωῆς τῆς ἡ Ἀμβρακία συγκρούστηκε πολλὰς φορὰς μὲ τοὺς

Κεφάλαιον Ι'

Περὶ τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἑπείρου

Μετὰ τὴν παρὰ τῶν Σταυροφόρων, ἐν ἔτει 1204, Ἀπριλίου 12, παντελῇ Λατινικὴν κατακυριεύουσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βασιλεύσαντος ἐν αὐτῇ τοῦ ἐνετοῦ Βαλδουίνου Α' ⁽¹⁾ διεμελίσθησαν ⁽²⁾ τότε καὶ τὰ δύο τῆς Βασιλείας θέματα, ⁽³⁾ τὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τὸ τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ συμπεριλαμβάνετο καὶ ἡ Ἑπείρος ἅπασα μέχρι τοῦ Δυρραχίου, εἰς διαφόρους αὐτονόμους ἡγεμονίας Γραικῶν τε καὶ Λατίνων. Κατέκτησε δὲ καὶ κατέλαβε τὴν Ἑπείρον, Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν ὁ νόθος υἱὸς τοῦ ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Κερκύρας ναυάρχου ⁽⁴⁾ καὶ στρατηγοῦ Ἰωάννου Κομνηνοαγγέλλου. ⁽⁵⁾

Θεσπρωτοὺς, τοὺς Μολοσσοὺς καὶ τοὺς Ἀκαρνανέες. Πάντα ὁμως κατέφερε νὰ ξαναποκταίει τὴν ἀνεξαρτησίαν της.

Στὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον στάθηκε στὸν πλευρὸ τῶν Κορινθίων καὶ Σπαρτιατῶν. Τότε οἱ δυνάμεις της ἔταθαν μεγάλη συμφορὰ στὶς Ὀλπες. Ἐτοίμην ἀδυνατισμένη τὴ βρῆκε ὁ Θάρυπος ὁ βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν καὶ τὴν κατέλαβε. Ἀργότερα ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδόνας πολεμῶντας τὸν Ἀρρύβα, ἀποπειράθηκε νὰ καταλάβει τὴν Ἀμβρακίαν γιὰ τὴ δώσει στὸν σύμμαχόν του Ἀλέξανδρον Α' τῆς Ἑπείρου, ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερε. Μετὰ ὁμως τὴ μάχην τῆς Χαιρώνειας, μῆλκον καὶ στήν Ἀμβρακίαν οἱ Μακεδόνες. Μόλις μαθεύτηκε ὁ θάνατος τοῦ Φιλίππου, οἱ Ἀμβρακιῶτες ἔδωξαν τὴ μακεδονικὴ φρουρά. Ὁ γιὸς τοῦ Ἀλέξανδρου ὁμως ἔδειξε διπλωματικὸτα καὶ δὲν τοὺς ἐκδικήθηκε. Ἐπὶ Πύργου τοῦ Μ. ἡ Ἀμβρακία γίνεται πρωτεύουσά του καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ Μακεδόνες ἀρχίζουν νὰ ἐπεμβαίνουν ἐνεργὰ στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑπείρου καὶ νὰ ἐπιβάλλουν βασιλιάδες τῆς ἀρεσκείας των. Στὰ χρόνια αὐτὰ ἐμφανίζονται καὶ οἱ Αἰτωλοί, ποὺ ὕστερα ἀπὸ ἀγῶνες κατὰφεραν νὰ περιλάβουν στὴ Συμπολιλείαν τους καὶ τὴν Ἀμβρακίαν. Ἐτοίμην ἡ Ἀμβρακία δὲν μετέχει στὸ «Κοινὸν τῶν Ἑπαιρωτῶν» ποὺ ὀργανώθηκε ὕστερα ἀπ' τὴν ἀνατροπὴ τῆς βασιλείας.

Στὰ χρόνια τῶν Μακεδονορρωμαϊκῶν πολέμων ἡ Ἀμβρακία κρατήθηκε πάντα στὸ πλευρὸ τῶν Μακεδόνων. Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβαν τὴν Ἑπείρον, ἡ Ἀμβρακία ἀντιστάθηκε γενναίᾳ. Τελικὰ συνθηκολόγησε ὕστερα ἀπὸ παρέμβαση τοῦ Ἀθαμάνᾳ Βασιλεῖ Ἀμύνადρου. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἀργῆσαν νὰ παρασπονθήσουν. Μαζεύσαν ὅλο τὸ χρυσάφι τῆς Ἀμβρακίας καὶ ὕστερα τὴν κατέστρεψαν. Στὴ θέσιν της ἔμεινε ἕνας μικρὸς συνοικισμός. Παρὰ τίς ὑποσχέσεις δὲ τῶν Ρωμαίων οἱ θὰ ἐπιστρέψουν στήν Ἀμβρακίαν τοὺς ἀρπαγμένους θησαυροὺς κ.λ.π. δὲν κράτησαν ἰὸ λόγο τους.

Κοίταξε σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀμβρακίας καὶ τίς ὑπ' ἀριθ. 6, 7, 10, 11, 38, 39, 40 σημειώσεις τοῦ Κεφαλαίου Α', καθὼς καὶ ὅλες τίς σημειώσεις τοῦτου τοῦ Κεφαλαίου.

1. Ὁ Βαλδουίνος ἦταν κόμης τῆς Φλάνδρας καὶ ἔγινε αὐτοκράτορας χάρις στήν ὑποστήριξιν τοῦ δόγην τῆς Βενετίας Δάνδολου.

2. Ὁ διαμελισμός τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (*partitio Romaniae*) ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους, ἔγινε μὲ βάση τὴ συμφωνία τοῦ Μάρτη τοῦ 1204. Ἡ συνθήκη τῆς διανομῆς περιέχεται εἰς *Tafel* καὶ *Thomas* «*Ur Kunden zur altern Handels und Staatsgeschichte*» 1, 464—488. Τότε βρῆκαν τὴν εὐκαιρίαν διάφοροι Ἕλληνες ἀρχόντες νὰ ἰδρῦσουν δικὰ τους κράτη. Ἐτοίμην ἰδρύθηκαν ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἑπείρου, ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας.

3. Γιὰ τὰ θέματα κοίταξε παραπάνω στὸ κεφ. Α' σημ. 1.

4. Ὁ Ἰωάννης ἦταν γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου καὶ τῆς Θεοδώρας Κομνηνῆς, θυγατέρας τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου Β'. Ἐγινε στρατηγὸς καὶ σιλόαρχος ἀπ' τὸν Μανουὴλ Κομνηνόν, σεβαστοκράτορας δὲ ἀπ' τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν. Κυβέρνησε τὸ θέμα τῆς Ἑπείρου καὶ Θεσσαλίας μὲ τὸν τίτλον τοῦ δούκα. Ἀπ' τὴ γυναῖκα του Ζωὴ Δούκαινα ἀπόκτησε τέσσαρα παιδιά, τὸν Ἰσαάκιον, τὸν Θεόδωρον, τὸν Κωνσταντίνον καὶ τὸν Μανουὴλ. Ἐκτὸς ὁμως ἀπ' αὐτὰ εἶχε καὶ ἕνα νόθον, τὸν Μιχαήλ, τὸν ἰδρυτὴ τοῦ Δεσποτάτου. Κοίταξε:

—Ἰωάν. Κιννάμου «*Historia*» ἔκδ. Meineke, στὸ *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, Bonn 1838, Δ', 6.

—Νικήτα Χωνιάτου σ. 95, 196, 201, 264, ἔκδ. Βενετίας.

—Micosich - Müller «*Acta et Diplomata graeca medii aevi*» Γ', σ. 58, Wien, 1860—90.

—Ι. Ρωμανοῦ «Περὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἑπείρου» σ. 2—3 ἔκδ. 1895, Κέρκυρα.

—Α. Vasiliev «Ἰστ. Βυζαντ. Αὐτοκρ.» σ. 641.

—Ἀδ. Ἀδαμαντίου «Ἰστ. Μεσαιων. Ἑπείρου» στὸ τχ. «Ἑπείρος» ἔκδ. «Ἑπείρ. Ἐπιστ.» σ. 49.

1

Μιχαήλ Α' ὁ Κομνηνοάγγελος, (⁵) ἐν ἔτει 1204, ὅστις συζευχθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ τότε Κυβερνήτου τῆς Ἰλλυρίας, Συναχηρεῖμ, κατὰ τινὰς καλουμένου, ἀπεδίωξε τῆς Ἀρχῆς τὸν ἴδιον πενθερόν καὶ ἐδέσποζεν αὐτός. (⁶) Καταστήσας δὲ ἔδραν τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, (⁷) ἐφήπλωσε κατὰ μικρὸν τὰ ὅρια τῆς ἡγεμονίας ἀπὸ Ναυπάκτου μέχρι τοῦ Δυρραχίου, εἰρηνεύσας μεθ' ὧν τῶν ἑαυτοῦ ἐχθρῶν, ἀμα δὲ καὶ μετὰ τοῦ εἰς Νίκαιαν Αὐταρχοῦντος συγγενοῦς αὐτοῦ Θεοδώρου Α' τοῦ Λασκάρεως, ἐν φιλικῇ σχέσει μετ' αὐτοῦ διάγων. Τούτου οὖν μετὰ δεκαετίαν (⁸) σχεδὸν διὰ δολοφονίας ἀπὸ γῆς γενομένου, ἦρθη εἰς τὸν Δεσποτικὸν θρόνον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ.

Ὡ καὶ 6. Ὁ Μιχαήλ Α', Ἀγγελος ἀπ' τὸν πατέρα του, Κομνηνὸς ἀπ' τὴ μάνα τοῦ πατέρα του τῇ Θεοδώρα, Δούκας ἀπ' τὸ ἀξίωμα του, στάλθηκε τὸ 1190 ὁμηρος ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο Ἀγγελο στὸν Φρειδερίκο Α' Βαρβαρόσα. Μὲ τὴν ἀπελευθέρωσή του γίνηκε δούκας τῆς Μυλάσσης καὶ τοῦ Μελανουδίου στὴ Μ. Ἀσία, μέχρι τὸ 1194. Ὅταν ἐγίνε βασιλιάς ὁ Ἀλέξιος Γ', ὁ Μιχαήλ ἐπαναστάτησε, ἀλλὰ νικήθηκε καὶ κατέφυγε στὸν σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Ρουκρατῖνο, ἀνέλαβε ὑπηρεσία κοντὰ του καὶ φάνηκε σκληρὸς στὶς Μαιανδρικὲς πόλεις. Τελικὰ ὁ Ἀλέξιος τὸν συγχώρησε. Ἔτσι τοῦ ἀνατέθηκε ἡ διοίκηση τῆς Πελοποννήσου, λίγο πρὶν ἀπ' τὴν πτώση τῆς Κων)λης στὰ χέρια τῶν Φράγκων. Μετὰ τὴν πτώση τῆς Κων)λης, ὁ Μιχαήλ πρόσφερε τὴ βοήθειά του στὸ Βονιφάτιο, βασιλιά τῆς Θροακίας, κατὰ τοῦ Βαλδουίνου, αὐτοκράτορα στὴν Πόλη. Ἀπογοητευμένος ἀπ' τὴν ἐξέλιξη, ἀποφάσισε νὰ καταλάβει μιὰ ἀπ' τίς «ἀδέσποτες» χῶρες. Ἔτσι ἦρθε στὴν Ἠπειρο. Φαίνεται πὼς ὁ συγγρ. συγγέει δυὸ παραδόσεις ποὺ ὑπάρχουν σχετικὰ μὲ τὴν ἰδρυση τοῦ Δεσποτάτου. Κατὰ τὴ μιὰ ὁ Μιχαήλ ἦρθε στὴν Ἀρτα, νυμφεύθηκε τὴν κόρη ἑνὸς πλοῦσιου Ἑλληνα ποὺ κατεῖχε τὴν πόλη γιὰ λογαριασμὸ τοῦ αὐτοκράτορα, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ντόπιων ἀνέλαβε αὐτὸς τὴν κυβέρνηση τοῦ τόπου. Κατὰ τὴν ἄλλη, τὴν πιθανότερη, ὁ Μιχαήλ ἦρθε στὴν Ἠπειρο σταλμένος ἀπ' τὸν Βονιφάτιο, γιὰ νὰ βοηθήσει τὸν Συναχηρεῖμ, διοικητὴ τοῦ Θέματος τῆς Νικόπολης, ποὺ ἀντιμετώπιζε στάση. Ὅταν ὅμως ἐφθασε ὁ Μιχαήλ, βρῆκε τὸν Συναχηρεῖμ σκοτωμένο. Τότε κατέστειλε τὴ στάση καὶ πῆρε γυναῖκα τὴ χήρα τοῦ Συναχηρεῖμ καὶ μαζὺ μ' αὐτὴ καὶ ὅλη τὴν περιουσία καὶ τὴν ἐξουσία τοῦ Συναχηρεῖμ.

7. Κατὰ τὸν *Vasiliev* «πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἐγίνε ἡ Ἀρτα» κοίτ: ὁ.π. σ. 641. Κατὰ τὸν Ἀδριαντιόν «μόλις ἀνέλαβε τὸν θρόνον ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πρωτεύουσά του τὴν Ἀρταν» κοίτ: ὁ.π. σ. 49. Κατὰ τὸν Παπαρηγόπουλο «πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἡ Ἀρτα» κοίτ. «Ἱστορία Ἑλλήν. Ἐθνους» τ. Ε', σ. 17. ἔκδ. 1955.

8. Κατὰ τὰ δέκα αὐτὰ χρόνια ὁ Μιχαήλ Α' ἔκανε διαρκεῖς προσπάθειες νὰ ἐπεκτείνει τὴν ἐξουσία του. Ἀρχικὰ στράφηκε κατὰ τῶν Φράγκων τῆς Πελο)σου, ἀλλ' ἀπότυχε. Ὑστερα κατὰ τῶν Βενετῶν ποὺ εἶχαν καταλάβει τὸ Δυρράχιο καὶ τὴν Κέρκυρα. Τὸ 1208, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Λέοντα Σγουροῦ, τὰ φρούρια Κορίνθου, Ναυπλίου, Ἀργούς, Μονεμβασίας, ἀνέθεσαν τὴ διοίκησή τους στὸν Μιχαήλ. Ὁ Μιχαήλ ἔστειλε τότε στὴν Πελο)σο τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο.

Στὸ μεταξὺ ὁ Μιχαήλ Α' ἦλθε σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς Λογγοβάρδους μεγιστάνες τῆς Θεσσαλίας καὶ κατέλαβε τμήματα τοῦ κράτους τους. Παράλληλα συμμαχῆσε μὲ τὸν Ἑρρίκο, διάδοχο τοῦ Βαλδουίνου στὸ θρόνο τῆς Κων)λης καὶ ἔδωσε τὴ θυγατέρα του γιὰ γυναῖκα στὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἑρρίκου, τὸν Εὐστάθιο (1209). Ὅταν ὅμως ὁ αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας Θ. Λάσκαρις καὶ οἱ σλαῦοι Βορίλας καὶ Στρέζας ἐπετέθηκαν στὸν Ἑρρίκο, ὁ Μιχαήλ προτίμησε νὰ συμπράξει μαζὺ τους καὶ νὰ χαλάσει τὴ συμμαχία μὲ τὸν Ἑρρίκο. Ἀν καὶ τότε ἔχασε τὰ φρούρια τῆς Πελο)σου, φρόντισε νὰ ρυθμίσει τίς σχέσεις του μὲ τὴ Βενετία καὶ ὕστερα νὰ ἐπιτεθῇ τοῦ Ἑρρίκου (1210—12). Στὶς ἐπιχειρήσεις συνέλαβε τὸν κοντόσταυλο *Bujfa*, πολλοὺς λατίνους ἄρχοντες καὶ πολλοὺς ἱερεῖς λατίνους, ποὺ τοὺς σκότωσε. Ὁ πάππος Ἰννοκέντιος Γ' τὸν ἀφόρισε. Ὁ Ἑρρίκος βλέποντας τὸν κίνδυνο νὰ μεγαλώνει, βγῆκε ὁ ἴδιος νὰ ἀνμετωπίσει τὸν Μιχαήλ. Ἀλλ' ἐπειδὴ στὸ μεταξὺ κινδύνευε ἡ πόλη ἀπ' τὸν Λάσκαρι καὶ τὸν Βορίλα, ὁ Ἑρρίκος ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσει. Τότε, ἄγνωστο γιὰ πῶς λόγῳ, ὁ Μιχαήλ ἐγκατέλειψε τοὺς συμμάχους του καὶ τὰ ξανάφτιαξε μὲ τὸν Ἑρρίκο. Σὲ ἐπιστολὲς τοῦ Ἑρρίκου ποὺ διασώθηκαν, ὁ Μιχαήλ ἀποκαλεῖται *traditor potentissimus*.

Μετὰ τὸ 1212 ὁ Μιχαήλ κατέλαβε τὸ Δυρράχιο καὶ τὴν Κέρκυρα. Τὸ 1214 ὁ Μιχαήλ δολοφονήθηκε στὸ Μπεράτι, καθὼς κοιμόταν, ἀπ' τὸν ὑπηρέτη του Ρωμαῖο.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ πὼς ἡ ἐξουσία τοῦ Μιχαήλ Α' νομιμοποιήθηκε ἀπ' τὸν πρῶν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο Γ', τὸ 1205. Τότε, καθὼς ὁ Ἀλέξιος καὶ ἡ γυναῖκα του Εὐφροσύνη ἔπλεαν γιὰ τὴν Ἠπειρο, πιάστηκαν ἀπὸ πειρατές. Τὸ πλοῖο ὅμως προσορμίστηκε στὴ Σαλα-

2

Θεόδωρος ἐν ἔτει 1214. ⁽⁹⁾ Οὗτος λίαν ἐπιχειρηματικὸς ὢν καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀναπαύσεως, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν γειννιαζόντων αὐτῷ Λατίνων Κυριαρχῶν, καὶ ἐπέτυχεν ἵνα κατακτήσῃ πᾶσαν ἐν γένει τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Πρίλαπον, τὸ Ἄλβανον, καὶ ἐκ τῶν Βενετῶν τὸ Δυρράχιον, φονεύσας ἅμα τῷ 1216 ἔτει, τὸν ψηφισθέντα Λατίνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως Αὐτοκράτορα καὶ διερχόμενον τὴν δεσποτικὴν αὐτοῦ Ἐπικράτειαν, Πέτρον Κουρτενόλην ⁽¹⁰⁾ γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ Ἰολίνθῃ τοῦ Βαλδουίνου Α'. Πληροφορηθεὶς ἀκολούθως ὅτι ὁ Πάπας Ρώμης Ὀνώριος δ' Γ' συνέλεγε στρατοὺς ἐπὶ καταστροφῇ αὐτοῦ, διάτινος συμμορφώσεως καὶ τέχνης, κολακεύσας καὶ διὰ τεχνικῶν τινῶν ἐκφράσεων, κατῴρθωσε καταπεῖσαι τὸν Πάπαν, ἵνα ἄρῃ τὴν κατ' αὐτοῦ Σταυροφορίαν. ⁽¹¹⁾ Οὕτω ἀποφυγὼν τὸν τρομερὸν κίνδυνον τῆς Δύσεως, ἀμέσως ὥς κεραινὸς ἐπιπλεσὼν κατὰ τῶν γειτόνων Λατίνων, τῷ 1218, ⁽¹²⁾ κατέκτησε τὴν Θεσσαλονίκην, τὰς Σέρρας καὶ τὰς περὶ αὐτῆς Πόλεις, ἐκτὸς τῆς Ἀχρίδος καὶ Μελενίκου, διὸ ἐπαρθεὶς περιεζώσθη καὶ οἰκαιοποιήθη Βασιλικὴν Ἀρχὴν ⁽¹³⁾ καὶ ἀξί-

ώρα καὶ ὁ Μιχαὴλ μαθαίνοντας τὴν τύχη τοῦ Ἀλέξiou, ἔδωσε πολλὰ λύτρα γὰρ νὰ τὸν ἀπελευθερώσῃ. Γι' ἀνταμοιβή ὁ Ἀλέξιος ἀναγνώρισε τὴν κτῆσιν τῆς Ἠπείρου σὰ νόμιμον κληρὸ τοῦ Μιχαὴλ καὶ τῶν διαδόχων του.

Γιὰ τὸν Μιχαὴλ Α' κοίταξε:

—*Miclosich—Müller* δ. π. Γ' σ. 58, Δ', σ. 139, 322, 328, 345.

—*Du Cange du Fresne K' «Hist. de l' Empire de Constantinople»* σ. 9, 1657.

—*Innocentii Epist. ad Baluze*, II 355. *ep. XV. 58, 61, 77, ep. XIII 184.*

—*K. Hopf «Chroniques Grecoromanes»*, I, σ. 211.

—*Henri de Valenciennes*, ἔκδ. *Buchon*, σ. 209—10.

—Χρονικὸν τοῦ Μορέως, σ. 1298.

—*I. Ρωμανοῦ*, δ. π. σ. 4—24

—*Vasiliev*, δ. π. σ. 50—51.

—*K. Παπαρρηγοπούλου «Ἱστ. Ἑλλ. Ἔθνους»* τ. Ε', σ. 5, 16, 25, 26, 29, 37—8, 40—2, ἔκδ. 1955.

9. Πρὶν γίνοιτο δεσπότης ὁ Θεόδωρος ὑπηρέτησε στὸν αὐτοκρ. τῆς Νικαίας ὅπου καὶ διακρίθηκε. Ἀργότερα ἦρθε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνέλαβε τὴ διοίκηση τῶν φρουρῶν τῆς Πελοποννήσου γιὰ λογαριασμὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαὴλ Α', δεσπότη τῆς Ἠπείρου. Μόλις ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ, κατέλαβε τὴν ἐξουσία, παραμερίζοντας τὸν γιὸ τοῦ Μιχαὴλ (τὸν ἀργότερον Μιχαὴλ Β') ποὺ ἦταν νήπιον τότε.

Ἀπ' τὶς πρῶτες ἐνέργειες τοῦ Θεοδώρου ἦταν νὰ καλέσῃ στὴν Ἀρτα τὸν περίφημον μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀχομινάτο, ποὺ μόνον τότε στὴν Κέα. Ὁ Ἀχομινάτος, γέροντας πιά, μὲ ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν Θεόδωρον τοῦ ἐξηγεῖ τοὺς λόγους ποὺ δὲν ἐπέτρεπαν τὴ μετακίνησίν του. Στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ τὸν ἀποκαλεῖ «καλλώπισμα Κομνηνῶν, Δουκάδων δόξα, Ρωμίων καύχημα» («Ἀχομινάτου τὰ σωζόμενα» ὑπὸ Λάμπρου, Β' σ. 336).

10. Ὁ Πέτρος Κουρτενάλης ἢ Κουρτεναῖος, ἐκλέχτηκε αὐτοκράτορας ἀπ' τοὺς βαρῶνους στὴν Κων/λη. Ἔλαβε τὸ στέμμα ἀπ' τὰ χέρια τοῦ ἰδίου τοῦ πάπα Ὀνώριου Γ' σιτὴ Ρώμῃ. Μὲ μεγάλῃ δύναμιν ὁ Πέτρος ξεκίνησε ἀπ' τὸ Πρίντεζι γιὰ τὸ Δυρράχιον, ποὺ τὸ κατέλαβε. Ἀπὸ ἐκεῖ θὰ βάδιζε γιὰ τὴν Πόλιν. Ἀλλὰ κοντὰ σιτὸ Ἐλμπασάν ὁ Θεόδωρος τὸν συνέτριψε καὶ τὸν ἔπιασε αἰχμάλωτον, καθὼς καὶ τὸν ληγάτο Ι. Κολώναν, ποὺ συνώδευε τὸν Πέτρον. Κοίταξε:

—*Gardner «Lascarids of Nicaea»* σ. 94.

—*W. Miller «The Latins in the Levant»* σ. 82—3.

—*«Cambridge Medieval History»*, IV, 427.

—*Νικου «Historical Sources of Bulgaria»* σ. 40.

—«Ἡ ἀναγέννηση τοῦ Βουλγ. Πατριαρχείου» *CCXXVIII*, 1855, 21.

—Μηλιαράκη «Ἱστ. Βασ. Νικαίας καὶ Δεσπ. Ἠπείρου» σ. 125.

11. Τὶς διαπραγματεύσεις ἔκαναν ὁ ἐπίσκοπος Κρόβωνα καὶ ἕνας καλόγηρος Ἐφραίμ. Ἡ συνθήκη ἔγινε τὸν Ἰαννῆ τοῦ 1218. Ὁ ληγάτος Κολώνας ἀπολύθηκε, ὁ Θεόδωρος μῆκε ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Πάπα καὶ ὁ Πάπας ἀπαγόρευσε σιτοὺς Βενετοὺς καὶ σιτοὺς σταυροφόρους, μὲ ποινὴ ἀφορισμοῦ, νὰ χτυπήσουν τὸν Θεόδωρον.

12. Ἡ ἐπίθεση κατὰ τῆς Θεσ/κης καὶ ἡ κατάληψή της ἔγινε ὅχι τὸ 1218, ἀλλὰ τὸ 1222.

13. Τὸν Θεόδωρον τὸν ἔσπεψε αὐτοκράτορα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Δημήτριος

αν, καὶ ἔσπευσε καταπιέζειν τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεύοντα Ροβέρτον. Προοδευτικῶς δὲ κατακτῶν τὰς γειτνιαζούσας Πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἀφίχθη φέρων τὸν τρόπον καὶ τὴν ἀπόγνωσιν πρὸς τοὺς Λατίνους, καταλαβὼν καὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ τὴν Βυζίην, μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς ἔκ τούτου ὁ Πάπας Γρηγόριος Θ' ἐξεσφενδόνισε κατ' αὐτοῦ τῷ 1229, τοὺς ἀφορισμούς, ⁽¹⁴⁾ μὴ δυνάμενος ἄλλως αὐτὸν ἐκδικηθεῖναι. ⁽¹⁵⁾ Μετὰ δὲ τοσαύτας ἐπιτυχίας, φύσει ἀνηούχου πνεύματος ἄνθρωπος ὢν καὶ ὅλως ἄστατος, ἄνευ τινὸς αἰτίας καὶ προφάσεως ⁽¹⁶⁾ ἔλυσε τὰς μετὰ τοῦ Βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀσάν, πενθεροῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μανουὴλ ἐπὶ τῇ νόθῳ θυγατρὶ Μαρία, φιλικὰς συνθήκας, ⁽¹⁷⁾ καὶ ὥρμησε κατὰ τῶν Βουλγαρικῶν χωρῶν· ἀλλὰ γενναίως ἀντιπαραταχθέντος τοῦ Ἀσάν, περὶ τὸν Ἐβρον ποταμὸν, νικᾶται καὶ αἰχμαλωτίζεται, ⁽¹⁸⁾ ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐπαύσατο, καίτοι εἰς τοιαύτην κατάστασιν περιορισμοῦ ὢν, ἐπενεργῶν καὶ χαλκεύων νεωτερισμοὺς καὶ συννομωσίας κατὰ τοῦ Ἀσάν, ἐτυφλώθη κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, κυβερνήσας ἔτη 15. ⁽¹⁹⁾ Τούτου δὲ οὕτως ἐκτυφλωθέντος, ⁽²⁰⁾

Χωματιανός, γιατί ἀρνήθηκε ὁ μητροπολίτης Θεσ)κης Κων)νος Μεσοποταμίτης. Για τὴν στέψη κοίταξε:

—Γ. Ἀκροπολίτη «*Annales*» κεφ. 21. ἔκδ. *Heisenberg* 33.

—J. B. Pitra «*Analecta sacra et classica spicilegio Solesmensi parata*» VI, ep. 114, 448—90.

—M. S. Drinov «μερικά ἔργα Δημητρίου Χωματιανοῦ, ὡς ἱστορικά πηγαι» στὸ «*Vizantijsky Vremennik*» II, 1895, II, σ. 1.

—Vasilievsky «*Ephrotica saeculi XIII*» στὸ *Viz. Vrem.*, III, 1896, 285—99.

14. Ἀπὸ τὸ 1222 ἡ Ἀγία Ἐδρα ἀρχισε νὰ τὰ χαλάει μὲ τὸν Θεόδωρο. Ὁ πάπας Ὁνώριος στίς 26—10—1222 ἔγραψε στὸν Θ' ἕνα γλυκόλογο, ἀλλὰ καὶ ἀπειλητικὸ γράμμα, συνιστῶντας του νὰ παῖσι νὰ ἐνοχλεῖ τοὺς Λατίνους (κοίτ: *Honor.* III, *Epist.* VII, 14) Οἱ ἀφορισμοὶ τοῦ 1229 περιλαμβάνουν τὸν Θεόδωρο καὶ τὸν Φρειδερίκο Β' τῆς Γερμανίας, μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε συμμαχήσει ὁ Θεόδωρος.

15. Τὸν Μάρτη τοῦ 1225 ἐγίνε μὲ παρακίνηση τοῦ πάπα ἐκστρατεία τῶν φράγκων κατὰ τοῦ Θεόδωρου, ὑπὸ τὸν Γουλιέλμο Μομφερρατικό. Ἀλλ' ὁ Γουλ. πέθανε κ' οἱ δυνάμεις του διαλύθηκαν. Τότε ὁ Θ. ἔχτισε τὸν περίφημο πύργο τοῦ Δυρραχίου γιὰ ὀχύρωση τῆς πόλεως καὶ τῆς γύρω περιοχῆς «ἵνα μὴ ἐπ' αὐτὴν βάλωσι χάρακα οἱ Σικελίαθεν ἐγγάσκοντες θῆρες καὶ ὅσοι τῷ Ἀδριᾷ ἐμπερινήχονται» (κοίτ: *Mustoxidi, Cose cor.* σ. LII.)

Στὸν πύργο αὐτὸ ὁ Θ. χάραξε καὶ τοὺς παρακάτω στίχους:

«Θεόδωρος Μέγιστος ἐν στρατηγίαις,
Δούκας Κομνηνός, εὐσθενής, βριαρόχειρ,
ἐχθροῖς ἀπροσμάχτος, ἀκάμας πόνοις...»

(Κοίταξε: «Μνημοσύνη» τ. Α', τχ. IB', σ. 265).

16. Ἀπὸ τὸ 1225 μέχρι τὸ 1229 ὁ Θ. ἔμεινε σχετικὰ ἥσυχος, μὲ ἀπασχόλησὴ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν κατοχύρωση τοῦ κράτους του μὲ στρατιωτικὰ ἔργα καὶ συμμαχίες.

17. Ἡ λύση τῆς συμμαχίας Θεόδωρου—Ἀσάν ὀφείλεται στὸ ὅτι μετὰ τὸ θάνατο τοῦ λατίνου αὐτοκράτορα Ροβέρτου (1228), οἱ βαρῶνοι σκέφτηκαν νὰ δώσουν τὴν ἀρχὴ στὸν βούλγαρο βασιλεῖ Ἰωάννη Ἀσάν, ὁποῦ ἀρραβωνιάσουν τὴν κόρη του μὲ τὸν δεκαετῆ Βαλδουῖνο ἀδελφὸ τοῦ Ροβέρτου. Ὁ Ἀσάν, δέχτηκε, ὑποσχέθηκε μάλιστα νὰ βοηθήσει τὸ μέλλοντα γαμπρό του νὰ ἀνακτήσει τίς δυτικὰς γῶρες πού κατεῖχε ὁ Θεόδωρος. Αὕτῃ ἡ ἀπόφαση τοῦ Ἀσάν, ἄσχετα μὲ τὸν ἄν οἱ βαρῶνοι ὑπαναχώρησαν, ἐξώργισε τὸν Θεόδωρο. Καὶ βρῆκε τὴν εὐκαιρίαν, ὕστερα ἀπὸ τὴν συμμαχία του μὲ τὸν Φρειδερίκο Β', νὰ ἐπιτεθῇ στὸν Ἀσάν (κοίτ:—Ρωμανοῦ, ὁ.π.σ. 39 καὶ *Vasiliev*, ὁ.π.σ. 648)

18. Ἡ μάχη ἐγίνε κοντὰ στὴν Κλοκοτινίτσα, τὸ σημερινὸ *Semitje*, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1230. Μετὰ τὴ μάχη αὕτῃ οἱ Βούλγαροι κατέλαβαν τὴν Ἀνδριανούπολη, ὅλη σχεδὸν τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἀλβανία, μέχρι τὸ Δυρράχιο. Στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων ἔμειναν ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἠπειρος. Ἀπ' τὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτσας διασώθηκε ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου, ὁ Μανουὴλ, πού ἀναγορεύτηκε στὴ Θεσ)κη αὐτοκράτορας. Στὴ θέσῃ αὕτῃ ἔμεινε ὁ Μανουὴλ δέκα χρόνια, χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλεῖ ὁ Ἀσάν γιατί τὸν ἔκανε γαμπρό ἀπὸ θυγατέρα. Στὸ μεταξὺ ἡ Ἠπειρος ἐγίνε χωριστὸ δεσποτάτο, ἄσχετο μὲ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσ)κης (κοίταξε παρακάτω σημ. 21).

19. Ὁ Θεόδωρος κυβέρνησε ἀπὸ τὸ 1214 μέχρι τὸ 1230.

20. Ἡ δραστηριότητα ὅμως τοῦ Θεοδώρου δὲν σταματρεῖ μὲ τὴν τύφλωσὴ του. Ὅταν τὸ 1237 ἢ 1240 ὁ Ἀσάν παντρεύτηκε τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ τυφλοῦ Θεοδώρου, ὁ Θεόδωρος κατάφερε τὸν πεθερὸ του νὰ τὸν ἐλευθερώσει καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ξαναπάρει τὴ Θεσ)κ) ἀπ'

μεταβὰς ἐκ Πελοποννήσου, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ἀσάν, ὁ νόθος υἱὸς Μιχαὴλ τοῦ Α' παρέλαβε τὴν δεσποτείαν μόνον τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου.

3

Μιχαὴλ Β' ἐν ἔτει 1229, ⁽²¹⁾ ὅτε ἀποκατέστη ἡ Πόλις Ἄρτα, ἀντὶ τῆς μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης Ναυπάκτου, καθέδρα Δεσποτική τε καὶ Ἀρχιερατική ⁽²²⁾ παλαιᾶς Ἡπείρου· ἀποβιώσαντος δὲ μετὰ τινα ἔτη καὶ τοῦ θείου αὐτοῦ Μανουὴλ ἀδελφοῦ τοῦ Θεοδώρου, τῷ 1241, ⁽²³⁾ προστετέθη καὶ ἡ Ἐπικράτεια ἐκείνου Θεσσαλομακεδονία αὐτῷ, καθάπερ εἶτα, ἀποθανόντος καὶ τοῦ ἑτέρου θείου Δεσπότη Κωνσταντίνου ⁽²⁴⁾ προστετέθησαν καὶ αἱ χώραι τῆς νέας Ἡπείρου, ἐν αἷς ἐδέσποζεν ἐκεῖνος, τῷ αὐτῷ, καὶ οὕτως ηὔξησεν ἀρκούντως ἡ Ἡπειρωτική Δεσποτεία· οὕτως οὖν ἀποκατασταθεὶς οὗτος Δεσπότης, συνῆλθεν εἰς γάμον, ⁽²⁵⁾ προστασίᾳ τοῦ Ἀσάν, μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Γάλλου τὴν καταγωγὴν, Σεβαστοκράτορος Ἰωάννου Πετραλείφου, εὐγενοῦς καὶ ὥραιας ψυχῇ τε καὶ σώματι Θεοδώρας, ἐν ἔ-

τὸν Μανουὴλ. Ὁ Ἀσάν προτίμησε τότε τὸν Θεόδωρο ἀπ' τὸν Μανουὴλ. Ὁ θ. μπῆκε στὴ Θεοσαλ|κη. Ὁ Μανουὴλ κατάφυγε στὴ Θεσσαλία. Καὶ στὴ Θεο|κη στέφθηκε αὐτοκράτορας ὁ γιὸς τοῦ Θεοδώρου, ὁ Ἰωάννης.

Ὁ αὐτοκρ. ὅμως τῆς Νικαίας Ἰωάννης Βατάτζης τὸ 1242 ἀνάγκασε τὸν Ἰωάννη Ἀγγελο νὰ παραιτηθῇ ἀπ' τὸ θρόνο τῆς Θεο|κης καὶ νὰ κρατήσῃ τὸν τίτλον τοῦ δεσπότη, σὺν ὑποτελεῖς στὴν αὐτοκρ. τῆς Νικαίας. Τὸ 1244 ὁ Ἰωάννης Ἀγγελος πέθανε. Τὸν διαδέχθηκε ὁ ἀδελφὸς του καὶ γιὸς τοῦ Θεοδώρου—λημῆτριος, πού τὸ 1246 συνελήφθηκε καὶ ἐξορίστηκε ἀπ' τὸν Ἰωάν. Βατάτζη. Σύγχρονα διώχτηκε ἀπ' τὴ Θεο|κη κι' ὁ τυφλὸς Θεόδωρος πού κατέφυγε στὰ Βοδενά καὶ τὸ Ὀστρόβο. Ἔτσι καταλύθηκε τὸ ἡπειρωτικὸ κράτος τῆς Θεο|κης.

Ὁ Θεόδωρος παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἠούχαζε. Τυφλὸς καὶ γέρος πιά, ἤρθε σὲ συνεννόηση μὲ τὸν ἀνεψιὸ τοῦ Μιχαὴλ Β' (κοίταξε παρακάτω σημ. 21) καὶ τὸν παρακίνησε νὰ χτυπήσῃ τὸν Βατάτζη. Ὅταν ὁ Βατάτζης νίκησε, κι' ὁ Μιχαὴλ Β' ὑπόγραψε εἰρήνη, παραχωρώντας ὅλη τὴν ἀπάνω ἀπ' τὴν Ἑγνατία ὁδὸ χώρα στὸν Βατάτζη. τότε ὁ Θεόδωρος κλειστικε σὲ μοναστήρι μέχρι τὸ θάνατό του.

Γιὰ τὸ Θεόδωρο κοίταξε:

—*Liber plegiorum fol. 91v, Hopf. 252.*

—*Sabellie Pr. Deca. Libr. Ottavo.*

—Ἀκροπολ. σ. 27, 37, ἐκδ. Βόννης.

—*Gregorii IX, Ep. III. 46.*

—Γρατ. Ζώρζης, σ. 129—31.

—*Cose Corc. σ. LV.*

—*Vasiliev, δ. π, σ. 642—55.*

—Ἀδ. Ἀδαμαντίου, δ. π, σ. 52—4.

—Παπαρρηγοπούλου, δ. π, σ. 45, 53.

—Ρωμανοῦ, δ. π, σ. 24—40.

21. Ὁ Μιχαὴλ Β'—πού τὸ πραγματικὸ του ὄνομα ἦταν Κωνσταντῖνος—ἦταν γιὸς τοῦ Μιχαὴλ Α' καὶ τῆς χήρας τοῦ Συναχερείμ. Ὅταν πέθανε ὁ Μιχαὴλ Α', τὸ θρόνο σφετερίστηκε ὁ Θεόδωρος Ἀγγελος, θεῖος τοῦ Μιχαὴλ Β'. μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ πὼς ὁ Μιχαὴλ Β' ἦταν νόθος. Τότε ἡ μητέρα του τὸν πῆρε—νήπιο—καὶ κατέφυγαν στὴν Πελοπόννησο. Ἐκεῖ ὁ Μιχαὴλ Β' μεγάλωσε μέσα σὲ ἀσημότητα.

Ὅταν ὁ Θεόδωρος αἰχμαλωτίστηκε ἀπ' τὸν Ἀσάν, τότε ὁ Μιχαὴλ πέρασε στὴ Θεσσαλία. Ἐκεῖ γνωρίστηκε μὲ τὴν Θεοδώρα Πετραλείφα, κόρη τοῦ Ἰωάννη Πετραλείφα, σεβαστοκράτορα καὶ μεγάλου χαρτουλάριου. Τὴν ἐγάπησε καὶ τὴν πῆρε γυναῖκα. Ἀπὸ ἐκεῖ κατέβηκε ξαφνικὰ στὴν Ἄρτα (Ἀκαρνανία κατὰ τὸν Ἰωβ. κοίτ: παραπάνω Κεφ. Α' σημ. 15) καὶ μέχρι τὸ 1236 κατ' ὥρῳ νὰ κυριαρχῇ στὴν Ἡπειρο, Ἀκαρνανία, Αἰτωλία, Κέρκυρα καὶ σὲ μέρος τῆς Θεσσαλίας.

22. Κοίταξε παραπάνω Κεφ. Α', σημ. 19, σημ. 1α', σημ. 42.

23. Ὁ Μανουὴλ μετὰ τὸ διώξιμό του ἀπ' τὴ Θεο|κη, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Βατάτζη κρατήθηκε στὴν Θεσσαλία. Ἀλλὰ γρήγορα ἤρθε πάλι σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν τυφλὸ ἀδελφὸ τοῦ Θεοδώρου. Τὸ 1241 πέθανε.

24. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν κι' αὐτὸς ἀδελφὸς τοῦ Μιχαὴλ Α', τοῦ Θεοδώρου καὶ τοῦ Μανουὴλ, κι' εἶχε στὴν ἐξουσία του πολὺ μικρὴ ἐκταση στὴ Νέα Ἡπειρο.

25. Ὁ γάμος τοῦ Μιχαὴλ Β' μὲ τὴν Θεοδώρα ἐγίνε πρὶν ἀπ' τὰ παραπάνω γεγονότα, δηλ. πρὶν ἀπ' τοὺς θανάτους τῶν θείων τοῦ Μανουὴλ καὶ Καν|νου. Ἀλλωστε ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. τὸν ὀρίζει στὸ 1230.

τει 1230. Κυβερνήσας δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἐπικράτειαν, μεταξὺ διαφόρων περιπετειῶν⁽²⁶⁾ καὶ καταδρομῶν καὶ ἠθικῶν ἐλαττωμάτων, τ' ἀληθὲς εἰρήσθω, ἐνιαυτοὺς 40,

26. Οἱ περιπέτειες τοῦ Μιχαήλ Β' ἦταν οἱ ἑξῆς: Ἀφ' οὗ ἀνασυγκρότησε τὸ Δεσποτάτο, γιὰ κάμποσο καιρὸ τὰ πῆγαινε καλὰ μὲ τὸν Ι. Βατάτζη. μάλιστα γίνηκε καὶ πρεξενιὸ τοῦ γιοῦ του Νικηφόρου μὲ τὴν ἐγγονὴ τοῦ Βατάτζη, τὴ Μαρία. Ἀλλὰ τότε μπῆκε στὴ μέση ὁ θεῖος τοῦ Μιχαήλ, ὁ τυφλὸς Θεόδωρος (1250) καὶ τὸν ἔπεισε νὰ στραφεῖ κατὰ τοῦ Βατάτζη. Ὁ Β. μὲ μεγάλες δυνάμεις πέρασε τὴ Θεσσαλίαν καὶ στράφηκε πρὸς τὰ Βοδενὰ ὅπου ἐρισκόταν ὁ Θεόδωρος. Ὁ Θ. ἀναγκάστηκε νὰ φύγει γιὰ τὸν Μιχαήλ καὶ τὰ Βοδενὰ παραδόθησαν στὸν Β. ὁ ὁποῖος συνέχισε προχωρῶντας στὴ γύρω περιοχῇ. Τότε παραδόθηκαν στὸν Β. πολλοὶ ἄρχοντες τοῦ Μιχαήλ, ἀκόμα κι' ὁ γυναικᾶδελφός του Θεόδ., Πιτραλεῖφας. Ἔτσι ὁ Μ. ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ εἰρήνῃ κι' ἔστειλε στὸν Β. γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, τὸν Μητροπολίτη Ναυπάκτου Ξηρό, τὸν γαμπρὸ του Μεσσησηνὸ κι' ἄλλους. Μὲ τὴν εἰρήνῃ ποὺ κλειστικε, ὁ Μ. παράδινε στὸν Β. μερικὲς πόλεις καὶ φρούρια, καθὼς καὶ τὸν τυφλὸ Θεόδωρο.

Τὸ 1255, ὁ Ι. Βατάτζης πέθανε καὶ τὸν διαδέχτηκε ὁ Θεόδ. Β. Λάσκαρης. Τότε—Γενάρη 1256—ὁ Μιχαήλ ἀποστάτησε κι' ἄρχισε νὰ προσελαύνει στὶς χῶρες τοῦ Λάσκαρι. Ὁ Λάσκαρις ἀναγκάστηκε—φθινόπωρο 1256—νὰ βαδίσει κατὰ Μ. Γιὰ ν' ἀποφύγει τὸν κίνδυνον ὁ Μ. ἔστειλε σὲ συνάντησιν τοῦ Α. τὴ γυναῖκα του Θεοδώρα (τὴν ἀγία), ποὺ εἶχε ἀποδειχθῇ κατάλληλη γιὰ διαπραγματεύσεις. Ἀλλὰ ὁ Α. κράτησε τὴ Θεοδώρα καθὼς καὶ τὸ γιό της Νικηφόρο ποὺ τὴν ἀκολουθοῦσε, καὶ ἔθεσε βαρετοὺς ὅρους: Ἐκτός ἀπὸ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν χωρῶν ποὺ τοῦ πῆρε ὁ Μιχαήλ, κι' ἀπ' τοὺς γάμους τοῦ Νικηφόρου μὲ τὴ Μαρία, νὰ τοῦ δοθοῦν τὰ Σέρβια καὶ τὸ Δυρράχιο. Ἡ Θεοδώρα εὐτοῦτα ἐντὸς τῶν χειρῶν ἐκείνου ὡς ἐν εἰρῇ δέχτηκε, ὁ δὲ Μιχαήλ θέλοντας νὰ σώσει τὴ γυναῖκα καὶ τὸ παιδί του δέχτηκε κι' αὐτὸς.

Ἀλλὰ τὸ χάσιμο τῶν Σερβίων καὶ τοῦ Δυρραχίου στοίχισε πολὺ στὸν Μιχαήλ. Ἦθελε λοιπὸν μ' ὁποιοδήποτε τρόπο νὰ ἐκδικηθῇ. Ἔβαλε τὴ Μαρία, γυναικᾶδελφὴ του, ποὺ ἦταν τότε χήρα, νὰ καμωθῇ τὴν ἐρωτευμένη μὲ τὸν Κωνίνο Χαβάρωνα, διοικητὴ τοῦ Ἑλμπασάν καὶ τῆς Νέας Ἡπείρου. Αὐτὴ τὸν παράσυρε κι' ὁ Μιχαήλ τὸν συνέλαβε. Σὺγχρονα ἐπαναστάτησαν κατὰ τοῦ Λάσκαρι οἱ Ἀλβανοί. Ὁ Μιχαήλ μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις πολιορκήσας τὸ Πρίλαπο τὸν ἱστορικὸ Γ. Ἀκροπολίτη, ποὺ ἦταν διοικητὴς ὅλης τῆς χώρας ἀπὸ τὸν Ἀξιὸ μέχρι τὸ Δυρράχιο, προχώρησε δὲ καὶ κατέλαβε τὰ Βοδενὰ, τὴ Βέρροια καὶ ἄλλες πόλεις. Ὁ Λάσκαρις ἔστειλε δυνάμεις γιὰ ν' ἀναχαιτίσει τὸν Μιχαήλ. Ἀρχισε τότε ἕνας σκληρὸς καὶ ἀμφίροπος ἀγώνας. Οἱ δυνάμεις τοῦ Α. συνέλαβαν καὶ σκότωσαν τὸν Θεόδωρο, νόθο γιὸ τοῦ Μιχαήλ. Κι' ὁ Μ. συνέλαβε τὸν Ἀκροπολίτη.

Στὸ μεταξὺ κατέλαβε τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Νέας Ἡπείρου, Δυρράχιο, Αἰδώνια, Βελέγραδα, ὁ Μαμφρέδος, νόθος γιὸς τοῦ Φρειδερίκου Β', Κυβερνήτης τῆς Σικελίας. Ὁ Μιχαήλ συμμάχησε μαζὺ του, τοῦδωσε μάλιστα γιὰ γυναῖκα τὴν κόρη του Ἑλένη καὶ γιὰ προίκα τὴν Κέρκυρα καὶ τὰ ἀπέναντι ἡπειρωτικὰ παράλια (1259). Τὸν ἴδιο χρόνον πάντρεψε τὴν ἄλλη κόρη του, τὴν Ἄννα, μὲ τὸν πρίγκηπα τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμο Β' Βιλλεαρδουῖνον. Ἔτσι μὲ τὴν συμμαχίαν τῶν δυὸ ξένων ἡγεμόνων ὁ Μιχαήλ ἐγίνε δυνατός. Τὸν ἴδιο καιρὸ πέθανε ὁ Θεόδ. Β. Λάσκαρις κι' ἀνέλαβε τὴ διοίκησιν τοῦ κράτους τῆς Νικαίας ὁ Μιχ. Παλαιολόγος. Ἀρχικὰ ὁ Παλ. ἔστειλε στὸν Μιχαήλ πρεσβεῖα γιὰ φιλίαν καὶ εἰρήνῃ. Ἀλλὰ ὁ Μιχαήλ δὲν δέχτηκε. Τότε ὁ Παλ. ἐξωργίστηκε κι' ἔστειλε δυνάμεις κατὰ τοῦ Μ. Ἰσχυρὰ ἀπὸ πολλὰς διακυμάνσεις, ὁ Μιχαήλ κι' οἱ ξανοὶ σύμμαχοί του συντρίφτηκαν στὴν Πελαγονία (Ὀκτωβρ. 1259). Ἡ ἡττα αὐτὴ χρωσιέται κατὰ τὴ γνώμη πολλῶν, στὸν νόθο γιὸ τοῦ Μιχαήλ, τὸν Ἰωάννη, ποὺ ἐπειδὴ οἱ ξανοὶ σύμμαχοι τὸν προσέβαλαν, ἔπεισε τὸν πατέρα του ὅτι κινδυνεύει ἀπ' τοὺς γαμπροὺς του Μαμφρέδου καὶ Γουλιέλμου κι' ἔτσι οἱ δυνάμεις τοῦ Μιχαήλ δὲ ἔλαβαν μέρος στὸν ἀγῶνα. Ὁ Παλ. τοάκισε τοὺς Λατίνους, ὁ Μιχαήλ Β' ἴσκασε κι' ὁ γιὸς του Ἰωάννης πῆγε μὲ τὸν Παλ.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Πελαγονίας οἱ δυνάμεις τοῦ Παλ. κατέκλυσαν τὴν Ἡπειρο πολιορκήσαν τὰ Γιάννενα, κατέλαβαν τὴν Ἄρτα, κι' ἀπόλυσαν ἀπ' εἰς φυλακὲς τῆς Ἄρτας τὸν Ἀκροπολίτη. Ὁ Μιχαήλ μαζὺ μὲ τὴν γυναῖκα του Θεοδώρα καὶ τὸν γιὸ τοῦ Νικηφόρου κατέφυγαν στὴ Λευκάδα καὶ στὴν Κεφαλλονιά. Ἐνῶ ὁ Μιχ. ἦταν στὰ νησιά, πῆγε καὶ τὸν συνάντησε ὁ γιὸς τοῦ Ἰωάννης καὶ τοῦδωσε πληροφορίες γιὰ τὴν κατάστασιν στὴν Ἡπερο. Ὁ Μιχαήλ πῆρε κουράγιο. Ἀποβιβάστηκε στὴν Ἡπειρο καὶ κατέλαβε τὴν Ἄρτα, ποὺ οἱ κάτοικοι τῆς ἦταν πάντα ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν. Ἐχοντας καὶ τὴ Βόνιτσα, ἐδίωξε εἰς δυνάμεις τοῦ Παλ. ἀπὸ τὴν ὅλη τὴν Ἡπειρο κι' ἀνασύστησε τὸ Δεσποτάτο.

Ὁ Μιχ. Παλ. ἔστειλε ἐναντίον του τὸν Ἀλέξιο Στρατηγόπουλο, ὁ ὁποῖος ὅμως νικηθῆκε στὰ Τρίκορφα τῆς Θεσσαλίας κι' αἰχμαλωτίστηκε. Ὁ Στρ. ἀπελευθερώθηκε μετὰ τὴν ὑπογραφὴ τῆς συνθήκης (1260) Στὶς 26 Ἰουλίου 1261 ὁ Στρατ. κατέλαβε τὴν Κωνίην καὶ κατέλυσε τὴ λατινικὴ αὐτοκρατορία, καταπλήσσοντας ὅλο τὸν κόσμον. Ἀμέσως μετὰ, ὁ Στρ. ἐπεχείρησε νὰ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Μιχαήλ, ἀλλὰ καὶ πάλι αἰχμαλωτίστηκε. Ἐκμεταλλεῦόμενος τὴν νίκη του ὁ Μ. ἔστειλε τὴ γυναῖκα του Θεοδώρα καὶ τὸν νόθο γιὸ τοῦ Ἰωάννη στὸν Παλ. γιὰ νὰ ὑπο-

ἀπεβίωσεν ἐν Ἀρτῇ καὶ ἐτάφη ἐκ δεξιῶν τοῦ Ναοῦ τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν, (21) ἀφίει τρεῖς υἱοὺς γνησίους ἐκ τῆς ἐναρέτου καὶ Θεοφιλοῦς Θεοδώρας γεννηθέντα αὐτῷ, Νικηφόρον, Δημήτριον τὸν καὶ Μιχαὴλ μετονομασθέντα καὶ Ἰωάννην καὶ δύο νόθους ἐκ τῆς Ἀρταίας Κυρία:, (22) ὡς φαίνεται, τὸν τε ἀκολούθως ψηφισθέντα ἐπὶ τε πολεμικοῖς ἐπιχειρήμασι καὶ ἐπὶ ἀξιοῦντι, Ἰωάννην καὶ ἕτερον Θεόδωρον· (23) ὁ Δεσπότης οὗτος Μιχαὴλ, μετὰ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων, ἐκόσμησε καὶ τὴν Ἐπικράτειαν αὐτοῦ, οἰκοδομήσας πολλοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς (24) καὶ ἱκανὰ φρούρια· κτίσμα τούτου ὑπάρχει καὶ τὸ Ἀλῆ—Πασσά ἐπαυξηθὲν νεόκτιστον φρούριον (λη') τῆς Ἀρτῆς. ἀνακαινισθὲν ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Β', τῷ

γραφῇ συνθήκη. Ἄν καὶ ὁ Ἰωάννης κρατήθηκε γιὰ ὁμηρος, ὁ Μιχαὴλ δὲν ἄργησε νὰ ἀρχίσῃ νέες ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν βυζαντινῶν. Τότε (1263—4) ὁ Μιχ. Παλαιολόγος ἐστειλε ἐναντίον τοῦ τὸν Ἰωάννη Παλαιολόγο. Ὁ Μιχαὴλ ζήτησε συνάντησιν, κατὰ τὴν ὁποία οἱ δύο ἀντίπαλοι φιλήθηκαν. Ὁ Μιχαὴλ Β' παράδωκε τὰ Γιάννενα στὸν Παλ. κί' ὁ γιός του Νικηφόρος παντρεύτηκε τὴν Ἄννα Παλαιολογίνα Καντακουζηνή, ἀνεψιὰ τοῦ Παλαιολόγου.

Δὲν πρέπει νὰ παραλείψουμε πῶς λίγο μετὰ τὴν συμφιλίωσιν τοῦ Μιχαὴλ μετὰ τὸν Παλαιολόγο, ὁ πάπας ἐστειλε κατὰ τοῦ Μαμφρέδου (βασιλεῖα πρὸς τῆς Σικελίας) τὸν παπικὸ Κάρολο d' Angou. Ὁ Μαμφρέδος πιάστηκε καὶ σκοτώθηκε (1266). Ἡ γυναῖκα τοῦ Ἑλένη—κόρη τοῦ Μιχαὴλ Β'—πιάστηκε κί' αὐτὴ καὶ πέθανε τὸ (1271) στὴ φυλακή. Ἡ Κέρκυρα κί' ἄλλες χώρες τοῦ Μαμφρέδου καταλήφθηκαν ἀπ' τὸν τὸν Φίλιππο Κινάρδο, ναύαρχο τοῦ Μαμφρέδου. Ὁ Μιχαὴλ ἐλπίζοντας τότε νὰ πάρει στὴν ἐξουσία τοῦ τὴν Κέρκυρα, ὠργάνωσε συνωμοσίαν κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τὸν δολοφόνησε. Ἀλλὰ δὲν πέτυχε νὰ πάρει τὴν Κέρκυρα, γιὰτὶ οἱ φράγχοι τῆς Κέρκυρας ἀντιστάθηκαν. Ὁ Μιχαὴλ πέθανε τὸ 1271. (κατὰ τὸν Ρωμαῖο τὸ 1266).

Γιὰ τὸν Μιχαὴλ Β' κοίταξε:

—Barone «Notizie Storiche di Carlo III di Durazzo» σ. 59—65.

—Huillard—Bréholles, *Hist. dipl. VI*, p. 586, 630, 685—6, 772.

—Δελτίον Ἰστ. Ἑθν. Ἑτ. Ἑλλάδος, τχ. 8ον, σ. 586.

—Müller. *Histor. Denkmäler* σ. 198.

—Ἀκροπολ. 49, 63, 68, 72, 76, 77.

—Γρηγ. Βιβλ. Β' κεφ. 8', Βίβλ. Γ' κεφ. 1, 5, 8, Βίβλ. Δ' κεφ. 2, 3.

—Muralt «Essai de Chronographie Byz.» I σ. 375.

—Παχυμ. Α' σ. 22, 30, Β' σ. 11, 12—3, 26, 27, Γ' σ. 7, 16, Δ' σ. 27.

—Buchon «Recherches Hist.» I σ. 103.

—Ughelli. *Ital. Sacr. VI*, σ. 774.

—Del Giudice «La famiglia di Re Manfredi» σ. 17 καὶ III, LXXI ἐπ.

—Hopf. I, σ. 297.

—Ἐπιστολὴ Κλήμεντος ἀπὸ 1—10—1266 στὴ Συλλογὴ Martène.

—N. Festa «Le Lettere Greche di Federico II (Archivio storico italiano, XIII, 1894, 15—

—Miclosich—Müller, δ. π, II 68—9, III 60—75, 230—250.

—Gardner «Lascaris of Nicaea» σ. 226, 248.

—«Annales» κεφ. 81, ἐκδ. Heisenberg, 171.

—«De vita sua opusculum» παρ. VII (Christianskoe Ctenie) II, 1865, 534.

—M. Δένδια «Le roi Manfred de Sicile et la bataille de Pelagonie» (Melanges Charles Dieht) I, 55—60.

—Krumbacher «Geschichte der Byzantinischen Litteratur» 93, 476.

—Vasilievsky «Epirotica Saeculi XIII» (Viz. Vrem. III) 234, 239—99 (1899).

—I. Ρωμανοῦ «Ἀνδραγαθικὸν διπλῶμα περιέχον χρυσόβουλλον Μιχαὴλ Β'» στὸ ΔΗ. Ἰστ. Ἑθν. Ἑτ. τ. Β', τχ. Α', σ. 587—608 (1899).

27. Γιὰ τὴ μονὴ Βλαχερνῶν καὶ τοὺς ἄλλους Ναοὺς γίνεται λόγος παρακάτω στὸ Κεφ. ΙΓ'.

28. Πρόκειται γιὰ τὴν εὐγενὴ Γαγγρηνή, μετὰ τὴν ὁποία συνδέθηκε ὁ Μιχαὴλ Β' ἐρωτικά. Ἀποτέλεσμα τοῦ δεσμοῦ ἦταν ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς συζύγου τοῦ Μιχαὴλ Θεοδώρας (τῆς ἁγίας) ὅταν μάλιστα ἦταν ἐγγυος. Ἡ Θεοδώρα ἔμεινε στὰ γύρω χωριὰ πάντε χρόνια. Τελικὰ ὁ Μιχαὴλ τὴν ἐπενέφερε καὶ ἔζησαν εὐτυχισμένοι (κοίτ. παραπάνω Κεφ. Α' σημ. 15 καὶ Κεφ. Β' σημ. 9).

29. Ὁ Θεόδωρος (κοίτ. παραπάνω σημ. 26) σκοτώθηκε σὲ μάχην κατὰ τοῦ Θεόδωρου Β. Δάσκαρι.

(λη') Ἐντὸς τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῆς Ἀρτῆς φρουρίου ἄνωθεν τῆς θύρας τῆς πυριταπεθήκης ὑπάρχει ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἀνάγλυφον λείοντος, ἔχον μέγεθος ἐνὸς Γαλλικοῦ μέτρου, καθὰ καὶ ἐν τῷ φρέατι τοῦ Οὗτε Καλὲ διάφορα ἄλλα ἀνάγλυφα. Ἡ δὲ πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου ἦδη χορταποθήκη, ἣν πρὸ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος Ἰμαρέτι, ἦτοι πτωχοτρεφεῖον τοῦ

1357, ἐπὶ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ βάσεων. Τούτου ⁽³⁰⁾ ὄθεν ἀποβιώσαντος, οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ διένειμαν ἐν ἀλλήλοις, κατὰ πατρικὴν διαταγὴν, τὴν Ἐπικράτειαν πᾶσαν. Καὶ τὴν μὲν Πελασγούς, Φθιώτας, Θεσσαλούς, Λοκροὺς καὶ Ὀζόλας περιλαμβάνουσιν, καὶ περιοριζομένην ὑπὸ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Πίνδου, ἔλαβεν ὡς κληροδότημα ἐν τίτῳ Δεσπότης τῆς Θεσσαλίας, ὁ νόθος υἱὸς Ἰωάννης, ⁽³¹⁾ τὴν δὲ ἑτέραν, ὀριζομένην πρὸς δυσμὰς μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ Ἰονικοῦ πελάγους, πρὸς ἄρκτον δέ, ἐκ τοῦ Πίνδου (λθ') καὶ τῶν Καρπαθίων ὄρεων, πρὸς ἀνατολὰς ἐκ τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ, καὶ πρὸς μεσημβρίαν, ἐκ τῆς Κερκύρας, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, περιλαμβάνουσιν Θεσπρωτοὺς, Ἀκαρνάνας, Δόλωπας, καὶ Λευκαδίους, παρέλαβεν ὡς Δεσπότης Ἡπείρου, καθὰ καὶ τὴν κηδεμονίαν τῶν δύο αὐτοῦ ἀδελφῶν Ἰωάννου ⁽³²⁾ καὶ Δημητρίου ⁽³³⁾ (οὗτοι διστάζοντες περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν παρὰ τῷ ἀδελφῷ μετέβησαν μετὰ μικρὸν εἰς Κων]πολιν ⁽³²⁾ γενόμενοι ὑπήκοοι τῆς Αὐτοκρατορίας, ὧν ὁ β' ὁ μετονομασθεὶς Μιχαὴλ ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν τοῦ αὐτοκράτορος θυγατέρα Ἀνναν), ὁ πρεσβύτερος γνήσιος υἱός, γαμβρὸς ἐπὶ ἐγγονῇ Ἀννῇ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δούκα).

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

Κιοσὲ Μεχμέδ Πασσά, σωζομένων ἐνθεν καὶ ἐνθεν πολλῶν μαγείρων, σχῆμα ἐχόντων ἐστιῶν. Ὅπισθεν ταύτης ὑπάρχει κτίριον μετὰ θαμβίδων, καλούμενον ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν «Ἰμσαλάς» ὅπου ἐν καιρῷ πολέμου ἐ Ἰμάμης μετὰ τῶν στρατευμάτων προσεκύνει, ἥτοι ἐποίει Ναμάζι. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ φρουρίου ὑπάρχουσι καὶ ἐρείπια ἱεροῦ Ναοῦ ἀδῆλου ὀνόματος, ὅπου κατὰ τὴν μαρτυρίαν γερόντων ὑπάρχει καὶ τάφος ἀδῆλου τινος Ἀρχιερέως.

30. Τοῦ Μιχαὴλ Β'

31. Τὸν Ἰωάννην οἱ λατῖνοι τῶν ἀποκαλοῦσαν «Δούκα Νέων Πατρῶν»

(λθ') Πίνδος ἐστὶ ὄρος ὑψηλὸν τῆς Ἀρκιῶας Ἑλλάδος ἐκτεινόμενον ἐν τῇ Ἀθαμανίᾳ καὶ τῇ Ἐσσιώτιδι χώρα τῆς Θεσσαλίας, κοινῶς Ζυγὸς καλούμενον ἤδη, εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ἱδρύται Κωμόπολις τις ὀνομαζομένη Μέτσον ἢ Μεσόβουνον ἔχουσα περὶ αὐτὴν 4 χωρία οἷον Μαλακάσιον, Μηλιάν, Βοτονόσι καὶ Κουτσούφλιαν. Αὕτη μετὰ τῶν εἰρημένων χωρίων ἀποτελεῖ πληθυσμῶν 6000 περίπου Χριστιανῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ ὀρθοδόξου Δόγματος, διὰ πρεπόντων ἐν ὑπολήψει, φιλοκαλίᾳ, φιλογενείᾳ καὶ φιλομουσίᾳ, ὑφ' ὧν συντηρεῖται, ἐκ τῶν χρημάτων τῶν διατεθέντων ὑπὸ τῶν ἐλεοθετῶν τοῦ Δ. Κατέλου, Πελέκη, Ξυδιᾶ, Τ. Τσουμάκα καὶ Ν. Στρουάρα, Ἑλληνικῇ Σχολῇ, Δημοτικῇ καὶ Παρθενωγωγείῳ, ἐγκαυχομένων ὅτι ἀνήκουσι τῇ Ἑλληνικῇ φυλῇ. Ἡ Κωμόπολις αὕτη μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν 4 χωρίων ἐκυβερνᾷτο ἐκκλησιαστικῶς πρότερον μὲν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Σταγῶν (Καλαμπάκας) ἀπὸ δὲ τῆς 16ης ἐκαντονταετηρίδος διέπεται ὑπὸ Πατριαρχικοῦ τινος ἱερωμένου Ἐξάρχου.

32. Ὁ Ἰωάννης κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατέρα τοῦ Μιχαὴλ Β' ἦταν ὀμῆρος, (Κόσταξε παρὰ πᾶν σημ. 26)

33. Ὁ Δημήτριος μετωνομάστηκε σὲ Μιχαὴλ τὸν φώναζαν δὲ Κουτρούλη. Ἐπειδὴ δὲν ἱκανοποιήθηκε ἀπ' τοῦ μερίδιο τῆς κληρονομίας ποὺ τοῦδωσαν, κατέφυγε στὸν Μιχ. Παλαιολόγο, παντρεύτηκε τὴν θυγατέρα τοῦ Παλ. τὴν Ἀννα, καὶ τιτοφορήθηκε δεσπότης (κοίτ: Παχυμ. VI, 6).

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΡΑΓΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Ι.—ΤΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἀκόμα, στὶς κατὰ πόλεις—ἀλλὰ καὶ κωμοπόλεις—πανηγύρεις, τὸ βασικὸ καὶ λατρευτικὸ σκοπὸ, τὸν παρακολουθοῦσαν στενὰ, καὶ ποικίλα ἀγωνίσματα, γυμνικὰ, μουσικὰ καὶ ἄλλα. Καὶ στὴν Ἡπειρο, σὲ κίθε χωριό, ὅπως σημειώνει στὰ «Ἡπειρωτικὰ μελετήματά» του, ὁ Λαμπρίδης, «συγκροτοῦνται, κατὰ τὴν ἐπέτειον συνήθως μνήμην τοῦ Ἀγίου τῆς πρωτευούσης Ἐκκλησίας», τοπικὲς πανηγύρεις, ποὺ «ἄρχονται ἀπὸ κατανυκτικῆς... λειτουργίας», καὶ καταλήγουν σὲ συμπόσια, ἐκατόμβες (ψητῶν) καὶ εὐθυμίας (χοροὺς, τραγούδια κ.τ.λ.).

Ἡ καταγραφή καὶ διερεύνηση τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ εἴδους τῶν λαϊκῶν συγκεντρώσεων καὶ ἐκδηλώσεων, εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας γιὰ τὰ ἱστορικο-λαογραφικὰ τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας μας· ὅμως αὐτὰ, δὲν εἶναι τὰ ἐπιδιωκόμενα τῆς μερικότερου καὶ εἰδικοῦ χαρακτῆρα τωρινῆς μας ἐργασίας. Τὸ θέμα μας, ἐδῶ, στενεύει στὴν ἐξέταση τῶν πανηγυριῶν, σὰν παράγοντα μόνο τοῦ Γιαννιώτικου στιχοπλακίου. Κι' ἀναφέρουμε ἐδῶ ὅτι, πολυσύχναστα ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κοντινὰ τοῦ Νησιοῦ: Ἀγίων Ἀνάργυρων, Ἀη-Παντελέμωνα, Σωτήρας καὶ τῆς Περίλεπτης, Ἀη Γιάννη τῆς Μουνίλας, Ντουραχάνης, ἦταν τὸ περισσότερο τὰ πανηγύρια τῆς Καστρίτσας, τῆς Παλιουρῆς, στὰ Κονίσματα, τῆς Φανερωμένης, τῆς Κυρᾶς τῆς Κουσιοβίτσας, καὶ ἄλλων ἀκόμα.

Συγκεκριμμένα στοιχεῖα καὶ ἐνδείξεις, γιὰ τὸ ἄν, κατὰ τὰ πανηγύρια αὐτὰ, ἐκδηλωνόταν, μέσα σιὸ γιορταστικὸ πριβάλλον, τὶς εὐωχίες, τὰ βιολιά, τὶς χαρὲς, τὰ τραγοῦδια, ἡ στιχοπλαστικὴ διάθεση τῶν πανηγυριστῶν, δὲν ἔχουμε ἀπτά. Ἡ γενικὴ ὅμως ἀτμόσφαιρα τῆς στιχοπλασίας, ὑφίσταται καὶ ἐδῶ καὶ μὲ τὸ παραπάνου. Καὶ δὲ θὰ ἦταν νοητὸ νὰ δεχτοῦμε, ὅτι δὲν θὰ ἐκδηλωνόταν καὶ στὶς περιστάσεις αὐτὲς, τὸ στιχοπλαστικὸ κέφι καὶ ἡ ἀντίστοιχη εὐχέρεια τῶν ὄσων συμμετεῖχαν στὴν ὁμαδικὴ αὐτὴ χαρά.

Τὰ Πανηγύρια πόντως, γενικότερα, μαζῇ μὲ τὴν παράλληλη σχεδὸν ἔννοια Παζάρια, ἴσως ἀποτελέσουν, σὲ ἄλλη εὐκαιρία θέματα εὐρύτερης ἐρευνας.

ΚΙ ἈΛΛΕΣ ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ

Σὲ β βλίο μὲ τὸν τίτλο: «Μουσικὸν Ἀπάνθισμα, περιέχον διάφορα Ἑλληνικὰ ᾄσματα, μελοποιηθέντα παρὰ διαφόρων ποιητῶν, ἐκδοθέντα δὲ παρὰ Ἰωάννου Γ. Ζωγράφου Κεῖβελῆ, Μέρους δευτέρου, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἡ Ἀνατολή» Εὐαγγελينوῦ Μισαηλίδου, ἐν Κων(πόλει) 1873», κατεχόμενο ἀπὸ τὸ μουσικοδιδάσκαλο Σωτήριο Τάτη, καταχωροῦνται, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, καὶ τὰ ἑξῆς, ποὺ ἐνδιαφέρουν, πιστεύουμε τὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἡπειρο:—Σελ. 33, Ἀσμα τῶν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 756.

καιρούς της πρώτης εγκατάστασης της σχολής, που στά 1832, ο τελευταίος από τους αδελφούς Ζωσιμάδες, Νικόλας, σκέφτηκε κι' αποφάσισε νά ιδρύση ἐπ' ὀνόματι της «Ζωσιμαίας Ἀδελφότητας». Γιατί ἴσαμε τότε, εἴτε ζώντας ἀκόμα καὶ οἱ ἄλλοι, εἴτε καὶ μόνος του πιά ὁ Νικόλας, χρηματοδοτοῦσαν τὰ ὑφιστάμενα καὶ λειτουργούντα—ὄχι ὁμως ἀπ' αὐτοὺς ἰδρυμένα—της ἐποχῆς σχολεῖα της πόλης (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Καπλάνειο, που τὴν τροφοδοτοῦσε, ἰδιώνυμο τοῦ Καπλάνη κληροδότημα).

Ἡ Σχολὴ αὐτή, ὀνομασμένη—μετὰ τὸ 1832—Ζ ω σ ι μ α ῖ α, σὰν πρώτη εγκατάστασή της, εἶχε τὸ σπῆτι τοῦ Δ. Ἀθανασίου, που μαζὴ μὲ τὸ οἰκόπεδό του, καθὼς καὶ τὸ συνεχόμενο τοῦ Μπέρκου, ἀγοράστηκαν συμπληρωματικά, λίγο μετὰ τὸ 1832, χρονιά κατὰ τὴν ὁποία μὲ προοπτικὴ ἀνέγερσης εἰδικοῦ μεγάρου, εἶχαν ἀγοραστῇ καὶ τὰ παρόμοια συνεχόμενα τοῦ Μαλίκου καὶ τοῦ Μπαμπανίκου. Τὸ σπῆτι αὐτό, διαρρυθμίστηκε σὲ γυμνάσιο, μὲ δαπάνη της «Ζωσιμαίας Ἀδελφότητας» ἀπὸ 10.000 χαρτ. ρούβλια, κι' ἐκεῖ ἐγκαταστάθηκε, ἡ ταυτόχρονα ἰδρυμένη «Ζωσιμαία Σχολή». (Γιὰ ὅλα αὐτὰ, δὲς καὶ Φ. Σ ε γ κ ο ὕ ν η, Ἀνέκδοτος Ἀλληλογραφία τῶν Ζωσιμάδων, στά «Ἡπειρ. Χρονικά» 1931, 1932, 1933, ἰδιαίτερα, 1931, σελ. 195 καὶ ἐπ., καὶ 1933 σελ. 30 καὶ ἐπ. Καθὼς καὶ Δ. Σ α λ α μ ἄ γ κ α, «Τὸ Ἀρχεῖο Δ. Φίλιου», στὸ Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἑστία», 1953, σελ. 673 καὶ ἐπ.)

Δικαιολογημένα λοιπὸν χαρακτηρίστηκαν ἀπὸ τὸ συνθέτη τοῦ στιχουργήματος κ τ ῖ τ ο ρ ε ς της Ζωσιμαίας Σχολῆς, τόσο ὁ Νικόλας Ζωσιμᾶς, ὅσο καὶ ἡ «Ζωσιμαία Ἀδελφότητα» τὴν ὁποία αὐτός, τελευταῖος ἐπιζώντας της, ἐκπροσωποῦσε, τόσο στὴν ἰδρυσή της, ὅσο καὶ στὶς δαπάνες γιὰ ἀπόκτηση κατάλληλης στέγης καὶ συντήρησής της.

Φωτογραφία τοῦ διδασκῆριου αὐτοῦ, στὸ ὁποῖο στεγάστηκε ἡ Ζωσιμαία Σχολὴ ἴσαμε τὰ 1905, καθὼς καὶ τοῦ διδασκικοῦ προσωπικοῦ ἀλλὰ καὶ τῶν μαθητῶν της, πιθανότατα γύρω στὰ 1897 τραβηγμένη, βρίσκεται στὴν κατοχὴ τοῦ ὑποφαινόμενου. Στὸν τοῖχο της πρόσοψης, στὸ πρῶτο πάτωμα, διαβάζεται σὲ ταμπέλλα, μὲ κεφαλαῖα γράμματα ἡ ἐπιγραφή: ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ ΟΔΕ ΜΟΥΣΑΙΟΣ ΛΑΜΠΤΗΡ ΑΦΑΝΙΖΕΙ ΨΥΧΑΙΣΙ ΖΟΦΟΝ ΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΤΕΚΕΩΝ. Ἀνάμεσα στὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα, ἀναγνωρίσαμε—μὲ τὴν βοήθεια καὶ παλαιότερων—ἀπὸ μὲν τὸ διδασκικὸ της ἐποχῆς προσωπικό, τοὺς: Κων(τῖνο) Ο ἰ κ ο ν ὁ μ ο υ (ἢ Κόκκινο, πατέρα τοῦ Τέλη Οἰκονόμου), Ἰωάννη Μ π ε ρ ν τ ὁ δ ο υ λ ο, Ἀθανάσιο Σ τ ο ὕ π η δικηγόρο σήμερα, που δίδασκε τότε τὰ Τούρκικα), Μ π ο γ ᾶ (πατέρα τοῦ ἀξίωματικῆς της Στρατολογίας Χρίστου Βογᾶ), Ἰωάννη Στούπη, Γεώργιο Καλούδη, Ζ α μ α ρ ῖ α, τὸν περιφανῇ Γυμνασιάρχην, Δημήτριο Λ ι β α δ ἔ α, καθηγητὴ τῶν Φυσικομαθηματικῶν, Χριστάκη Μ ἔ κ κ ι ο, Ἀθανάσιο Χ α τ ζ η γ ι ᾶ ν ν η, καθηγητὴ τῶν Γαλλικῶν, Ἀ ρ μ ε ν ῖ ᾱ κ, καθηγητὴ τῶν Τούρκικων καὶ Κων(τῖνο) Θ ω μ ᾱ ῖ δ η, ἱερωμένο Θεολόγο, καθηγητὴ τῶν Θρησκευτικῶν καὶ στὰ δυὸ ἄκρα της φωτογραφίας, τοὺς πασίγνωστους, τότε, ἐπιστάτες Χρίστο Π α ν ᾱ γ ο (που ἀναφέρεται καὶ στὸ ἡθογράφημα τοῦ Γ. Παμβωτῆ (παλhoῦ Γιαννιώτη, ἀδελφοῦ τοῦ προμνημονευμένου Ἀθανασίου Στούπη: δὲς Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἑστία» 1957 σελ. 646 καὶ ἐπ.) καὶ Βασίλη Χ ρ υ σ ὀ (πρῶην οἰκονόμο τοῦ ἀρχοντικοῦ Παράσχη), μὲ τὴν ἀρχαιόπρεπτη φυσιογνωμία, πάντοτε μὲ μαῦρο κοστοῦμι, κολλαριστὸ πουνκάμισο καὶ γιακά, καὶ μαῦρο φιόγκο. Στὴν πρώτη ἐπίσης σειρᾶ, ἀναγνωρίζεται καὶ—μέλος, χωρὶς ἄλλο τότε, της Ἐφορείας της Ζωσιμαίας—ὁ Τακούλης Κίγκος, ἀργότερα ἀντιπρόσωπος της Ἡπείρου στὸ Τούρκικο Κοινοβούλιο (κατὰ τὸ Σύνταγμα) καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἐξακολουθητικὰ πολυτευόμενος. Ἀπὸ δὲ τοὺς εἰκονιζόμενους μαθητῆς, (ἀναγνωρίσαμε) τοὺς: Παναγιώτη Κ α σ ο ὕ μ η, βιβλιοπώλη· σήμερα, Κων(τῖνο) Μ ἔ ξ η, (ἀργότερα γιατρό), Παῦλο Π ο υ τ ῆ τ σ η (τὸ ἴδιο), Γεώργιο, Σ ᾱ ρ ρ α, Ἀλέξανδρο Λ ι β α δ ἔ α, (συνταξιούχο, σήμερα, τραπεζιτικὸ), Φίλιππα Γ ο υ ν ὀ π ο υ λ ο, Βασίλη Β ο ῖ λ α, τὸ γνωστό, σήμερα, γιατρὸ της Ἀθῆνας, τὸ γυιὸ τοῦ Τουρκογιαννιώτη Περετῆ Μ π α μ π α τ ζ ι ᾶ ν, Βασίλειο Κ α σ ι ο ὕ μ η (συνταξιούχο, σήμερα, δικαστικὸ ὑπάλληλο) καὶ Στέφανο Μ ῖ σ ι ο. Οἱ ὑπόλοιποι μαθητῆς της φωτογραφίας, μετριοῦνται γύρω στοὺς 120.

Ποίημα τὸ «Νέον ἔτος»

Συνταχθὲν μὲν ὑπὸ Ἰωάννου Κομπατῆ, μελοποιηθὲν δὲ ὑπὸ Γ. Πρωτοῦ. Ἰωαννίνων

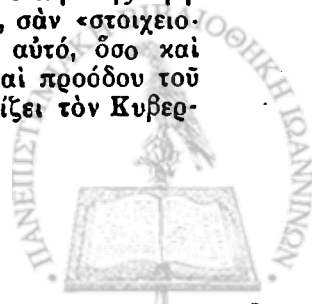
Εἰς ἤχον π' ε' πα χ

Α α α α μαρε α αντον ε ε ε ε ε ε ε ε
 νο ος δο ο ο ο ξης ο ο ον τω ρη μι εμε ε ε νος
 θρι ι ι ι αμ βε ε ευ τι υω ω ω ως εμ βαι αι
 νεις δι ι ι αν θε ε ε ε ων ετο ο ο ο ο ο λη
 εμε ε ε ε ε ε ε ε ε ε ε ε νηι χα α
 α α ρι ε ε ε τως τη η η ης ο δον ου ου βου ει εις
 το γε ε ε ογ του ου ου το ε ε ε ε ε ε ε ε ε ε
 ης πα τρι ι ι δο ος Κυ υ υ βερ νη η η τα δι ι
 ι ευ θυ ν ν νει εις θε ε ε ε ευ βε ε ε το ο ος
 Τεμ τεμ τε ε ε τεμ τεμ τεμ τε ε ε τεμ τεμ τεμ
 τε ε ε τεμ τε ε ε τεμ τε ε ε τεμ τεμ

Ἀμαράντου ἑστεμμένος
 δόξης ὄντως φημισμένος,
 θριαμβευτικῶς ἐμβαίνεις
 δι' ἀνθέων στολισμένης

χαριέντως τῆς ὁδοῦ σου
 εἰς τὸ νέον τοῦτο ἔτος
 τῆς Πατρίδος Κυβερνήτα (¹).
 διευθύνεις δὲ εὐθέτως.

1. Θὰ μπορούσε κανένας μὲ τὸ πρῶτο βλέμμα, νὰ παραξενευτῇ γιὰ τὸ σὲ ποιὸν τάχα Κ υ β ε ρ ν ῆ τ η, ποιᾶς τάχα πα τ ρ ῖ δ α ς νὰ εἶναι ἀφιερωμένο τὸ λογιώτατο αὐτὸ καὶ τεχνικότατο στήν ὑφή του, γιὰ τὸν καινούργιο χρόνον—ποιόν, τάχα; —σιχούρηγμα. Ἡ χρησιμοποίηση ὁμως τῆς λέξης πα τ ρ ῖ δ ο ς, σὲ συνδιασμό μὲ τὸ περιστάτικό ὅτι, οἱ Κ ο μ π α τ ῆ δ ε ς, ἦταν παλιὰ ἀρχοντική—ἀν ὄχι καὶ πλούσια—Γιαννιώτικη οἰκογένεια. μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τὸ κλειδὶ νὰ λύσουμε αὐτὴ τὴν ἀπορία. Πα τ ρ ῖ δ α, χωρὶς ἄλλο, ἐδῶ, ὁ Γιαννιώτης Κομπατῆς, ἐννοεῖ τὰ Γιάννινα, Κ υ β ε ρ ν ῆ τ η τοὺς δὲ κατὰ συνέπεια, τὸ Βαλῆ τοὺς (Γενικὸ Διοικητὴ τοὺς, ἕνα μικρὸ Ἡγεμόνα). Τὸ ἄλλο τώρα περιστάτικό, ὅτι ἕνας Κομπατῆς, εἶναι γνωστὸ ἀλλὰ καὶ ἀναφέρεται στὸ φύλλο τῆς 20ῆς Νοέμβρη 1869 τῆς Τουρκο-ελληνικῆς ἐφημερίδας τῶν Γιαννίνων «Γιάννηα—Ἰωάννινα», ὑπηρετοῦσε στὸ προσωπικὸ της, σὰν «στοιχειοθέτης τοῦ Τυπογραφείου τοῦ Βιλαετίου», καθὼς κι' ὅτι, τόσο τὸ Τυπογραφεῖο αὐτό, ὅσο καὶ ἡ Ἐφημερίδα, εἶχαν ἰδρυθῇ, ἀπὸ τὸν διασημότερο ἴσως σὲ βήματα εἰρήνης καὶ προόδου τοῦ τόπου, Βαλῆ Γιαννίνων τοῦ 19ου αἰῶνα, Ἐνδοξότατο Ρασσίμ—Πασσιᾶ, ἐντοπίζει τὸν Κυβερ-

Ποίσεις «Οἱ στεναγμοὶ»

Συνταχθεῖσα μὲν ὑπὸ Σωτ. Κ. Μπίτζου, μελοποιηθεῖσα δὲ ὑπὸ Γ. Πρωτοῦ. Ἰωαννίνων

Ἦχος π δ' Νη Ξ

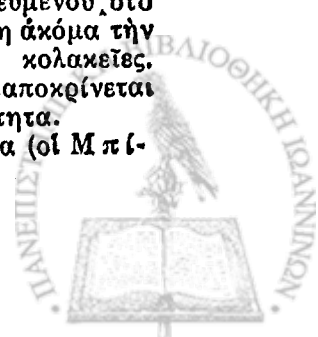
Τι δα α α α κρυ υ χυυ νει η η βο ο ο ευο
ο ο που ου ου ου λα τι δα α α α κρυ υ χυυ νει
η η βο ο ο ευο ο ο που ου ου ου λα και τη η ην α α αυ
γου ου λα δε ευ χαιαι ρε ε ε ε τα α α και τη η ην α
α αυ γου ου λα δε ευ χαιαι ρε ε ε ε τα α α και τη η ην α
δε α α α δα α ταρ νε ι ι τω ω ω ραι αι ον που
ου ου α α χα α α α πα α α ταρ νε ι ι τω ω ω ραι
αι αι ον που ου ου α α χα α α α πα α α τε τε ι τε
τε ι τε τε τε ι τε τε τε ι τε τε τε ι τε
ε τε ι τε

Δὲν σὲ μέλλει, δὲν πονεῖς,
ποὺ μὲ τυρανεῖς
κι' ἀδιαφορεῖς.
Δηλητῆρια σκληρά,
σὺ μὲ πότισας σκληρά'
μάτην χύνω στεναγμοὺς

καὶ δακρῶν ποταμούς'
δὲ σὲ μέλλει
ποὺ μὲ βλέπεις
καὶ γελαῖς
ὦ πῶ πῶ!..
θὰ πεθάνω, θὰ χαθῶ!..(')

νήτη τοῦ στιχουργοῦ, στὸ πρόσωπο ἀκριβῶς αὐτοῦ τοῦ Γεν. Διοικητῆ τῶν Γιαννίνων, τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη—γιατὶ ξαναγύρισε ἐδῶ, ἄλλες δυὸ φορές—στά Γιάννινα Βαληλία, ἀναφέρεται στὰ 1869 μὲ 1871. Πάρα πολλὰ γιὰ τὸν «Κυβερνήτη» αὐτὸ καὶ τὴ μεγάλη του δράση στοιχεῖα, παραθέτονται στὴν ἐργασία τοῦ ὑποφαινόμενου, «1866—1877» ποὺ δημοσιεύτηκε στὰ φύλλα 22, 27, 29 Δεκέμβρη τοῦ 1945 καὶ 9 Γενάρη τοῦ 1946 τῆς Γιαννιώτικης ἐφημερίδας «Ἡπειρ. Ἀγών», καὶ ἀπὸ 10 Ἰουνίου μέχρι 23 Σεπτεμβρίου 1946 τῆς ἐβδομαδιαίας, ἐπίσης τῶν Γιαννίνων, ἐφημερίδας «Νέα Ἡπειρος». Ὁ Βαλῆς αὐτός, ὑμνήθηκε στιχουργικὰ ὄχι μόνο ἀπὸ Τουρκικὲς τῆς ἐποχῆς ἐφημερίδες τῶν Γιαννίνων, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐκτεταμένο στιχοῦργημα Τουρκογιαννιώτη—τοῦ Γκαλντέμου—συνταγμένο.. στὴν Ἑλληνική. Καὶ στὸ τέλος, ὁ στιχοπλόκος Κομπατῆς, δὲν ἐκτρέπεται—ὅπως ὁ ποιητής—πολύστιχου στιχοῦργηματός του «πρὸς τὴν Α.Α.Μ. τὸν κραταιότατον ἡμῶν Ἀνακτα ...Σουλτάν Ἀβδούλ Χαμίτ Χάν τὸν Β'», δημοσιευμένου στὸ ἡμερολόγιο «Ἡπειρ. Ἀστὴρ» τοῦ 1904, σελ. 27—29—σὲ ἀξιόμεμπτες, καὶ γιὰ κείνη ἀκόμα τὴν ἐποχὴ τῆς σκλαβιάς ὑπερβολικὲς καὶ ἀηδεῖς στιχουργημένες καὶ ὁμοιοκατάληκτες κολακεῖες. Ὁ μὲ τὴν εὐκαιρίαν ἄλλως τε τοῦ καινούργιου χρόνου ἔπαινος τοῦ Κομπατῆ, ἀνταποκρίνεται τουλάχιστο πρὸς μιὰν ἀναγνωρισμένην κι' ἐπαινούμενην κι' ἀπὸ ἄλλους πραγματικότητα.

1. Τὰ ὅσα προηγήθηκαν—τρεῖς—στιχουργήματα, τὰ συνταγμένα—καὶ τὰ τρεῖς (οἱ Μ π ι—

Ποίησις «Ἡ Βοσκοπούλα»
Μελοποιηθεῖσα ὑπὸ Γ. Πρωτοψ. Ἰωαννίνων

Εἰς ἤχον π' δ' ἦν χ

ΔΕΝ ΕΕ ΜΕ ΛΕΙ ΔΕΝ ΠΟ ΝΕΙΣ ΔΕΝ ΕΕ ΜΕ ΛΕΙ ΔΕΝ ΠΟ ΝΕΙΣ ΠΟΥ
ΜΕ ΤΥ ΡΑ ΝΕΙΣ ΠΟΥ ΜΕ ΤΥ ΡΑ ΝΕΙΣ ΚΙΑ ΔΙ Α ΦΟ ΡΕΙΣ ΠΟΥ
ΜΕ ΤΥ ΡΑ ΝΕΙΣ ΚΙΑ ΔΙ Α Α ΦΟ ΡΕΙΣ ΔΗ ΛΗ ΤΗ ΡΙ Α ΒΥΛΗ ΡΑ
Α ΔΕ ΒΥ ΜΕ ΠΟ ΤΙ ΘΑΣ ΒΥΛΗ ΡΑ ΔΗ ΛΗ ΤΗ ΡΙ Α ΒΥΛΗ ΡΑ Α
ΕΥ ΜΕ ΠΟ ΤΙ ΘΑΣ ΒΥΛΗ ΡΑ ΜΑ ΤΗΝ ΧΥ ΝΩ ΒΕΙ Ε ΝΑ ΑΓ ΜΟΥ ΟΥΣ
ΜΑΙ ΔΑ ΥΡΥ ΝΩΝ ΠΟ Ο ΤΑ Α ΜΟΥΣ ΜΑ ΤΗΝ ΧΥ ΝΩ ΒΕΙ Ε ΝΑ ΑΓ ΜΟΥ
ΟΥΣ ΜΑΙ ΔΑ ΥΡΥ ΝΩΝ ΒΕΙ Ε ΝΑ ΑΓ ΜΟΥΣ Ω ΠΩ ΠΩ Ω ΠΩ ΠΩ
ΘΑ ΠΙ ΝΑ ΝΩ ΘΑ ΧΑ ΝΩ ΜΑ ΤΗΝ ΧΥ ΝΩ ΒΕΙ Ε ΝΑ ΑΓ ΜΟΥ
ΟΥΣ ΜΑΙ ΔΑ ΥΡΥ ΝΩΝ ΠΟ Ο ΤΑ Α ΜΟΥΣ ΔΕΝ ΕΕ
ΜΕ ΛΕΙ ΠΟΥ ΜΕ ΒΛΕ ΠΕΙΣ ΜΑΙ ΓΙ ΛΑΣ Ω ΠΩ ΠΩ Ω ΝΑ ΠΕ ΝΑ
ΝΩ Ω ΝΑ ΧΑ ΝΩ

Τ δάκρυα χύνει ἡ Βοσκοπούλα
καὶ τὴν αὐγούλα
δὲν χαιρετᾷ
στὴν πεδιάδα
τ' ἄρνι τ' ὠραῖο
ποῦ ἀγαπᾷ.

Στὸ δάσος τρέχει περνᾷ κοιλάδας
μὲ τὰς λαμπάδας
τοῦ οὐρανοῦ.
Σημὰ τῆς λίμνης γλυκοχειτᾷζει
πικροφωνᾷζει

δὲν εἶν' αὐτοῦ.

Ἀπελπισμένη τὸν σκύλον κράζει
καὶ πλησιάζει
εἰς τὸ βουνό.
Ἄρνι μου λέγει, ἄρνι ποῦ εἶσαι
δὲν ἐνθυμεῖσαι
ποῦ σ' ἀγαπῶ.

Βρούσι ποῦ παίζεις στὸ χορταράκι
εἶδες τ' ἄρνάκι
ἦλθε νὰ πιῇ.
Βουβὸ ποτάμι, ποῦ ὄχθας κρούγεις

τ.ζ.ο.ι, εἶναι κ' αὐτοὶ Γιαννιώτικη οἰκογένεια)—ἀπὸ Γιαννιωτῆς, εἶναι καὶ τρία ἀκόμη δείγ-
ματα Γιαννιώτικης στιχοπλασίας, γιὰ τὴν ὁποία πλατύτερος ἔγινε λόγος, στὴν ἐργασία τοῦ
ὑποφαινόμενου «Τὸ Γιαννιώτικο Στιχοπλάκι καὶ οἱ παράγοντές του», ποῦ δημοσιεύεται συνε-
χῶς στὴν «Ἡπειρ. Ἑστία», ἀπὸ τὸ Γενάρη τοῦ 1955.

τί δὲν ἀκούεις
χωρὶς φωνή;

Χρυσὸ φεγγάρι, φέγγει τὸ βράδυ
εἰς τὸ σκοτάδι
ἄνδρα ζητᾷ.

Ἡ βοσκοπούλα, τ' ἄρνι της κραῖζει
τὴν ἀγκαλιάζει

ὕπνος βαθύς.

Κι' ἄρνάκι βλέπει, στὸ ὄνειρόν της
ποὺ στὸ πλευρόν της
χοροπηδᾷ.

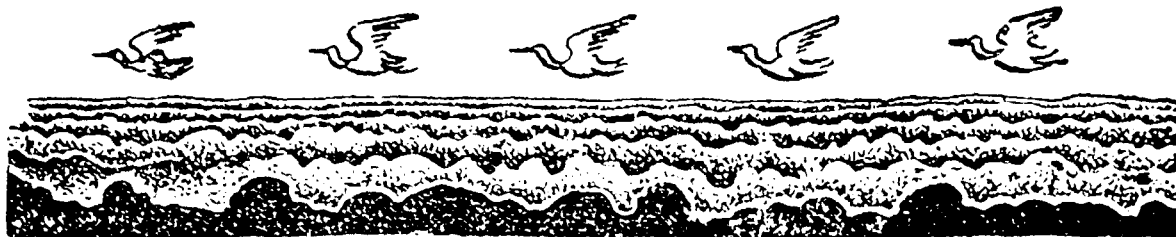
Γελῶσ' ἀνοίγει, μαῦρο ματάκι
σφίγγει τ' ἄρνάκι
στὴν ἀγκαλιάν.

Ὁ Ἀλβανικὸς χορὸς τῆς Ἠπείρου
τονισθεὶς ὑπὸ Γ. Πρωτοψ. Ἰωαννίνων

Eis ἦχον $\frac{2}{9}$ πα $\bar{x}$

Τε ε ε ε τε ε ε τε ε ε ε ε τε ε ε ε
ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε
τε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε
ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε
τε ε ε τε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε
ε τε ε τε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε
τε ε τε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε
ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε τε ε ε
καὶ μαθῆ.

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ "Ο ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ,"

Φ' ὄντας ἀστράφτει καὶ βροντᾷ κι' εἶν καταχνιά μεγάλη
κινάει ἡ Κωσταντίγενα στὸ μύλο γιὰ νὰ πάγει
νὰ στείλει χαιρετίσματα, νὰ πᾶν στὸ Νικολάκη

(Δημοτικὸν Λισκατοίου Κονίτης)

I

Στὸ τριπλοῦν τεύχος τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας, ⁽¹⁾ τοῦ 1956 ἐδημοσιεύθη περι-
σπούδαστος λογογραφικὴ μελέτη τοῦ Ἀκτι-
νολόγου ἱατροῦ Βασιλείου Χρήστου μὲ τί-
τλον: «Ὁ Νικολάκης τοῦ Κωσταντῆ Χρή-
στου».

Νεώτερες ἔρευνες εἰς τὸ οἰκογενειακὸν
Ἀρχεῖον τῶν παπύδων τοῦ ἱατροῦ Χρή-
στου ἔφεραν εἰς φῶς χειρόγραφον τοῦ πα-
τρός του, ὅπου ὑπάρχουν καταιγεγραμμένες
παρὰλλαγές τοῦ ἰδίου δημοτικοῦ τραγου-
διοῦ περισωθεῖσαι ἀπὸ ὅσα ἤκουσεν ὁ πα-
τέρας τοῦ ἱατροῦ Χρήστου ἀπὸ τὸν παπὺ
του.

Πέραν ὅμως τῶν παρὰλλαγῶν, περιε-
σώθη εἰς τὸ χειρόγραφον καὶ ἓνα καινούρ-
γιο δημοτικὸ τραγούδι: «ὁ θρήνος τῆς Μη-
τέρας τοῦ Νικολάκη», τῆς Κωσταντίγενας.

Εἶναι ἓνα μοιρολόγι τῆς πονεμένης
Μάνας γιὰ τὸν πνιγμὸ τοῦ γυιοῦ τῆς, τοῦ
Νικολάκη.

Εἶναι τὸ μοιρολόγι μιᾶς Ἑπειρώτισσας
Μάνας ὅπου ἀναζοῦν ὅλα τὰ πανάρχαια
παγανιστικὰ ἔθιμα πού ἦσαν συνδεδεμένα
μὲ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν ἀπὸ τῆς Ὀμη-

ρικῆς ἐποχῆς καὶ διατηρηθῆκανε στὸ πέρα-
σμα τῶν αἰώνων, κι' ἄς ἄλλαξε ἐν τῷ με-
ταξὺ ἡ θρησκεία.

Εἶναι τὸ μοιρολόγι ὅπου ἐμφανίζεται
ἡ Μάνα ὡς ἡ κορυφαία τοῦ θρήνου καὶ
τὴν ἐνότητα τὴν δίνει ὁ χορὸς τῶν γυναι-
κῶν, πού μὲ τὸ κλάμα του συνοδεύει τὸ
μοιρολόγι.

Ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅπως γινόντανε καὶ
στὰ Ὀμηρικὰ χρόνια.

Ἐπὶ μοιρολογοῦσαν παλαιότερα στὴν
Ἑπειρὸς μας τοὺς νεκροὺς καὶ τὸ διασωθέν
διὰ μέσου τῶν ἑκατονταετηρίδων πανάρχαι-
ον αὐτὸ ἔθιμον ἀποτελεῖ καὶ τὴν τρανωτά-
την ἀπόδειξιν τῆς ἀκαταλύτου συνεχείας τῆς
Ἑλληνικότητος τοῦ Ἀκριτικοῦ ἐκείνου τμή-
ματος τῆς Ἑπειρωτικῆς μας γῆς, πού δια-
τηρεῖ ἀκόμα καὶ σήμερον τὴν διάλεκτόν του,
στὰ τραγούδια του τὰ δημοτικὰ καὶ στὰ
μοιρολόγια, λείψανα τῆς Αἰολικῆς διαλέ-
κτου.

Παραθέτομεν πρῶτα τὸν θρήνον τῆς
πονεμένης Μάνας καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν πα-
ραλλαγὴν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, πού
ἀναφέρεται στὸ ἴδιο θέμα καὶ γιὰ τὸ ὅποιον
ἔχει δημοσιεύσει εἰς τὴν «Ἑπειρωτικὴν
Ἑστίαν» ὁ ἱατρὸς Βασίλειος Χρήστου ἐμπε-
ριστατωμένος πληροφορίας καὶ σχόλια ἱστο-
ρικο-λαογραφικά.

1. Βασιλείου Χρήστου, Ὁ Νικολάκης τοῦ
Κωσταντῆ Χρήστου «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» τεύχος
51—53 1956.

II

ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΤΗΣ ΚΩΣΤΑΝΤΙΓΕΝΑΣ

Α

Φ' ὄντας ἀστράφτει καὶ βροντάει κι' εἶν' καταχνιά μεγάλη
Κινάει ἡ Κωνσταντίγενα στὸ μύλο γιὰ νὰ πάγει
νὰ στείλει χαιρετίσματα, νὰ πᾶν τοῦ Νικολάκη.

Β

Πιάνει γεμίζει τὴν ποδιά μὲ μῆλα μὲ κυδώνια
γεμίζει καὶ τὶς τσέπες τῆς γλυκάδια καὶ καρύδια
τραβάγ' πάνω στὴ γέφυρα, κάθεται καὶ κοιτάγει,
Ἀκούγει τὸν λάκο νὰ βογγάει μὲ τὰ θολὰ νερά του
σωστὸ ποτάμι φοβερὸ μὲ τὴν κατεβασία του:
Βουρκώσανε τὰ μάτια τῆς ὀχινάει τὸ μοιρολόγι.

Γ

«Δὲν σὲ θαροῦσα ποταμιὰ μ' νερὸ νὰ κατεβάσεις
καὶ τώρα πὺν κατέβασες κατεβασία μεγάλη
σέρνεις λιθάρια ριζωτὰ δέντρα ξεριζωμένα
σέρνεις καὶ μιὰ γλυκομηλιά στὰ μῆλα φορτωμένη
κι' ἀπάνω στὰ κλωνάρια τῆς ἔχεις τὸν Νικολάκη.
Σὲ παραγγέλνω ποταμέ μ' πολὺ νὰ τὸν προσέχεις».

Δ

Ρίχνει τὰ μῆλα στὸ νερὸ ρίχνει καὶ τὰ κυδώνια
ρίχνει καὶ τὰ γλυκίσματα μέσα μέσ' τὴ φουρτούνα
νὰ πᾶν τὰ χαιρετίσματα νὰ πᾶν τοῦ Νικολάκη
νὰ τρώγ' ὁ Νικολάκης τῆς, γιὰ νὰ περνάει ἡ ὥρα.

(Δημοτικὸν Λισκατοῖου Κονίτσης)

III

Ὁ θεῖνος τῆς Κωνσταντίγενας κλείνει
μέσα του τὸν πόνο τῆς τὸν ἀβάσταχτο γιὰ
τὸν ἀδόκητο πνιγμὸ τοῦ γυιοῦ τῆς, πὺν τὸν
θέλει καὶ τὸν φαντάζεται ζωντανὸ καὶ τοῦ
στέλνει προβοδήματα, γιὰτὶ κατὰ ἓνα ἐπι-
γραμματικὸ στίχο τοῦ Οὐράνη:

«Τότ' οἱ νεκροὶ πεθαίνουνε

Ὅταν τοὺς λησμονᾶμε».

Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο φανερώνεται καὶ
βγαίνει ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ μοιρολογιοῦ.

Βγαίνει ἡ ἐνόητα τοῦ Ἑπειρωτικοῦ
τοπίου.

Δὲν εἶναι δηλαδὴ ἀνάγκη ἡ πονεμένη
Μάνα νὰ ἀντικρῦσει τὸ πραγματικὸ ποτάμι
κοντὰ στὸ Ντέρτη τῆς Πυρσόγιαννης πὺν
πνίχτηκε ὁ γυιὸς τῆς ἀλλ' ἀπλούστατα: ἡ
ἀντάρα καὶ ἡ καταχνιά, ἡ φορτούνα καὶ ἡ
κατεβασία πὺν πλημμυρίζουνε τὸν λάκον
τῆς Γενέθλιας Γῆς τῆς καὶ μεταβάλλεται

γιὰ μιὰ στιγμή σὲ ἀληθινὸ βοερὸ ποτάμι
πὺν μὲ τὸ νερὸ του κινάει τὸν μύλο τὸν
Χρηστέικο, τῆς φέρνει στὴν θύμηση τὴν εἰ-
κόνα τοῦ πραγματικοῦ ἐκείνου ποταμοῦ,
πὺν πνίχτηκε ὁ Νικολάκης τῆς.

Ἐνα εἶδος δηλαδὴ ἐμψυχωμένης παρο-
μοιώσεως καὶ ταυτισμοῦ τοπίων διαφόρων,
πὺν εἶναι ὅμως ἀρκετὰ γιὰ νὰ δημιουργή-
σουν τὴν ἀτμόσφαιραν ἐκείνην πὺν ἦταν
ἀπαραίτητη γιὰ νὰ βουρκώσουν τὰ μάτια
τῆς καὶ νὰ ἀρχίσει τὸ μοιρολόγι τῆς.

Καί.., ἀδιάφορη πιά γιὰ τὸν πόνο
τῶν ἄλλων, θέλει Αὐτὴ—σὰν κορυφαία
ἀρχαίου χοροῦ τῶν τραγικῶν μας ποιητῶν
—νὰ ἐκφράσει τὸν δικό της πόνο, πὺν γί-
νηκε σιγὰ σιγὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου,
τραγοῦδι χοροῦ γυναικείου, γίνθηκε τραγοῦ-
δι ἐπιτραπέζιο, γίνθηκε τραγοῦδι δημοτικόν.

IV

Τελειώνομε μὲ τὴν παραλλαγή τοῦ δημο-

τικοῦ τραγουδιοῦ «ὁ Νικολάκης» ὁ πνιγμὸς τοῦ 1845.
τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ χειρόγραφον τοῦ Κων-
σταντίνου Χρίστου ἔλαβε χώραν τὸν Μάϊον

Ἄς τὸ ἀκούσομε στὴν πληρέστερη ἀφη-
γηματικὴ του διατύπωση:

A

Δὲν στόειπα Νικολάκη μου καὶ Σὺ γραμματικέ μου
Μὴν πάρεις τὸν κατήφορο τὴν ἄκρη τὸ ποτάμι
Τί τὸ ποτάμι εἶναι θολό, πολὺ κατεβασμένο.

B

Κι' ὁ Νικολάκης κίνησε στὰ Γιάννενα νὰ πάγει
νὰ κάμ' τὰ γαμπριάτικα, νὰ πάρει καὶ τὰ ψώνια.
Κι' ἦρθε στὴ Μελισσόπετρα, κι' ἀνάμεσα στὸ Ντέρτη
γιὰ νὰ περάσ' ἀντίπερα, γιὰ νὰ περάσει πέρα.
Βρίσκει τὸν ποταμὸ ὀρθό, πολὺ ἀγριεμένο,
βαρεῖ τὲς μοῦλες ἐμπροστά, βαρεῖ γιὰ νὰ περάσουν
Κι' οἱ μοῦλες πιστοχώρησαν, τὸν τήρῃσαν στὰ μάτια.

Γ

Ἐμπρὸς ἐμπρόστε μοῦλες μου νὰ κάνετε κουράγιο
γιὰ νὰ διαβοῦμ' ἀντίπερα, νὰ πᾶμε στὸ χωριό μας
τὴν Κυριακὴ ν' ἔχω χαρὰ τὸν γάμο μου νὰ κάμω
νὰ βάλω στέφανα χρυσᾶ, τοῦ Μάη τὰ λουλούδια.

Δ

Κι' οἱ μοῦλες ἐπροχώρησαν μέσα μέσ' τὴ φορτούνα
Κι' ὁ Νικολάκης πὶδ κοντὰ δεμένος στὸ καπίστρι
Βγῆκαν οἱ μοῦλες ἀδειανές, χωρὶς τὸν Νικολάκη.
Ὁ Νικολάκης χάθηκε, τὸν ἄρπαξ' ἡ φορτούνα
χάθ'καν τὰ γαμπριάτικα, χαθῆκαν καὶ τὰ ψώνια.

Ε

Κινᾶν οἱ μοῦλες ἔρημες νὰ πᾶνε στὸ χωριό τους
νὰ πᾶν νὰ ποῦν τοῦ Κωσταντιῆ, νὰ ποῦνε τὰ μαντιᾶτα
ποῦ χάθκ' ὁ Νικολάκης του, ποὺ πάει τ' ἀφεντικό τους
Καὶ φτάσανε μέσ' τὸ χωριό, παῖσανε σιτὴ πόρτα.

ΣΤ

Κι' ὁ Κωσταντιῆς ἐπρόβαλε ἀπὸ τὸ παραθύρι
γλέπει τὲς μοῦλες του γυμνές, χωρὶς τὸν Νικολάκη
χωρὶς τὰ γαμπριάτικα χωρὶς κι' αὐτὰ τὰ ψώνια.
Κι' οἱ μοῦλες ἀναστενάξαν, βαρεῖα ἀναστενάζουν.

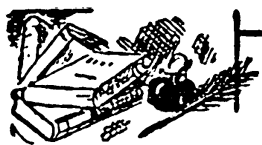
Z

«Ἀνάθεμά σε ποταμιὰ πού 'φερεις τὴν φορτούνα
Καὶ σὺ μωρ' Μελισσόπετρα καὶ σὺ μωρ' παλῆο Ντέρτη
Ποὺ πήραταν τὸ γυιόκα μου, αὐτὸν τὸν Νικολάκη
Τὴν Κυριακὴ τοῦχα χαρά, τὸ γάμο του νὰ κάμω
νὰ βάλῃ στέφανα χρυσᾶ στεφάνια μὲ λουλούδια.

H

Κι' ὁ Νικολάκης χάθηκε κι' ὁ Νικολάκης πάει
Ποῦταν καμάρι τοῦ χωριοῦ, λεβέντης μέσ' στὸ σπίτι.
(Δημοτικὸν Λισκατοσίου Κονίτσης)

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Χριστουγεννιάτικη ποίηση

ΤΑΚΗ ΠΑΠΑΤΖΩΝΗ

Η ΚΛΩΣΤΗ

Συγκλίνουν ὅλοι οἱ δρόμοι, ὅλα τὰ μονοπάτια
καὶ μ' ἔφεραν σὲ αὐτὸ τὸ ἐλάχιστο τῆς γῆς.

Χαλδαῖος δὲν εἶμαι. οὔτε ἀστρολόγος,
κ' ἐνιούτοις ἄστρα μὲ χειραγωγοῦν.

Μάγος δὲν ἔκανα ποτέ μου, καὶ ὅμως δῶρα
φόρτωσα τὸ δισάκκι μου καὶ τράβηξα.

Δὲν παίζω τῇ φλογέρα, οὔτε τσοπάνος
τάχθηκα ἢ τσοπανόπουλο· δὲν ἔχω σκύψει
πρόβατο εἴτε κατσίκι λαβωμένο
νὰν τὸ ξεπλύνω· οὔτε κοπάδι ξέρω
νὰ διαφεντεῖω. Ἕνα τραγοῦδι ἐν τούτοις
κάθε χειμῶνα στῶν βουνῶν τὶς ἐρημιές
ἀπ' τὸ ἄμαθό μου σιόμα χύνεται ταχτικά.
Ὅσο γιὰ ὀράσεις ἀπὸ ἀγγέλους, μὲ λευκά,
καθὼς τοὺς λένε, καὶ τριανταφυλλιά,
μὲ βλέμμα σπαθωτόν, ἀνιέρες πλάσεις,
οἱ νύχτες μου δὲν ἔχουνε συντύχει· μολοντοῦτο,
βουτηγμένος στὰ χιόνια κάποιον βράδι,
κάτω ἀπὸ ἀστερισμοὺς ὀξεῖς πὺλ λάμπαν,
πῶς τὰ συνδύασα τὰ φαινόμενα καὶ βγῆκε
μὲς ἀπ' τὶς μαῦρες κασιανιές τὸ μήνυμά τους!...

Καὶ κατηφόρισα, τρελός, γιὰ νάβρω ἀνθρώπους,
σὰν νάχα κάτι νὰ τοὺς μεταδώσω
ταχὺ καὶ μέγα καὶ ὀρθρὸ τῆς λαμπρᾶς ἡμέρας·
νὰν τοὺς προφτιάσω αὐτό, πὺλ ἀνθρωπινὰ δὲν εἶχε
μεστώσει μέσα μου, οὔτε κὰν συγκροτηθεῖ.
Περὶ Γεννήσεως, ὅλη ἡ γνώση
ἔξη γραμμὲς μόνο τοῦ Εὐαγγελίου,
καὶ ἀπὸ τῇ ζωγραφιά, κάτι μοσχάρια
πὺλ χουχουλίζαν, μιὰ λεκάνη, τὸ Μωρό,

Ένα δεμάτι ἀχύρου, δάκρυα τοῦ Ἰωσήφ,
καὶ τὸ χαμόγελο, σὰ γλυκοχάραμα, τῆς Παρθένου

Κατέχω ὅμως καὶ τὸ ἄλλο, τὸ σπουδαῖο,
πῶς ὁ Ληξίαρχος καὶ ὁ Τετράρχης εἶχε ἀνοίξει
τὶς βίβλους τὶς μεγάλες καὶ τὸν κόσμον
τὸν ἔσερνε κατὰ φυλὰς ν' ἀπογραφεῖ.
Κατέχω πῶς τὰ χάνια εἶχαν γεμίσει
κ' εἶχαν ἰδρώσει ἀπ' τὴν ἀνάσα τόσοῦ πλήθους
τὰ τζάμια τους· κ' ἐνῶ ἔξω κρυαδερὴ
καὶ σκοτεινὴ, σπατάλας ἡ νύχτα τῇ σιγῇ της,
κάτω ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῶν λυχναριῶν
ἄδειαζαν οἱ ξεσπιτωμένοι τὰ πιθάρια
κρασιὰ καὶ λεμονάδες, καὶ οἱ γυναῖκες
παίρνανε τὶς γωνιὰς καὶ ἀποκοιμιούνταν,
καὶ τὰ παιδιὰ λυγίζαν ξεθεωμένα,
καὶ σὲ ὅλους, εἴτε γρηγοροῦσαν, εἴτε
παρμένοι κοιτόνταν στὴ χαύνωσή τους,
πλανᾶτο ἐπίμονη ἡ ἔξω Παρουσία,
ἡ ἀγρυπνὸς οὐσία μιᾶς ζωοφόρας νύχτας,
ποὺ κάτι ἐκεῖ τεκταίνεται ἢ πληροῦτο·
κάτι ἀκατάγραφον, κάτι ποὺ ἦτο φευγάτον
ἀπ' τὴ φυλλάδα τοῦ Ληξίαρχου, κάτι, μιὰ κλωστή,
ποὺ ὅλα, ἀπροσδ' ὀριστῇ, τάδενε σ' ἓνα σῶμα!

Γ. ΔΟΥΡΑ

ΣΤΟΥΣ ΠΟΙΜΕΝΕΣ

Στοὺς ποιμένες, ἀλιά! ποὺ τὸ κοπάδι
σὲ θαλερὲς δὲν τόβγαλαν βοσκές,
δὲν τόθρεψαν—τὶς νύχτες τὶς κακὲς
στὴ μάντρα δὲν τ' ἀπόγειραν ὁμάδι.

Δὲ δώσανε στ' ἀρρωστημένο χᾶδι,
Καὶ τοῦ χωλοῦ δὲ δέσαν τὶς πληγές·
τὶς μέρες τοὺς χορτάσαν τὶς ἀργές
μὲ τ' ἄρμεγμά τους, ἄκαρδο, αὐγὴ—βράδι...

Στοὺς ποιμένες, ἀλιά! ποὺ ἀπὸ τὴ θύρα
δὲ μπῆκαν, κ' εἶναι κλέφτες καὶ ληστές!
Λύκοι! Τοῦ Ἰεχωβὰ σκορποῦν τὴν κλήρα!

Μὰ δὲ θὲ νάναι τ' αὔριο σὰν ἐχτές·
Θανάτου ἐσᾶς ζυγώνει κρίση! Κ' ἓνας
θὰ βοσκήσει τὴν ποίμνην τοῦ ποιμένας!

ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

ΕΝΑ ΔΑΚΡΥ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΑΙΜΑ...

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

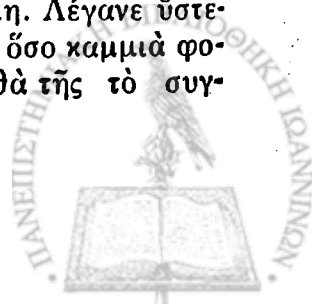
Ἡ νύχτα μπήκε ἀπὸ τὶς χαραμάδες καὶ κούρνιασε στὶς γωνιὲς τῆς κάμαρης. Ὁ γιατρὸς ἀπλώσε τὸ χέρι του καὶ πῆρε ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς μικρῆς ἓνα θερμόμετρο ποὺ σταζε πυρετό. «Σαράντα κι' ὀχτώ...», μουρμούρισε. «Σαράντα κι' ὀχτώ...» ἐπανελάβε δυνατότερα. Τὴ φωνή του τὴν ἄρπαξαν ἕνα ζευγάρι μάτια καὶ τὴν ἔστειλαν ἴσια στὴν καρδιά. Ὁ ἄντρας ἀνατάραχτηκε σὰν τρομαγμένο ζῶο καὶ κρέμασε τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ γιατροῦ. Ἐνα ἄρωμα γιασεμιοῦ μπήκε μαζὺ μὲ τὴ νύχτα ποὺ ὅλο καὶ πύκνωνε κι' ἦρθε καὶ στάθηκε πάνω ἀπὸ τὸ φλογισμένο μέτωπο τοῦ κοριτσιοῦ. Τὰ ρουθούνια της τὸ ρούφηξαν μαζὺ μὲ τὴν κοντὴ, καφτὴ ἀνάσα καὶ τῶκαν ἓνα μικρὸ ἀναστεναγμό. Ὁ ἄντρας ἔξακολουθοῦσε νὰ κοιτάζῃ τὸ γιατρό. «Σοβαρὴ ἡ κατάσταση...», πρόσθεσε ἐκεῖνος. «Νὰ τρέξης γιὰ φάρμακα». Ἡ φωνὴ του ἦταν τυπικὴ, ἔτσι ὅπως εἶναι τὶς περισσότερες φωνὲς οἱ φωνὲς τῶν γιατρῶν. Ὁ ἄλλος τὴν ἔνοιωσε σὰν τὸ νυστέρι ποὺ ξεσκίζει τὴ σάρκα. Πῆρε τὴ συνταγὴ, πᾶσχισε νὰ καταλάβῃ ἀπὸ τὰ ἱερογλυφικά της τὴ σοβαρότητα τῆς ἀρρώστειας, ἔνοιωσε πὼς εἶναι χαμένη ἢ προσπάθεια καὶ πετάχτηκε στὸ δρόμο.

Ἐξω ἡ νύχτα εἶχε χαμηλώσει στὴ γῆ καὶ τὰ σκέπαζε ὅλα ἐλαφρά, μὲ διάκριση, σὰ νὰ φοβόταν μὴν προξενήσῃ ἀνησυχία μὲ τὴν παρουσία της. Ἡ γεύση της ἦταν ὅλο δροσιὰ καὶ μύρο. Μιὰ γεύση πούδινε ζωὴ καὶ γέμιζε μὲ φῶς τὶς κουρασμένες ψυχές. Ὁ ἄντρας τὴ ρούφηξε ὅπως ἡ καφτὴ πέτρα τὸ νερό. Κάτι χοχλάκισε μέσα του κι' ὕστερα ἔνοιωσε νὰ χύνεται βάλλο στοὶς ματωμένες χαρακιὲς τῆς καρδιᾶς

του. Αὐτὸ τοῦδωκε τὴ δύναμη νὰ συλλογιστῇ, νὰ φερῇ σὲ κάποια ἰσορροπία τοὺς παλμούς της. Ἡ ἀρρώστεια τῆς μικρῆς εἶχε μέρες τώρα ποὺ τοῦχε ἀδειάσει τὸ μυαλό.

Ἀκουγε τὰ βήματά του νὰ σέρνονται κι' ἄρχισε νὰ προσέχῃ τοὺς λογισμούς του. Τώρα θᾶταν ἡ νύχτα ἓνα κομμάτι ζωῆς μὲ συνέχεια. Θὰ δέχονταν τὴν πρόκλησή της. Θάπαιζε μ' αὐτὴ, θὰ τὴν κυνηγοῦσε, θὰ γέμιζε τὶς χοῦφτες του μὲ ἀναμνήσεις. Ὑστερα, ὅταν κουραζόταν, θὰ τὴ φιλοῦσε στὸ μέτωπο θὰ τῆς ἔλεγε «καληνύχτα» καὶ θὰ τῆς ἔδινε ραντεβὸ γιὰ αὔριο. Κι' αὐτὴ θὰ τὸν περίμενε μὲ τὰ στολίδια καὶ τὰ χάδια τῆς ἐταίρας, νὰ τοῦ γνωρίσῃ καινούριες χαρές. Ἔτσι γινόταν τότες, ὅταν μὲ τὴ νύχτα ἔπαιζε κι' ἐκείνη μαζὺ του.

Τὸ μάτι του ἔπεσε στὸ νεκρώσιμο ποὺ ἦταν κολλημένο στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ. Μύριζε κι' αὐτὸ γιασεμὶ κι' ἄς ἔσταζε θάνατο. «Τὴν ἀγαπημένην μας σύζυγον θανούσαν χθὲς κηδεύομεν σήμερον...» Ὁ θάνατος σκέφτηκε, μοιράζει τὶς προσκλήσεις του χωρὶς διάκριση. Τὴν ἀγαπημένην μας... ἐτῶν 25.. Κι' ἐκείνη μιὰ τέτοια πρόσκληση δέχτηκε ἔδω καὶ τρία χρόνια καὶ τὸν ἄφισε. Πᾶσχισε νὰ τὴν κρατήσῃ, τῆς ἔδωκε ὑποσχέσεις νὰ γίνῃ ὁ σκλάβος της ἐπὶ ζωῆς, τῆς ξαναθύμησε τὴν ἱστορίαν τοῦ δικοῦ τους τραγουδιοῦ, προσπάθησε νὰ τὴ συγκινήσῃ κρατώντας σφιχτὰ τὴν ἀγκυλιά του τὸ κορίτσι, δὲ μπόρεσε. Αὐτὴ τὸν κοίταξε στά μάτια κι' ἄλλο δὲν ἔκανε παρὰ νὰ στολίζεται. Ἐπρεπε νάναί ἑτοιμὴ. Λέγανε ὕστερα πὼς ἦταν τόσο ὁμορφὴ, ὅσο καμμιὰ φορὰ στὴ ζωὴ της. Αὐτὸ δὲ θὰ τῆς τὸ συγκωροῦσε ποτέ...

Τὰ κρόσσια χαΐδεψαν ἀπαλὰ τὸ ὄνομα τῆς νεκρῆς. Ἡ νύχτα σιάθηκε κι' αὐτὴ πιδόπερα μὲ συστολή. Ὁ ἄντρας τῆς ἦταν ξένος ἀπόψε κι' ἐνοιωθε πὼς χαμένος θὰ πήγαινε ὁ κόπος νὰ τὸν κερδίσει. Κάθε φορὰ πού συναντιότανε μαζί του κι' ἄπλωνε τὰ χέρια της, ἔμπαινε ἐκείνη ἀνάμεσά τους καὶ τοὺς χώριζε. Αὐτὸς κουλουριαζότανε τότε στὶς ἀναμνήσεις του κι' ἡ νύχτα ἀποτριάβιόταν μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς προσμονῆς. Ὑστερα ὁ ἄντρας ἀνοίγε μιὰ πορτούλα τῆς καρδιάς του κι' ἔμπαινε μέσα τὸ κοριτσάκι του. Εἶχε φῶς στὰ μαλλιά της καὶ τὰ μάτια της ἦτανε δυὸ κομμάτια πράσινης θάλασσας. Ἐπαιξε μὲ τὸ τόπι της κι' ὅταν κουραζόταν τῆς ἄρесе νὰ καθαρίζη τοὺς λερωμένους τοίχους καὶ νὰ σκουπίξη τὶς ματωμένες στάλες πούπεφταν στὸ πάτωμα. Ὅταν ἔφευγε ἔκλεινε τὴν πορτούλα ἐλαφρὰ γιὰ νὰ μπορῇ στὸν γυρισμὸ της νὰ τὴν ἀνοίγῃ εὐκόλα. Ὁ πατέρας πάσχισε νὰ τὴν κρατῇ πολλὰς ὥρες στὴν καρδιά του, μὰ αὐτὴ δὲν ἄντεχε φυλακισμένη γιὰ πολὺ. Τὶς τελευταῖες μέρες ἡ πόρτα ἔμεινε κλειστή. Εἶχε βρῇ τὴν ἀρρώστεια κι' ἔπαιξε τώρα μαζί της κι' οὔτε θυμόταν τὸν πατέρα της.

Ὁ γιατρὸς εἶπε πὼς ἔπρεπε νὰ βιαστῇ. Τὸ θελε, μὰ οἱ ἀναμνήσεις γύριζαν σὰν κυνηγημένα περιστέρια στὴ φωλιά τους. Κατηφόριζαν ἔπειτα στὴν καρδιά κι' ἐπλάθαν ἐκεῖ δικές τους ἱστορίες. Αὐτὸς προσπαθοῦσε νὰ μείνῃ παράμερα, νὰ συρθῇ ὡς τὰ πόδια του καὶ νὰ τὰ πάρῃ μαζί του νὰ τρέξουν γρήγορα. Μὰ πὼς νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς μνήμης του;

Τώρα ἀνέβαιναν στὸ δάσος τοῦ χωριοῦ. Κρατιόταν ἀπὸ τὰ χέρια χωρὶς νὰ μιλοῦν. Οἱ καρδιές τους ἔτρεχαν στὴν ἀνηφοριά, μάζευαν ἀγριολούλουδα καὶ τᾶστρωναν στὸ δρόμο τους. Ὑστερα πιάνανε κουβέντα μὲ τὰ πουλιά καὶ τὶς πεταλοῦδες κι' ἀποξεχνιόταν νὰ γυρίσουν. Τότε κι' οἱ δυὸ τους σταματοῦσαν καὶ τὶς περίμεναν. Ἐφταναν καὶ ξάπλωναν κῶτω ἀπ' τὴ μεγάλη πουρναριά καὶ προσπαθοῦσαν νὰ μαντέψουν τοὺς ψιθύρους της:

— «Τ' ἀκοῦς;» τοῦλεγε ἐκείνη.

— «Ποιό;»

— «Τὸ τραγούδι τῆς βελανιδιάς».

Ὁ ἄντρας τέντωνε τ' αὐτιά του κι' ἀφουκραζότανε.

— «Εἶναι ἔρωτευμένη μὲ τὸν ἄερα καὶ παίζει μαζί του. Τοῦ τραγουδάει γιὰ νὰ τὸν ἔχῃ κλάβο της. Καὶ τὸν κρατᾷ. Εἶναι σίγουρη. Δὲ θὰ λιποτακτῇ ποτέ».

Τότε γύριζε καὶ τὸν φιλοῦσε. Αὐτὸς τῆς χαΐδευε τὰ μαλλιά καὶ τὰ μάτια του ἔπαιζαν μὲ τὰ κομμάτια τ' οὐρανοῦ πού ξανοίγονταν, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ δέντρου. Κοίταζε τὰ γαλανὰ ξεφτίδια καὶ τὴ ρωτοῦσε:

— «Κι' ἐσύ;»

Αὐτὴ τὸν ξαναφιλοῦσε.

— «Γιατὶ τὸ σκέφτεσαι; Δὲ θὰ σ' ἀφήσω. Μαζὺ θὰ ξανακατεβοῦμε τὸ μονοπάτι».

Ἐνοιωθε τώρα πὼς εἶχε γελαστῇ.

Ἦτανε καὶ οἱ ντάλιες. Τὸν περίμενε ἔξω ἀπὸ τὸ γραφεῖο πού τοῦ ἔκαναν ἀνάκριση. Μιὰ διαχειριστικὴ ἀνωμαλία στὴν ἐταιρεία του κι' ὁ θόρυβος γύρω ἀπ' τὴ ζωὴ πού ἔκανε ἔγινε ἓνα μεγάλο ἐρωτηματικό, γεμάτο ὑποψίες. Αὐτὸς εἶχε ἀσφαλίσει τὴ συνείδησή του, πλήρωνε τακτικὰ τὴν ὀφειλή του κι' ἦτανε ἡσυχος. Ὅταν ἀνοίξε ἡ πόρτα γέμιζε ἡ ἀγκαλιά του μὲ λουλούδια. Ἐχωσε τὸ πρόσωπό του μέσα καὶ τὸ δρόσιζε.

— «Θέλω νὰ τὶς φυλάξῃς», τῆς εἶπε. «Μοῦδωκαν τὴ σιγουριά πὼς μὲ πίστεψες. Καὶ πὼς δὲ θὰ μ' ἀφήσης. Θὰ τὸ θυμηθῇς»;

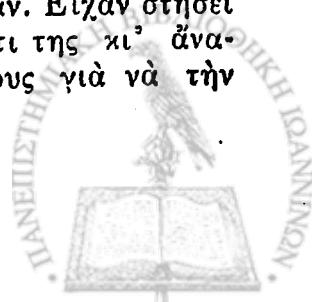
— «Θὰ τὶς βάλω ἀνάμεσα στὰ φύλλα τῶν βιβλίων νὰ διαβάζουν παραμῦθια. Σ' ἀρέσει»;

— «Κι' ὅταν θᾶχουμε καιρὸ θὰ τὶς βάξουμε στὰ βάζα, θὰ καθόμαστε γύρω στὸ τραπέζι καὶ θ' ἀκοῦμε τὶς ἱστορίες τους...

Γέλασε. Τὸ βράδυ οἱ ντάλιες ἦταν πεταγμένες στὸν τενεκὲ τῶν σκουπιδιῶν..

Ἐστριψε κουρασμένα τὴ γωνιά καὶ πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὸ φαρμακεῖο πού διανυκτέρευε.

Ἡ Καίτη ἐρχόταν ἀπὸ τὸ σπίτι παίζοντας μὲ τὶς πυγολαμπίδες. Τὸ περίπτερο ἦταν κοντὰ καὶ δὲ θ' ἀργοῦσε. Ἐπειτα οἱ πυγολαμπίδες τὴν περίμεναν. Εἶχαν στήσει καρτέρι γύρω ἀπὸ τὸ σπίτι της κι' ἀναψαν τὰ μικρὰ φωτάκια τους γιὰ νὰ τὴν

ὑποδεχτοῦν. Μιά ἦρθε καὶ μπλέχτηκε στὰ μαλλιά της, ἄλλη κουλουριάστηκε στὴ φούστα της κι' ἄλλη ἔψαχνε στὸ γῶμα νὰ βρῇ ἓνα χαμένο γέλιο τοῦ κοριτσιοῦ. Ἡ Καίτη πηδοῦσε γιὰ νὰ τὶς φτάσῃ μ' αὐτὲς τὶς ξέφρευαν. Ἄς ἔτρεχαν. Θὰ κουραζόταν. Τότε θάνοιγε τὶς παλάμες της κι' αὐτὲς θάβρονταν μιά—μιά νὰ καθήσουν ἐκεῖ. Αὐτὴ θὰ τὶς ἔπαιρνε καὶ θὰ τὶς ἔβαζε στὸ μικρὸ κουτὶ ποὺ εἶχε γιὰ σπιτάκι τους. Ὑστερα θὰ τὶς νανούριζε κι' οἱ πυγολαμπίδες θάσβηναν τὰ φωτάκια τους καὶ θὰ κοιμόταν πιασμένες ἀπ' τὸ χέρι. Τὸ πρωὶ θὰ τὶς ἔστελνε στὸν ἥλιο γιὰ νὰ γεμίσουν μὲ φῶς τὰ καντηλάκια τους...

Οἱ πυγολαμπίδες ἀπόψε δὲν ἔλεγαν νὰ σταματήσουν τὶς τρέλλες τους. Ναὶ, μὰ ἡ Καίτη ἔπρεπε νὰ πάῃ στὸ περίπτερο. Τοὺς τῶπε κι' αὐτὲς χαμογέλασαν. Θὰ τὴν περίμεναν. Μαζεύτηκαν ἔπειτα ὅλες γύρω της κι' ἔτρεξάν μπροστὰ γιὰ νὰ φωτίσουν τὸ δρόμο της. Τὸ κορίτσι θυμήθηκε πὼς ἡ μητέρα ἤθελε τὶς ἀσπρίνες καὶ βιάστηκε. «Καληνύχτα», εἶχε πῆ φεύγοντας. Ἡ μητέρα παραξενεύτηκε:—«Δὲθὰ γυρίσῃς Καιτούλα;» τὴ ρώτησε.—«Ὁχι μαμά, δὲν ξανάρχομαι...»,—«Γιατὶ κοριτσάκι μου;»—«Λέω νὰ μαζέψω ἀχτίδες ἀπὸ τὸ φεγγάρι γιὰ νὰ στολίσω τὰ μαλλιά τῆς κούκλας μου. Ὑστερα, ξέρω γώ, μπορεῖ ν' ἀνεβῶ στ' ἀστεράκι γιὰ νὰ παίξουμε...». Τῶπε ἔτσι γιὰ νὰ τρομάξῃ τὴ μητέρα της. Ὁχι πὼς θὰ τῷκανε. Αὐτὴ εἶχε ἀπόψε τὶς πυγολαμπίδες της. Τὸ θυμήθηκε κι' ἔνοιωσε μιά βελονίστα νὰ τρουπάῃ τὴν καρδιά της. Ἡ μητέρα ἦταν ἄρρωστη. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν τρομάξῃ. Τώρα ποὺ θὰ γύριζε θὰ τὴν ἀγκάλιαζε καὶ θὰ τὴ φιλοῦσε. Καὶ δὲ θάφυγε ἀπὸ κοντά της. Οἱ πυγολαμπίδες ἄς περίμεναν.

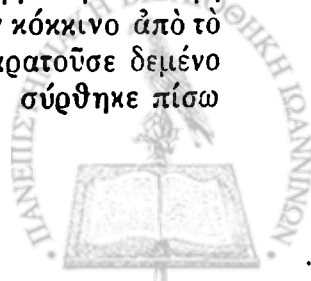
Τὸ περίπτερο ἦταν στὴ διασταύρωση. Ὁ δρόμος περπατοῦσε κι' ἔφτανε στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ. Ἡ Καίτη πῆρε τὶς ἀσπρίνες κι' ἔτρεξε νὰ προφτάσῃ τὸ δρόμο ποὺ βιαζόταν νὰ γυρίσῃ. Ὑστερα τὰ μάτια της ἀνοιξαν κι' ἐγίναν δυὸ τεράστιοι κύκλοι γιὰ νὰ χωρέσουν τὸ φῶς ποὺ ρίχτηκε πάνω τους. Τὸ κορίτσι ἀπλώσε τὰ χέρια γιὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὰ κύματα τῆς πλημμύρας ποὺ τὴν ἔλουζε. Χιλιάδες πυγολαμπί-

δες φτερούγιζαν γύρω της. Ποῦ βρέθηκαν ὅλες αὐτὲς οἱ πυγολαμπίδες;.. Ἄλλο δὲν πρόφτασε νὰ σκεφτῇ. Ρίχτηκε στὴν ἀσφαλτο κι' ἀπόμεινε νὰ κυτᾷ τὶς κόκκινες παπαροῦνες ποὺ ἄνθισαν γύρω της..

Ὁ ἄντρας γύριζε ἀπὸ τὴ γωνία. Εἶδε τὸ αὐτοκίνητο ποὺ ἔρχόταν καὶ τὸ κορίτσι ποὺ ἀνοιγε τὰ χέρια του. Ἐτρεξε μὰ δὲν πρόφτασε. Ἡ Καίτη κοιτόταν σιγὴν ἀσφαλτο κρατώντας στὴν ἀγκυλιά της τὸ δρόμο ποὺ δὲν τὴν περίμενε. Τὸ αὐτοκίνητο σὰν ἔνοιωσε τὴν μαλακὴ σάρκα μπλεγμένη στὰ πόδια του, στάθηκε γιὰ λίγο ἀναποφάσιστο, χαμήλωσε τὰ φῶτα του, κι' ὕστερα τάχυνε τὸ βῆμα του. Τὸ ζεστὸ αἷμα εἶχε μπῆ στὶς ἀρτηρίες του καὶ τὶς ἔκαιγε. Ἡ ἐνοχὴ τὸ βάραινε καὶ βιαζόταν νὰ κρυφτῇ.

Ὁ περιπτεριοῦχος εἶχε καρφωθῇ στὴ θέση του ἀπ' τὴν κατάπληξη τοῦ ἀπροσδόκητου. Βάλθηκε κατόπι νὰ ξεφωνίξῃ τόσο ὅσο νὰ μὴν ἀκούγεται ἀπὸ τὸ θόρυβο τοῦ αὐτοκινήτου ποὺ ἔφευγε. Ὁ ἄντρας σήκωσε τὸ κορίτσι τὸ πῆρε στὴν ἀγκυλιά του καὶ σφόγγισε μὲ τὴν παλάμη ἓνα μικρὸ κόκκινο ρυάκι, ποὺ ξεκινοῦσε ἀπ' τὸ κλειστὸ στόμα κι' ἔκανε ζωγραφιὲς πάνω στὸ γλῶμὸ πρόσωπο. Ἐχωσε τὸ κεφάλι στὸ στήθος κι' ἔνοιωσε ἓνα ἀδύναμο χτύπο νὰ τοῦ στέλνῃ μήνυμα ζωῆς. Ἀνοιξε δρόμο ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν περιέργων ποὺ μαζεύτηκαν, κι' ἀπομακρύνθηκε βιαστικά.

Τὸ νοσοκομεῖο στεκόταν στὴ μέση τοῦ κήπου καὶ τοὺς περίμενε. Εἶχε ἔτοιμο ἓνα κρεββατάκι γιὰ τὴν Καίτη, ποὺ τὸ φρόντισε ἀπὸ τὸ πρωὶ ἡ νοσοκόμα μὲ ἐπιμέλεια. Ἐρριξε μπόλικο αἰθέρα στὰ μαλλιά του κι' ἔτρεξε νὰ τοὺς ὑποδεχτῇ. Πῆρε ἀπαλὰ τὸ κορίτσι, φώναξε ἓνα γιατρὸ καὶ τὸ παρέδωκε στὶς περιποιήσεις του. Ὁ γιατρὸς φόρεσε τὴ μάσκα καὶ πάσχισε νὰ σταματήσῃ τὸ αἷμα ποὺ ἀνυπομονοῦσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴ φυλακὴ τοῦ κορμιοῦ. Ὁ ἄντρας περίμενε ἔξω ἀπὸ τὸ χειρουργεῖο κι' ἔνοιωσε τὸν αἰθέρα νὰ μπερδεύῃ τὶς σκέψεις του. Τὸ ἓνα χέρι ἔσφιγγε τὴ συνταγὴ τοῦ γιατροῦ. Τὸ ἄλλο ἦταν κόκκινο ἀπὸ τὸ αἷμα κι' αὐτὸ τὸ αἷμα τὸν κρατοῦσε δεμένο ἐκεῖ. Ὅταν ἀνοιξε ἡ πόρτα σύρθηκε πίσω

ἀπ' τὸ φορεῖο, μπῆκε στὸ θάλαμο καὶ κά-
θησε δίπλα ἀπ' τὸ κρεβάτι τοῦ κοριτσιοῦ.

Ἡ ὥρα στεκόταν πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια
τῶν ἀρρώστων κι' ἔπαιζε μὲ τὴν ἀγωνία
τους. Ἦταν ἀναίσθητη στὸν πόνο καὶ δὲ
νοιαζόταν γιὰ τὰ παρακάλια τους. Ὁ ἄν-
τρας τὴν παρακολουθοῦσε, προσπαθοῦσε
νὰ τὴν πιάσῃ γιὰ νὰ τὴν ἔχῃ κοντά του μὰ
αὕτῃ τοῦ ξέφευγε. Ἐβγαίνει στὸ διάδρομο,
κούρνιαζε γιὰ λίγο στὸ ρολόγι πού βρι-
σκόταν ἐκεῖ καὶ χάνονταν ἔπειτα μέσα στὴ
νύχτα. Τότε ἀποφάσιζε νὰ τὴν κυνηγήσῃ.
Αὕτῃ ἄλλες φορές λαχάνιαζε ἀπὸ τὸ τρέξι-
μο κι' ἄλλοτε ἔπεφτε ἀποκαμωμένη ἀπ' τὴν
κούραση. Κάποτε ἔπαιρνε τὴ μνήμη καὶ
λούφαζαν μαζὺ σὲ κάτι κόχες τοῦ χρόνου.
Τότες ἐρχόταν κι' ἐκείνη πάλι μαζὺ τους.

Εἶχαν γυρίσει ἀπὸ μιὰ ἐκθεση ζωγρα-
φικῆς.

—«Σκέφτομαι ἓνα σπίτι, γεμάτο εὐτυ-
χία γιὰ τοὺς δύο μας, τοῦχε πῆ. Ὅχι τώ-
ρα. Ὅταν θὰ γεράσουμε. Σὰν ἐκεῖνα
πού εἶδαμε στὶς ζωγραφιές. Ν' ἀκουμπᾶν
ἢ θάλασσα στὰ πόδια του καὶ ν' ἀκοῦμε
τὰ παραμῦθια της. Νᾶρχονται οἱ γλάροι
καὶ νὰ διηγοῦνται τὰ ταξείδια τους. Νὰ
περνοῦν τὰ χελιδόνια καὶ νὰ ξεφορτώνουν
τὴν ἀνοιξη...»

Τὸ σπίτι, ἔτσι ὅπως τόθελε, τοὺς περι-
μενε ἀκόμη στὸν πίνακα. Μὰ τὰ κλειδιά
του τᾶχε πάρει ἐκείνη φεύγοντας. Εἶχε πά-
λι γελαστῇ.

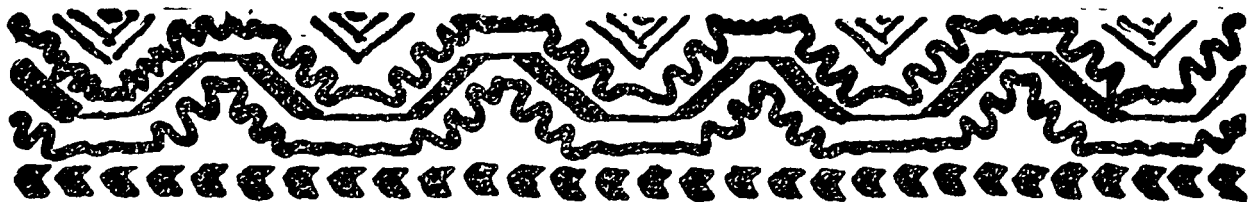
Ἡ ὥρα βαρέθηκε τὴ μνήμη, τὴν ἄφη-
σε ἐκεῖ μόνη της καὶ ξανάρχισε τὸ τρέξιμο.
Κάποια στιγμή σταμάτησε. Ὁ ἄντρας τὴν
πλησίασε μὲ προφύλαξη, μὴ τὴν τρομάξῃ
μὲ τὴν παρουσία [του. Μιὰ πόρτα ἀνοίξε
—ἦταν ἡ πόρτα τοῦ δικοῦ του σπιτιοῦ—
καὶ βρέθηκε ἀντίκρυ στὸ κορίτσι του. Κρα-
τοῦσε στὰ χέρια τὸ βιβλίο τῆς ζωῆς καὶ
διάβαζε τὴν τελευταία σελίδα του..

Ἡ ὥρα γύρισε πίσω στὸ νοσοκομεῖο
της. Τὸ γιασεμί πλημμύριζε ἔξω τὸν κῆπο,
μὰ δὲν τολμοῦσε νὰ μπῇ στὴν αἴθουσα.
Ἐρχόταν ὡς τὰ παράθυρα, κολλοῦσε τὸ πρό-
σωπό του στὰ τζάμια κι' ἔβλεπε τοὺς ἀρρώ-
στους, μὰ ὁ αἰθέρας εἶχε στήσει καραοῦλι
σ' ὅλες τὶς χαραμάδες καὶ τ' ἀπόδιωχνε.
Ἡ Καίτη μὲ τὰ μάτια κλειστά παρακο-
λουθοῦσε ὥρες τώρα τὸ παιγνίδι τους. Ἡ-
θελε νὰ σηκωθῇ, ν' ἀνοίξῃ τὰ παράθυρα
στὸ γιασεμί, μὰ ἐνοιωθε μιὰ κούραση ἀ-
βάσταχτη. Ἦταν τ' ἀστεράκια πού τὴν κού-
ρασαν. Ἐπαιξε μαζὺ τους ὥρα πολλή, δὲν
ἄφησε κανένα νὰ μὴ τὸ ἐπισκεφτῇ. Τώρα
ἔπρεπε νὰ γυρίσῃ στὸ σπίτι της. Ἡ μητέ-
ρα θ' ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴν ἄργησέ. Ἐπειτα
ἦταν κι' οἱ πυγολαμπίδες της...

Κοῦνησε τὰ χέρια, ἀνοίξε ἀπαλὰ τὰ βλέ-
φαρα καὶ τὰ μάτια της σιηλώθηκαν σιὸν
ἄνθρωπο πού ἦταν σκυμμένος ἐπάνω της.
Ὁ ἄντρας ἄρπαξε τὸ βλέμμα της καὶ τόκα-
με ἓνα στεναγμὸ ἀνακούφισης. Ὑστερα τὴ
φίλησε ἀπαλὰ στὸ μέτωπο, κι' ἐνοιωσε τὰ
πόδια του ἐλαφρὰ σὰ νὰ πετοῦσαν. Βγῆκε
κι' ἄφησε σιὸ κρεβάτι τὸν ἴσκιό του νὰ
τὴ συντροφεύῃ.

Ὅταν ἔφτασε στὸ σπίτι μὲ τὰ φάρμα-
κα, τὸ κορίτσι του εἶχε φύγει. Βαρέθηκε
νὰ τὸν περιμένῃ. Τώρα καθόταν ξαπλωμέ-
νη στὸ κρεβάτι ἡσυχῇ, κι' ἄς τὴν γαργα-
λοῦσαν τὰ τριαντάφυλλα πούχαν ἔρθῃ ἀπὸ
τὸν κῆπο νὰ τῆς κρατήσουν συντροφιά.
Ἐνα ἀχνὸ χαμόγελο εἶχε σφραγιστῇ στὸ
πρόσωπό της, ἴδιο τὸ χαμόγελο ἐκείνης ὅ-
ταν τὸν ἄφησε. Τὰ μάτια ἦταν κλειστά, μὰ
κάτω ἀπὸ τ' ἀκίνητα βλέφαρα ὁ ἄντρας ἐ-
νοιωσε κάτι νὰ ξεπετάγεται καὶ νὰ τοῦ ζε-
σταίνῃ τὴν καρδιά. Ἐνα δάκρυ ξεκίνησε
ἀπὸ κεῖ κι' ἦρθε κι' ἔσταξε πάνω στὸ χέ-
ρι, πού ἦταν κόκκινο ἀπὸ τὸ αἷμα, σὰν τὰ
τριαντάφυλλα τῆς νεκρῆς...

VIGNY

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΥΚΟΥ

Ὁ θάνατος τοῦ Λύκου δημοσιεύεται τὸ 1845. Ὁ πόθος ἑνὸς ἀτάραχου, ἑνὸς ὀλύμπιου ἄς ποῦμε, θανάτου συνοδεύει τὸν Vigny σὲ ὅλη του τὴν ὥριμη ἡλικία. Τὸ 1831 γράφει: «Ἀγαπῶ ἐκείνους, πὺν δέχονται τὴν τύχη τους χωρὶς θρήνους καὶ φέρουν καλὰ τὸ φορτίο τους». Καὶ τὸν Μάρτη τοῦ 1843, μετὰ τὴν δημοσίευση τοῦ ποιήματος πὺν δίνουμε σήμερα σὲ μετάφραση, παينάει σιτὸ ποίημα: «Τὸ Φλάουτο» τὸν ἀδύνατο μὰ γενναῖον ἄντρα, «αὐτὸν τὸν αἰώνιο Σίσυφο, πὺν πάντα ματώνει καὶ συντρίβεται γ ω ρ ῖ σ ν ἂ β γ ἄ λ η φ ω ν ῆ».

Ἡ λεπτολόγα κριτικὴ θέλησε νὰ ἀνακαλύψῃ βυρῶνιες ἐπιδράσεις καὶ ἰσχυρίστηκε πὺς βρῆκε τὶς ρίζες τῆς ἔμπνευσης τοῦ ποιήματος στοὺς στίχους τοῦ *Childe Harold*: «Ἡ κάμηλος ἀνέχεται χωρὶς παράπονο τὰ πιὸ βαρεὰ φορτία (δὲν θὰ μπορούσε βέβαια νὰ κἀνῃ διαφορετικά) καὶ ὁ λύκος ξαίρει νὰ πεθαίνῃ σιωπηλά». Ἀλλὰ θὰ ἦταν ἔωλο καὶ παρακεκινδυνευμένο τὸ νὰ συναγάγῃ κανεὶς ὅτι ὑπάρχουν βασικὲς ἐπιδράσεις ἀπὸ μιὰ φραστικὴ ταυτότητα. Μεταξὺ τοῦ *Oigny* καὶ τοῦ *Βύρωνα*—δηλαδὴ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς *Βύρωνες*, γιατί εἶχε πολλὰς φύσεις αὐτὸς ὁ *Πρωτέας*—ὑπάρχει μιὰ ἀπὸ τὶς ἐκλεκτικὰς ἐκεῖνες συγγένειες, πὺν σ' αὐτὰς συχνὰ δομίζεται ἡ καχύποπτη διοπτροφόρα ἐμβρίθεια, μὲ μικρόχαρη ἐπιμονή, ὅχι μόνον ἐπιδράσεις, ἀλλὰ καὶ φανταστικὰς λογοκλοπίας.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΥΚΟΥ

(*La mort du Loup*)

Τρέχαν τὰ σύγνεφα ἑπάνω στὴν σελήνη τὴ φλογισμένη
σὰν καπνὸς πυρκαγιᾶς, πὺν ἀπ' τὶς φλόγες γοργὰ ξεμακραίνει
καὶ σκοτεινὰ ἦταν τὰ δάση, ὥσπου φτάνει τ' ἀνθρώπου ἡ ματιά.
Μέσα στὰ ὑγρὰ χορτάρια βαδίζαμε δίχως μιλιά,
ὅπου ὁ λόγγος ψηλὸς καὶ τ' ἄρεικια κατάπυκνα βγαίνουν.
Ξάφνου κάτω ἀπὸ πεῦκα ὡς αὐτὰ πὺν στοὺς ἄμους αὐξαίνουν
νυχιδῶν φάνηκαν χνάρια, πὺν τᾶχαν τὰ πόδια τυπώσει
διαβατάρικων λύκων, πὺν ἀπ' ὀλοῦθε τοὺς εἶχαμε ζώσει.
Μὲ κομένη πνοή, μὲ τὸ αὐτὶ στυλωμένο πρὸς πέρα
ἀκούγαμε ἀσάλευτοι· δὲν ἔβγαине πρὸς τὸν αἰθέρα
οὔτε ἄχος ἀπὸ κάμπους καὶ δάση· μοναχά, θλιβερό,
τοῦ ἀνεμοδείχτη τὸ τρίζιμο γέμιζε τὸν οὐρανό.

Γιατί οἱ ἄνεμοι ἐπάνω ἀπ' τῆς γῆς μας τὴν ἅπλα ἐμανίζαν,
καὶ μὲ πόδι ἐλαφρὸ τοὺς ψηλοὺς μόνο πύργους ἀγγίζαν.
Ὡς καὶ οἱ δέντροι δωκάτου φαινόταν, στοὺς βράχους σκυμένοι,
σὰν γερμένοι σιοὺς μαύρους ἀγκῶνες κι' ἀποκαρωμένοι.
Ἦταν ἀλλαγή ἡ φύση· μὰ ξάφνου ὁ πιὸ παλὴς κυνηγός,
ἀπ' ὅσους κοιτάζαν ποῦ βγάξει τῶν ἀγριμιῶν ὁ τορὸς
ρίχτηκε πίστομα ἐπάνω στὴν ἄμμο καὶ ξέτασε πάλι·
κι' αὐτός, πὺν ὥς τὴν ὥρα ποτὲ δὲν τὸν εἶδαν νὰ σφάλῃ,
μᾶς εἶπε, πὺς τοῦτα τὰ χνάρια, νωπὰ ἀκόμη στὸ χῶμα
τὰ γερώτατα νύχια ἐδηλώναν καὶ τὸ στέριο τὸ σῶμα
ἐνὸς ζευγαριοῦ ἀπὸ ρήσους μεγάλους μὲ τὰ δύο τοὺς μικρά.
Ὅλοι ἐγυμνώσαμε εὐθὺς τὰ μαχαίρια μας τὰ κοφτερά,
καί, κρυμένες τὶς κάνες τῶν ὅπλων, πὺν ἀστράφταν κρατῶντας,
πηγαίναμε βῆμα τὸ βῆμα, τὰ κλαριά ἀναμερῶντας.
Τρεῖς σταματᾶνε κι' ἐγὼ ζητώντας νὰ ἰδῶ τὶ κοιτούσαν,
δὺο μάτια ξανοίγω πὺν μέσα στὴ νύχτα λαμποκοπούσουν,
καὶ τέσσερις βλέπω μορφές, πὺν, μὲ ἀνάλαφρη χάρη,
μέσα στὰ ρεῖκια χορεύαν, στὸ ἱλαρὸ τὸ φεγγάρι,
καθὼς συνηθίζουν νὰ κάνουν χορεύοντας ὁλόγυρά του
ὅταν ὁ κύριος πιστρέφει μὲ χάρη τὰ λαγωνικά του.
Ὅμοιο χορεύαν χορὸ, καὶ φάνταζε ὁλόμοιο τὸ σῶμα·
μὰ τὰ λυκόπουλα ἐπαίζαν, χωρὶς νὰ ξεσφίξουν τὸ στόμα,
γιατὶ τὸ γνωρίζαν, κοντὰ τοὺς
τώρα ὁ ἄνθρωπος λογοκοιμᾶται, ὁ ἐχθρὸς ὁ ὠρκισμένος.
Ὁ πατέρας ὀρθός, καί, σὲ δέντρο ἀκουμπώντας πιὸ πέρα,
ἡσύχαζε ἡ λύκαινα, ἀτόφια ἡ μαρμαρένια μητέρα,
τῶν Ρωμαίων ἡ θεά, πὺν σὰν μάννα ἀνάστησε ἄλλη
τοὺς ἡμίθεους Ρωμύλο καὶ Ρέμο στὴν λάσιαν ἀγκάλῃ.
Στέκει ὁ λύκος· τὰ ἐμπρόσθια ποδάρια στυλώνοντας χάμω,
τὰ γαιψά του τὰ νύχια βυθίζει βαθειὰ μεσ' στὴν ἄμμο.
Σὰν τὸν ἔχουν ξαφνιασει, ἐλπίδα καμιὰ δὲν τοῦ μένει·
γλυτωμὸς δὲν ὑπάρχει, ἀφοῦ οἱ δρόμοι του εἶναι ὅλοι κομένοι.
Τότε τοῦ πιὸ θαρεμένου σκυλιοῦ ἀρπάζει καὶ σφίγγει,
μεσ' στὸ μουσούδι πὺν καίει, τὸ ἀγκουσεμένο λαρύγγι,
καὶ δὲν ξέσφιξε μήτε στιγμή τὸ ἀτσαλένιο του στόμα,
ἀψηφώντας τὶς σφαῖρες μας πὺν τοῦ ξεσχίζαν τὸ σῶμα,
καὶ τὰ κοφτερά μας μαχαίρια, πὺν ἴδιες λαβίδες σκαλίζουν
σιὰ φαρδεῖά του τὰ σπλάχνα κι' ἀιταμώναν καὶ ξαναγυρίζαν,
ὥς τὴν ὥρα πὺν δόλως πνοή, ὁ πνιγμένος ἐχθρὸς του
πολὺ πρῶτα ἀπ' αὐτὸν νικημένος σωριάστηκε ἐμπρός του.
Ὁ λύκος τὸν ἄφησε τότε καὶ μᾶς κοιτάζει· χωμένα

ὥς τὴ λαβὴ τὰ μαχαίρια στὸ σῶμα του μένουν πνιγμένα,
καὶ μεσ' στὸ αἷμα του τὸ ἴδιο πνιγμένον στὴ χλόῃ τὸν καρφώνουν.
Σὰν μισοφέγγαρο ἀπαίσιο τὰ ντουφέκια μας τὸν περιζώνουν.
Μιὰ μᾶς ρίχνει ἀκόμη ματιὰ καὶ πάλι πλαγιάζει,
γλύφοντας τὸ αἷμα, ποὺ ἀνάρρησ' ἀπ' τὸ στόμα του στάζει,
καί, χωρὶς νὰ ρωτήσῃ ποιά μοῖρα ἐχθρική τὸν καλεῖ,
σιωπηλὰ τὰ μεγάλα του μάτια γιὰ πάντα τὰ κλεῖ.

II

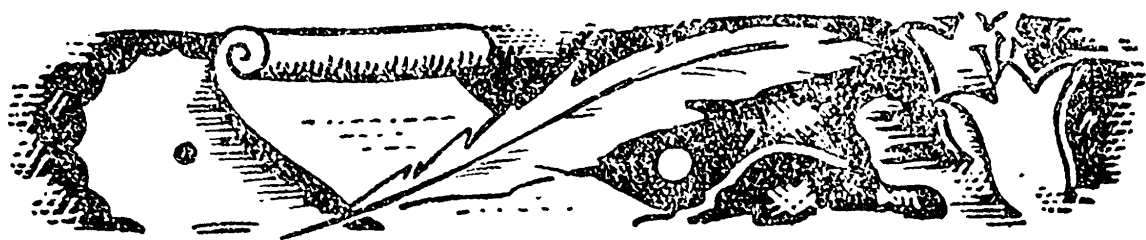
Στ' ἄδειανό μου ντουφέκι ἀκουμπώντας βαρὺ τὸ κεφάλι,
δὲν τ' ἀποφάσιζα, σὲ συλλοὴ πεσμένος μεγάλη,
στὸ κατόπι νὰ πάρω τοὺς γιούς του καὶ τὴ λύκαινά του,
ποὺ τὸν καρτερούσαν· γιὰτὶ, ὅπως πιστεύω κονιά του,
χωρὶς τὰ λυκόπουλα, ἡ ὁμορφη, ἡ περήφανη χήρα
θὰ μοιραζόνταν μαζί του τὸν κλῆρο ποὺ τοῦταξε ἡ μοῖρα.
Μὰ ἦτανε χρέος μητρικὸ νὰ τὰ σώσῃ τουλάχιστο ἐκεῖνα,
γιὰ νὰ τὰ μάθῃ βουνὰ νὰ πομένουν τὴν μαύρη τὴν πεῖνα,
καὶ τοὺς δεσμοὺς ν' ἀψηφοῦν, ποὺ μέσα στὶς πόλεις ἐνώνει,
τὰ σπιτίσια τὰ ζῶα μὲ τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὰ μερώνει
καὶ ποὺ κατατρέχουν γιὰ ν' ἄχουν τὴν μονιὰ τὴ ζεστή,
τὸ ἀγρίμι, τὸν πρῶτο τῆς ἄγριας ἐρμιᾶς ξουσιαστή.

III

Κι' εἶπα: ἀλίμονο, ἡ ἔπαρση πόσο μᾶς ἔχει μαυλίσει.
Στὴν ψυχὴ πόση νοιώθω ντροπὴ γιὰ τοῦ ἀνθρώπου τὴ φύση.
Πῶς ν' ἀφήνει κανεὶς τὴ ζωὴ καὶ τὸν τόσο τῆς πόνο
ἄχ! ὑπέροχα ζῶα, αὐτὸ ἐσεῖς τὸ ξαίρετε μόνο.
Πόσο βαθειὰ ταξιδιάρικο ἀγρίμι ἐγὼ σ' ἔχω νοιώσει,
μὲ πικρὴ τὸ στερνό σου τὸ βλέμμα μ' ἐπότισε γνώση.
Ἔλεγε: ἂν δύνεσαι πέτυχε ὥστε ἡ ψυχὴ σου θρεμένη
μὲ ἀκρίμητη σκέψη, μὲ σοφία ἀκριβὰ ἀποχτημένη,
ὥς αὐτὲς τίς κορφὲς τοῦ στωϊκοῦ μεγαλείου νὰ ὀρμήσῃ,
ὅπου μ' ἔστησε, ἐμὲ, τ' ἄγριο θρέμμα, ἡ ἴδια μου ἡ φύση.
Ἄναντρο εἶν' ὅμοια νὰ κλαῖς, νὰ προσεύχεσαι καὶ νὰ στενάζεις.
Τὸ βαρὺ σου καθῆκον χρωστᾷς μὲ καρδιὰ νὰ κοιτάζεις.
μεσ' σιτὴ θέσῃ ποὺ θέλησε ἡ μοῖρα νὰ ὀρίσῃ γιὰ σένα·
ὕστερα ἀμίλητος πόνεσε, πέθανε ὅμοιος μὲ μένα.

*Απόδοση: ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ Α. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΡΕΥΝΗΜΑΤΑ

ΑΝΤΙΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ & ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

(Ἡ ρεαλιστικὴ κοσμοθεωρία καὶ βιοθεωρία τοῦ Ὁμήρου)

Ι. —ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΡΕΑΛΙΣΜΟ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

Ἡ ἠθικὴ, σὰ σύστημα ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν ποὺ κατευθύνουν τὴ ζωὴ πρὸς μιὰ κάποια διεύθυνση θεωρεῖται ὅτι ἔρχεται τελευταία στὴ συνέχεια μῦθος—φιλοσοφία—λόγος—μεταφυσική. Ἴσως γιὰ τὸ ἐγωϊσμὸς τοῦ ἀφιλοσόφητου εἶναι μικρότερος καὶ ἔτσι ὁ νοῦς του πετάει πρῶτα σιὸ ὅ,τι τοῦ δίνει τὴν ὑπαρξὴ παρὰ στὴν ὑπαρξὴ αὐτὴ. Ποιητικὴ ἐκδοχὴ θὰ ἀντιτείνῃ κανεῖς. Ἡθικότερη, πρακτικότερη μᾶλλον. Ἡ μεταφυσικὴ θεμελίωση τοῦ εἶναι μας εἶναι ἡ ζωικὰ οὐσιαστικὴ, ποὺ μὲ τὴ σειρὰ της θὰ δώσῃ γένεση στὴν ἠθικὴ θεώρηση.

Ὁ πρῶτος ρεαλισμὸς (πραγματικότητα) ποὺ ἀντιμετώπισε σὰν ἀντικείμενο σκέψης ἢ ἀπορία τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ ὑπῆρξε ἡ δύναμη τῆς δυνάμης του, ἡ ἐνέργεια—οὐσία τοῦ ὑπάρχειν, ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τῶν πάντων. Παρ' ὅλα ὅμως τὰ φαινόμενα τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ μὴ ἄμεσα ἀνθρώπινα γυρίζει ἄμεσα στὸν ἄνθρωπο. Τὸ κοσμολογικὸ καὶ μεταφυσικὸ πρόβλημα εἶναι κατὰ βάθος ἠθικόν. Γιατὶ δηλ. δὲν εἶναι ἠθικὴ (κοινωνικόμορφη) ἡ ἀσχολία μὲ τὸ σύμπαν; Ἡ πορεία τοῦ μὴ ἔλλογα (νοησιαρχικὰ) συστηματοποιημένου λόγου (λογικῆς σκέψης) μᾶς ἀποκαλύπτει μιὰν ὑπέροχη Πρόνοια πνευματικὴ ἐνυπάρχουσα στὸ ἀνθρώπινο γένος, ποὺ τὸ ἔσπρωξε νὰ ἀρχίσῃ τὸ μελέτημα πάνω στὴν ἱστορικότητά του ἀληθινὰ *ab ovo* Ἀπὸ Θεοῦ ἀρχεσθαι (=μεταφυσικὴ) σημαίνει τὴν ὑψιστὴ αὐτοβεβαίωση τοῦ ἐγὼ σιὸ ζήτημα τῆς θεμελιακῆς ἀλήθειας, τῆς Οὐσίας τῆς ὑπαρξῆς του. Τὸ *primum vivere deinde philosophare*, σὲ μιὰ μεταφορικὴ πλατειὰ φιλοσοφικὴ σχέση ἀντιπροσωπεύει τὸ εἶναι καὶ—τὸ ἠθικῶς εἶναι.

Ἴσως ἡ ἀρχικὴ στροφὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ὑπερβατικὰ νὰ μαρτυρᾷ κάποιο σκεπτικισμὸ ἀπέναντι στὴ ζωὴ του. Ὁ μεταφυσισμὸς αὐτὸς τῶν πρώτων ἀνησυχιῶν εἶναι προηθικὸς ἀλλὰ συνάμα ἓνας σταθερὸς καὶ συνεπὴς πρόδρομος τῆς ἠθικῆς ἀπασχόλησης τοῦ πνεύματος. Ἡ ἀξία τοῦ Ἐγὼ σὰν αὐτοτελοῦς ἀξίας καὶ ἡ ἀξία τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου σὰν ἀθροίσματος Ἐγὼ μποροῦν ν' ἀποτελέσουν τὸ κέντρο τῆς προσοχῆς καὶ ἀνατομικῆς ἐρευνας μόνο ἐφ' ὅσον ταῦτα ἔχουν πρωταρχικὴ σημασία, ἐξαρτημένη ἀπὸ κάποια καθολικὴ πηγὴ, ὑπόβαθρο στέριο, ἀπόλυτης ἀξίας καὶ οὐσιαστικῆς ὑπαρξτικότητας ὅλων τῶν ἀξιῶν. Ποιὰ δηλ. σημασία μπορεῖ ν' ἀποδοθῇ στὸ ἠθικὸ νόημα καὶ τίς ἀξίες, ὅταν δὲν ἔχουμε βεβαιωθῇ γιὰ τὸ εἶναι ποὺ μᾶς περιβάλλει καὶ μᾶς ὑποβασιάζει; Ὁ μεταφυσικὸς φυσικὰ καὶ λογικὰ κόσμος βρίσκεται σὲ ἄμεση σχέση μὲ τὴν ἠθικὴ. Πρῶτα τὸ εἶναι σὰν Ἐν καὶ ἔπειτα τὸ εἶναι μας σὰ σχετικότητα τοῦ ἐνὸς (ποὺ κατὰ βάθος κι' αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ τὸ νόημα ἀφαιρετικὰ τῶν πολλῶν ἓνα). Γιὰ τὸν προρασιοναλιστικὸ (τὸν ρεαλιστὴ μὴ φιλόσοφο) τὸ νὰ ζῇ κανεῖς ἢ νὰ μὴ ζῇ ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον, προϋπόθεση γιὰ κάθε δυνατότητα «ἐκφράσεως» τρόπου (*modus*) τοῦ εἶναι, ὅπως κά-

πως ανάλογα για τὸν ρασιοναλιστικώτερο ἱστορικὰ ἄνθρωπο ἐκεῖνο πὺ ζητᾷ ἐρμηνεῖα εἶναι οἱ μορφές τῆς Ἀνάγκης τοῦ εἶναι (=ἠθικὰ προβλήματα).

Ἡ Ἀνάγκη πὺ ὑπάρχει διάχυτη στὸ σύμπαν εἶναι ἀνάγκη καὶ τοῦ ἐγώ. Στὸν Ὅμηρο, πὺ στὶς κάθε εἴδους ἀτόψεις του γιὰ τὸ «εἶναι» θὰ ἐξετάσουμε στὴν ἀνάλυση καὶ σύνθεσή τους, ἡ ἠθικὴ εἶναι ὑπάλλληλη καὶ ὄχι ἀνύπαρκτη. Ἀπασχολεῖ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ μορφή τοῦ μεταφυσικοῦ διορισμοῦ τῶν «τρόπων». Ἡθικὸ σύστημα ἐδῶ εἶναι ἡ σύλληψη τῆς σχέσης Θεοῦ—ἄνθρωπου, ὑπαρξης ρεαλιστικῆς καὶ ὑπαρξης αἰτιολογημένης ἀναπότρεπτα. Τὰ προβλήματα δηλ. τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τῆς εὐτυχισμένης ἐλευθέρης ἐπιδίωξης καὶ τῆς δίχως ἐλπίδα ἐτεροδιάθεσης δὲν ἀποτελοῦν προβλήματα. Τὸ μεγάλο νόημα τοῦ Ζῆν εἶναι αὐτὸ τὸ Ζῆν δίχως ποιοτικὴ κριτικὴ. Ἡ ὑπαρξὴ ἐκπροσωπεῖ μιὰ πραγματικότητα πὺ ἐπιδέχεται κάθε εἴδους παραλληλισμὸ καὶ ἐξαορτημένη πάντα ἠθικὴ ἀξιολόγηση, δίχως νὰ ἐπιτρέπη ἀπὸ τὴ φύση του ἀνάλυση ἠθικὴ «καθ' ἑαυτή» (*per se*). Οἱ «τρόποι» περιγράφονται καὶ γίνονται φυσικὰ ἀντικείμενο σκέψης, ἀλλὰ μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐπιχειρεῖται κανένα προσωποκοβουλευτικὸ ἐρμήνευμά τους. Τὸ ὁμηρικὸ πνεῦμα φεύγει πρῶτα πρῶτα ἔξω ἀπὸ τὴ φύση μας καὶ πηδᾷ στὴ Μεγάλῃ φύση, πὺ βούλεται (ὄχι ἀπὸ ἀναγκαιότητα τοῦ ἑαυτοῦ τῆς πρὸς ἑμᾶς ἢ τοῦ ἑαυτοῦ τῆς ἄλλο κάτι) πρὶν ἀπὸ τὴ βούληση καὶ κρίσι μας.

Ἡ ἠθικὴ παρעusia παίρνει τὴ θέση τῆς ἠθικῆς κρίσης.

Τὸ *Summum bonum* ὑπάρχει βέβαια πάντα ἀλλὰ σὰν ἓνας ρεαλιστικὸς σκοπός, σταθερὸς ὅσο καμμιὰ ἠθικὴ ἀξία καὶ ἰδανικὸ τῆς φιλοσοφίας σκέψης. Ἡ ἰδέα τῆς Ζωῆς στέκει πάνω ἀπὸ καθ' ἄλλη *speculatio* τοῦ ὑπάρχειν. Ἐὰν ὑπάρχη κάτι τὸ ἀρεστο, κάτι πὺ ἀξίζει, εἶναι ἡ Ζωὴ ἢ ἴδια. Ἡ Ζωὴ αὐτὴ διέπεται ἀπὸ ἀρχές, ἠθικὲς ἀπὸ τὴν ἀποψημῆς κοινωνικῆς, παραδοσιακῆς καὶ παιδαγωγικῆς ἠθικῆς, ἄσχετα ἀπὸ τὴν ἐπιδίωξη καὶ τίς ἐπιρροές τοῦ κάποιου ἀπόλυτου ἠθικοῦ Πρέπει. Στὸν Ὅμηρο τὰ καθ' ἑαυτὰ ἠθικὰ ἐρωτήματα τὰ λύνει δογματικὰ (μὰ μὲ ἓνα ἐντελὼς ζωντανό, πραγματικὸ ἀδογματιστὸ δογματισμὸ) ἡ ἀναγκαία μεταφυσικὴ συνάρτηση, τὰ δὲ ζωϊκὰ συγκεντρώνονται γύρω ἀπὸ τὴ θετικὴ ἀναγνώριση τοῦ ὑπάρχειν ὡς εἶναι.

Περισσότερο παρὰ καμμιὰ ἄλλη ἱστορικοπνευματικὴ ἐκδήλωση ἡ σκέψη τοῦ Ὀμηρου στρέφεται γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ, καὶ τὰ προβλήματά της, μόνο πὺ τοῦτα δὲν εἶναι ἐσχατολογικά. Ἡ ἐπιδίωξη τοῦ ἄνθρωπου ἀφορᾷ τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς, ὄχι τὴν ποιότητά της. Ἡ ποιότητα περιορίζεται σιὺς τρόπους τοῦ ζῆν, πὺ ἀποβλέπουν σὲ ἓνα ἀνώτατο ἰδεῶδες φυσικῆς ἐνέργειας καὶ συνεχοῦς δράσης (ἡρωϊσμός, ρεαλιστικὴ θεώρηση καὶ βίωμα τοῦ χρόνου).

Τὰ ἠθικὰ συστήματα συνήθως θυσιάζουν περισσότερο ἢ λιγώτερο τὸ ὑπάρχειν τὸ φυσικὸ στὸ «τέλος», ἀμφισβητῶντας ἔτσι τὴ φυσικὴ ἀξία τῆς κάθε αὐθόρμητης καὶ μὴ ἐλλογοποιημένης στιγμῆς πὺ ζοῦμε. Ἡ ἠθικὴ βέβαια σὰν πνευματικὸ σύστημα ἀπώτερου εὐδαιμονισμοῦ ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπο σὲ ἀξία συνεχῶς τελειοποιούμενη, ἀλλὰ διασπάει τὴν ἐνότητα Ζωῆς σὰν περιεχτικὴ κάθε ζωϊκῆς ἐμφάνισης, καλῆς ἢ κακῆς. Ἐδῶ στὸν Ὅμηρο ἡ ὁλοκλήρωση βρῖσκεται σὲ κάθε στιγμή. Ἡ ἠθικότητα εἶναι τὸ Ζῆν, τὸ Ὑπάρχειν. Ἡ ἀπασχόληση μὲ τὸν ἠθικὸ, πρακτικὸ ἄνθρωπο δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν ἐνδιαφερόντων του, μόνο πὺ ἀντὶ νὰ τὰ σκέφτεται ὅλα αὐτὰ ἀντικειμενικά, μὲ τὸν καθαρὸ λόγον προβλημένα, τὰ ἐνσωματώνει στὴ δράση τῆς ζωῆς καὶ τὰ ἐρευνᾷ σὰ ζωὴ γενικὰ.

Πουθενὰ ρωμαντισμός, πουθενὰ κυνῆγι τελείωσης καὶ νέας μορφῆς βίου. Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ θεωρήσουμε τὴν ἰδιοτροπία τούτῃ τοῦ Ὀμηρικοῦ πνεύματος σὰν πεσσιμισμὸ ἢ ἔλλειψη φαντασίας, (γιατὶ ἡ παρεμβολὴ τῆς φαντασίας στὸ πρόβλημα τῆς εἶναι ἀκριβῶς πεσσιμισμός). Ὁ πεσσιμισμὸς εἶναι τὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἄρνησης καὶ τῆς μὴ ἱκανοποίησης. Ὁ μόνος οὐσιαστικὸς πεσσιμισμὸς τοῦ Ὀμηρου

(ἄν καὶ τοῦτος κάπως ἀναιρεῖται μέσα στὴ σύνθεση τοῦ νοήματος τοῦ Ζῆν), ὁ μεταφυσικὸς (=ἀναγκαιότητα), δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ σείσῃ οὐσιαστικὰ τὴν Ἀξία καὶ π ρ ο σ ῆ λ ω σ η ἰ δ ῖ ω ς στὴν πραγματικότητα. Ἰσα—ἴσα τὴν ἀπαλλάσσει κάπως ἀπὸ τὸ βάρος τῶν εὐθυνῶν καὶ τῶν πολύπλοκων λογικῶν αἰτιολογιῶν καὶ ἔπειτα χωρὶς καμμιὰ ἠθικὴ προστριβὴ τὴν ἀγκαλιάζει μὲ στοργή καὶ εἰλικρίνεια ἐμπιστοσύνης. Αὐτὸς εἶναι ὁ ρεαλισμὸς τοῦ Ὁμηροῦ. Προϋποθέτει τὴ μεταφυσικὴ τῆς ἠθικῆς γιὰ νὰ στήσῃ γιὰ ἠθικὴν του μὴ φυσικὴ ἀ—ηθικότητα.

Τὸ ὅτι ἡ βούληση τῶν Θεῶν θέλει τοῦτο ἢ τὸ ἄλλο νὰ γίνεται στὴ ζωὴ, αὐτὸ εἶναι μιὰ πίστη (τυφλὴ βέβαια γιὰ μᾶς τώρα) εὐεργετική.

Ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο κατ' εὐθείαν πάνω στὴ ζωὴ, τίς ἀπαιτήσεις τῆς, τίς αἰτιότητες καὶ τὰ ἀμετάκλητα στοιχεῖα τῆς. Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς τὴν ἐπιβάλλει τελικά, παρ' ὅλη τὴν δυσαρέσκεια γιὰ τὰ μελανὰ σημεῖα τῆς, εἶναι ἡ Ἀνάγκη ἢ μεγάλη τοῦ ὑπάρχειν. Ἀκριβῶς ἐδῶ ἔγκειται τὸ μυστικὸ τῆς ἀντινομικῆς (ἐπιφανειακὰ δὲ ἀντιφατικῆς) ζωτικότητας καὶ ὀπτιμισμού ποὺ διέπουν τὰ ἔπη. Ἡ ἀναγκαιότητα δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ, οὔτε τοῦλάχιστον μέσα σὲ τούτη, ἀλλὰ σιὸ μεταφυσικὸ τῆς σύνολο, τὴν ἐνιαίαν μορφή τοῦ κόσμου. Κάθε ἄνθρωπος εἶναι καὶ μιὰ μονάδα βούλησης ἀναγκαστικῆς τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε δὲ θὰ ὑπῆρχε καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ καλοῦ ἢ κακοῦ ποὺ αὐταρχικὰ τὸν καταπιέζουν.

«Ἐ π ῆ ν τ ᾶ π ρ ῶ τ α γ έ ν η τ α ἰ τ ι ς...» εἶναι τὸ πόρισμα μιᾶς καταπληκτικῆς ἀπὸ τὴν συνθετικὴ δύναμη ὀπτιμισμού καὶ μοιρολατρικοῦ μελέτης τῶν ἀνθρώπινων καὶ θεϊκῶν πραγμάτων. Τὰ προβλήματα τίθενται (θὰ δοῦμε σὲ ὅλες τίς περιπτώσεις) ἀπ' τὴ στιγμή ποὺ θέτουμε τὴ ζωὴ, ποὺ κάνουμε προσπάθεια νοητικὴ νὰ συλλάβουμε τίς καταστάσεις, τίς συγκρούσεις, τὰ ἐρωτήματα. Ὁ Δίας καὶ ὁ φαταλισμὸς διαλύονται σ' ἓνα σύννεφο ὑ π α ρ ξ ι σ τ ι κ ο ὕ β ο ὕ λ ε σ θ α ι. Οἱ ὑπερβατικὲς δυνάμεις ἔχουν κι' αὐτὲς τοὺς μοιραίους περιορισμούς τους. Μοιράζονται τὴ βούληση ποὺ γεννᾷ τίς μορφές καὶ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς μὲ τὴ βούληση τοῦ κάθε ὄντος ποὺ θὰ ἔρθῃ στὴ ζωὴ. Ἐπειδὴ ζοῦμε, σκεπτόμαστε καὶ ἀντιμετωπίζουμε τίς καταστάσεις τῆς ἠθικῆς, πρακτικῆς ἐνεργητικότητάς μας. Ἐνα ἀντίστροφο καρτεσιανὸ *cogito*, δηλ. «*sum ergo cogito*», δὲ θὰ ἦταν καὶ τόσο ἀταίριαστο γιὰ χαρακτηρισμὸς χοντρικὸς τοῦ ὁμηρικοῦ ρεαλισμοῦ. Ὁ Δίας μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ τίς καταστάσεις τοῦ ὑπάρχειν ἐπεμβαίνοντας σχηματικὰ ἢ νοερά. Ποιὸς ὅμως δημιούργησε τὴ Ζωὴ τοῦ καθενός μας; Δὲ γίνεται κανένας θετικὸς καὶ συγκεκριμένος ὑπαινιγμὸς σχετικὰ μ' αὐτό. Ἡ κοσμογονικὴ σκέψη τοῦ Ὁμηροῦ εἶναι καθαρὰ φυσιοκρατικῆς, παμφυσιοκρατικῆς σύνθεσης. Ὁ καθένας μας εἶναι ἀνεξάρτητος στὴν ἔλευσίν του στὸν κόσμον ἀπὸ τὸ Θεό. Ἡ μοῖρα τοῦ νὰ ζῆς εἶναι ἓνα εἶδος μοίρας ἀλλὰ ἀπροσδιόριστος καὶ σὰν μοίρας ἀκόμη. Οἱ Θεοὶ κρατοῦν στὰ χέρια τους τὸ ποιό, τὰ τέλη, τίς ἐκβάσεις καὶ τὰ αἶτια. Τὸ αἶτιον ὅμως τῆς ὑπαρξῆς τῶν αἰτίων εἶναι τὸ ὅ,τι ὑπάρχουμε κι' αὐτὸ ξεγλυστῶ ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν παντοδύναμων ὄντων, ἢ τοῦλάχιστον δὲν τὸ ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα ὁ Ὁμηρος.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἀγαπάει τὴ ζωὴ γιὰτὶ τὸ δρᾶν, τὸ ζῆν εἶναι προηθικό, προποιοτικό, ἀνεπηρέαστο, ἀδούλωτο ἀνθρώπινο ἔργο. Σὰ νὰ μᾶς ὑποδείχνει ἢ προφιλοσοφικὴ σκέψη ὅτι ὁ λόγος ποὺ ἀναλύει τίς σκέψεις καὶ τίς μορφές τῆς δράσης αὐτὸς ἔπλασε τὸν ἠθικὸν κόσμον ἀπὸ τὴν πρώτη ὑπαρξιν, τὸ ζῆν ἀπλᾶ καὶ μόνο.

Ἡ ὁμηρικὴ σκέψη δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀπλῆ ὅσο φαίνεται. Πιστεύει σύγχρονα στὴν κακὴ μοῖρα (ἀναγκαιότητα ποιοτικῆς ἠθικῆς) καὶ στὴν ὠραιότητα τοῦ Ζῆν. Ὁ ρεαλισμὸς ποὺ δονεῖ τὴν ὁμηρικὴν φιλοσοφίαν ἔρχεται ἔπειτα ἀπὸ σκέψη πάνω στ' ἀνθρώπινα. Δὲν ὑποτάσσεται, γιὰτὶ αὐτὸς ποὺ ὑποτάσσεται μισεῖ συνήθως τὴν ἐξαναγκαστικὴν μοῖρα του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν ἀποφύγῃ. Ἐδῶ δὲ συναντοῦμε καμμιὰ τέτοια ἀντίδραση. Ἡ μοῖρα μας εἶναι τὸ νὰ ζοῦμε. Τὸ νὰ ζοῦμε ὅμως (σὰν ἄτομα) δὲν εἶναι μοιραῖο, ἀναγκαστικὸ ἀπὸ κάποια βούληση συγκεκριμένη. Οἱ σχέ-

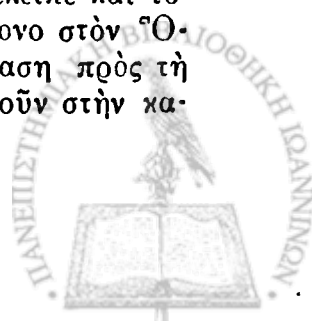
σεις μας με τούς Θεούς καταντᾷ ἔτσι νὰ εἶναι αἰτιολογικὲς ἠθικὲς καὶ ὄχι μεταφυσικὲς. Ἡ ἠθικὴ σχέση εἶναι τὸ μόνο μεταφυσικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ὁμηρικῆς ἐκδοχῆς καὶ ἀνάπλασης τῆς μυθολογίας ἢ θεολογικῆς παράδοσης. Τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἡ Ζωή. Ὁ ρεαλισμὸς ἀφανίζει τὴν ἀγωνία τοῦ ζῆν ἐξ αἰτίας τῶν ποιοτικῶν γεγονότων. Οἱ Θεοὶ δὲν καθορίζουν *a priori* τίς Ἀξίες. Ἡ ζωὴ, τὸ ὑπάρχει ὄντας *a priori* ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὴν *a posteriori* ἀναγκαιότητα τῆς τέτοιας ἢ τέτοιας μοίρας τῶν σχέσεων καὶ ἐκδηλώσεών μας.

Πρέπει λοιπὸν νὰ χωρίσουμε τὴν ἠθικὴν τοῦ Ὅμηρου στὴν Ἀναγκαιότητα καὶ τὴν Προαναγκαιότητα τοῦ Ζῆν. Στὴ δεύτερη κατηγορία τὸν λόγο ἔχει ἡ μεταφυσικὴ (Θεῶν Ἀνάγκη), ἐνῶ στὴν πρώτη ἡ φυσικὴ ἀεξαρτησία τοῦ ὑπάρχειν. Τὸ ὅτι συγκρούονται δύο σχέσεις στὸν ἠθικὸ κόσμον φαίνεται ἀπὸ τὴν διπλῇ αὐτῇ σκοπιᾷ ποὺ παρατηρεῖ τὴ Ζωή. Τὴν ἀρνιέται σὰν ἐπιβολὴ καὶ τὴν καταφάσκει σὰν ἐλεύθερη ὑπαρξή, ἀδηλῆς προέλευσης.

Ἡ ὑπαρξὴ μιᾶς σταθερῆς ἰδέας, τοῦ ἡρωϊσμοῦ, ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὴν ἠθικὴ ἀνύψωση καὶ συνεχῇ (διὰ τῆς παιδαγωγικῆς καὶ παράδοσης) προαγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀτομικὰ καὶ μαζικὰ, ὑποδηλώνει ἀναφανδὸν τὴν πίστη σὲ κάποια ἐλευθερία, σ' ἓνα ἠθικὸ (γενικὰ) ἰδεῶδες, τέλος τῆς ὀλοκληρωμένης προσωπικότητας. Ἡ Θεία Βούλησις βαρύνει μιὰ ἐλεύθερη καὶ ἀγαπητὴ ἠθικὴ σύνθεση, τὴ ζωὴ. Οἱ λόγοι τοῦ Ἀριστοτέλη στὰ Νικομάχεια ἠθικὰ μᾶς φέρουν πολὺ κοντὰ σ' αὐτὴ τὴ ρεαλιστικὴ ζωὴ καὶ τὴ μεταφυσικὴ σχετικότητα τοῦ ρεαλισμοῦ τῆς. Τὸ ὅτι εἶσαι ἄνθρωπος δὲν ἐμποδίζει τὴν πορεία πρὸς τὴν ἀθύνατη συμπλήρωση τοῦ ἑαυτοῦ σου. Ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, ἡ λογικὴ ἢ ἰδανικὴ (στὴν προλογικὴ ἐποχὴ) εἶναι ἀθανασία τοῦ σχετικοῦ.

«Καὶ ὁ κατὰ τοῦτον βίος θεῖος πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον· χρὴ δὲ οὐ κατὰ τοὺς παραινούντας ἀνθρώπινα φρονεῖν, ἀνθρώπον ὄντα, οὐδὲ θνητὰ τὸν θνητόν, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται ἀπαθανατίζειν, καὶ ἅπαντα ποιεῖν πρὸς τὸ ζῆν κατὰ τὸ κράτιστον τῶν ἐν αὐτῷ». (Νικ. Ἡθ. *Lib. X, C. VII*) Τὸ ὅτι γεννηθήκαμε δὲν εἶναι λογικὸ νὰ ἀποτελῇ τὴν ἀρχὴν τοῦ πεσσιμισμοῦ καὶ τοῦ φαταλισμοῦ. Ἡ ὑπαρξὴ τῆς βούλησης μέσα μας εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ συντρίψῃ τὴν ἀτράνταχτὴ ἀδιαλλαξία τῆς κοσμικῆς ἐκ τῶν προτέρων Βούλησης. Ἡ ἀπόλυτη ντετερμινιστικὴ δέσμευση ἀποκλείει τὴν ὑπαρξὴ βούλησης ἀλλὰ προσδιωρισμένης συνάμα. «...Ἐξισ προαιρετική...» (Νικομάχεια ἠθικὰ) λέγει ὁ Ἀριστοτέλης. Ἡ βούλησις εἶναι προηγουμένως κρίσις. Κρίσις πάλι χωρὶς βούλησις δὲν νοεῖται. Τὸ μοιραῖο ὁ ὁμηρικὸς ἄνθρωπος τὸ ἀναγνωρίζει, τοῦ κάνει τὴν διάγνωση, ἀλλὰ δὲν τὸ κρίνει, δὲν σχηματίζει δηλ. μέσα του μιὰ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ διάθεση πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ μόνο τὸ σχετίζει μετὰ τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του. Τὴ ζωὴ ὅμως τὴν ἴδια, ἂν καὶ ἀνάγκη. (ἀτομικὴ ὅπως εἴπαμε) τὴν κρίνει καὶ τὴν βούλεται θεϊκά.

Τὴν τοποθετεῖ πάνω ἀπὸ ὅλα (προκειμένου γιὰ ἐκλογὴν ἀνάμεσα στὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι), καὶ τὴν ἀξιοποιεῖ μετὰ τὸ θετικὸ μὴ εἶναι, ὅταν πρόκειται νὰ τὴν διαιωνίσῃ ὁμορφότερη, πιὸ ἐλεύθερη, λιγώτερο ἐξαρτημένη ἀπὸ κάποιον φαταλισμὸ κακοῦ (π.χ. ἀνθρώπινης σκλαβιάς σὰ συνέπειας πολεμικῆς ἀναμέτρησης). Ἄν συναντήσουμε ἀπὸ κοντὰ τίς διάφορες περιπτώσεις τῶν ἠθικῶν ἐνεργειῶν θὰ δοῦμε ὅτι κακὸ εἶναι μᾶλλον τὸ στέρημα τοῦ ζῆν ἐλεύθερα καὶ ρεαλιστικὰ παρὰ τὸ κακὸ αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Γίνεται ἔτσι μιὰ ἀπότομη στροφή ποὺ γυρίζει τὸν φαταλισμὸ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὸ κακὸ τῆς ζωῆς εἶναι ὅταν δὲν ὑπάρχει μέσα σου ἡ θετικὴ πρωτοβουλία τοῦ ζῆν. Ὁ φαταλισμὸς κι' ἂν ἀκόμα συνίστατο σὲ μιὰ μονάχη οὐσία, τὴν ἐπιβολὴν τοῦ καλῶς οὕτως ἔχειν, δὲ θὰ ἦταν ἠθικός, γιατί θὰ τοῦ ἔλειπε καὶ τότε τὸ βουλευτικὸ στοιχεῖο. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ στοιχεῖο ὑπάρχει ἀφθονο στὸν Ὅμηρο. Ἡ δημιουργικὴ κατάφασις τοῦ ἡρωϊσμοῦ, εἶναι ἐλεύθερη κατάφασις πρὸς τὴ Ζωή. Οἱ Θεοί, ἡ μοῖρα σκορποῦν τὸ κακὸ πνεῦμα στὴν πλάση, ὁδηγοῦν στὴν κα-

ταστροφή και τὴ μὴ ἐνάρετη πράξη. Οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἠθικὴ ἐπανόρθωσὴ της ἐξουδετερώνουν τὴ μοῖρα τοῦ κακοῦ. Ἀγαπώντας τὸ κακὸ γιὰ τὴ νὰ νοιώσῃς τὴν θετικὴ οὐσία ποὺ ὑπάρχει πέρα ἀπὸ τὸ ἐπιφανειακὸ βίωμα καὶ ἔκφρασμα του, αὐτὸ εἶναι ἡ μεγάλη ἀλήθεια τοῦ Ρεαλισμοῦ καὶ τῆς Ἡθικότητας. Πέρα ἀπὸ τὴν Ἀνάγκη, ἡ Ἀγάπη ἢ ἐλεύθερη, πέρα ἀπὸ τὸ θάνατο ἢ ἀρχὴ τῆς Ζωῆς. Πέρα ἀπὸ τὸ ἠθικὰ ἢ ὄχι ὑπάρχειν τὸ ρεαλιστικὰ ὑπάρχειν.

Ὅταν βλέπῃ κανεὶς μὲ τέτοιο μάτι τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα εἶναι φυσικὸ νὰ καταλήξῃ στὸν ρεαλισμό, ὅπως ὁ Ὅμηρος. Σύμφωνα μὲ τοῦτο παίρνει τὰ πράγματα ὅπως ἔχουν. Ἡ ζωὴ ζητάει νὰ τὴ ζῇ κανεὶς χωρὶς νὰ τὴν κρίνῃ πρὶν τὴ ζήσει, ἀλλὰ ἀκόμα κι' ὅταν τὴ ζῇ. Ἡ πράξη, τὸ συναισθηματικὸ ἢ φυσιολογικὸ ἐκδήλωμα, ὅλα τοῦτα ἐλεύθερα ξεχύνονται πρὸς τὰ ἔξω σὰ βιώματα ποικίλων ἠθικῶν χαρακτηρισμῶν. Στὸν Ὅμηρο μ' ἄλλα λόγια ὁ ρεαλισμὸς δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ ἠθικὰς παρεμβάσεις. Κανένας δὲν εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἠθικὴν ἀξία τῶν ὅσων συμβαίνουν. Χωρὶς τὸ συναισθηματικὸ ἐνοχλῆς ἀπόλυτης ἐκ μέρους κάποιου ἢ πρωτόγονη ἀλλὰ τίμια συμπεριφορὰ βρίσκει εὐκαιρία νὰ φανερωθῇ πλαισιωμένη σὲ μιὰ προσπάθεια ἡρωϊκοῦ ἀνδρισμοῦ καὶ ρεαλιστικῆς συμπεριφορᾶς. Ὅλα συμβαίνουν φυσικὰ, ἀκόμα καὶ τὸ κακὸ, γιὰτὶ τὸ θέλει ἡ βούληση ποὺ μυστικὰ κυβερνάει τίς τύχες μας, ἡ βούληση τοῦ ἀβούλητου (στὴ γένεσή του μόνο βέβαια) ὑπάρχειν. Τὸ ὑπάρχειν μὴ ἔχοντας βούληση δὲν εἶναι ἠθικόν. Ὅταν ἀποχτῇ βούληση τούτῃ εἶναι ἀντικειμενικὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ βούλεται τὸν ἑαυτό του. Ἡ βούληση τῶν Θεῶν εἶναι ἀπλᾶ μιὰ ἀντινομικὴ βούληση ποὺ πολεμᾷ γιὰ τὸν ἑαυτό της παράλληλα μὲ τὴν ἀνθρώπινη, ποὺ κι' αὐτὴ πολεμᾷ γιὰ τὸν ἴδιο λογαριασμό. Στὴ ζωὴ ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο βουλήσεων εἶναι ἡ μόνη ἠθικὴ λύση. Ἀπόλυτη ἡ βούληση τῆς Ζωῆς, ἀπόλυτη καὶ τῶν Θεῶν εἶναι ἀδύνατο νὰ κυριαρχήσουν χωριστά. Ἡ μιὰ ὅμως προάγει, σὰν ἀντίδραση ποῦναι, τὴν ἄλλη. Ὅταν ἡ Μοῖρα εἶναι κακὴ (Θεὸς) ἡ Ζωὴ τὴν κάνει καλὴ μὲ τὴν πλατεῖα—μὴ ἠθικολογικὴ σύλληψη τῆς ρεαλιστικῆς φιλοσοφίας της. Ἡ θεῖα ἐπιβολὴ ποικιλία τοῦ κακοῦ καὶ καλοῦ ἀποτελεῖ πάλι ἓνα κίνητρο τῆς ἐνέργειας τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ κακὸ καὶ τὸ καλὸ εἶναι μορφές ποὺ δὲν εὐαιδρουν στὴν ἀπώτατη εὐτυχία τῆς αἰσθητικῆς τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴ Ζωή. Ἡ εὐτυχία εἶναι μιὰ πάλη τοῦ βούλομαι καὶ βούλεσαι. Τὸ ἀποτέλεσμα βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὴ δυστυχία καὶ τὴν εὐτυχία. «Ἐπὶ τὰ πρῶτα ἐγενόμεθα» πρέπει νὰ τοποθετοῦμε τὴν ἀγάπη στὴ Ζωὴ πέρα ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ στὴν ἐνιαίαν σύλληψη τῆς λειτουργίας της.

Ὁ ρεαλισμὸς ποὺ διαπνέει τὸ ἔπος τῆς Ἰλιάδας εἶναι μιὰ φιλοσοφία τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀγῶνα τῆς φύσης μας ὅπως θέλει νὰ εἶναι καὶ ὅπως θέλει νὰ εἶναι χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε. Ἡ πάλη μας στὴ ζωὴ προέρχεται ἀπὸ τὴ δχοτόμηση τὴν αἰώνια τῆς φύσης μας. Ὁ φатаλισμὸς ἱστορικὰ σημαίνει τὸν χρόνο, τὴν οὐσιαστικὴ ὑπαρξὴ τῆς συγκεκριμένης ζωῆς. Ρεαλισμὸς—φатаλισμὸς ταυτίζονται ὅπως ἡ βούληση—μὴ βούληση. (Θεὸς—ἄνθρωπος). Ἐξω ἀπὸ τὰ ζεύγη αὐτὰ τῶν ἀντινομιῶν ὑπάρχει μιὰ αἰώνια ταυτότητα, τὸ εἶναι μας μὲ τὴν λογικὴ αὐτοβεβαίωσή του.

Πρὶν φτάσουμε στὴν τελικὴ αὐτοβεβαίωση πρέπει νὰ περάσουμε ἀπὸ τὴν διαδοχὴ τῶν ἀλλήλοσυγκρουόμενων ἀνησυχιῶν καὶ ἀντιθέσεων τοῦ εἶναι μὲ αὐτὸ ποὺ θὰ θέλωμε νὰ εἶναι. Τὸ δίδαγμα εἶναι πολὺ μεγάλο γιὰτὶ λέχτηκε καὶ πολὺ πρωτοπόρα. Ἡ ἠθικὴ (μεταφυσικὴ καὶ ὄντολογικὴ) τοῦ Ὀμήρου βάζει πάνω ἀπὸ ὅλα τὴ Ζωή. Ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου γι' αὐτὴν ἔχει τεράστια σημασία. Ἡ ἠθικὴ ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἀνυψώσῃ, νὰ τελειώσῃ, γιὰ νὰ ἀγαπήσουμε καὶ ἐκτιμήσουμε τὸ ἀντικείμενό της (ζωὴ) εἶναι ἠθικὴ χωρὶς τὴ ζωντιάνια ἐκείνης τῆς ἠθικῆς ποὺ ἐπειδὴ ἀγαπᾷ πολεμᾷ σκληρά, ἀντιμετωπίζει τίς μοῖρες τοῦ κορμιοῦ καὶ τῆς αὐλότη-
τας καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνέψῃ τὸ μυστήριο τῆς Ἀγάπης μιᾶς σύμμιχτης εὐτυχί-

ας. Μᾶς διδάσκει ἡ ἀγάπη τοῦ ρεαλισμοῦ ὅτι Εὐτυχία ρωμαντικοῦ ἀπόλυτου δὲν ὑπάρχει. *Ἡ Εὐτυχία εἶναι σχετικότητα σύνθεσης πολλῶν παραγόντων... Ἴσως καὶ μόνο τὸ νὰ ἀντιμετωπίζης τὴν κάθε στιγμή καὶ νὰ τὴν περνᾷς (ζῇς) εἶναι μοῖρα καὶ εὐτυχία συνάμα.*

Ὁ ἀγῶνας εἶναι γιὰ τὴ Ζωὴ καὶ τὰ προβλήματα της. Καὶ ἡ ζωὴ εἶναι στὸ εἶδος της ἡ Εὐτυχία (ἢ τουλάχιστον μιὰ εὐτυχία). Τὸ «ἀγαθὸν ἐφίεται τοῦ ζῆν» παρὰ τὸ «ζῆν τοῦ ἀγαθοῦ» (Ἀριστοτέλους Νικ. Ἡθ. Ι, Ι). Ἡ ἀντιστροφή τῶν ὅρων αἶρει ἀπὸ πρὶν τὸν φатаλισμό, πὺν ὅπως κάθε δογματισμός δένει μὲ τὸ πρό-σχημα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ τὰ χέρια τοῦ ζῆν στὸ ἄρμα τοῦ πεσσιμισμού ἢ ὀπτιμισμού ἢ ὁποιουδήποτε ἄλλου ἠθικοῦ κύκλου περιπλανήσεων τῶν πόθων καὶ σκέψεών μας.

Εἶναι ἐπόμενο λοιπὸν Θεὸς καὶ ἄνθρωπος νὰ σχετισθοῦν. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἄγνωστη, πρώτη κινουσα αἰτία τῆς ζωῆς μας. Σὰν ἀφηρημένη ἐννοια ἀντιπροσωπεύει κάτι πὺν δὲν ἔχει βούληση γιὰ νὰ δεσμέψῃ, ἀλλὰ ἐνσαρκώνει τὶς ἀπορίες πὺν γεννᾷ ἡ ὑπαρξὴ μας γιὰ τὴν ὑπαρξὴ της.

Ἡθικὸ θὰ ἦταν γιὰ τὸν Ὅμηρο ἂν μπορούσε νὰ συλλάβῃ ἓνα τέτοιο πρό-βλημα, τὸ ζήτημα ἂν ἡ ὑπαρξὴ εἶναι γεγονὸς ἠθικὸ ἢ ὄχι. Τέτοιο ὅμως πρόβλημα εἶναι ἐδῶ ἀσύλληπτο. Ἀναγκαστικὰ θὰ ἔφτανε στὸ ἐρώτημα ἂν αὐτὴ ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἠθικὴ ἢ ὄχι. Ἡ μεταφυσικὴ ἀφανίζει τὴν ἠθικὴ ὅπως τὴν ἐννοοῦμε, ἂν καὶ κατὰ βάθος τὸ τελικὸ ἠθικὸ νόημα, ἡ *ultima* ἠθικὴ *realitas* τῆς ζωῆς ἐγκείται στὴν ἀξία τοῦ γίνεσθαι, τοῦ εἶναι καὶ τῶν αἰώνιων ἀρχῶν τους.

Ἡ σύνδεση τοῦ ἠθικοῦ κόσμου μὲ τὴν Θεϊκὴ Ἀνάγκη εἶναι αἷτημα τοῦ ὁμηρικοῦ ρεαλισμοῦ. Δὲ φταίει σ' αὐτὸ ὁ πεσσιμισμός τῆς ἐξάρτησης τῶν ἐγκό-σμιων ἀπὸ τὰ παγκόσμια πνεύματα. Εἶναι μᾶλλον ἀξίωση τῆς ζωῆς μας πὺν ὀφεί-λει νὰ ἀξιολογηθῇ πρὶν νὰ γίνῃ βιωτὴ. Θεὸς καὶ ἄνθρωπος εἶναι ἀξίες ἄσχετα ἀπὸ τὴν ἀπόσταση πὺν τὶς χωρίζει στὴ διαβάθμισή τους. Οἱ ἀξίες εἶναι θετικὲς ἢ ἀρνη-τικὲς καὶ πρὶν πραγματοποιοῦν. Ἡ πραγμάτωση (ἢ ἠθικὴ τῆς ζωῆς) εἶναι ἡ συνέ-χεια τῆς ἀξίας της καὶ φυσικὰ θὰ ἔχῃ τὴν ἴδια ποιότητα μὲ τὴν δυνάμει οὐσία της (ἀξία πρὶν ἀπὸ τὴν πραγματολογικὴ συγκεκριμενοποίηση). Οἱ πρῶτες οὐσίες γεννᾶν τὶς μορφές, ὅπως οἱ ἰδέες τὰ εἶδη. Οἱ μορφές εἶναι τόσο ποικίλες πὺν κά-ποιος Θεὸς (βούληση—μονάς) θὰ τὶς βουλήθηκε (Μοῖρα) ἀπαραίτητα. Ἡ ποικι-λία συνεπάγεται τὴν σχετικότητα καὶ ἡ σχετικότητα τὸν σχετικὸ ἠθικὸ-διαχωρισμὸ (διάκριση) κακοῦ καὶ καλοῦ.

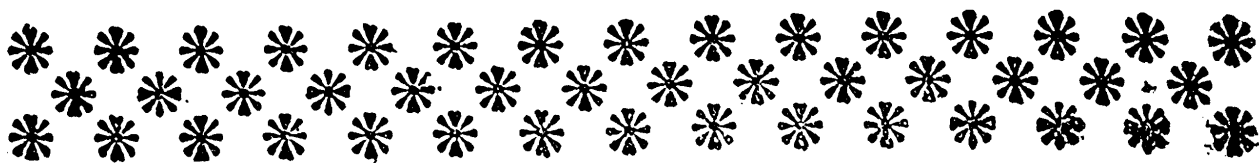
Θεὸς καὶ ἄνθρωπος εἶναι ὑπᾶλληλοι στὴ Βούληση καὶ τὴν ἀξία τοῦ Ζῆν καθ' ἑαυτό. Ἡ αἰσιοδοξία ἔχει ἐδῶ σχεδὸν μεταφυσικὸ χαρακτήρα (προηθικότητα). Τὴν ἠθικὴ τὴν ἀντικαθιστᾷ ἡ ρεαλιστικὴ ἀποτύπωση τοῦ αὐθόρμητα ζῆν, χωρὶς δηλ. φιλοσοφικὴ ἐνατένιση καὶ κριτικὴ τῶν σχέσεων τῶν πράξεών μας. Μεταφυσικὴ ἠθικὴ ἀξιολογία τοῦ Ζῆν καὶ ρεαλισμός τοῦ ζῆν ἀποτελοῦν τὴ σύνθεση πὺν μπο-ρεῖ νὰ ὀνομασθῇ ἠθικὸς κόσμος τοῦ Ὅμηρου.

Ἡ ἠθικὴ ἀξία τοῦ *process* τῆς ζωῆς ἱερατᾶται ἀπὸ τὴ μεγάλη ἠθικὴ ἰδέα πὺν προηγεῖται καὶ ἀντιστοιχεῖ στὴ διάκριση πὺν κάνει ὁ Ἀριστοτέλης στὶς διάφορες φάσεις μιᾶς ἠθικῆς πράξης.

«Διαφέρει δὲ τὸ ἀδίκημα καὶ τὸ ἄδικον καὶ τὸ δικαίωμα καὶ τὸ δίκαιον· ἄδικον μὲν γὰρ ἐστὶ τῇ φύσει ἢ τάξει τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅταν πρᾶχθῇ, ἀδίκημά ἐστι. πρὶν δὲ πρᾶχθῆναι, οὐπω ἄλλ' ἄδικον. ὁμοίως δὲ καὶ δικαίωμα. καλεῖται δὲ καὶ τὸ κοι-νόν, μᾶλλον δικαιοπράγημα...» (Νικ. Ἡθ. V, 7).

(Συνεχίζεται)

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΕΑΚΗΣ*

Φεγγοβολή τὸ διάβα σου μὲς στὴ ζωὴ καὶ θάμα.
Τὸ νοῦ νὰ φέρνης στὰ ψηλά, καρδιές νὰ σαγηνεύης
ὅταν κερνοῦσες τ' ἄκρατο τῆς τέχνης σου τὸ νᾶμα.
...Πῶς σὲ θυμοῦμαι στὴ σκηνὴ τὰ πλήθη νὰ μαγεύης.

Παλμὸς καὶ ρίγος ἢ φωνή· φλόγα στὴν ἔξαρσὴ της.
Καὶ σκόρπιζε τὶς ἱερὲς ἐκεῖνες τρικυμίες
καθὼς στῆς τέχνης ἔφτανε τὴν πιὸ ψηλὴ κορφή της.
Ὡ τῶν Σαικσπήρων δράματα κι' Αἰσχύλων τραγωδίες.

Ἐνσαρκωτὴ τῶν ἄφταστων. Μαζί σου νὰ μᾶς παίρνεις
μὲ ρόλους ἀνυπέρβλητους, μὲ τραγικούς, μοιραίους...
Στοῦ Φοίβου τὸ ἄρμα τὶς ψυχὲς τὸ θεϊκὸ νὰ σέρνεις.
Καὶ πότε μὲς στὸ στρόβιλο τοῦ πάθους καὶ τοῦ δέους.

Νὰ κλαῖμε τὴ σπαραχτικὴ τοῦ Οἰδίποδα τὴ μοῖρα.
Τὸν Ἀγαμέμνονα ἄκαμπτον μπρὸς στὴ σκληρὴ θυσία.
Φρίκη στὴ σκέψη μας. Τὸ Λὴρ μὲ τὴ βαρεῖα πορφύρα.
Τὸ Μάκβεθ μὲ τὴν ἔξαλλη κι' ἄσωστην ἀγωνία.

Πῶς σὲ θυμοῦμαι στὴ σκηνὴ σὰν γίγαντα τῆς τέχνης,
καὶ τὶς ψυχὲς στὸ δίχτυ της τὸ μαγικὸ νὰ ὑφαίνης.
Ἡρώας μαζί καὶ ποιητῆς, Θεὸς καὶ καλλιτέχνης.
Νὰ σβύνουν ὅλα γύρω σου καὶ μόνο ἐσὺ νὰ μένης.

Κ' ἔτσι θὰ μένης ὅλο φῶς πάντα στὸ θαυμασμό μας.
Στὴ γῇ τῆς δόξας, τῶν Θεῶν, στὴ γῇ τὴν αἰωνία,
ἀστέρι ποὺ διέσχισε λαμπρὸ τὸν οὐρανὸ μας
κι' ἔπειτα πῆγε θριαμβικὰ στὰ Ἠλύσια Πεδία.

* Τὸ ποίημα ἀπηγγέλθη στὸ καλλιτεχνικὸ μνημόσυνο γιὰ τὸ Βεάκη ποὺ ὁργάνωσαν τὴ Θεσσαλονίκη οἱ «Φίλοι τοῦ Θεάτρου» στίς 8-3-53.

ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ

Τὸ πρωὶ πεθαίνεις πάντα
ὅταν τῆς νύχτας τὰ χεῖλη ἀποτραβιοῦνται
ἀπ' τὸ ἀργυρὸ σου στόμα
καὶ οἱ νύμφες τρελλές στὸ δάσος
τὸ νεκρὸν ἔρωτα θρηνοῦνε.
Ἄγαλμα ὄχι ἀπὸ πηλὸ μ' ἀπὸ πέτρα
ὑψώθηκε μπρὸς μου
καὶ τὴν καρδιά μου πέτρα ἔχει κάνει.

Δὲν εἶν' ἐδῶ ὁ ἔρωτας ποὺ ζητᾷς
σῶμα ἀπ' τοὺς κεραυνοὺς ἀγρυπνισμένο
μὰ ἡ σκληρὴ θεότητα εἶναι τούτη
ποὺ στίς προσευχές σου σὰν ὄνειρο κοιμᾶται.
Στὸ ρημαγμένο τῆς καρδιᾶς μου περιβόλι
ὑψωσα ἓνα ἄγαλμα νὰ τραγουδήσω.
Κάποτε ἦταν γυναῖκα ἴσως, μὰ τόσο ξένη
ποὺ θεὸς δὲν τὴν ἔπλασε κανένας.
Γυναῖκα ἄγνωστη, προπατόρισά μου,
θὰ δεχτεῖς τώρα τὸ φιλί μου,
ποὺ βαρὺ κι' ἀνόσιο σὰ μολίβι εἶναι;
Ξένη ἐσὺ μὲς στοὺς ἀνθρώπους
τὸν ξένο ἐμένα δὲν προσέχεις
ποὺ ἀπ' τὸ αἷμα μου σ' ἔπλασα νὰ σ' ἀγαπήσω;

Ὅταν ἡ κορυφή σου μὲ τ' ἄστρο ἀγαπιέται
μὴ μὲ ξεχάσης, ἄγαλμά μου,
μὰ μίλησέ μου γιὰ τὸ φῶς
ποὺ ἀκίνητο πάντα κι αἰώνιο κοιμᾶται.

Ἀλέκος Μιτζάλης

ΑΝΤΙΔΩΡΟ

Φυσαρμόνικα, σοῦδωσα τὴν καρδιά μου δλόκληρη
νὰ τὴν μοιράσεις στίς κραυγές τῆς αὐγῆς
στὸ φῶς τῶν ἄστρων τοῦ φτωχοῦ τῇ νύχτα
καὶ στὰ πουλιὰ ποὺ σ' ἀφουγκράζονται στὰ μάτια τῆς καλῆς μου
μὰ ἐσύ, μοῦ μάτωσες τὰ στήθεια...

Μάρκος Μέσκος

ΧΡΙΣΤΟΦ. Μ. ΜΗΛΙΩΝΗ

ΤΟ ΠΟΛΥΕΔΡΟ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ

Ὁ Χ. περπάτησε πολὺ μὲς τὴν ψιλὴ βροχὴ τοῦ δρόμου, ὕστερα χτύπησε μιὰ πόρτα ποὺ τὴν πλαisiώνει γυμνὴ περικοκλάδα.

—Εἶναι μέσα ὁ κύριος Τ.;

Τὸν ὄρῃκε ξαπλωμένον στὸ ἐργένικο κρεβάτι τοῦ μ' ἓνα βιβλίο. Ἀνασηκώθηκε μὲ ὕψος ἐγκάρδιο καὶ τοῦδωσε τὸ χέρι, ἀπλώνοντάς το κάπως ὑπερβολικά:

—Καλησπέρα, ἀγαπητέ μου!

Πάνω στὸ τραπέζι ἦταν ἓνας σωρὸς ἀπὸ βιβλία· πήρε νὰ τὰ σκαλίξῃ, βρίσκοντας ἔτσι μικρὴ διέξοδο. Γύριζε τὸ ἐξώφυλλο ἀπ' τὸ καθένα κι' ἀμέσως τὸ ξανάφηνε, ὥσπου σταμάτησε σ' ἓνα τεῦχος περιοδικοῦ ποὺ ἀνθολογοῦσε τὸν Μαγιακόφσκυ. Διάβασε μερικτοὺς στίχους.

—Ποιὸς εἶναι αὐτός; Ρώτησε.

—Δὲν τὸν ξέρεις; ἀπ' τοὺς μεγαλύτερους μετεπαναστατικοὺς τῆς Ρωσσίας... Περιφημο εἶναι τὸ «Σύννεφο μὲ παντελόνια».. Μπορεῖς ἀκόμη νὰ διαβάσῃς κι ἓνα ἐνδιαφέρον ἄρθρο, ὅπου μιλάει γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον δουλεύει... Κάποτε ἀνέλαβε μιὰ ἐκστρατεία μέσῳ τῆς τέχνης, γιὰ νὰ μετριάσῃ τὴν ἐντύπωση ποὺ προξένησε ὁ θάνατος ἐνὸς ἄλλου ποιητῆ ποὺ αὐτοκτόνησε ἀφήνοντας μιὰ φράση: «Τὸ νὰ πεθαίνῃ κανεῖς μ' αὐτὸν τὸν τρόπο δὲν εἶναι καινούργιο, μὰ καὶ τὸ νὰ ζῇ κανεῖς μ' αὐτὸν τὸν τρόπο δὲν εἶναι ἐπίσης καινούργιο...». Στὸ τέλος αὐτοκτόνησε κι ὁ ἴδιος...

Ὅσο μιλοῦσε τὸν ἐκοίταξε μ' ἀτάλευτο βλέμμα. Εἶχε ἓναν ἰδιότυπο τρόπο νὰ τονίξῃ τίς φράσεις του, ἐνῶ συγχρόνως τὰ γκρίζα μάτια του ἀνοίγαν ἐκφραστικά.

—Τοποθετεῖ τὴν τέχνη στὴν ὑπηρεσία τῶν κοινωνικῶν ἀπαιτήσεων... Εἶπε ὁ Τ..

καὶ σταμάτησε, γιὰ ν' ἀνάψῃ τσιγάρο. Κάπνιζε πολὺ.

—Νὰ σοῦ πῶ, εἶπε δισταχτικὰ τοῦτος, ὁ Μαρξισμὸς δὲν μὲ ἱκανοποιεῖ...

—Ἄ, δέβαια! Ἀπάντησε, σὰ νὰ μιλοῦσε γιὰ πράγματα ποὺ τ'ἔχε πιά ξεσκολίσει. Γι' αὐτὸ ἐξ ἄλλου κι' ὅλοι ἐμεῖς περάσαμε στὴν αἵρεση. Εἶχαμε ξεκινήσει, ξέρεις, ἀπ' τὸν Μαρξισμό.

—Ὁ Χ. δὲν ἀπάντησε τίποτε. Μῆτε εἶχε κιόλας τὴ νὰ ἀπαντήσῃ μῆτε καὶ τὸ θέμα τοῦ ἔλεγε τίποτε. Κοίταξε τὰ τζάμια τῆς μπαλκονόπορτας ποὺ ἐπάνω τους ἔπεφταν οἱ ψυχάλες.

«Τὸ βλογιοκομένο πρόσωπο τῆς βροχῆς» εἶπε μέσα του μιὰ φράση· ἦταν ἀπ' τὸν Μαγιακόφσκυ. Ὑστερα στράφηκε στὸν Τ...

—Ἐσὺ τί κάνεις τώρα; Τί γράφεις;

—Τὸν τελευταῖο καιρὸ παλεύω ἀνάμεσα στὴν ποίηση καὶ στὸ δοκίμιο· θέματα ποὺ ξεκινοῦν νὰ γίνουν ποιήματα, καταλήγουν στὸ δοκίμιο. Τὸ τελευταῖο μου θᾶχῃ τίτλο: «Δόκιμος σὲ συντεχνία» καὶ θὰ ὑποστηρίξω πὼς μιὰ καλλιτεχνικὴ κάστα εἶναι σὰν μιὰ ἄλλη οποιαδήποτε ἐπαγγελματικὴ συντεχνία...

Ἐκ πρώτης ὥψεως δὲ συμφωνοῦσε μὲ ὅσα ἔκουγε, ὅμως δὲν εἶπε τίποτε. Κουνοῦσε μονάχα τὸ κεφάλι του καταφατικά.

—Ἐσὺ ἔχεις τίποτε νὰ μοῦ διαβάσῃς;

—Ναί... ἔγραψα κάτι...

—Διήγημα;

—Ναί... Περισσότερο εἶναι ἀνάμνηση...

—Θὰ τ' ἀκούσω, εἶπε ἐκεῖνος κι' ἀνασηκώθηκε. Διάβαζε ἡσυχᾶ, σὰ νὰ κουδέντιαζε, *sotto voce*. Ὅταν τέλειωσε, ὁ ἄλλος

ἔμεινε λίγο σκεπτικός κι ὕστερα σηκώθηκε.

—Μάλιστα!.. Εἶπε. Ἕνας ἐσωτερικός διχασμός... Μιά παρατήρηση μονάχα θὰ ἤθελα... Μὰ περίμενε μιὰ στιγμή. Καί πῆγε στοῦ ἄλλου δωμάτιο.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Χ. εἶχε σηκωθῇ κι αὐτός κι ἔκοβε βόλτες μὲς στοῦ δωμάτιο μὲ σκυμμένο κεφάλι. Κρύωνε τρομερὰ, ἔνιωθε τὰ πόδια του ξυλιασμένα. Σήκωσε τὸ γιὰκὰ τοῦ πανωφοριοῦ του.

Ὅταν ὁ Τ. ξαναγύρισε, ὁ Χ. εἶπε:

—Κάνει πολὺ κρύο! Τρέμω!... Ἔσθ κρυώνει; Δὲν τοῦ ἀπάντησε ἀμέσως· τοῦ πρόσφερε τσιγάρο. Κι' ὕστερα ἀπὸ λίγο:

—Μάθε νὰ ἐξοικειώνεσαι μὲ τίς στυφές καταστάσεις, εἶπε.

Ἐκεῖνη τῇ στιγμή ὁ Χ. κοιταζε ἔξω ἀπὸ τὰ τζάμια καὶ στράφηκε ἀπότομα. Ἔκανε κάτι νὰ πῇ μὰ ξαναγύρισε τὴν πλάτη. Σ' αὐτῇ τῇ στιγμή πρὸ φάνηκε τὸ πρόσωπό του, πάνω του ἔτρεμε ἓνα παράξενο μειδίαμα.

Ἀκολούθησε σιωπὴ γιὰ ἀρχετὴ ὥρα...

Ὁ Τ. ξανακάθισε στοῦ κρεβάτι του καὶ πῆρε τὸ βιβλίο.

—Ἔχω ἐδῶ ἓνα βιβλίο κάποιου φίλου μου, εἶναι τῆς γενιᾶς μου...

Ὁ Χ. ξαναγύρισε τὸ πρόσωπό του. Φαινόταν ἡρεμὸς πιά... Ἔκανε ἀκόμη μιὰ βόλτα καὶ κάθισε τυλίγοντας πάνω στὰ πόδια του τὸ πανωφόρι.

—...Ἐκφράζει θαυμάσια τὴν ἀγωνία τῆς μεταπολεμικῆς γενιᾶς, δηλαδή τῆς γενιᾶς μας... Αὐτὸ τὸ γκρέμισμα τῶν ἰδανικῶν ποὺ πίστευε...

Κι ὕστερα ἀπὸ λίγο:

—Ἡ δική σας γενιά εἶναι προνομιούχος μπορεῖ νὰ πῇ κανεῖς. Δὲ γνῶρισε αὐτὸ ποὺ πάθαμε ἐμεῖς...

Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε ἀρχίσει νὰ σουρουπώνη κι ὥσπου νὰ ἐτοιμαστῇ ὁ Τ. γιὰ νὰ βγῶνε, εἶχε σουρουπώσει πιά γιὰ καλὰ. Ἔξω εἶχε σταματήσει δρότελα ἡ βροχὴ κι αἱ λιμνοῦλες τοῦ δρόμου καθρέφτιζαν τὰ φῶτα. Ὁ Χ. ἔνιωθε τὴ βραδιά γαλήνια, μόνο ποὺ φουσούε λίγο. Μὰ ἐκεῖ ποὺ περπατοῦσαν ἀμίλητοι, γύρισε ξαφνικά στὸν ἄλλον:

—Καληνύχτα! Εἶπε κι ἔστριψε στὴ γωνιά.

Ὁ Τ. ξαφνιαστέθηκε καὶ δὲν πρόλαβε ἐκεῖνη τῇ στιγμή νὰ πῇ τίποτε. Εἶπε μονάχα: «Καληνύχτα!» Μὰ ἔταν πῆρε μόνος του τὸ δρόμο, ἦταν πολὺ σκεπτικός.

Πρὶν ἀπ' αὐτῇ τῇ βραδιᾷ, ἦταν κι ἄλλες βραδιές σὰν κι ἀπόψε. Καὶ πρὶν ἀπ' αὐτές εἶχαν προηγηθῇ ἀναζητήσεις σ' ἀπόκεντρους δρόμους, μεθύσια σὲ νυχτερινὰ μπάρ μὲ εὐθυμὴ μουσικὴ («νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές...»), ἀπελπισμένα βλέμματα ματιῶν, τὸ ἐμπόρευμα πίσω ἀπ' τὴν ἐγχρωμὴ βιτρίνα. Κι ὕστερα: Κρυφομιλήματα μὲ σκυμμένο μεφάλι, τὸ στενὸ ποὺ τὸ διάβηκε μὲ σκυμμένο κέφαλι, μιὰ ξύλινη σκάλα ποὺ τὴν ἀνέδθηκε μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο. Καὶ πάντα, ὅταν ἔδγαίνε, ἔνιωθε σκοτωμένος δρότελα.

—Τσιγάρο;

—Εὐχαριστῶ... νὰ σοῦ προσφέρω ἐγώ.

—Τώρα εἶσαι στοῦ σπίτι μου...

—Στεκόταν ὀρθία καὶ τὸν ἐκοίταζε ἀκουμπισμένη ἐλαφρὰ στοῦ τραπέζι, μ' ἓνα χαμόγελο θριάμβου στὰ ξεβαμμένα τῆς χεῖλη. Πάνωθὲ τῆς ἐφεγγε ἓνας γλόμπος μὲ ἀμπαζούρ. Τὸ τσιγάρο ἦταν πολὺ ἐλαφρὸ, ὅμως ἦταν ἀρωματισμένο μὲ βαρεῖα μυρουδιά—american blend. Τὸ κάπνιζε ξαπλωμένος στὸν καναπέ. Γιὰ περισσότερη ἀνεση σήκωσε τὰ πόδια του καὶ τ' ἀπάριασε σὲ μιὰν ἄδεια καρέκλα. Τώρα πιά εἶχε συνηθίσει κάπως τὸ περιβάλλον. Μποροῦσε νὰ ἐξετάζῃ τὰ φτηνὰ κάδρα, τὰ παλιωμένα ἐπιπλα, τίς λεπτές κυρτίνες.

Δίπλα στοῦ τραπέζι, ἡ σιλουέτα μὲ τὴν δυσσινιὰ ρόμπα καὶ τὸ γυμνὸ γόνατο ποὺ ἐξέχει—εἰκόνα ἐνὸς κάδρου φτηνοῦ. Τὰ μαλλιά ἦταν πολὺ ἀνακατεμένα, τὸ πρόσωπο μὲ λίγες ρυτίδες καὶ τὰ μάτια ὑπογραμμισμένα ἐλαφρὰ μὲ μελάνη. Ὅμως μέσα τους ἔλαμπε κάποια ὑποψία ἀμφίβολης νίκης. Ὑστερα χαμογέλασε, γύμνωσε λίγο τὸν ἀριστερό τῆς ὦμο κι ἔδειξε μιὰ μαύρη κηλίδα. Αὐτὸς δὲν εἶπε τίποτε, μονάχα ἔκλεισε τὰ μάτια. Τότε ἔνιωθε πάνω στοῦ πρόσωπό του τὴν ἀνάσα τῆς καὶ στὰ χεῖλη τῆς δυὸ σειρές δοντιῶν. Ὅταν τ' ἀνοιξε τὴν εἶδε νὰ γελάῃ πρόστυχα πάνωθὲ του καὶ τὴν ἴδια στιγμή ἀκούστηκε δυνατὸς κόλαφος. Ἐκεῖνη ἔτριβε μὲ τὴν παλά-

μη της τὸ κόκκινο μάγουλο, ἐνῶ τὰ χεῖλη της ταλαντεύονταν ἀνάμεσα στὴν ὀργή καὶ τὸ γέλιο.

—Δὲν εἶναι ἀστεία αὐτὰ, εἶπε τέλος καὶ κάθησε κοντὰ στὸ τραπέζι.

Πέρασαν ἔπειτα στιγμὲς ἀπόλυτης ἡσυχίας.

—Θέλεις ραδιόφωνο; Ρώτησε.

—Ναί! Τῆς ἀπάντησε μὲ σδησμένη φωνή.

Ἀπλωσε τὸ χέρι της πάνω στὸ τραπέζι καὶ ἀκούστηκε ὁ διακόπτης ποὺ γυρνοῦσε. Κι' ἔπειτα ξεχύθηκε μιὰ γλυκιὰ εὐθυμὴ μουσική.

Κάτω ἀπ' τὰ κλεισμένα του βλέφαρα οἱ τοῖχοι τοῦ μικροῦ δωματίου πῆραν διαστάσεις καὶ ἡ μουσικὴ πλουτίστηκε μὲ συνεχῇ βόμβο. Ὑστερα ἀκούστηκαν κοριτσίστικα γέλια καὶ ποτήρια ποὺ χτυποῦσαν μὲ γιάλινον ἦχο.

—Μὰ ἐσύ δὲν πίνεις!..

Πίσω ἀπ' τὸν κύκλο τοῦ ὑψωμένου ποτηριοῦ τὰ μάτια εἶχαν μιὰ μαύρη λάμψη καὶ ξεχάστηκε κοιτάζοντάς τα.

—Θὰ πιῶ ἂν χορέψης πάλι μαζί μου.

Εἶπε πῶς τοῦ ἄρεσε πολὺ ἐκεῖνος ὁ δίσκος καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν χάσῃ, ὅμως στὸ βάθος ἴσως αὐτὸ νὰ ἦταν μιὰ πρόφαση, γιατί πληγώνονταν πολὺ, κάθε φορὰ ποὺ ἔβλεπε τὸ χέρι της κρεμασμένο ἀπὸ ξένο λαιμὸ.

Ὅταν ἡ μουσικὴ πλησίαζε πρὸς τὸ τέλος, γλίστρησαν στὸν ἐξώστη.

Εἶχε ἀργοπορήσει τὸ φεγγάρι πάνω ἀπ' τὸν κόλπο καὶ τὰ μεγάλα καίκια ἀκίνητουσαν δεμένα στὴν προκυμαία. Πάνω στὰ χεῖλη του μαράθηκε μιὰ ἐξομολόγηση πρὶν καρπίσει.

—Πρέπει νὰ πᾶμε μέσα! εἶπε αὐτή.

—Γιατί θέλεις πάντα νὰ μ' ἀφήνης στίς πιδ κρίσιμες στιγμὲς!..

—Ὅμως τί θὰ ποῦν οἱ ἄλλοι!

Ἐνιωθε τὴ σκιά της νὰ περνᾷ ξανά στὴ φωτισμένη αἴθουσα. Αὐτὸς ἀπόμεινε ἐκεῖ νὰ κοιτάξῃ τὰ νερὰ τοῦ κόλπου ποὺ καθρέφτιζαν τὸ φεγγάρι, τὰ δεμένα καίκια ποὺ ἀκίνητουσαν στὴν προκυμαία. Ὑστερα κάρφωσε τὸ βλέμμα του στὸ μεγάλο φωτεινὸ, παραλληλόγραμμο ποὺ

ἔρριχνε κάτω στὴν ἀσφαλτο τῆς προκυμαίας ἡ ὀλάνοιχτη θύρα τοῦ χοροῦ.

Πάνω του διάδηκαν ἀργὰ δυὸ σινικὲς σκιὲς ἀγκαλιασμένες. Προχώρησε πρὸς τὴν αἴθουσα· γύρω ἀπὸ ἕναν ξένο λαιμὸ εἶδε τὸ γινώριμο χέρι. Κι' ἔπαιζε ὁ ἴδιος δίσκος ὅπως καὶ πρὶν, ὅμως τώρα ἦταν πολὺ θορυβώδης, δὲ μποροῦσε νὰ τὸν ἀνεχθῇ.

—Ἐπιτέλους, σταμάτησέ το! Φώναξε ἄγρια καὶ πετάχτηκε ἀπ' τὸν καναπέ του.

—Μὰ τί ἔχεις; Εἶπε μὲ ἀγανάκτηση ἡ γυναίκα ποὺ καθόταν κοντὰ στὸ ραδιόφωνο.

Αὐτὸς χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ ὤρμησε στὴν ἐξοδο καὶ ἐκλείσε μὲ θόρυβο πίσω του τὴν «προδομένη μουσική» Ἡ γυναίκα ἔκανε ἕνα μορφασμὸ ἀπορίας καὶ ὕστερα ξάπλωσε ράθυμα στὸν ἄδειο καναπέ.

Ἐξω ἀπ' τὸ σπίτι ἦταν βαθὺ σκοτάδι. Μιὰ ἀνταύγεια ποὺ περνοῦσε ἀπ' τὶς κουρτίνες τοῦ παραθυριοῦ φώτιζε ἀμυδρὰ ἕνα κομμάτι λασπωμένου δρόμου. Προχώρησε στὰ τυφλὰ, μαντεύοντας περισσότερο, ὥσπου βγῆκε στὸν κεντρικὸ δρόμο, ποὺ καὶ αὐτὸς ἦταν σχεδὸν ἔρημος. Στὴν κολὸνα τοῦ ἠλεκτρικοῦ εἶχε ἀκουμπήσει κάποιος μεθυσμένος καὶ μουρμούριζε ἕναν ἀτέλειωτο δραματικὸ μονόλογο. Δυὸ—τρεῖς νεαροὶ πέρασαν, κάτι εἶπαν καὶ ὕστερα γέλασαν δυνατὰ ὅλοι μαζί. Κι ὅταν ἐστρίψαν καὶ αὐτοὶ στὴ γωνιά, δὲν ἀκουγε πιά παρὰ μόνον τὸ θῆμα του στὸ πεζοδρόμιο, καὶ μὲς στὸ μυαλὸ τὸν ἀντίλαλο τοῦ δυνατοῦ γέλιου.

Σταμάτησε στὸν πρωτο τηλεφωνικὸ θάλαμο. Λίγα δευτερόλεπτα ἀπέραντης σιωπῆς. Ὑστερα ἀκούστηκε ἡ γινώριμη φωνή, νυσταγμένη καὶ ἐρωτηματικὴ. Τῆς ἐζήτησε νὰ τὴ δῇ.

—Ἀπόψε, τέτοια ὥρα;

—Εἶναι ἀνάγκη!

—Μὰ τί σοῦ συμβαίνει;

Σώπασε λίγο καὶ ἔπειτα, κάνοντας μιὰ προσπάθεια, μουρμούρισε.

—Δὲν ξέρω, ὅμως εἶναι ἀνάγκη!..

—Μὰ αὐτὸ εἶναι παραλογοισμός! Εἶπε αὐτὴ καὶ ἐκλείσε τὸ τηλέφωνο μ' ἕναν κρότο ποὺ καρφώθηκε ὀδυνηρὰ στὸ τύμπανό του.

Βγήκε κι απόμεινε για λίγο συλλογισμένος έξω απ' τὸ θάλαμο. Ὑστερα στράφηκε ἀπότομα κι ὤρμησε ξανά στὸ τηλέφωνο. Τὸ δάχτυλό του γύριζε νευρικά στοὺς ἀριθμούς.

— Πάλι ἐσύ σαι; Ρώτησε ἡ ἄλλη φωνὴ βαριεστημένα.

— Ἀκουσέ με, τῆς εἶπε. Σοῦ εἶπα πὼς εἶναι ἀνάγκη καὶ μοῦ κλείσες τὸ τηλέφωνο. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κἀνης αὐτό.

— Καὶ τώρα μὲ ξαναπῆρες, γιὰ νὰ μοῦ ζητήσης τὸ λόγο; Λσιπὸν τὸ ξανακλείνω.

— Μὴ, μὴ σὲ παρακαλῶ· ἀκουσέ με. Δὲν πρόκειται νὰ ξαναμαλλώσουμε. Στ' ὀρκίζομαι αὐτό. Ὅμως ἂν ἀκόμα ἔμεινε κάτι, ἔλα νὰ μ' ἀνταμώσης.

— Τέτοιαν ὦρα;

— Κάνε ἐπιτέλους μιὰ θυσία.

— Δὲ μπορεῖς ν' ἀπαιτῆς θυσίες...

— Ἄν ἔχης λίγη ἀνθρωπιά, δὲ μπορεῖς παρὰ νάρθης.

— Ὡστε ἔτσι; Ἄν ἔχω;

— Ἀγάπη μου, σοῦ λέω πὼς δὲν πρόκειται νὰ τσακωθοῦμε ξανά. Σὲ παρακαλῶ...

— Ἐέρεις; Εἶπε ἐκείνη Ὕσουν πιὸ ἔξυπνος...

Τότε πιά φρένιασε.

— Σκύλα! Τῆς φώναξε. Φιλάρεσκη νάγια! Ἐεστόμισε τὴ θρῖσιὰ καὶ περίμενε λαχανιασμένος. Παράξενο! Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν ἔκλεισε τὸ τηλέφωνο. Ἐδράζε.

— Μ' ἀκοῦς; Νὰ μὴ σὲ ἰδοῦν τὰ μάτια μου, τῆς φώναξε ἀπελπισμένα.

Καμμιὰ ἀπάντηση, σὰ νᾶχε πιά κοπὴ ἢ σύνδεση.

Οἱ δρόμοι ξεδιπλώνονταν μπροστά του— ἀτέλειωτοι διάδρομοι, λαβύρινθος· τὰ σπίτια τὸν κοίταζαν μὲ σκοτεινὰ παράθυρα.

Κατέβηκε σὲ μιὰ ταβέρνα κι ἤπιε δυνατὰ πιотά, τῶνα ὕστερα ἀπὸ τ' ἄλλο.

Ἐπιτέλους κατέληξε στὸ καφενεῖο ποῦ διανυκτέρευε. Ἐκεῖ συνάντησε τὸν Τ. Καθόταν σ' ἓνα τραπέζι δίπλα στὴν τζαμαρία, ποῦ ἔβλεπε πρὸς τὸ ἄλλο μέρος τῆς πόλης, κι ἔγραφε. Ἕνας—δὺ πελάτες ἀκόμη μισοκοιμόταν.

Ὁ Χ. πῆγε καὶ στάθηκε κοντὰ στὸ τραπέζι του καὶ κοίταζε ἔξω, ἀκουμπώντας μὲ τὸ ἓνα του πλευρὸ στὴν τζαμαρία. Ὁ ἄλλος ἀφοῦ ἔγραψε λίγο ἀκόμη, ἄφησε τὸ μολύβι καὶ τὸν κοίταξε σκεπτικὸς. Ὑστερα ἔσκυψε τὸ κεφάλι καὶ θέλησε ν' ἀνοίξῃ κουδέντα.

— Σκεφτόμουν, τοῦ εἶπε, ἐκείνον τὸν ἥρωά σου... Θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς μιὰ παρατήρηση: Εἶναι ἓνας τύπος διάχυτος. Οἱ ἀνθρώποι τῆς γενιᾶς μου...

— Στὸ διάβολο κι ἐσύ κι ἡ γενιά σου, τραύλισε ὁ ἄλλος καὶ στράφηκε ὀλόκληρος πρὸς τὰ ἔξω. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποῦ τοῦ μιλοῦσε ἔτσι.

Ἐγίνε σιωπὴ. Ὁ Τ. ἦταν σκυμμένος στὸ χαρτί του, μὰ δὲν ἔγραφε. Ὁ ἄλλος εἶχε τὰ μάτια καρφωμένα στὴ νύχτα, ποῦ τὴν ἔκοβαν τὰ νυσταγμένα φῶτα τῶν δρόμων. Κάποια στιγμή, σὰν ἠρέμησε, μουρμούρισε μέσα του, ἀσυναίσθητα:

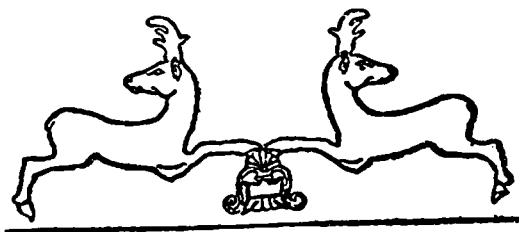
— Τί νύχτα, θέ μου!

Ὑστερα γύρισε στὸν Τ.

— Τί ὦρα νάσαι;

— Περρασμένα μεσάνυχτα, εἶπε. Κι ἔπειτα πρόσθεσε τρίβοντας τὸ πρόσωπο μὲ τὴς δὺο του παλάμες:

— Κι ἀργεῖ πολὺ νὰ ξημερώσῃ.

ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Τὸ μεγαλεῖο τοῦ τοπίου
μὲ κάνει εὐτυχισμένο.
Τὸ φῶς πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ ὅλο ἀνεβαίνει.
Ἀνάβει ἐδῶ καὶ κεῖ ἀστραπὲς
στὰ τζάμια τῶν σπιτιῶν.
Εἰκάζω τὸν γαλήνιον ὕπνο
τῶν ἀπ' ὧν ἀνθρώπων.
Σὲ λίγο ὁ ἥλιος θὰ ζεστάνει
τὰ μικρά τους ὄνειρα.
Θὰ ζεστάνει τὰ δέντρα τους.
Θὰ ζεστάνει, ἀνεβαίνοντας,
ὅλα τὰ στρέμματα τῆς γῆς.

Ἡ ἀρχὴ τούτῃ τῆς μέρας
μὲ κάνει εὐτυχισμένο.
Γιατὶ εἶμαι ποιητῆς
καὶ τὸ φῶς ἀνεβαίνει
περισσότερο γιὰ τοὺς ποιητές.
Τὰ δέντρα, οἱ ἀπλόχωρες φυτεῖες, τὰ βουνά,
μόνο στοὺς ποιητὲς
ἀποκαλύπτουν ὅλο τους τὸ μεγαλεῖο.

ΟΠΩΣ Ο ΞΕΡΞΗΣ

Ὡραία μου κυρία,
πού γιὰ τοῦ κομμωτῆ σου ἐπαίρεσαι τὴν τέχνη
καὶ γιὰ τὰ πράγματι ἐξαίσια ὀρώματά σου,
ἐνδοξε στρατηγέ μου,
πού ἀπομονώθηκες
μὲ τὸ ποῦρο καὶ τὸ φτηνό σου ἀνάγνωσμα,
συνταξιδιώτες μου ἀγνώστοι,
πού, ἐν μέσῳ εὐγενικῶν κινήσεων καὶ χαριτωμένων λόγων,
τώρα μόλις γνωρίζομαστε,
ἀνώνυμα πλήθη,
στοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς,
στὶς κεντρικὲς πλατεῖες, στὶς ἀμμουδιὰς τῶν λουτροπόλεων,
φίλοι μου, ἀμέριμνοι, στὶς χαρτοπαιχτικὲς λέσχες,
στὶς χοροεσπερίδες,
ζευγάρια εὐτυχισμένα κάτω ἀπ' τὴ νέα σελήνη,
ἐφηβοὶ στὰ θρανία καὶ τὰ γυμναστήρια,
κεφάλια γεμάτα σχέδια γιὰ τὸ μέλλον,
σύγχρονοί μου,
ἐπιστήμονες σὲ ἀτομικὰ ἐργαστήρια,

ἀκαταπόνητοι παρατηρητὲς τοῦ πρώτου τεχνητοῦ δορυφόρου,
 συνάνθρωποί μου, στὸν ἀξιόλογον αὐτὸν αἰῶνα,
 σὰς καμαρώνω, ὅπως ὁ Ξέρξης
 τὸν πλούσιο στρατό του στὸν Ἑλλήσποντο,
 ὅταν συλλογιζόταν, πὼς σ' ἑκατὸ χρόνια
 καμμιὰ ἀπ' τὶς ἀναρίθμητες αὐτὲς ψυχὲς
 ἴχνος δὲ θᾶχει ἀφήσει
 στὶς μάταιες ἀπλωσιὲς τῆς γῆς,
 στὸν κόσμον τὸν εὐτυχισμένο τοῦ ἡλίου.

Βασίλης Κούλης

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

Ἄνιση ἢ μάχη τῆς κορφῆς, μὰ ἡ δύναμή σου βράχος
 σημαδεμένε τῶν θεῶν, βράκχε τῆς θείας μανίας.
 Ὡσπου σ' ἓνα γλυκὸ πρωῒνὸ τῆς πορφυρῆς σου στρατάς
 ἢ Ἀθηνᾶ σὲ κέρασε τῇ λύτρωσιν, τὴν ὥρα
 ποὺ φέγγος ὅλη ἐλούζονταν στὰ νάματα τοῦ Λόγου

Κώστας Γ. Τσιλιμαντὸς

ΓΙΑΤΙ ΝΑ ΚΛΑΙΣ;

Στὴ μανούλα μου

Γιατὶ νὰ κλαῖς;

Τὸ θολὸ δάκρυ
 στάζει τώρα χρόνια ἀπὸ τὰ μάτια μου
 καὶ χαρίζει σ' αὐτὰ
 τοῦ πόνου τὴ σκιά.

Ἡ θρήνηση
 γιὰ τὶς ταξιδεῦτρες χαρὲς
 συγκεκρισμένη
 μὲ τοῦ νόστου τὰ κεντρίσματα
 χτυπᾷ ἀνελέητα
 τὴ μνήμη.

Γιατὶ νὰ κλαῖς;

Θὰ στεγνώσω μονάχη μου τὸ δάκρυ.
 Θαύρω τὴ ξεχασμένην ἀνταύγεια τῶν ματιῶν
 ποὺ θὰ μοῦ φέξει
 γιὰ τὴν πορεία μου στοὺς ἰδεατοὺς κόλπους.
 Θὰ τὸ στεγνώσω μόνη μου
 μέσα στὴ χώρα τῶν νηπενθῶν
 ποὺ θὰ μοῦ φέρουν τὴ λήθη.

Ἀνθούλα Α. Ζόλδερ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΜΑΣ

Με τὸ παρὸν τεῦχος, ἡ «*Ἡπειρωτικὴ Ἑστία*», συμπληρώνοντας τὸ ΣΤ' ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τῆς ἐτήσιο τόμο, εἰσέρχεται στὰ περιβάλλοντα τὰ σκοτεινὰ καὶ ἄδηλα ἐνὸς ἀκόμα χρόνου, συνεχίζουσα τὸν αὐξανόμενον ἀγώνα τῆς προσφορᾶς τῆς στῆ μεταπολεμικῆς μας ζωῆς. Ἡ οἰκονομικὴ ὑποτονία ποὺ συνθλίβει τὸ πνευματικὸ παρὸν τῆς ἐποχῆς μας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι—ὅπως ἄλλως τε καὶ στὸ πρόσφατο παρελθόν—ἡ Δαμόκλειος σπάθη ποὺ ἐπικρέμαται ὑπεράνω τῆς, ὅσο πάει καὶ πιὸ ἀπειλητικῆ, ἔτοιμη νὰ ἀνακόψῃ τὶς πλατύτερες προοπτικὲς τῆς ἀνοδικῆς τῆς πορείας. Τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα τῶν καιρῶν μας, ἔχουν, δυστυχῶς καθηλωθῇ σὲ ἀδράνεια, ἀπὸ τὶς εὐκολες καὶ ὕλιστικὲς ἐπιτεύξεις τῶν σημερινῶν τρόπων ζωῆς, καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, οἱ δυσχέρειες ποὺ ἀντικρύζει σήμερα μιὰ σοβαρῆς οὐσίας ἐκδοση, μεταβάλλουν τὶς σχετικὲς προσπάθειες σὲ ἐναγώνιο καὶ παράτολμο ἄθλο. Κάτω ἀπὸ τὸ κράτος αὐτῆς τῆς ἐπίγνωσης ἐπικαλούμεθα γιὰ πολλοστὴ φορὰ τὴν ἐμπρακτὴ ἐκδήλωσιν τῆς ἐκτίμησης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐπιβαλλόμενης γιὰ τὴν πατρίδα μας κατανόησης ἀπὸ μέρους, τόσο τῶν συνδρομητῶν καὶ φίλων μας, ὅσο καὶ γενικότερον ὅλων ἐκείνων ποὺ παρακολουθοῦν τὸ ἔργο τῆς «*Η. Ε.*», ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὴν καθ' ὅλους τοὺς ἀρμόζοντας τρόπους, πεισματικὴ συμπαράστασή τους στὸν ἀγώνα μας. Γιατὶ ὅλα αὐτά, ὅπως καὶ ἄλλοτε τὸ ἐτονίσαμε, ἀποτελοῦν τὸ ἔδαφος, ἐπάνω στὸ ὁποῖο στηρίζεται ἡ πολυδάπανη αὐτὴ πνευματικὴ καὶ πανηπειρωτικῆς πολυτιμότητος προσφορὰ μας. Παρόμοιες ἐμπρακτες ἐκδηλώσεις καὶ συμπαράστασεις ἀποτελοῦν ταυτόχρονα καὶ τὶς ὡραιότατες—ἔστω καὶ πικρότατα μοναχικὲς—ἐλπίδες γιὰ μιὰ πνευματικὴ ἀνάταση, τόσο ἀναγκαία στὶς δύσκολες καὶ ἐναγώνιες στιγμὲς ποὺ περνάει τὸ πνεῦμα στοὺς καιροὺς μας.

Η «ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑ»

ΠΙΣΤΕΥΟΜΕ ΝΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΘΟΥΝ

Ὁ φιλοπρόεδρος Ἡπειρώτης ἱατρός κ. Βασ. Χρήστου σ' ἓνα γεῦμα τοῦ Βορειοηπειρώτου κ. Ι. Μπέττιου, Γεν. Διοικοῦ ὑπουργ. Τύπου, ὅπου παρευρίσκοντο καὶ οἱ ὑπουργοὶ κ. Λίνα Τσαλδάρη καὶ κ. Ν. Ἀθανασίου, ἐπίσης ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς ἄμφότεροι—μεταξὺ ἄλλων, εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναπτύξῃ καὶ νὰ τοποθετήσῃ θαυμάσια καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀνάγκης διατηρήσεως καὶ ἀναδιοργανώσεως τῶν ἀπὸ 5 αἰῶνας ὑφισταμένων ἀξιολόγων—καὶ μοναδικῶν ἄλλωστε—Σχολῶν Ξυλογλυπτικῆς Κονίτης καὶ ἀγιογραφίας Χιονάδων τῆς Ἰδίας περιοχῆς. Ὁ ὁμιλητὴς ἐπεξήγησε σχετικὰ τὴν ἀνεκτίμητον προσφορὰν αὐτῶν τῶν ἐκ παραδόσεως κέντρων ἀναπτύξεως τῆς ἡπειρωτικῆς Λαϊκῆς Τέχνης ὡς καὶ τὴν συμβολὴν των στὴν ἐλληνικὴ ἀγιογραφία, οἱ ὁποῖες ἔδωσαν μνημειακά ἐπιτεύγματα ἓνα μέρος τῶν ὁποίων ἤδη εἶναι ἀπὸ πολλοῦ γνωστὸν καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Θέλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι οἱ παρευρεθέντες ὑπουργοί, ὁ κ. Μπέττιος ὡς καὶ οἱ λοιποὶ παράγοντες ἢ ἀρμόδιοι γιὰ τὴν ἀξιο-

ποίησιν τῶν ἐθνικῆς σημασίας προτάσεων τοῦ κ. Βασ. Χρήστου θὰ ἐνδιαφερθοῦν δεόντως ὥστε, ἀφ' ἐνὸς μὲν ν' ἀξιοποιηθῇ μιὰ ὑπάρχουσα ἤδη κατάστασις καλλιτεχνικῆς τῆς λαϊκῆς καὶ ἀγιογραφικῆς τέχνης, ἀφ' ἑτέρου δὲ διατηρηθῇ καὶ μιὰ λαμπροτάτη παράδοσις ἐκδηλώσεως τῆς ἡπειρωτικῆς λαϊκῆς ψυχῆς ἡ ὁποία καὶ πηγὴ πλούτου μπορεῖ ν' ἀποβῇ καὶ προβολὴν τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς στοὺς νέους καιροὺς μας ν' ἀποτελέσῃ. Ἡ «*Ἡπειρωτικὴ Ἑστία*», ἡ ὁποία ἡσχολήθη καὶ ἐκτενῶς περὶ αὐτῶν ὅλων, συντάσσεται ἐνθουσιωδῶς πρὸς τὶς προτάσεις τοῦ κ. Χρήστου.

★ ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙ ΖΩΓΡΑΦΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τὶς 20 Δεκεμβρίου φιλοξενεῖ μιαν ἀξιοπρόσεκτη ὁμαδικὴν ἐκθεσιν ζωγραφικῆς στὴν ὁποία παρουσιάζονται 32 νέοι ζωγράφοι «*μοντέρνας*» ἀποκλίσεως. Τὴν Ἐκθεσιν αὐτὴν, τὴν ὁποία διοργανώνει ἡ καλλιτεχνικὴ κίνησις «*ΚΟΥΡΟΣ*» καλύπτει ἠθικὰ ἢ φροντίδα τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης ὁ ὁποῖος διὰ

τόν σκοπόν αὐτόν, προσέφερε καὶ τὴν αἴθουσα ἐκθέσεων ποὺ ἔχει μονίμως στὸ μέγαρο τῆς Χ.Α.Ν.Θ. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ, προλογίζεται καὶ τοποθετεῖται διεξοδικὰ ἀπ' τοὺς Α. Κοντόπουλον καὶ Τώνη Σπητέρη. Κί' εἶναι, πράγματι, ἄξιον ἰδιαίτερας ὑπογραμμίσεως, δεδομένου, ὅτι ἡ ὁμάς αὕτη «τῶν 32» ἡ ὁποία ἀφορμᾶται ἐξ Ἀθηνῶν, περιλαμβάνει, σχεδὸν ὁμοιογενῶς, μίαν συλλογικὴν ἐμφάνισιν νέων—καὶ στὴν ἡλικία—καλλιτεχνῶν οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύουν κι' ἓνα σημαντικό χωρὸς στὶς ἐκφράσεις τῶν ἀνασταθμίσεων τῆς ἐποχῆς μας. Ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτοῦ, ἐξ ἴσου σοβαρὸν εἶναι καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ φιλοτέχνου κοινοῦ τῆς συμπρωτεύουσας μετὰ τὴν ὀργανωμένην πλέον παρουσίαν τῶν ὑπὲρ τὰς τρεῖς δεκάδας ἐκθετῶν ἐνὸς κοινοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Διότι, κατόπιν μάλιστα τοῦ θορύβου γύρω ἀπὸ τὶς νέες τάσεις, τὰ αἰσθητικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς κ.τ.λ., οἱ τέτοιου εἶδους ἐκδηλώσεις συνιστοῦν τὰ πλέον ἐπίμαχα ἀντικείμενα ἐνδιαφέροντος περὶ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς Τέχνης. Στὴν ἐκθεση αὕτη, μεταξὺ τῶν ἄλλων, συμμετέχει καὶ ὁ Ἡπειρώτης ζωγράφος κ. Θ. Μαΐπας.

*

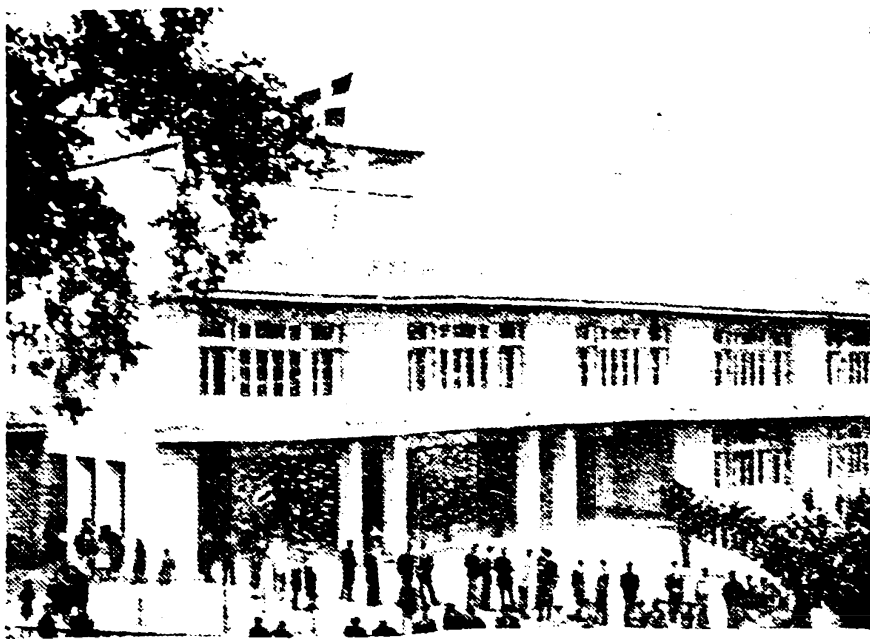
Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τὸ νέον μέγαρον τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς κοσμεῖ τὴν πόλιν. Εἶναι ἓνα μέγαρον συγχρονισμένον, τὸ ὁποῖον πληροῖ ὅλας τὰς σχολικὰς ἀνάγκας μὲ ἰδιαίτερας αἰθούσας διὰ τὰ μαθήματα μουσικῆς καὶ φυσικῆς, μὲ κεντρικὴν θέρμασιν, αἰθουσαν διαλέξεων καὶ τελετῶν καὶ τέλος εἶναι προσανατολισμένον ἐπαρκῶς. Τὸ παλαιὸν μέγαρον ἐξ ἄλλου παραχωρεῖται εἰς τὸ Γυμνάσιον θηλέων, ἀλλ' ἔχει τόσας ἐλλείψεις, ὥστε εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνουν μεγάλα ἐπισκευαὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, πρὶν καταστῇ κατάλληλον διὰ

νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς σχολεῖον. Οὕτω τὸν ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης τακτοποιοῦνται κτιριακῶς, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ μὲν, Ἑμπορικὴ Σχολὴ στεγάζεται ἀρκετὰ καλά, μετὰ τὰς γενομένας ἐπισκευὰς τοῦ εἰς ὅστε γάζεται κτιρίου, τὸ δὲ Γυμνάσιον ἀρρέων εἶναι τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον ὑστερεῖ ἀπὸ κτιριακῆς ἀπόψεως.

Δεδομένου δὲ ὅτι καὶ τὰ σχολεῖα τῆς Στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἔλυσαν κάπως τὸ πρόβλημά των, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι δὲν εἴμεθα μὲν εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν, ἀλλὰ δὲν ὑστεροῦμεν καὶ πολὺ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο.

Παραμένει ὁμως ἐν κρεμῇ ἓνα ἄλλο ἐπεῖγον ἐκπαιδευτικὸν καὶ γενικώτερον πνευματικὸν ζήτημα, ἡ βιβλιοθήκη. Πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου εἶχεν ἰδρυθῇ ἡ Ζωσιμαία βιβλιοθήκη ἀπὸ τὸ πλεῖστον τῶν βιβλίων τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς καὶ ἀπὸ νέας δωρεάς καὶ ἀγοράς. Λόγῳ τοῦ πολέμου καὶ ἐν συνεχείᾳ τούτου δυστυχῶς ἡ βιβλιοθήκη αὕτη δὲν ἐλειτούργησε. Οὔτε τὰ Ἑλέη τῶν Ἰωαννίνων ἦτο δυνατόν νὰ συντηρήσουν ἓνα ὀργανισμὸν ἀπαιτοῦντα ἑκατοντάδας χιλιάδων δραχμῶν κατ' ἔτος. Ἦδη, ὡς πληροφοροῦμεθα, ἐπὶ λθ. συνεννόησις μεταξὺ τῶν Ἑλεῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἵνα τὰ μὲν Ἑλέη παραχωρήσουν τὰ βιβλία εἰς τὸ κράτος θεωρητικῶς—διότι δὲν πρόκειται νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, τὸ δὲ κράτος ἀναλάβῃ τὰ ἐξοδα συντηρήσεώς των. Ὑπάρχουν δὲ βάσιμοι ἐλπίδες, μολὶς ἀρχίσῃ ἡ βιβλιοθήκη λειτουργοῦσα, νὰ προικισθῇ διὰ δωρεῶν πλοοσίων ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν ἐκ δεκάδων χιλιάδων βιβλίων. ὥστε νὰ γίνῃ μία τῶν καλύτερων βιβλιοθηκῶν τῆς χώρας. Ἀλλὰ ποῦ θὰ ἐγκατασταθῇ διὰ νὰ λειτουργήσῃ; Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς κτίριον μὲ σανιδένια πατώματα καὶ ὀροφάς, διότι διατρέχει κίνδυνον νὰ γίνῃ μιά ὥρα στάχτη. Εἶναι ἀνάγκη νὰ λειτουργήσῃ τὸ ταχύτερον καὶ εἰς χωρὸν κατάλληλον. Καὶ ὁ μόνος κατάλληλος χωρὸς σήμερον εἶναι τὸ μέγαρον τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, τὸ ὁποῖον καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐζητήθη μὲ χιλίους τρόπους ἀπὸ τὴν Διοίκησίν της καὶ ἐν τέλει παρεχωρήθη ὑπ' αὐτῆς ἐπὶ τὸν ὅρον νὰ στεγάζῃ τὴν ἰδρυθησομένην βιβλιοθήκην. Πλὴν ὅλων αὐτῶν τῶν λόγων οἵτινες συνηγοροῦν εἰς τὴν ταχεῖαν παράδοσιν τοῦ κτιρίου εἰς τὸ καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Βιβλιοθήκης, προστίθεται ἤδη καὶ ἓνας ἄλλος σοβαρώτατος λόγος. Ἡ ἐπὶ τῆς Παιδείας γνωμοδοτικὴ ἐπιτροπὴ προτείνει καὶ συνιστᾷ τὴν ἰδρυσιν τρίτου ἐν Ἑλλάδι Πανεπιστημίου διὰ τὴν ἀποσυμφόρησιν τῶν δύο ἄλλων. Τὰ Ἰωάννινα λόγῳ τῆς ἱστορίας των,

Τὸ νέον κτίριον τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς

Ἰωάννινα λόγῳ τῆς ἱστορίας των,

της πνευματικής των παραδόσεως και της σημερινής πνευματικής άκμης των έχοντων ίσως περισσότερον από κάθε άλλην πόλιν τὸ δικαίωμα νὰ διεκδικήσουν τὸ τρίτον πανεπιστήμιον. Καὶ γεωγραφικῶς ἐπίσης ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς καταλληλοτέρα πολλῶν ἄλλων. Ἀλλ' ἡ ἰδία ἐπιτροπὴ θέτει ὡς ὄρον τῆς ἰδρύσεως τοῦ τρίτου πανεπιστημίου τὴν ὑπαρξίν βιβλιοθήκης—τὴν ὁποῖαν τὰ Ἰόνια δὲν ἔχουν—καὶ δὲν ἔχουν διότι ὁ κ. Δήμαρχος θεωρεῖ μεγαλυτέρας σημασίας τὴν ἐφήμερον ἔδραν τοῦ ἀπὸ τὴν ἰδρύσιν ἐνὸς πανεπιστημίου. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ὡς ἐκπρόσωποι τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τοῦ τόπου νὰ γνωρίσωμεν εἰς τὸ κοινὸν πάντα ταῦτα καὶ νὰ δηλώσωμεν ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ κ. Δημάρχου τὸ ὀλιγότερον, πολὺ, πάρα πολὺ μᾶς παραξενεύει.

*

ΜΙΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΔΙΑΛΕΞΙΣ

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου «Φιλότεχνοι Βόλου», μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συμπληρώσεως 200 χρόνων ἀπὸ τῆς γέννησης τοῦ ἔθνομαρτυροῦ Ρήγα Φεραίου, ὁργάνωσε στὴν αἴθουσαν τῆς Λέσχης Βόλου, ἐορταστικὴν στίς 22 Δεκεμβρίου ἐ. ἔ. συγκέντρωση, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Λεάνδρος Βρανούσης, συντάκτης τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀ. μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμελείας ὕλης τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας», ὁμίλησε μετὰ θέμα: Ἡ πνευματικὴ φυσιογνωμία τοῦ Ρήγα. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ Λεάνδρος Βρανούσης εἶναι συγγραφεὺς μεγάλης μελέτης γιὰ τὸ Ρήγα Φεραῖο, πού βραβεύθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἀθηνῶν.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἰωάννου Κιτσαρά Δρος Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης: *Διὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας* (τὰ πλέον ἐπείγοντα ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ παρόντος). Ζυρίχη 1957.

Πρὸ ὀλίγων ἐβδομαδίων ὁ ἀγαπητὸς φίλος κ. Δημ. Κόκκινος, διευθυντὴς τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μοῦ δώσῃ νὰ διαβάσω ἓνα βιβλίον γραμμένον—εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν ὑπὸ ἑλλήνου συγγραφέως ὑπὸ τὸν τίτλον: *Zur Wiedergeburt der griechischen Paideia*. Διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ ὑπότιτλον: *Die dringlichsten Unterrichtsfragen in der gegenwart*. Τὰ πλέον ἐπείγοντα ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ παρόντος. Πρόκειται περὶ μιᾶς ἐπὶ διδακτορικῇ διατριβῇ ὑποβληθείσης τὸ 1957 ὑπὸ τοῦ Ἡπειρώτου Δημοδιδασκάλου κ. Ἰωάννου Κιτσαρά σπουδῶσαντος ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν Ἑλβετίαν μετὰ ὑποτροφίαν τοῦ Κράτους, εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ

τίτλου τοῦ διδάκτορος καὶ ἐγκριθείσης ὑπὸ τοῦ ἄνω Πανεπιστημίου μετ' ἐπαίνων.

Τὸ βιβλίον μετὰ ἤλκυσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, πρῶτον διότι ἀφορᾷ εἰς ἓνα σπουδαιότατον θέμα, τὸ θέμα τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας, τόσον πολὺ παρεμεινόμενον ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς σήμερον, καὶ δεύτερον διότι ὁ συγγραφεὺς τοῦ μετὰ μεγάλῃ ἐπιμέλειαν μετὰ βαθεῖαν κατανόησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων καὶ κατόπιν πολυετοῦς ἐρεῦνης καὶ μελέτης ἐπεξεργάζεται εἰς τοῦτο τὸ σπουδαιότατον ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας, προτείνων ἐν τέλει καὶ τὰ μέσα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναγεννήσεώς της.

Αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσω δημοσίᾳ τὸν φίλον Δ)τὴν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», διότι μοῦ ἔδωκεν ἓνα τόσον ὥριον καὶ χρήσιμον βιβλίον νὰ διαβάσω, τὸν δὲ συγγραφέα τούτου νὰ συγχαρῶ θερμῶς. Τὸ βιβλίον τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ διαβάσουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ αἱ ἑλληνίδες. Δυστυχῶς ὁμως, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι γραμμένον εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, εἶναι προσιτὸν μόνον εἰς μικρὸν κύκλον ἀναγνωστῶν. Δι' αὐτὸ αἰσθάνομαι ἐπίσης τὴν ἀνάγκην παρακάτω νὰ κάμω εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μίαν σύντομον ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου δι' εὐρύτερον ἀναγνωστικὸν κοινόν.

Τὸ ὅλον ἔργον περιέχει πέντε μέρη: Εἰς τὸ πρῶτον μέρος ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται φιλοσοφικώτατα περὶ τῶν θεμελίων τῆς νεοελληνικῆς Παιδείας, δίδων παραστατικῶς τὴν εἰκὼνα τοῦ ἑλλήνου ἀνθρώπου καὶ ὁμιλῶν πάντοτε μετὰ φιλοσοφικὸν βάθος διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀνθρωπισμὸν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς «μεγάλης ἰδέας».

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος περιγράφει τὴν παιδαγωγικὴν κίνησιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ἐκθέτων μετὰ σαφήνειαν καὶ γλαφυρότητα τὰς φάσεις τῆς διεξαγομένης πάλης κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν μεταξὺ τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων ἰδεολογικῶν ρευμάτων καὶ τασσόμενος ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τῆς ἀναζήσεως καὶ ἀναγέννησεως τῆς μεγάλης ἰδέας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀναφερόμενος δὲ εἰς τοὺς παράγοντας τῆς ἀγωγῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα μνημονεύει ὡς τοιοῦτους τὴν οἰκογένειαν, τὸ Κράτος, τὴν Ἐπιστήμην, τὴν τέχνην καὶ τὴν Θρησκείαν, καὶ τονίζει τὴν μεγάλῃ εὐθύνην τὴν ὁποῖαν ἔχει ἡ πνευματικὴ ἡγεσία τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἀγωγὴν τοῦ ἑλλήνου καὶ τῆς ἑλληνίδος.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος ὁ συγγραφεὺς ὁμιλῶν περὶ τῆς ὑφισταμένης ὁργανώσεως τῶν σχολείων ἐν Ἑλλάδι καὶ περὶ τῶν ἐπείγοντων σχολικο-πολιτικῶν καὶ ὁργανωτικῶν τῶν σχολείων ζητημάτων, περιλαμβάνων εἰς τὴν ἐρευνάν του ἀπάσας τὰς δημοσίας σχολάς, ἤτοι τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, τὸ Γυμνάσιον, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν σχολὴν Γυμνασίων καὶ ἀθλητῶν τὸ ἱδρυμα τῶν Κρατικῶν ὑποτροφίων, τὰς ἐκκλησιαστικὰς σχολάς τὰς στρατιωτικὰς σχολάς καὶ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ προτείνων τὴν λήψιν ὁρισμένων μέτρων πρὸς ἄρσιν τῶν χασμάτων, κενῶν καὶ ἐλλείψεων τῆς ἑλληνικῆς σχολικῆς πολιτικῆς.

Εἰς τὸ τέταρτον μέρος ἐρευνᾷ οὗτος τὰς ψυχολογικὰς καὶ διδακτικὰς κατευθύνσεις εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα καί, ἀποδεικνύων ἐν ἀρχῇ πειστικῶς, ὅτι ὁ σημερινὸς Ἕλλην ἔχει ὅλα τὰ προτερήματα τῶν ἀρχαίων του προγόνων καὶ εἶναι ἀντάξιός αὐτοῦ πρὸς διασκέδασιν τῆς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἐπικρατούσης σήμερον ἀντιλήψεως ὅτι ὁ σημερινὸς Ἕλλην εἶναι κατώτερος καὶ ὑποδιέστερος τῶν ἐνδόξων του προγόνων, ὁμιλεῖ περαιτέρω ἀναλυτικῶς καὶ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας, περὶ τῶν ὑπαρχόντων ἐν Ἑλλάδι ψυχολογικῶν, ἱατρικῶν καὶ ὑγιεινῶν ἰνστιτούτων καὶ περὶ τῶν κυριαρχουσῶν ἐν Ἑλλάδι διδακτικῶν κατευθύνσεων καὶ μεθόδων.

Τὸ πέμπτον μέρος τοῦ βιβλίου φέρει τὸν ἐλπιδοφόρον τίτλον: Ποῦ καὶ πῶς πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀναγέννησις τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας. Καὶ ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς προτείνει μεταξὺ τῶν ἄλλων τὴν συστηματικὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι.

Ὅπως ἀντιλαμβάνηται καλῶς ὁ ἀναγνώστης δὲν πρόκειται δι' ἓνα σύνηθες βιβλίον παιδαγωγικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑποδεικνύεται μόνον ὁ τρόπος καὶ ἡ μέθοδος πρὸς ταχεῖαν ἀπόκτησιν γνώσεων ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ δι' ἓνα βιβλίον εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτίθεται ἐκτενῶς καὶ τὸ ἰδανικὸν τῆς παιδείας, ἡ «μεγάλῃ ἰδέα» ὡς τελικὸς σκοπὸς αὐτῆς πρὸς διάπλασιν ἡθους καὶ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου.

Σήμερα αὐτὸ τὸ ὁποῖον χρειάζεται εἶναι ἡ παιδεία νὰ πλάθῃ ψυχῆς.

Ὁ ἄνθρωπος ἐνίκησεν εἰς τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ ἐδημιούργησε τὸν τεχνικὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πράγματι μεγαλειώδης. Ἡττήθη ὁμως εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἡθικῆς. Ὁπισθοδρόμησεν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὸ κτῆνος. Ἡ διαφθορὰ ἐπέξετάθη εἰς ὅλας τὰ ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ σέβωνται τὰς ἡθικὰς ἀξίες καὶ λατρεύουν μίαν μόνον θεότητα: τὸ ἐγὼ τους. Προσεύχονται ἀλλὰ εἶναι ἄθεοι, ἐπικαλοῦνται τοὺς ἀγγέλους καὶ ζοῦν ὅπως οἱ δαίμονες. Προσκυνοῦν τοὺς ἁγίους καὶ ζοῦν ὅπως οἱ χοῖροι. Προσφέρουν εἰς τὸν θεὸν ὅτι στοιχίζει ὀλιγώτερον: γοιυκλισίες ὕμνους κερὰ καὶ λιβάνι ἀλλὰ δὲν ξέχουν νὰ τοῦ προσφέρουν τὴν καρδιά τους καὶ τὴν ζωὴν τους. Εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν ἔχουν δημιουργηθῇ ἀντιχριστιανικά ρεύματα τὰ ὅποια ἐπιδροῦν αἰσθητικῶς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως εἶναι ἡ ἄρνησις, ἡ ἀθεΐα, ὁ μηδενισμός, ὁ ὕλισμός, ὁ κομμουνισμός κ.τ.λ. Τῆς καταστρεπτικῆς ταύτης ἐπιρροῆς δὲν ἀπαλλάσσονται οὔτε οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ὡς ζῶντες καὶ αὐτοὶ μέσα εἰς τὴν ἰδίαν κοινωνίαν. Δι' αὐτὸ αἱ πεποιεθῆσεις των, αἱ κατευθύνσεις των, αἱ ὁμιλίας των ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπηχοῦν τὰ κυριαρχούντα πνευματικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς. Τὰ δὲ βιβλία των χωρὶς κανένα ἰδανικὸν παιδείας μέσα ἢ συχνὰ μὲ ἀθεϊστικὸν ἰδανικὸν ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ ὑποδείξουν κυρίως τὴν νέαν ψυχολογικὴν μέ-

θοδὸν πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων καὶ δημιουργίαν τεράτων μαθήσεως χωρὶς ἡθὸς καὶ χαρακτῆρα!

Ὁ συγγραφεὺς ὁμως τοῦ ἀναλυομένου ἐδῶ βιβλίου κατ' ἐξαιρέσιν ἄλλων παιδαγωγικῶν συγγραφέων μὲ φόβον διαπιστώνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ὑπέρτης τῆς τεχνικῆς ἓνα ἀπλοῦν ὄργανον χωρὶς συνείδησιν καὶ συναίσθησιν τῆς ἀποστολῆς του καὶ τῆς ἡθικῆς εὐθύνης του, χωρὶς ψυχικὴν τελειοποίησιν καὶ ὅλη ἡ προσοχὴ συγκεντρώνεται εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν κατάρτισιν. Δι' αὐτὸ ποιεῖται ἐκκλησίαν ὅπως ὁ Ἕλλην ἄνθρωπος βαπτισθῇ ἐκ νέου εἰς τὸ ἑλληνοχριστιανικὸν πνεῦμα καὶ ἀνανεώσῃ τὴν πίστιν του εἰς αὐτό. Εἰς τὴν σελίδα 55 τοῦ βιβλίου του γράφει σχετικῶς τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα, ἅτινα μεταφράζω καὶ μεταφέρω περιληπτικῶς ἐδῶ: «Ὁ ἀγὼν ἐναντίον τοῦ μίσους τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐπιστροφή εἰς τὸ ἑλληνοχριστιανικὸν πνεῦμα δὲν εἶναι μόνον μία συνέπεια τῆς πνευματικῆς ἀνάγκης τῆς ἐποχῆς ἀλλὰ συνιστᾶται ὡς μία παγκοσμία λύσις διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ζῇ σήμερα μέσα εἰς τὸν φόβον. Ἡ μεταπολεμικὴ κοινωνία δείχνει ἓνα πνεῦμα αὐτοκαταστροφῆς. Ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἔγινε ἐπράγμα» μάλιστα μία μπάλλα, ἡ ὁποία ρίπτεται ἀπὸ χέρι σὲ χέρι εἰς τὸν κοινωνικὸν ἀνταγωνισμόν καὶ εἰς τὰς πολιτικο-οικονομικὰς ἀντιθέσεις. Τὸ πνεῦμα τῆς φιλίας καὶ τῆς ἀγάπης» ἔχει ἐξοφανισθῇ καὶ τὴν θέσιν των κατέλαβε τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρωπίνου μίσους καὶ τῆς ἀπανθρωπιᾶς!

Αἱ ρίζαι τῆς παρούσης κρίσεως εὐρίσκονται μέσα εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἄνθρωπον. Μολοντοὶ αἰκατοκίσι, τὰ ἐργαστάσια οἱ δρόμοι κατεσκευάσθησαν ἐκ νέου ὁ ἄνθρωπος ὁ ἴδιος παραμένει ψυχικῶς ἓνα ἐρεῖπιον! Ἐνεκα τούτου κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν ἐτέθη ἐπιτακτικὰ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τὸ πρόβλημα τῆς ἀνανεώσεως καὶ ἀναγεννήσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνθρώπου.

Δὲν μένει πλέον θέσις διὰ τὸν ὀγαδελφισμόν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν. Τὸ πᾶν ἀπατεῖ ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀνύψωσις τοῦ ἀνθρώπου σημαίνει ἐπιστροφήν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει πάλιν ἐπιστροφήν εἰς τὸν ἀνθρωπισμόν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Σημαίνει ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον καὶ εἰς τὴν ἀπάρνησιν τοῦ αἰσθητικῶν καὶ ἐγωῖσμοῦ. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει ἐκ νέου νὰ ἀποκτήσῃ μίαν ψυχὴν ἥτις εἶναι ἱκανὴ νὰ αἰσθανθῇ τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς ἁγνοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἶναι πάντοτε ἓνα ἱερὸν πνεῦμα. Εἰς τὴν σφαῖραν τὴν ἐσωτερικὴν πρέπει νὰ ἀρνηθῇ τὸ ἀνώτερον ἐγὼ του, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν γέφυραν πρὸς τὸ ὕψος ἀπὸ τὸ ὁποῖον φῶς, ἀγάπη καὶ ζωὴ ἔρχεται. Τοιούτοτρόπως ἡ πίστις εἰς τὸν θεόν καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα πρέπει νὰ ἐνωθῇ καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μὲ τὴν ἐπιστροφήν εἰς τὸν κλασσικὸν ἑλληνισμόν τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος νὰ συμπέσουν. Ἡ ὁδὸς αὐτῆς τῆς στροφῆς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Διότι χωρὶς ἀγάπην ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπάνθρωπος. Ὁ ἑλληνοχριστιαν-

νικός άνθρωπισμός; πρέπει να είναι το ιδεολογικόν περιεχόμενον τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων καὶ ὅλως ἰδιαίτερος τῶν νέων καὶ νεανίδων διότι εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Διανύομεν πράγματι μίαν τρομερὰν πνευματικὴν κρίσιν. Εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ αὐτὴν. Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον, ὅπως ὑποστηρίζει καὶ ὁ κ. Κιτσοῦρας εἰς τὸ βιβλίον του, ἐὰν βαπτισθῶμεν ἐκ νέου εἰς τὴν ἑλληνοχριστιανικὴν κολυμβήθραν. Τὴν εὐθύνην δι' αὐτὴν τὴν ἀναγέννησιν ὑπέχει ἡ ἰθύνουσα ἐν τῇ κοινωνίᾳ τάξις. Ἦτοι οἱ πολιτικοί, οἱ ἱερεῖς, οἱ πνευματικοὶ ἡγέται. Κυρίως ὁμως τὴν ὑπέχει ὁ ἐκπαιδευτικὸς, ὁ δάσκαλος. Ὁ δάσκαλος εἶναι ἐκεῖ διὰ νὰ διαφωτίξῃ, νὰ παιδαγωγῇ, νὰ διαπλάθῃ ψυχὰς. Διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ ὁμως εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν ἀποστολὴν του πρέπει πρῶτα νὰ ἀποκτήσῃ ἐκ νέου ὁ ἴδιος τὴν πίσιν τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπην, ποὺ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ζῶντες εἰς τὰ ἀντιχριστιανικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς ἔχουν χάσει. Πρέπει οἱ ἴδιοι πρῶτοι νὰ ἀναγεννηθοῦν εἰς τὸ ἑλληνοχριστιανικὸν πνεῦμα καὶ νὰ μεταβληθοῦν εἰς εἰς ἱεραποστόλους, διὰ νὰ ἀναγεννήσουν ἄλλες ψυχὰς ἰδίως τὰς εὐπλάστες παιδικὰς ψυχὰς!

Μόνον ἔτσι ὑπάρχει κάποια ἐλπίς ἐξόδου ἐκ τῆς πνευματικῆς κρίσεως τῆς σήμερον καὶ ἀναβιώσεως τοῦ σωτηρίου διὰ τὸν ἄνθρωπον ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος.

ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΝΑΓΙΟΣ

Διδάκτωρ τοῦ Δικαίου

*

Μιχ. Περάνθη: «Σουλιῶτες» (Μυθιστόρημα). Ἀθήνα, 1967)

Ἡ σύνθεσις ποὺ ἐπιχειρήθηκε ἀπὸ τὸν κ. Μιχ. Περάνθη, σὲ μὴ μυθιστόρημα «Σουλιῶτες», ὁλοκληρῶναι ἀναμφισβήτητα τὴν πρώτη ἀναγκαία τομὴ στὴν ἐφημερίδα τῆς ἑλληνικῆς μυθιστορίας. Διότι—κατ' ἀρχὴν—ἀποτελεῖ καὶ τὴν ὑπάρχουσα πρόθεσις ἑνὸς πνευματικοῦ παρόντος στὴν ἱστορία μας, πέραν ἀκριβῶς τῶν δεδομένων της (ἀλλοιῶς). Κι' αὐτὸ εἶναι ἡ προσφορά ἐκείνη—καὶ στὴν ἱστορία καὶ στὴν καθ' ἑκάστον ζωὴ—ποὺ ὑποστασιάζει τὰ ἰδανικά (ὅσα) καὶ τὰ ὁποῖα συγκρότησαν τὴ φυσιογνωμία τῆς ζωῆς μορφῆς μας ὡς Ἕθνους. Ἔτσι, ὁ κ. Περάνθη, ὡς ἀπ' ἑνα γόνιμο κι' ἐνδιαφέροντα—πρὸ παντός—κύκλου δημιουργίας (προηγούμενες ἐργασίες) εἶταν ὅριμος—ἀπὸ κάθε πλευρὰ ἀπαιτήσεως γι' αὐτὴν τὴν—μεγαλεπήβολη ἀλλοίωσις—κατάκτηση τῆς ὕλης του.

Στοὺς «Σουλιῶτες», ὁ κ. Μιχ. Περάνθη, ἀρτιωμένος σὲ σῶμα τῆς ἱστορίας, κατορθώνει ν' ἀναπλάσῃ τὴν ἀσυμβίβαστη παρουσία τῆς φυλῆς μας, στὴν ἱστορία της, δίνοντας τίς σάρκες καὶ τὰ νεύρα—ὑπερευαίσθητα μάλιστα—σὲ σκελετὸ ἑνὸς ὑπάρχοντος μύθου, καὶ, γιὰ τὴν προσπάθεια (ἐμπειρία) σὲ τὸν χῶρο αὐτὸν (ὅπου ἀφορίζεται κιόλα τὸ χρονικὸ περίγραμμα τῶν περιστάσεων καὶ τῶν γεγονότων ὑπὸ μορφὴν ἰδανικῶν καὶ πεπωμένων καθολικῆς ἰσχύος), χρειάστηκεν ἀπαράτητα ἢ παρεμβολὴ τῆς προσωπικῆς, τῆς ἐντελῶς λογο-

τεχνικῆς ἀναδημιουργίας. Ἐπὶ ὁ συγγραφέας ἐδῶ κινούμενος ἐντὸς τῶν ἱστορικῶν ἀξιώσεων, ἐπιχειρήσας κι' ἐπέτυχεν—εὐτυχῶς—μὴν ἐπικτῆ συνθεσὴ, οἰκονομημένη (στὴ συγκρότησιν) στὴν ἐξχωριστὴ ἡθογραφία τῆς Σουλίουτικῆς φυσιογνωμίας καὶ ἀναπτυγμένη δεξιότατα, πάνω σὲ πῶς συνεπὲς σχέδιο δομῆς, πρὸς μίαν ἱστορία πῶχει «δεδομένο» τέλος. Σ' αὐτό, μάλιστα, οἱ «Σουλιῶτες» τοῦ κ. Περάνθη, ἐξχωρίζουν—ἰδιαίτερα—κι' ἀπὸ τὰ παραπλήσια—ὡς πρὸς τίς προθέσεις—προηγούμενα μυθιστορίας, σ' ὁλόκληρη τὴ λογοτεχνία μας τῶν τελευταίων χρόνων.

Διότι,—κυρίως—οἱ «Σουλιῶτες» ἔχουν, πρὸ παντός, περισσότερο τὸ στοιχεῖο τῆς ἱστορικῆς ὕψους. Κι' ἀκόμα, ὁ κ. Περάνθη, χωρὶς καὶ νὰ κολοῦσῃ ἢ νὰ ἀλλοιώσῃ καὶ τὰ θεμελιώδη δεδομένα, κατορθώνει νὰ ἐπιτύχῃ, ἐγκρίσει αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς ἱστορίας, καὶ τῇ δικαίωσιν τῆς μοίρας στὴν ἀπόλυτη ἀπαίτηση ἑνὸς ὕψους ἰδανικοῦ, ποὺ συνιστᾷ καὶ τὴν ἐποποιεῖα τῶν ἀγώνων στὴ ζωὴ τῶν Σουλίουτικῶν (Βασ. Τόντας, Θάνατος Γ. Μπότσαρη, δημιουργία καὶ τέλος Κόγκα καὶ Βαγγελλῆς, παραλλαγὴς ἱστορικῶν κλπ). Καὶ γι' αὐτὸ οἱ «Σουλιῶτες» τοῦ κ. Μιχ. Περάνθη θὰ ἐπιβάλλονται—ἰσως—νὰ χαρακτηρισθοῦν καὶ ὡς ἑνα λογοτεχνικὸ ἀνάγνωσμα ἐθνικῆς ἀγωγῆς. Στις 480 πυκνοτυπωμένες σελίδες, ποὺ φτιάχνουν τὸ μυθιστόρημα, ὁ συγγραφέας δίνει συναισθηματικὴ μεταρσίωση ὁλόκληρης τῆς ζωῆς τοῦ Σουλίου, στὴν ἱστορικὴ παρουσία του. Κι' εἶναι ὡς ἀπειραχτὴ ἀρτηρία, στὴν ὁποία κύλαε τὸ ζεστὸ αἷμα μιᾶς ὁλόκληρης περιόδου, ποὺ γεφυρώνει τὴν πορεία τῆς φυλῆς μας ἀπ' ἑνα τῆς τέλος ὡς τὴν ἀλλή της ἀρχή. Τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἐπεισόδια, ποὺ ἐνορχηστρώνουν τὰ 29 κεφάλαια τοῦ μυθιστορήματος, προκύπτουν ὅλα μέσ' ἀπ' αὐτὴν τὴν ἰδιαν διαρροὴ τῶν Σουλίουτικῶν, κι' εἶναι καιρωμένα στὰ ἰδία ἡθογραφικὰ σκηνικά τῆς ἱστορίας τους, πράγμα ποὺ γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ, ὁ συγγραφέας χρειάστηκε νὰ προεκταθῇ καὶ μέχρι τῆς ἐκφραστικῆς παρεκβάσεως, τόσο σὲ λεξιλόγιο (χρησιμοποιεῖ κάπου 178 ἰδιωματικὰς, τὸ πλεῖστον τούρκικες ἢ τουρκογενεῖς λέξεις), ὅσο καὶ σὲ τὸ ὕψος του (ἐπιτυγχάνει προσαρμογὴ, στὴν ἀπαίτηση ἐιδικῆς ἀτμόσφαιρας, χωρὶς—οὐδὲν—ζημιὰ καθ' ὅσον ἀφορᾷ στὴν προσωπικὴ του συνέπεια). Κι' εἶναι ὄντως εὐτύχημα, στὴν προκειμένη περίπτωσι, ποὺ ὁ συγγραφέας ἔχει καὶ τὸ προνόμιο τῆς καταγωγικῆς του ἀφορμῆσεως (ὁ κ. Περάνθη εἶναι Ἡπειρώτης). Κι' ἔτσι, οἱ «Σουλιῶτες» δὲν ἔχουν «παραγνωρίσματα». Κι' ὅλ' αὐτὴ ἡ μυθιστορία ντυμένη στὴν πιὸ γνήσια ἡθογραφία, ἀναπτύσσεται, μ' ἑνα μᾶλλον δημοτικὸ λυρικό ὕψος, τὸ ὁποῖον, ὁ Περάνθη ἐπιτυγχάνει νὰ διατηρῇ ἀκόμα καὶ σὲ πιὸ ἐνδοστροφεῖς ἀναλύσεις τῶν ἡρώων του (ἰδίως στὸν ἔρωτα τῆς Βαγγελλῆς, στὴ στάση τῶν μαννάδων Σουλίουτικῶν ἢ καὶ στὴν ἐφημερία τοῦ Ζυγοῦρα). Κι' ἔτσι, ἀντάμα στὴν αἰσθητικὴ ἀνάταση τοῦ πνεύματος μιᾶς ἡρωικῆς παρεμβάσεως, σὲ χρόνια τῆς ἡθικῆς ὑποτάσεως σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον, τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ κ. Μιχ. Περάνθη δημιουργεῖ κι' ἑνα ἐλδωφότο κι' ἀκεραιωμένο παρόν

στην εποχή μας, κατά την ώρα—μάλιστα—που νοιώθουμε χωρίς πολύ έδαφος, ενώπιον του καταθλιπτικού όγκου πανευρωπαϊκής παραλλαγής. Γι' αυτό οι «Σουλιώτες» θα πρέπει να πάρουν μιὰ τετράγωνη θέση ανάμεσα στα λογοτεχνικά έθνηκά μας, προκειμένου να συγκροτήσουμε κι' οι ίδιοι την απαραίτητη αρχή δημιουργίας από τη δική μας ιστορική ύλη. Κι' όπως μάς υπόσχεται, από πριν ό κ. Περάνθη, οι «Σουλιώτες» είναι τό πρώτο απ' τὰ τρία ιστορικά σκέλη (τ' άλλα δυό είναι τό Μεσολόγγι κι' ή Πόλη), που πάνω τους θα συγκροτήση ένα—σχεδόν γιγαντιαίο—τρίπτυχο λογοτεχνικής συνθέσεως, για τή μετουσίωση των πιο κρίσιμων περιόδων, ύστερ' απ' τό Βυζάντιο, της ζωής τεσσάρων, έπίσης κρίσιμων αιώνων του έλληνισμού. Καί ξεκινώντας, έν προκειμένω απ' τους «Σουλιώτες»,—τήν πιο φανερή τροχιά—προδιαγράφονται και τὰ όρια της δυνατότητας προσφοράς έδώ, του κ. Μιχ. Περάνθη.

ΔΗΜ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

*

Γιάννη Καραλή. (Μικρά ταξίδια). «Μέλισσα» 1957

Μικρά ταξίδια (θαλασσινά και σερριανά) ονοματίζει ό γνωστότατος λογοτέχνης της Πάτρας, και τακτικός, στα ζητήματα της πνευματικής κίνησης του τόπου συνεργάτης του εκεί Ραδιοσταθμού, Γιάννης Καραλής, την πλούσια, έκδρομικών περιγραφών και έντυπώσεων, πιο πάνω μνημονευόμενη συλλογή του. Προσχυρή ματα ανά την Ελλάδα, να ονοματίζαμε έμεις τις σύντομες αυτές κάθε φορά έκδρομικές του συγγραφεία αναδρομές και αντίστοιχες μυήσεις τὰ κάθε φοράς περιγραφικά τους κομμάτια.

Γιατί ό Γιάννης Καραλής, κάθε που ξεκινάει για τὰ λιγόχρονα αυτά κατά τόπους προσκυνηματά του, αντικρύζει τό τοπίο και τὰ άψυχα, με τον καλλιεργημένο στοχασμό ενός συνειδητού φυσιολάτρη, τή δίψα ενός άσκητή, τις ένοράσεις ενός προδιατεθειμένου μύστη και τους ένθουσιασμούς και τις συγκινήσεις μιας ψυχής και μιας ιδιοσυγκρασίας, θαύματα λυρικής.—Να π.χ. τι γράφει για τή «Γή των Πατέρων» του, την Αχαΐα.

«Περπατείς δίπλα στις λεμονιές με τὰ χρυσά καντήλια τους., κάτω από τις κοκκινωπές, σά Σκανδιναβές πριγκήπισσες νεραντζιές, και σε περικυκλώνει ή θύμηση από έδάφια της Γραφής. Αναπολείς παιδικές γιορτές. Αναρριγείς στιγμές—στιγμές, από στοχασμούς παρθενικούς, που κελαρύζουν στη σκέψη σου, όπως τὰ νερά που βγαίνουν σιγόδρομα ανάμεσα απ' τὰ χορτάρια κι' απ' τὰ φυλλώματα του Παναχαΐκου...».—Και πιο κάτω:—«Κι' ή θάλασσα!... αδή ή θάλασσα π' άνεμοδέρνεται άναμεζε Κάζο—Πάπα και Ρίο, ή που γαληνεύει και σιγοψιθυρίζει άναστενάγματα στα ψηλόκορμα βουνά της Ρούμελης, που ρίχνονται λεβέντικα στα νερά της» είναι ή θάλασσα που αγάπησαν... ό Βύρωνας, ό Παλαμάς, ό Μαλακάσης... ή θάλασσα της ποιητικής δημιουργίας. «Η θάλασσα του λυρικού στοχασμού». «Η Πα-

τραϊκή θάλασσα, γράφει πιο κάτω, είναι ή άνησυχία, ή ένέργεια, ή επιδρομή...»

Τό τοπίο κι' ή άτμόσφαιρα, για τό Γιάννη Καραλή δέν είναι μονάχα ένα άψυχο αντικείμενο, ένα μονάχα κομμάτι του έξωτερικού μας κόσμου. Τό τοπίο γι' αυτόν, πάλλεται, ζή, άναπνέει. Προσκαλεϊ, ή και φοβίζει, ένθουσιάζει, ή κι' ιστορεί. Είναι μιὰ έπίθεση προς τὰ έσώτατα του ανθρώπου, που συγκινεί, ή φλογίζει με καύμους, δροσίζει ή πυρπολεί. Τυλίγει την ψυχή και τό πνεύμα, τότε με χάρδι κι' άπλοϊκές θεάσεις, τότε με φλόγες και βυθίσματα σε ιστορικούς και φιλοσοφικούς στοχασμούς. Κάτι τό γιγαντιαίο ώ-ραίο αναδίνεται από τις περιγραφές του. Μια πληρομηνή από συναισθήματα και στοχασμούς, είσβάλλει, τότε όρμητικά και κυρίαρχα, τότε ήπια κι' υποβλητικά στον έσωτερικό του άναγνώστη κόσμο, και τον άναγκάζει, κι' άθέλητά του άκόμα, κι' αντιστεκόμενο, να ζήση τό τοπίο του συγγραφεία, όπως κι' ό ίδιος τό έζησε και τό αίσθήθηκε:—«Άνησυχία, ένέργεια, επιδρομή».

Τὰ Μικρά ταξίδια του Γιάννη Καραλή, τό έπαναλαμβάνουμε: είναι ένα προσκύνημα στην Ελλάδα, και μιάν ήδύτατη μήση.

Μιάν άκένωτη πηγή χαράς.

Δ. Σαλαμάγκας

*

Γιάννη Σφακιανάκη: «Ο Άφέντης της Βαθέρας» (Μυθιστόρημα), Αθήνα 1955.

Σέ χρητικό καθαρά ύφος, ό κ. Σφακιανάκης, στον «Άφέντη της Βαθέρας» δυνήθηκε να ολοκληρώση τις πιο δικές του αξιώσεις στην εποχή μας. Σ' ένα έπεξεργασμένο αισθητικά μυθιστόρημα (για τό όποιο, ό λόγος), που συγκροτείται από 29 κεφάλαια (Σχ. 8ον σελ. 248) μιας κοινής δράσεως με ξεχωριστή—τουλάχιστο χρονικά—αυτοτέλεια τό καθένα, ό συγγραφέας κατορθώνει να έπιτύχη μιάν έντελώς καταξιωμένη σύνθεση με μοναδική πληρότητα ήθογραφίας. Ο κ Σφακιανάκης (γνωστός στα έλληνικά πνευματικά χρονικά), αξιολογημένος ήδη από την μέχρις έδώ εργασία του, είναι ό ίδιος μιὰ βιωμένη λυρική ζωή της Κρήτης. Και στον «Άφέντη της Βαθέρας», συγκεντρώνει όχι μονάχα όλη την «πρώτη» που—είναι και ή μοναδική, άλλωστε—ζωή στην άδρη φυσιογνωμία της Κρήτης, αλλά και πέτυχάινει να στήση και ολοκληρή την πρόθεσή του στα σκηνικά της.

Στό μυθιστόρημα του κ. Σφακιανάκη, έπιχειρείται μιὰ ποιητική δημιουργία, ή όποία, από πάσης άπόψεως, καλύπτει τις αξιώσεις δράσεως πλοκής και έπεισοδίων, που ανακύπτουν άπδια ώριμο ταλέντο σε μιὰ ώριμη έπίσης εποχή. Οί ήρωες της «Βαθέρας», παρ' όλο που ύποδύονται τὰ «βαθύτερα» ένδιαφέροντα μιας ολοκληρωμένης στην εξέλιξή τους κοινωνίας, έν τούτοις είναι πάντοτε πρόσωπα και καταστάσεις προσιτές—για να μην πούμε δικές μας—δημιουργημένα στο ήθος μιας γνήσιας Κρητικής καταγωγής. Κι' όλα υπάρχουν έναρμονισμένα με άσυνήθιστη

αίσθαντικότητα έμπειρίας ακόμα και στα πράγματα, στην ίδια τους ατμόσφαιρα, ενώ ή παρούσα τους, στη γή τους, έξουσιάζει το περιβάλλον, αντί να έξουδετερώνονται. Γι' αυτό, δεν θά ήταν—ίσως—και παράτολμο, αν κανείς έψαχνε, στο έργο του κ. Σφακιανάκη, για να βρή σχεδόν έτοιμους πίνακες «ζωής».

Και σ' αυτό το σημείο, πολλές φορές, ο συγγραφέας, διατηρώντας τη δική του πάντα θέση, συναντιέται με τον Καζαντζάκη. Μονάχα μέχρι πού να ξεχωρίσει, όπως κι' εκείνος, σαν δύο όμογάλακτοι Κρητικοί. Κι, ακόμα, δεν μπορεί κανείς παρά να διακρίνει εύκολα και κάποιον δυναμισμό στο ήθος ενός τόνου συναισθηματικά λυρικού, που δεσπόζει, ποικίλλοντας σε φωτισμό, απ' την αρχή ως το τέλος άκέρητα τη «ζωή» του έργου. Έτσι, μπορεί κανείς και να απολαμβάνει (κυριολεκτικά) το διάβασμα στον «Αφέντη της Βαθέρας» δεδομένου ότι ο συγγραφέας, είναι όχι μονάχα πλούσιος και καλλιεργημένος άριστα από απόψεως ύφους, αλλά και διαθέτει έκτακτα φραστικά προσόντα και έκφραστική αντίληψη. Κι' αυτά όλα σε καθαρή άνοιξιάνικη προοπτική λυρικής διαθέσεως, ο κ. Σφακιανάκης μπόρεσε μάλιστα να τα πάρη και να τα συνθέση στην άξια και στην παράδοση μιας Κρήτης «άναδυομένης» στη μεσογειακή γοητεία. Κι' εκεί ακόμα, όπου ο κύκλος μιας εύτυχίας ζητάει τον άφηνκτο προσδιορισμό του δράματος για όλοκληρωση—πρέπει να σημειώνεται πάντα ότι το έργο είναι αισθητικά άρτιο σε όλη τη δομή του—ο συγγραφέας κατορθώνει, μάλλον πάντοτε, να είναι τόσο σύμφωνος με το έργο του όσο και ή ζωή με τη μοίρα της, χωρίς τις συντριπτικές θεωρίες του Πανευρωπαϊκού κλίματος της εποχής μας—δηλ. να είναι Κρητικός. Μονάχα, θά είχαμε να παρατηρήσουμε πως, αν δεν είμαστε μακράν ή πέραν της άποστολής των κεντρικών ήρώων της «Βαθέρας» ο θάνατος της «Κατερίνας» (ένος απ' αυτούς) παρ' όλο που όλοκληρώνει τις προθέσεις, ίσως και να μην έκπληρώνει τους ρόλους όλων των άλλων, ώστε να τελειώνουν εκεί κι' οι συνέπειες μιας όλόκληρης ζωής που άποτελεί το μυθιστόρημα αυτό του Γιάννη Σφακιανάκη. Γιατί ή ίδια μας ή ζωή, σήμερα, ζητάει—θανάσιμα πολλές φορές—την προέκτασή μας μέχρις εκεί που είναι δυνατόν και να χαθώ, για να την άναζητήσωμε. Τίποτ' άλλο δεν θά μπορούσαμε να ζητήσουμε απ' τον συγγραφέα, στην προκειμένη περίπτωση. Αντίθετα, συγχαίροντάς τον, τονίζουμε πως ή έργυσία του αυτή συνιστά μίαν άδισμφισβήτητη προσφορά ποιότητας και ενδιαφέροντος στο έλληνικό μυθιστόρημα. Ένώ έχομε διάθεση για αυτό, όση και άνάγκη άγωγής στις μέρες που νοιώθουν τη στείρωση της φοβέρας απ' το Γολιάθ ενός μηχανικού και τεχνικού μέλλοντος.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ήπειρωτικά μορφά που έφυγαν

Α. ΙΚΙΒΙΑΔΗΣ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΣ

Ένώ συμπληροῦται διετία από το θάνατο του

I

Μία έξαιρετική Ήπειρωτική φυσιογνωμία με βαθειά έπιστημονική μόρφωση, με πλούσια διδασκαλική δράση και με καταπλήσσοσα κοινωνικο—πολιτική ευστορφία, έσβυσε πρό διετίας και δεν υπάρχει πιά στη Ζωή.

Η Γενέθλια Γή του—τα Δολιανά του Πωγωνίου—μπορεί να υπερηφανεύεται για το έκλεκτον τέκνον της και ή Γεραρά Ζωσιμαία εις την όποίαν κατηγάλωσε τα έτη της διδασκαλικής του δράσεως, θά τον συγκαταλέγει πάντοτε στη χορεία των έκλεκτων εκπαιδευτικών, που άνύψωσαν το γόητρόν της στα μεταπελευθερωτικά χρόνια της εκπαιδευτικής ήπειρωτικής ζωής.

Άριστοκράτης στο ήθος του, σκληρός και άτεγκτος στις αποφάσεις του, δίκαιος στες κρίσεις του, μελίχιος αλλά και δηκτικός και εύρων συγχρόνως, απέκτησε κατά την περίοδον της πολυσχιδούς του δράσεως εύλικρινεις φίλους και θυμαστές, αλλά έδημιούργησε παράλληλως και άρκετους επικριτάς καθώς και έχθρικός προς αυτόν διακειμένους, με το άτεγκτον ιδία της συμπεριφοράς του.

Εύνοηθείς από την Μοίραν να είναι προικισμένος με πολλαπλά πνευματικά χαρίσματα, δυνάμενος να άνέλθη βαθμίδας και θώκους, δυνάμενος να περιβληθώ αξιώματα και να άποκτήση οικονομική εύμάρεια, παρητήθη όμως όλων των άνωτέρω επιδιώξεων και σαν άσκητής έτέθη με πρωτοφανή άφοσίωσιν επί δεκαετηρίδας όλόκληρους εις την διακονίαν μιας ιδέας.

Η σκοπία από την όποίαν ύπηρετούσε με άφοσίωση πρωτοφανή του παρεΐχε την εύκαιρίαν και για εύκολη άναρρίχηση και για οικονομική εύμάρεια και για πληθύν επιδιώξεων από τες όποτες—άλλοι—και κατ' έξοχήν οι επικριταί του—σπανίως και δυσκόλως θά παρητούντο.

Ο Κοντοπάνος όμως γαλήνιος και άγέρωχος, πιστός και άφωσιωμένος, εύρων και στωικός, αλλά σκληρός και άτεγκτος ταυτοχρόνως, έπροτίμησε την βιοθεωρίαν του Σωκρατικού σοφού, έπροτίμησε την βιοθεωρίαν του στοχαστού, έπροτίμησε την άνετον καθημερινήν δίαιταν του άριστοκράτου.

Πνευματικά δυνατός και άνετα διατρώμενος συμπεριεφέρετο προς όλους με την προοπτικήν της Σωκρατικής ήθικής και της Σωκρατικής βιοθεωρίας.

Αί άντινομίες αυτές της ζωής του καθώς και ή καταπλήσσοσα κοινωνικο—πολιτική του ευστορφία, έξένιζαν και έξώργιζαν πολλούς Ήπειρώτας, που δεν μπορούσαν να έρμηνεύσουν πως αυτός ο ίσχυρός εις μέσα προσιασίας, έθυσίαζεν αξιώματα και πλούτη, έναντι μιας ιδέας άφοσιώσεως και πιστής έξυπηρετήσεως, ενώ οι επικριταί και οι αντίπαλοί του σπανίως θά συμπεριεφέροντο κατ' αυτόν τον τρόπον, και γι' αυτόν άκριβώς τον λόγον δεν του συγχωρούσαν την μορφήν αυτήν της βιοθεωρίας του.

Πάντως ένα είναι γεγονός, ότι δηλαδή ή άρμογία της προσωπικότητας του Κοντοπάνου βρίσκεται

ἀκριβῶς μέσα στή δυσαρμονία τῶν σκέψεων τῶν ἐπικριτῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων του.

II

Καὶ γὰρ νὰ συνοψίσουμε:

Ὁ Κοντοπάνος ἔζησε μὲ τὲς ἀρχὲς καὶ μὲ τὰ ἀξιώματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ὑπηγόρευσε στὴν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τὴν καθόλου βιοθεωρίαν του, καὶ δὲν συνεμορφώθη μὲ τὲς ἀρχὲς καὶ μὲ τὰ ἀξιώματα ποὺ οἱ ἐπικριτὰ καὶ οἱ ἀντίπαλοί του ἤθελαν νὰ τοῦ ἐπιβάλουν γὰρ νὰ ζῇ καὶ νὰ συμπεριφέρεται.

Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ ἀξία ἡ ἀκαταγώνιστος τοῦ Κοντοπάνου, ἐδῶ βρίσκεται τῆς προσωπικότητός του τὸ βασικὸν γνώρισμα.

Γι' αὐτὸν δὲ ἀκριβῶς τὸν λόγον ἀπετέλεσε καὶ σημεῖον ἀντιλεγόμενον διὰ τοὺς ἀντιπάλους του ἡ δὴ διαγωγή καὶ ἡ καθόλου συμπεριφορὰ καὶ δρᾶσίς του.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἓνα εἶναι γεγονός:

Ἡ Ἡπειρος δηλονότι ἐστερήθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κοντοπάνου μιᾶς ἐξαιρετικῆς καὶ σπανίας φυσιογνωμίας, ἐστερήθη ἑνὸς ἐκπαιδευτικοῦ μὲ ἀνωτέραν διδασκαλικὴν πνοήν, ὁ πανδαμάτωρ δὲ χρόνος—ὅστις κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ μεγάλου τραγικοῦ τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Σοφοκλέους, «φύει τ' ἄδηλα καὶ φανέντα κρύπτεται κ' οὐκ ἔστι ἄδηλον οὐδέν», ὁ πανδαμάτωρ τονίζομεν χρόνος θὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀποκαταστήσει τὴν ἀλήθειαν, ὅταν μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ σιγήσουν τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ αἱ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες τῶν ἀντιπάλων καὶ τῶν ἐπικριτῶν του.

III

Γιὰ τὴν ὥρα ὅμως—καὶ ἐπὶ τῇ συμπληρώσει διέτις ἀπὸ τοῦ θανάτου του—ἄς θεωρηθοῦν αἱ λίγες αὐτὲς πινελιὲς ἐκ μέρους τοῦ χαράσσαντος τὸ σύντομο καὶ ζωντανὸ παραπάνω πορτραῖτο ἑνὸς παλαιοῦ συνεργάτου του στὸ Διδασκαλεῖο τῆς Ἡπειρωτικῆς πρωτευούσης, ἄς θεωρηθοῦν ἐπαναλαμβανόμεν ἀρκετὲς αἱ λίγες αὐτὲς πινελιὲς, ποὺ ρίχνουν ἓνα αὐνδρὸ ἄλλὰ πραγματικὸ φῶς στὸ βαθύτερο φόντο τῆς προσωπικότητος τοῦ Κοντοπάνου, τῆς ἐξαιρετικῆς δηλαδὴ αὐτῆς Ἡπειρωτικῆς φυσιογνωμίας, ἡ ὁποία μὲ ἀφωσίωσιν ἠγάλωσε τὴν ζωὴν τῆς εἰς τὴν διακονίαν ἰδεῶν.

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

Παιδαγωγός

Κ. Μιχαήλ. Ἰγούμ.—Τ. Δόξ. Πύργ.—Ἡλ. Κουρ. Τρίκαλα.—Λ. Σοφ. Πάτρα.—Γ. Καββαδ. Πάρις.—Β. Σκαφ. Φάρος.—Γ. Κατσαν. Χανιά.—Π. Τσολ. Θεσσ. Μιχ. Τζιμόπ. Καλάμας.—Δημ.

Βιβλ. Σάνθης.—Ν. Καραγκ., Β. Χρήστ., Α. Λάβδ., Δ. Δαβαλ., Κ. Μπέκ., Γ. Μανιατ., Σ. Καραντ., Μιχ. Πεχλιβ. Ἀθήνας, ἀπαντοῦμεν ἰδιαιτέρως.—Ἀντ. Βουρλ. Ἀθήνας. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκτίμησιν. Τὰ πῆραμε.—Π. Ζαχ. Ἀθήνας. Τὸ πῆραμε. τώρα. Περιμένετε, στὸ ἐπόμενο τεύχος.—Γ. Βουκ. Λευκάδα. Στὰ ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπιτροπῆς. 1st. Ital. di cult. in Atene. Πῆραμε τὴν εἰδοποίησιν.—Γ. Καλυδ. Ἀθήνας. Ἐχετε δίκην. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας.—Η. Ε. Θεοκρη... Κι' ὥστόσο δὲν τὰ πῆραμε, ἀκόμη. Παρακαλοῦμε σχετικῶς.—Κλ. Παπαχρ. Ἀθήνας. Σὺμφωνοί, ὅπως βλέπετε, δὲν πρέπει ν' ἀνησυχῆτε.—Ν. Βαζακ. Κάιρον. Ἀποροῦμε κι' ἐμεῖς. Τὰ τεύχη στέλνονται πάντοτε. θὰ ζητήσωμε ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸ Ταχυδρομεῖο καὶ θὰ σὰς ἀπαντήσουμε σχετικῶς.—Θ. Πάσχ. Θεοκρη. θὰ σὰς ἀπαντήσῃ ὁ κ. Κόκκινος.—The British Council Bretan, Ἀθήνας. Ἐλάβαμε τὲς ἀπαντήσεις σας. Ὁ κ. Κόκκινος θὰ σὰς γράψῃ ἰδιαιτέρως.—Ν. Πατ. Ἀθήνας. Περιμένετε ἰδιαίτερον ἀπάντησιν.—Ε. Σούρ. Ἀθήνας. Τὰ πῆραμε, Εὐχαριστοῦμε πάντοτε.—Ε. Μπόγκ. Ἀθήνας. Ἐλήφθησαν καὶ δημοσιεύονται. Περιμένετε καὶ ἰδιαίτερον ἀπάντησιν μας.—Δ. Λεοντ. Ἀθήνας. Δικαίως!... Περιμένουμε τὴ συνεργασία σας.—Χρ. Ζιτσ. Θεσσ. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα. Δημοσιεύεται σχετικᾶ, ὅπως βλέπετε.—Παν. Σύνδ. Δαρτμ. Σὲς ὀφείλομε μιὰ ἀπάντησιν, στή φιλική σας πρότασιν. Ἡ καθυστέρησις ὀφείλεται στὴν ἀπουσία τοῦ κ. Δ'ντοῦ. Περιμένετε.—Ι. Σ. Μεν., Γ. Καββ., Κ. Χρυσ., ΓΣΕΕ, Ἀνθ. Ζόλδ, Βιβλ. Χίου, Ἀλ. Καζ., Η. Ε., Θεοκρη. Α. Εὐθυμ. Κ. Τσέτ., Ι. Νοτ., Δ. Βρ., Τ. Ποταμ., Ἀλ. Σταυρόπ., Πίτερς, Μ. Μέσκ., Σ. Σκιαδ., Ν. Βέν., Κ. Λιβ., Ν. Καρακ., Ι. Κακρ., Ἐλ., Βούλγ., Τ. Χρυσόχ., Μπαλαντ., Χ. Μαντ., Δ. Σταθόπ., Γ. Κατσικ., ἀτμοπλ. Γουλιανδρ., Ν. Ντίν. Εὐχαριστοῦμε ὁλόθερμα κι' ἀντευχόμεστε.

Ο ΕΚ ΤΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΩΝ ΜΑΣ κ. ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΟΣ

Ἡ ἀκριβὴς διεύθυνσις τοῦ ἐν ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτείαις εὐρισκομένου Διευθυντοῦ τῆς «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ» κ. Μιχαὴλ Μάνου, παραποιηθεῖσα ἐκ τυπογραφικῆς ἀδελφείας εἰς προηγούμενον τεύχος μας, εἶναι ἡ ἑξῆς:

Mister: MICAEL MANOS

35-24, 104 Street

CORONA 68, NEW YORK

U. S. America

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδίδεται: Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος—Δημοσθ. Κόκκινος Περιβολος Ἀρχιμανδρείου 16

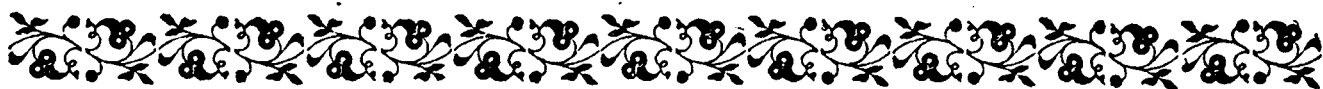
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Πολυχρόνης Ι. Ντάγιος, Χρηστοδοσίου 15

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΣΤ' ΤΟΜΟΥ

Ἀγνάντης Κωνστ., Ἀλιγγέρης Δάντης, Ἀμανατίδης Δ., Αὔρας Θάνος, Βασιλᾶς Ἡλ., Βατίδου Ὀλγα, *VICNY*, Ἀρχιμ. Βιτάλης Φιλ., Βότση Ὀλγα, Βλαχοδημήτρης Θεοδ, Βλάχος Γεώργ., Βουκελάτος Γ., Βρέλλης Παῦλος, Βρεττάκος Νικηφ., Γεροντικός Ἀρσ., Γεωργίτσης Νέστ., Γλυκιάδου Αἰά, Γκαϊτε, Δάλλας Γιάν., Δάλλα Ἰαμῆνη, Δέλτας Γ., Διαμάντης Κων., Δικήτας Εὐάγγ., Δούρας Γ., Δρίβας Ἀναστ., Εὐθυμίου Ἀναστ., Ζερβάνος Ἀλέξης, Ζηλεμένος Κων., Ζιτσαία Χρυσ., Ζόλδερ Ἀνθούλα, Ζούλας Σ., Ζῶτος Μίνος, Καζαντζάκης Ν., Καλογιάννης Β., Καραβίδας Γ., Καρβέλης Τάκης, Κέρτη Γιολάντα, Κιτσαράς Ἰωάννης, Κόκκινος Δημοσθένης, Κόκκινου Ἰωάννα, Κούλης Βασίλειος, Κοντομίχης Παν., Κουτσούγερας Βασ., Κουτσοχέρας Ἰωάν., Κραψίτης Βασ., Κώνστας Κων., *Lafontaine*, Λάϊος Γ., Λιούρης Βασ., Μαϊστράλης Κ., Μακρυμίχαλος Στέφ., Μάλαμας Λ., Μαρτσούκος Βασ., Μέντζιος Θεοφ., Μέσκος Μάρκος, Μηλιώνης Χριστόφ., Μιτζάλης Ἀλέκος, Μλέττης Στέφ., Νικολαΐδης Ν. Ἰωάν., Νοτάρης Ἰωάν., Ξενόπουλος Σερ., Οἰκονόμου Γεώργ., Ὅμηρος, Οὔλαντ Λουδ., Παΐσιος Γεώργ., Παμβωτῆς Γεώργ., Παναγιώτου Νότης, Παναγιωτοῦνης Ν. Π., Παπαθανασίου Ζήσης, Παπακώστας Ἀγγ., Παπατζώνης Τάκης, Παπασταῦρος Χρ., Παπαστεργίου Φώτ., Πλατῆς Λευτ., Παρμενᾶς Τίμων, Πατσέλης Νικ., Προβελέγγιος Ρόδης, Ράγκος Γεώργιος, Σαλαμάγκας Δημ., Σαραλῆς Γιάννης, Σεραμέτη Κατίνα, Σεφέρης Γ., Σικελιανός Ἀγγ., Σιωμόπουλος Τάκης, Σοφοκλῆς, Σούρλας Εὐριπ. Σπυρόπουλος Ἀπόστ., Στάμος Κώστας, Στούπης Σπυρ., Ταρσούλη Ἀθηνᾶ, Τζάλλας Κίμων, Τζούλης Ἀθ., Τουλούπης Φάνης, Τσέτης Κώστας, Τσιλιμαντὸς Γ. Κ., Τσούτσινος Γιάννης, Φαλαγγᾶ Γεωργίου Μαρία, Χάϊνε Ἐρ., Χριστιανόπουλος Ντίν., Χώθορον Ναθαν, Χρυσάνθης Κύπρος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΣΤ' ΤΟΜΟΥ

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

Ἡ μεγάλη ἀνοιξη	Δ. Κόκκινου	201
Ἔργω τὰς τιμὰς	Β. Κουτσούγερα	726

ΙΣΤΟΡΙΑ—ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Ἡ μεγάλη εὐεργέτις Ἑλισάβετ Καστρισίου	Χρ. Ζιτσαίας	3
Παλαιογραφικὰ Ζαγορίου	Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου	9
Δοκίμιον ἱστορικῆς τινὸς περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου ἡπειρωτικῆς πόλεως Ἀρτης Σερ. Ξενοπούλου (Πρόλογος—Σχόλια)	Γιάνη Τσούτσινου	18, 120, 207, 310, 410, 509, 602, 793, 849
Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἡπείρῳ μονῶν τοῦ Σινᾶ	Θεοφ. Γ. Μέντζου	24, 133
Κώδιξ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πρεβέζης (1854—1869)	Φιλ. Α. Βιτάλη	28, 323 416, 619
Πηγαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἁγῶνος	Κων. Ἀθ. Διαμάντη	35, 135, 230, 328, 610
Ὁ φαρμακοποιὸς Ζῶης Ν. Παπανικολάου 1837—1922	Γεωργίου Οἰκονόμου	117
Ὁ Δελβινακιώτης ἱατροφιλόσοφος Κωνσταντῖνος Ἡροκλέους Βασιάδης	Νικολάου Β. Πατσέλη	129
Ἡπειρώτες ἀγωνισταὶ στὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821	Γεωργίου Οἰκονόμου	202
Μία ἀγνωστὸς σελὶς τῆς ἱστορίας τῆς Πάργας καὶ ὀλίγα περὶ Κύπρου	Κ. Δ. Μέρτζιου	205
Ὁ Ἀθανάσιος Ψαλλίδας ἀντιδημοκράτης (1793)	Γ. Λαΐου	214
Ὁ πᾶτερ Κοσμάς στὴν Πρέβεζα (1758 καὶ 1779) καὶ ὁ ἱερὸς ναὸς τοῦ Ἀγίου Κωντίνου καὶ Ἑλένης	Ἡλία Βασιλᾶ	225
Κίττος Φώτη Τζαβέλας (1801—1855)	Ν. Πατσέλη	299
Ἡ διαθήκη τοῦ ἡπειρώτη Δωρητῆ Χρ. Τζαγγρεῖ (1736)	Πανταζῆ Κοντομίχη	306
Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Αὐλῶνος	Σπ. Στούπη	318
Μονὴ «Ἀβελ» ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου τῆς Βῆσσανης	Θεοφάνους Μέντζου	397
Ἡ φιλεκπαιδευτικὴ ἀδελφότης Βούρμπιανης	Εὐριπίδου Σούρλα	405
Συμπλήρωμα εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Χρονογραφίαν Κωνσταντῖνος Γερασίμου Καραπάνος (1840—22 Μαρτίου 1914)	Κ. Δ. Μέρτζιου	485
Μαρία ἡ Συγκλητικὴ	Ν. Πατσέλη	497
Τὸ Γαρδικόπουλο καὶ τὸ πανηγύρι στὰ Κονίσματα	Ἀγγέλου Παπακώστα	504
Χρύσανθος ἱερομόναχος ὁ Λαϊνᾶς 1836—1886	Γεωργίου Οἰκονόμου	517
Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος (1863—24 Ἰουνίου 1920)	Γεωργίου Παϊσίου	581
	Ν. Πατσέλη	593

Τὸ Μπισδουνόπουλο καὶ τὸ πανηγύρι στὸν "Αἰ—

Γιάννη	Γεωργ. Οἰκονόμου	615
Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κονίτσης	Ἀν. Εὐθυμίου	626
Τὸν καιρὸ τοῦ «Ὅχι» ἀνέκδοτα ἱστορικὰ	Κ. Σ. Κώνστα	731
Ἀλέξανδρος Κ. Καραπάνος (1873—8 Νοεμβρίου 1946)	Ν. Πατσέλη	741
Ἡ Συμπολιτεία τοῦ Ἀκρωτηρίου	Νέστορος Γεωργίτη	822
Ὁ Τουρκογιαννιώτης Πασαντᾶς Χαϊρῆς καὶ ὁ Δελῆ Νουρῆς	Γεωργ. Οἰκονόμου	831
Ἰωάννης Κωλέτης	Νικολάου Πατσέλη	835

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἡ ξυλογλυπτικὴ τέχνη στὴν Ἐπαρχία Κονίτσης	Εὐριπίδου Σούρλα	39
Ὁ Ἅγιος Ἐρμογένης	Ἀθηνᾶς Ταρσούλη	56
Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι	Δ. Σαλαμάγκα	44,144,235,333,422,521,638,757,859
Ἡ γοητεία τῆς Ἡπειρωτικῆς Λαϊκῆς Τέχνης	Εὐριπίδου Σούρλα	140
Ὁ Γιώργο—Γούλιας	Κων. Ἀγνάντη	244
Τὰ καρναβάλια εἰς τὸ Σούλι	Ν. Χ. Παπακώστα	342,641
Ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκοτεχνίας ἐν Ἡπείρῳ	Παύλου Βρέλλη (ἐπιμέλεια Κωνσταντίνου Χρ. Στάμου)	434
Ἡ πολιτεία τοῦ Καλαμώνος	Γ. Παμβωτῆ	646
Στῆς Λάρσας τὸ γιοφύρι	Β. Καλογιάννη	698
Παραλλαγὲς τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ «ὁ Νικολάκης»	Εὐριπ. Σούρλα	867

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Μοιρολόι τῆς Κυνουρίας		116
Ἡ νύφη ποὺ κακοτύχησε	Συλλογή: Β. Σκαφιδᾶ	519
Ὁ νεϊόπαντρος	» Β. Σκαφιδᾶ	630
Παπούτσι ἀπὸ τὸν τόπο μου	» Β. Σκαφιδᾶ	631

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ—ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ—ΟΔΟΠΟΡΙΚΑ

Ἀρίστη—Βοῖδομάτης	Γιάννη Σαραλῆ	53
Οἱ καταρράχτες τῆς Γλύζιανης	Στεφ. Μπέττη	381
Ὁ δασικὸς πλοῦτος τῆς Ἡπείρου	Χρήστου Παπασταύρου	527
Στὶς λίμνες τῆς Γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας	Ἰωάν. Νοτάρη	668

ΠΑΙΔΕΙΑ

Ὁργανικὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα	Κων. Ἀγνάντη	150
Μόρφωση μὲ τὴν ἐργασία	Φώτη Παπαστεργίου	345
Πνευματικὰ καὶ πολιτικὰ ρεύματα τοῦ 20οῦ αἰῶνος καὶ ἡ ἐπίδρασις των ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς	Ἰωάννου Κιτσαρᾶ	348,445
Παιδαγωγικὲς καὶ διδακτικὲς ἀρχὲς στὸ «Γεροστάθη»	Φάνη Τουλούπη	530,650

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

α) Ποίησις

Τὸ φῶς τ' ἀνέσπερο	Χρυσάνθης Ζιτσαίας	58
Χειμῶνας, <i>UNA FURTUNA LACRIMAE</i>	Ἀνθούλας Ζόλδερ	62
Σ' ἀγαπῶ, Τὰ χέρια σου, ὦρα ἀνοιχτή	Ὀλγας Βότση	68
Ἐνατένιση στὸ πνεῦμα	Βασ. Κραψίτη	72
Ἀπαλὸ μοτίβο	Ἀποστ. Σπυρόπουλου	73
Ἡ μνηστὴ τῆς Κορίνθου, Γκαϊτε	Μετ. Ἀρσ. Γεροντικοῦ	74
Ἀναχώρηση—Ἐπιστροφή	Δ. Κόκκινου	79
Ἀγωνία	Θάνου Αὔρα	79
Φυγὴ	Γιάννη Καραβίδα	88
Σοφοκλῆ «Οἰδίποδας Τύραννος»	Μετ. Τ. Καρβέλη	89
Παρηγορήτισσα	Ἀγγέλου Σικελιανοῦ	105
Τὰ Γιάννενα	Βασίλη Λιούρη	106
Ἀνθινὴ σιωπὴ	Δ. Κόκκινου	155
Μόνος	Σ. Ζούλα	155
Βεατρίκη	Ἀλέκου Μιτζάλη	161
Ἡ μνήμη τῆς νεότητος	Εὐαγγ. Δικῆτα	163
Ἐλα	Ἀνθούλας Ζόλδερ	172
Πόσο θέλω	Ὀλγας Βότση	176
Βορειοηπειρωτικὰ βουνά, Ὁ θρῆνος τῶν χαμένων πατρίδων, Τὸ πολιορκημένο ἑλληνικὸ νησί, Γιορ- ταστικὸ στὴ λευτερωμένη δωδεκάνησο	Κύπρου Χρυσάνθη	183
Στὴν πρώτη μου ἀγάπη	Λίας Γλυκιάδου	193
Μήνυμα	Ι. Μ. Κουτσοχέρα	247
Εὐθανασία	Γ. Δέλτα	247
Θανέτου αἰθρία	Ἀνθούλας Ζόλδερ	250
Τὰ ζῶα χτυπημένα ἀπ' τὸ θάνατο, Λαφονταίν	Μετ. Ἀρσ. Γεροντικοῦ	255
Λίμνη Γιαλινών	Γιάννη Σαραλῆ	256
Ἀνεύθυνοι	Μαρίας Φαλαγγᾶ Γεωργίου	264
Σκόρπια	Κώστα Γ. Τσιλιμαντοῦ	289
Πιλάτος	Γεώργου Ράγκου	354
Ἀναστάσιμο	Γεώργου Ράγκου	355
Συνάντηση	Ἰωάννας Κοκκίνου	355
Κλάμα	Λάμπρου Μάλαμα	362
Συμφωνία στὸν αἶρα τῆς ἐνάτης τοῦ Μπετόβεν	Κύπρου Χρυσάνθη	363
Προσφορά	Ἀνθούλας Ζόλδερ	367
Τὸ παλάτι στὴ θάλασσα, Παραμῦθι τοῦ Ρήνου	Ἀπόδ. Κατ. Βεΐκου—Σεραμέτη	368
Σιμωνίδης ὁ Κεῖος	Μετ. Τάκη Καρβέλη	380
<i>Sua Sponte</i>	Ἀθανασίου Τζούλη	383
Πρὸ πάντων τώρα	Τάκη Τσιάκου	384
Προσμονή	Κώστα Τσέτη	384
Ὁ Νάρκισσος	Χρυσάνθης Ζιτσαίας	454
Ὁ χαρταετὸς	Εὐαγγέλου Δικῆτα	463
«Τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Οὐγολίνου» Δάντη Ἀλιγγέρι	Μετ. Ἀρσ. Γεροντικοῦ	469
Βρέχει	Δ. Ἀμανατίδη	472
Τὸ τραγούδι τῆς ἀγάπης	Βασ. Κραψίτη	473
Σιωπὴ	Μαρίας Φαλαγγᾶ—Γεωργίου	474
Ἀραχθε ἀδελφέ μας, Μονόλογος ναυτικοῦ	Κώστα Τσέτη	478

Σ' ἓνα παλὸν πορτραῖτο
 ὦρα μηδὲν
 Παράλληλα μάτια
 Κι' εἶμαι κοντά σου, Σαπφικὸ
 Ὁ θερισμὸς
 Χορεύτρια
 Ἀντίστροφος, Οἱ χαρὲς
 Ὁ Λύκος καὶ ἡ Ἀλεπού, Λαφονταῖν
 Ὁμήρου Ὀδύσσεια—Ραψωδία Δ'
 Οἱ Μάννες
 Στὴ μνήμη τοῦ πατέρα μου
 Ἡ βατιὰ
 Τρόδος
 Ἀνοιξιάτικο
 Ἐπιστρέψαμε ὄριμοι
 Σκόρπιοι στίχοι
 Ἑαρινὴ συμφωνία
 Ψαράς
 Θάλασσα
 Ἡ ἐπιστροφὴ
 Οἱ βάρταχοι ποὺ ζητοῦν Βασιλιᾶ, Λαφονταῖν
 Ὁ γάϊδαρος καὶ τὸ μικρὸ σκυλὶ, Λαφονταῖν
 «Ἐρυθρὰ θάλασσα»
 Ἐμεινε ἓνα ὄνομα
 Βούρμπιανη
 Θέατρο
 Ποδηλάτης, Καθαρίστρια
 Μινώταυρος
 Ἀνοίγουν οἱ νύχτες, Σὰ σὲ βλέπω
 Ὁ Μωϋσῆς *Alfred de Vigny*
 Στὸν ματωμένο θάνατο τοῦ Λόρκα
 Ἡ Ναυσικά μὲ τὶς κοπέλλες
 Στρατιῶτες τοῦ μετώπου, Ἀνάσταση
 Μάννα καὶ γιὸς
 Ἑλληνίδες μητέρες
 Τελευταῖος σταθμὸς
 Ἑλληνολάτρες
 Ἐπίγραμμα στὴν ἱστορία, Φθινοπωρινὸς πίνακας
 Ζωὴ καὶ θάνατος
 Ἡ Ἑλλάδα, *CARMEN SAECULARE*
 Ἡ κλωστή
 Στοὺς ποιμένες
 Ὁ θάνατος τοῦ λύκου
 Αἰμίλιος Βεάκης
 Ὅπως ὁ Ξέρξης
 Τειρεσίας
 Τὸ μεγαλεῖο τοῦ τοπίου
 Γιατὶ νὰ κλαῖς
 Τὸ ἄγαλμα
 Ἀντίδωρο

Χρυσάνθης Ζιτσαῖας 540
 Κώστα Στάμου 551
 Μάρκου Μέσκου 551
 Ἀνθούλας Ζόλδερ 552
 Ἀποστόλου Σπυροπούλου 557
 Πάνου Παναγιωτοῦνη 558
 Θάνου Αὔρα 558
 Μετ. Ἀρσ. Γεροντικοῦ 559
 Μετ. Πανταζῆ Κοντεμῆχη 568
 Λάμπρου Μάλαμα 571
 Γιάννη Καραβίδα 571
 Χρυσάνθης Ζιτσαῖας 663
 Κ. Μαῖσιτράλη 664
 Θάνου Αὔρα 664
 Κώστα Τσέτη 667
 Ἀνθούλας Ζόλδερ 674
 Κώστα Στάμου 675
 Δ. Ἀμανατίδη 675
 Ὀλγας Βότση 676
 Γιολάντας Κέρτη 676
 Μετ. Ἀρσ. Γεροντικοῦ 690
 » » 691
 Τιμ. Παρμενᾶ 701
 Ἀλέξη Ζερβάνου 702
 Γ. Βλάχου 702
 Μίνου Ζώτου 705
 Ντίνου Χριστιανόπουλου 706
 Γιώργου Ράγκου 754
 Ὀλγας Βότση 755
 Ἀποδ. Ἀρσ. Γεροντικοῦ 763
 Κώστα Ζηλεμένου 771
 Θεωρῆ Βλαχοδημήτρη 788
 Ἀγγέλου Σικελιανοῦ 789
 Νικηφόρου Βρετάκου 790
 Ἀναστασίου Δρίβα 790
 Γ. Σεφέρη 791
 Γ. Δέλτα 792
 Δ. Κόκκινου 803
 Βασίλη Ματσούκα 803
 Διονυσίου Σολωμοῦ 815
 Τάκη Παπατζώνη 870
 Γ. Δούρου 871
VIGNY (Μετ. Ἀρ. Γεροντικοῦ) 876
 Χρυσάνθης Ζιτσαῖας 885
 Βασίλη Κούλη 886
 Κώστα Τσιλιμαντοῦ 889
 Βασίλη Κούλη 891
 Ἀνθούλας Ζόλδερ 891
 Ἀλ. Μιτζάλη 892
 Μάρκου Μέσκου 892

β) Πεζογραφία

Τὰ νήματα	Χριστοφ. Μ. Μηλιώνη	59
Ἀκίνδυνη Μάχη	Κίμωνος Τζάλλα	69
Ἀρχέγονοι ἄνθρωποι	Γ. Δέλτα	177
Τὸ φεῖδι τοῦ σπιτιοῦ κι' ὁ Σίμος	Χρυσάνθης Ζιτσαίας	251
Στ' ἀκρογιάλια τοῦ Αἰγαίου	Ζήση Παπαθανασίου	280
Παραγγελία Νο 9.496	Δ. Κόκκινου	365
Ὁ Παπαβάσιος	Κώστα Ἀγνάντη	430
Τὰ τορπίλια	Νότη Παναγιώτου	475
Τὸ μεγάλο ρουμπίνι (Ναθανάηλ Χώθορν)	Μετ. Δ. Σαλαμάγκα	541
Περιπέτειες	Κώστα Ἀγνάντη	632
Στις φάμπρικες	Νότη Παναγιώτου	665
Ἀμφίστομη χειραψία	Δ. Κόκκινου	692
Οἱ πρῶτες μέρες τοῦ πολέμου	Γιάννη Σαραλή	748
Οἱ Γλάροι	Νότη Παναγιώτου	767
Πορεία στὸ σκοτάδι	Ρόδη Προβιλέγγιου	786
Ἕνα δάκρυ πάνω στὸ αἷμα	Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου	872
Τὸ πολύεδρο τῆς μοναξιᾶς	Χριστοφ. Μ. Μηλιώνη	887

ΔΟΚΙΜΙΑ—ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ Κ. Α. Π.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος καὶ ἡ ποίηση	Κώστα Ζηλιμένου	93
Τὰ Βιώματα στὴ νεοελληνικὴ ποίηση	Τάκη Σιωμόπουλου	80
Διακονία (ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο μελέτημα. Τριλογία τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου)	Κώστα Ζηλιμένου	156,257
Τὸ τραγούδι τῆς λευτεριᾶς	Βασ. Κραψίτη	107,265
Γιάννη Χατζίνη: «Ἑλληνικὰ κείμενα»	Λευτέρη Πλατῆ	164
Σολωμὸς—Ἡπειρος	Ἀγγέλου Παπακώστα	173
Διονύσιος Σολωμὸς	Τάκη Σιωμοπούλου	185,356
Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου σιὸ μάθημα τῆς ὠδικῆς	Ὀλγας Βατίδου	248
Κάρολος Κουν—Δυνατότητες καὶ προοπτικὴ τῆς κυκλικῆς σκηνῆς	Γιάννη Δάλλα	369
Γιωσέφ Ἑλιγιά ὁ ὁραματιστὴς ἑλληνοεβραῖος ποιητῆς	Ἀλέξη Ζερβάνου	455
Ὁ Κάλβος καὶ οἱ ἀνέφικτοι στίχοι του	Ἰσμήνης Δάλλα	466
Τὰ «μικρὰ μυστικά» τοῦ Τέλλου Ἀγρα	Στεφάνου Μακρυμύχαλου	553
Ἡ Λευκάδα καὶ ἡ προσφορά της στὰ ἑλληνικὰ γράμματα	Γιάννη Βουκελλάτου	562
Δύο Ἡπειρωτικὰ θρυλικά βουνὰ	Εὐρυπίδου Σούρα	661
Αὐτὸς ποὺ ἔγραψε τὸν «Ἐρασιτὴ τῆς Λαίδης Τσάτερλεϋ	Γάννη Δάλλα	677
Κοτζιούλας καὶ Ζῶτος	Κ. Σ. Κώνστα	703
Ἕλληνες, ἡ ὑπέρβαση τῆς ἀντινομίας	Γιάννη Δάλλα	773
Σολωμὸς καὶ Ἡσίοδος	Ἰσμήνης Δάλλα	816
Ἡ ἔμφυτη ἀμυντικότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ	Λευτέρη Πλατῆ	844
Ἀντινομίες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος στὸν Ὅμηρο	Κλεοπάτρως Παπαχρήστου	879

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τῆς Συντάξεως: Ἐπιστολὴ 90, ἐμεῖς καὶ ἡ «Ξενία» 90, Γρηγόριος Αὐξέν.

τίου 194, Γυμνή ἐπιστολή 290, Ἡ ἀσφάλις τῶν Λογοτεχνῶν 290, Ἡ ἐκλογή τοῦ κ. Βενέζη 290, Προτομαὶ Ἡπειρωτῶν καὶ Πανηπειρωτικὴ πινακοθήκη 385, Ἐνώπιον μιᾶς κινήσεως 325, Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» στὴν Ἀθήνα 572, Δύο σημαντικὰ γεγονότα 572, Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» στὴν Ἀμερική 573, Ἀναγκαῖα δῆλωσις 573, Ἡ Ἑταιρία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν 573, Ἡ Ριζάρειος ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ 713, Γιὰ τὸ τρίτο πανεπιστήμιο 713, Τὸ Λύκειον Ἑλληνίδων 713, Τὰ Μετάλλια τῆς πόλεως 714, Κίνησις διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκοτεχνίαν 714, Οἱ φίλοι τῶν Ἰωαννίνων 714, Ἡ Μονὴ Ντίλιου 714, Χορηγία τοῦ Δήμου 714, Ἀψυχολόγητα 715, Ἐλπιδοφόρα ἐνδιαφέροντα 715, Καζαντζάκης καὶ Ἀκαδημία 804, Μία παρατημένη κίνησις 805, Οἱ φίλοι τῆς «Η.Ε.» στὴν Ἀθήνα 806, Τὸ Μέγαρον τῆς Τραπεζῆς 806, Ἡ πορεία μας 893, Πιστεύομε νὰ ἐνδιαφεροῦν 893, Ὀμαδικὴ ἐκθεσις ζωγράφων στὴ Θεσσαλονίκη 893, Ἡ βιβλιοθήκη 894, Μία ἐνδιαφέρουσα διάλεξις 895.

Ἰωάννου Ν. Νικολάϊδου: Εὐρ. Σούβλας—Γ. Παπανικολάου—Γ. Παπαγεωργίου—Κ. Μπουκουβάλας 91,

Μιχ. Πανάγιου: Ἐρωτήματα καὶ ἀπαντήσεις 92.

Κ. Στάμου: Ἡ εὐημερία τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία 93, Ὁ ὀργανισμὸς Εὐρωπαϊκῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ ἡ ἐκλογή τῆς Ἡπείρου ὡς ὑποαναπτύκτου περιοχῆς 94.

Δημ. Σαλαμάγκα: Τὸ Σπίτι τοῦ Νεομάρτυρά μας 94, ὁ ὅμιλος ἀρχαίας τραγωδίας 386, Ἡ φανέλλα τοῦ Στρατιώτου 386, Λαμπρινὴ Σοφὴ 479,

Δημ. Κόκκινου: Ἡ βράβευσις τῆς «Ποντιακῆς Ἑστίας» 195, Περί Λέσχης Διανοουμένων 479, Ἡ Ἀδμαδικὴ Πανηπειρωτικὴ Ἐκθεσις Εἰκαστικῶν Τεχνῶν 716.

Τάκης Σιωμόπουλου: Μαργαρίτης καὶ Μαργαρίτης 479.

Γιάννη Δάλλα: Ἡ πνευματικὴ ἀξία τοῦ '40 804, Ἡ γνώμη ἐνὸς τρίτου 805.

Γ.Ι. Παπαγεωργίου: Μιὰ ἄστοχη πρωτοβουλία 804.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Νίκου Κοσμά: Τὸ ἡπειρωτικὸ λαϊκὸ σπίτι (Φ. Παπαστεργίου)	95
Ἀντιγ. Γαλανάκη—Βουρλέκη: Πέρα ἀπ' τὰ σύνορα (Δ. Σαλαμάγκα)	95
Σπύρου Κατσίμη: Ὁ «Νάρκισος» (Δ. Κόκκινου)	96
Γιώργου Κοτζιούλα: Ἀπαντα (Γ. Ράγκου)	97
Γιάννη Μπενέκου: Ἡπειρωτικὰ Διηγήματα (Δ. Σαλαμάγκα)	98
Σ. Παυλέα: Ἡ πνευματικὴ Θεσσαλονίκη τοῦ 1957 (Γ.Κ.Δ.)	195
Διονυσίου Α. Κόκκινου: «Ἰλιγγος» (Ι.Ν. Κουτσοχέρα)	196
Γ. Κατσιανεβάκη: «Πορεία στὸ φῶς» (Δ. Κόκκινου)	197
Μαριέτας Ε. Γιαννοπούλου: «Ἡ ἀναγραφή μου» (Δ. Σαλαμάγκα)	198
Παναγῆ Α. Ζούβα: Ἡ Βασίλισσα Φρειδερίκη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἔθνους (Κώστα Ζηλεμένου)	291
Maurice Debesse: Οἱ σταθμοὶ τῆς ἀγωγῆς (Κώστα Λαζαρίδης)	291
Γιώργη Χαλατσᾶ: Ἀνάτασι (Δημ. Γιάκου)	293
Ντ. Χριστιανόπουλου: Ποιήματα (Γ.Κ.Δ.)	386
Γ. Στογιαννίδης: Ἑαρινὰ ἐγκώμια (Γ.Κ.Δ.)	386
Β. Μοσκόβης: Στὴν κορυφὴ τοῦ Μόντε Σμιθ (Δημήτρης Γιάκου)	388
Γιάκου Πιερίδης: Ὁ Χειμῶνας δὲν πέρασε (Ι.Ν. Νικολαΐδου)	389
Μιχ. Στασινοπούλου: Ἀρμονία (Β. Κραψίτη)	389
Νίκου Ρούτσου: Χρυσοθήρες τῶν ὀνείρων (Ι.Ν. Νικολαΐδου)	391
Ε. Δ. Μουρέλλου: Διάπλασις χαρακτῆρος τοῦ παιδιοῦ (Ι. Ν. Νικολαΐδου)	391
Δ. Σαλαμάγκα: Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ἰωαννίνων καὶ Μπατῖδοι καὶ Καραμπέριδες (Κύπρου Χρυσάνθη)	392

N. Κόντου: <i>Block</i> Ποιημάτων (Γ. Δέλτα)	480
Δ. Χουρμούζη: Οἱ δρόμοι τοῦ καλοκαιριοῦ (Γ. Δέλτα)	480
Στάθη Μάρα: Τρεῖς Τόνοι (Γ. Δέλτα)	480
Κων(τίνου) Κίτσιου: Διδάγματα ἀπὸ τὴν ψυχανάλυση γὰρ τὴ ζωὴ μας (Κώστα Λαζαρίδη)	481
Τάκη Παπαγιαννοπούλου: Ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ πολέμου (Κώστα Ζηλεμένου)	482
Ἀνδρέα Λεοντάρη: Νέκδουμ καὶ Νυχτοφρουρά (Δ. Κόκκινου)	574
Δημοσθένη Ζαδέ: Ὁ ἄρτιος λόγος, Γιάννης Σκαρίμπας (Δ. Κόκκινου)	574
Τάσου Ρούσσου: Ὁ πρῶτος Πυλὸς (Δ. Κόκκινου)	575
Κ. Παπακόγκου: Ὁ ἀσταύρωτος (Δ. Κόκκινου)	575
Χρυσάνθης Ζιτσαίας: Πεντόβολα (Δ. Κόκκινου)	575
Ἑρμηνείας Φωτιάδου: Ἄνθρωποι (Δ. Κόκκινου)	576
Θ. Δουκάτα: Τὰ πρῶτα φύλλα (Δ. Κόκκινου)	576
Γ. Δ. Καλιδόπουλου: Ἕνας φίλος τοῦ ἀγρότη διηγείται (Δ. Σαλαμάγκα)	577
Νύση Μεταξᾶ Μεσσηνέζη: Γεώργιος Σταῦρος καὶ ἐθνικὴ Τράπεζα (Δ. Σαλαμάγκα)	577
Δημητρίου Εὐαγγελίδου: Ψήφισμα τοῦ Βασιλέως Νεοπτολέμου ἐκ Δωδώνης (Δ. Σαλαμάγκα)	717
Ρόδη Κανακάρη—Ρούφου: Ἡ ρίζα τοῦ μύθου, πορεία στὸ σκοτάδι (Χριστοφ. Μ. Μηλιώνη)	718
Πάνου Μητσοπούλου: Πρωταρχικὲς γραμμὲς ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς (Κώστα Ζηλεμένου)	718
Μιχ. Στασινοπούλου: Ἐπιθεώρησις δημοσίου δικαίου καὶ Διοικητικοῦ δικαίου (Κώστα Ζηλεμένου)	719
Κρίτωνος Ἀθανασούλη: Δύο ἄνθρωποι μέσα μου (Ι. Ν. Νικολαΐδου)	808
Ἰωάννου Ἀρχιμανδρίτου: Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως: Ἐπιθεωρητῆς καὶ Διδάσκαλοι. Σχέσις καὶ συμπεριφορὰ μεταξύ των ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ (Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου)	808
Γιάννη Σαραλή: Τὸ Ζαγόρι (Μιχ. Πετροχείλου)	809
Ἰωάννου Κιτσαρά: Διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλ. Παιδείας (Μ. Πανάγιου)	895
Μιχ. Περάνθη: Σουλιῶτες (Δημ. Κόκκινου)	897
Γιάννη Καραλή: Μικρὰ ταξείδια (Δ. Σαλαμάγκα)	898
Γιάννη Σφακιανᾶκη: Ὁ ἀφέντης τῆς Βαθέρνας (Δημ. Κόκκινου)	898

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία Θεσ/νίκης 99, Ἐπιστροφὴ εἰς τοὺς κλασσικοὺς 99, Τὸ Σπίτι τοῦ Νεομάρτυρα 198, Ἐκπαιδευτικὰ 293, Οἱ ἐνισχυταὶ τῆς προσπάθειάς μας 293, Ἐνδιαφέρουσα Ἐπιστολὴ 392, Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἔργου μας, 393, Συγκινητικὴ προσφορὰ 393, Περὶ τὸν θάνατον τοῦ Φώτου Τζαβέλα 577, Τὸ Δημοτικὸν Μουσεῖον 719, Ἡ φιλεκπαιδευτικὴ ἀδελφότης Βουρμπιάνης 720, Ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς κριτικῆς 720, Περὶ νοσηρᾶς καὶ εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας 809,

ΔΙΑΦΟΡΑ

Πνευματικὴ κίνησις	100, 198, 294, 393, 422
Καλλιτεχνικὴ κίνησις	100, 196, 294, 393, 482
Κριτικαὶ κινηματογράφοι	578
Ἀθλητισμὸς	101, 295
Νεκρολογίαι	293, 392, 899
Ἀλληλογραφία	102, 199, 296, 395, 484, 579, 722, 811, 900
Παροράματα	104, 396, 580, 812
Βιβλία καὶ περιοδικὰ ποὺ λάβαμε	103, 395, 484, 579, 729 811

Εξεδόθη ὑπὸ τῆς Δ'νσεως Ιστορίας Στρατοῦ τοῦ Γ.Ε.Σ.

"Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΙΣ ΣΜΥΡΝΗΝ,,

(Μάρτος 1919—Μάρτος 1920)

Πρόκειται διὰ μίαν μνημειώδη Ἑθνικὴν ἔκδοσιν, ἥ ὁποία κολύπτει πλη-έστοτα καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς τὴν ἀπαίτησιν μιᾶς κρίσιμου ἱστορικῆς περιόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

**Αὐθεντικὰ στοιχεῖα—πληρεστάτη καὶ καλαισθητικὴ χαρτογράφη-
σις—ἄψογος συγγραφικὴ συγκρότησις—ἐπαρκὴ σχεδιαγράμματα
—ὑπεύθυνος καὶ ἐγκυρος ἐξιστόρησις.**

Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐπραγματοποιήθη:

Δ'ντής: Ἀντ'γος Κων. Κανελλόπουλος

Προϊστ. Ἰστ. τμημάτων: Ὑπ'γός Μιλ. Παπακωνσταντίνου

Προϊστ. Ἰστ. τμημ. πολέμου 1914—1922: Συν)χης Βασ. Τσιτσεκλής

Συντάκτης: Ταγ)χης Ἰωάνν. Δρακόπουλος.

Ἐκκυκλοφόρησε:

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Συ)χου Θεολόγου καθηγητοῦ

**Ἱστορίαι τῶν τριῶν Ἑλισσα-
βετείων Παρθεναγωγείων
τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ Τουρ-
κοκρατίας (1848—1863)**

Με παράσημα:

**«Ἀστική Σχολὴ Θελέων
1913—1938» καὶ με εἰκόνας**

ἑκδόσεως

«ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Πωλεῖται Δραχ. 15

Ἐκκυκλοφόρησε

καὶ πωλεῖται:

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

"ΠΑΛΙΑ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ

ΑΣΜΑΤΑ,,

(Μελοποιημένα εἰς βυζαντινὴν πα-
ρασημαντικὴν)

**Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΣΤ' Τόμου τῆς
«ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»**

ΜΙΑ ΜΙΚΡΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ—ΑΝΑΤΥΠΑ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Περιοδ. Σύγγραμμα:	«Ηπειρωτική Έστια»	Τομ. Α.	1952 (Χρυσόδετος. σελ. 900)	Δρχ. 180
»	»	»	» Β' 1953 (» » 1350)	» 180
»	»	»	» Γ' 1954 (» » 1250)	» 180
»	»	»	» Δ' 1955 (» » 1200)	» 180
»	»	»	» Ε' 1956 (» » 1054)	» 180

(Έτησία συνδρομή περιοδικού: Έσωτερ. Δρχ. 150. Έξωτερ. Δολλ. 10)

Μιχαήλ Μάνου :	Ηπειρωτική ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ (1890—1958) Σχ 8ον σελ. 264	Δρχ. 40
Λ. Ι. Βρανούση :	Αθανάσιος Ψαλίδας. ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους	» 25
«Η ΗΠΕΙΡΟΣ» :	Ιστορία, γλώσσα. γεωγραφία κλπ. (Σχ 8ον. σελ. 164)	» 25
Εὐαγγέλου Μπόγκα :	Ζῶα καὶ πουλιὰ στοὺς Ἡπειρ. θρύλους (Σχ. 8ον, σελ. 180)	» 25
† Εὐλογίου Κουρίλα :	Ηπειρωτικά ἀνάλεκτα (Σχ. 8ον, σελ. 150)	» 20
Κωνστ. Μέρτζιου :	Ἀνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα περὶ Ἀλῆ Πασσᾶ	» 10
Παναγ. Χρήστου :	Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, βίος—ἔργα	» 10
Ίωσηφ Μάτσα :	Γιαννιώτικα Ἑβραϊκὰ τραγούδια	» 10
Τάκη Λάππα :	Ἀθ. Διδωρίκης. Σφραγιδοφύλ. Ἀλῆ Πασσᾶ. (Ἀπομνημ.)	» 10
Ἡλία Βασιλᾶ :	Μάχη Νικοπόλεως καὶ Χαλασμός τῆς Πρεβέζας	» 10
Νικολάου Πατσέλη :	Ἡ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν κλπ.	» 10
Ἀναστ. Στεφάνου :	Αὐτοδιοίκηση Ζαγορίου (1761—1836)	» 10
Ἀναστ. Γεωργαντζή :	Ἀρχοῖα ἱστορικὰ κέντρα Πρεβέζης	» 10
Δημ. Σαλαμάγκα :	Γιαννιώτικα στιχοπλόκια	» 10
»	Μπαντίδοι καὶ Καραμπέρηδες	» 10
Ξ. Μ. Παπαθυνοσίου :	Ψηλὰ στὴν Πίνδο	» 10
Φώτη Παλαστεργίου :	Τὸ παιδί σου καὶ ἡ ἀγωγή του	» 20
Γιώργου Ράγκου :	Ματωμένος ἔρωτας (ἐπικολυρικὴ μυθιστορία)	» 10
«Ηπειρωτικῆς Ῥοτίας» :	12 Ἀνάτυπα διάφορα: ἕκαστον Δρ 5=	» 60
»	Πολιτ. καὶ Γεωφυσ. ΧΑΡΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (Σχ 70X100)	» 10

Εἰς τοὺς προεμβάζοντας Δρχ. 1200, ἀποστέλλονται

ἅπαντα ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν.

Ἀποταθῆτε: «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν» Ἰωάννινα.

* * *

ἌΛΛΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Διατιθέμενα ὑπὸ τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας

Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60 Ἰωάννινα

Εἰς Μνήμην ΧΡ. ΣΟΥΛΗ :	Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἡπειρον (Σχ 8ον σελ. 280)	Δρχ. 50
Δημ. Σαλαμάγκα :	α) Ἡ σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου Δρ 15 — β) Ὁ γνωστός καλόγηρος Κοσμάς Δρ. 15. — γ) Ὁ Νεομάρτυρας Ἀγ. Γεώργιος Ἰωαννίνων Δρ. 20. — δ) Περίποτοι σὲ τὰ Γιάννινα Δρ. 20. — ε) Ἡ Κυρὰ ἡ Κοτσιοβίτσα Δρ 10. — σι) Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ἰωαννίνων Δρ. 10. . . Σύνολον	» 90
Νικολ. Πατσέλη :	Τὸ Δελβινόκιον τῆς Ἡπείρου (ἱστορία) σελ. 256	» 20
Μιχαήλ Περδάνθη :	Ἀμβρακία (ἱστορία)	» 40
Κ. Παπαγεωργίου :	Ἡ παιδεία στὴν Ἡπειρο (1204—1950)	» 15
Χρυσάνθης Ζιτσαῖας :	Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θρύλου (Ἡπειρωτ. διηγήματα)	» 15
Ἀγαθῆς Νοτ(δου :	Ἡπειρώτισσα Μάννα (διηγήματα)	» 15
Σοφίας Ἀναστασιάδης :	Πίνδος (ἀφήγημα)	» 25
Μιχαήλ Πανάγιου :	Πῶς χωρίζεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα	» 25
Γ. ατσυνεβάκης :	Πορεία σὲ φῶς	» 15